

проф. д.ик.н. Камен Миркович

Неправомерната подмяна

Приложение 03 към Енциклопедия на икономическата система

ПЪРВО ИЗДАНИЕ

www.KamenMirkovich.com

София, 2019 г.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Неправомерната подмяна

Приложение 03 към Енциклопедия на икономическата система

Електронна книга

Първо издание

Авторски права © Камен Миркович, проф. д.ик.н., София, 2019.

Авторски права © www.KamenMirkovich.com, София, 2019.

ISBN 978-619-188-099-7

Всички права запазени! Не се разрешава копиране и разпространение на книгата по какъвто и да е начин без писмено разрешение на автора. Книгата може да се ползва безплатно само за лична некомерсиална употреба.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Маркировките със *светъл курсив*
са препратки към авторската
Енциклопедия на икономическата система.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР

- 1. Политическа икономика и икономикс**
- 2. Неправомерната подмяна**
- 3. Богатство, потребности и заможност**
- 4. Още за неправомерната подмяна**
- 5. Множествената негативност**
- 6. Производителността на труда**
- 7. Икономическа наука и икономическа теория**
- 8. Още за неправомерната подмяна (продължение)**
- 9. Неправомерната подмяна на истинско с неистинско**
- 10. Неправомерната подмяна на собствени интереси**
- 11. Неправомерната подмяна на експерти с политици**
- 12. Порочното зачатие в обществото**
- 13. Теоретичната физика не винаги е убедителна**
- 14. Поклон пред селянина, запътил се към града**
- 15. Лудост и нормалност**

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ПРЕДГОВОР

Настоящата книга е сборник на част от моите статии, публикувани в **Интернет** през 2016 – 2019 г. в сайта с име **www.KamenMirkovich.com** в неговата рубрика <Лично>. Тях ги обединява общата тема за неправомерната подмяна в обществото. Съдържанието им отразява мои лични виждания, които не ангажират никой друг. Нарочно съм използвал цветист и укорителен език с цел да насоча вниманието на читателя към някои неблагоприятни явления в нашето общество. Ако някой се е почувствал засегнат, моля да ме извини.

Неправомерната подмяна е обичайна практика, при която в твърденията си или в реалните си действия подменяме истинното състояние на нещата с техен неадекватен заместител, който представя действителността превратно и дори извратно. Няма значение дали това става осъзнато или неосъзнато, преднамерено или непреднамерено: неправомерната подмяна винаги е лъжлива (в което и се състои нейната неправомерност) и винаги е в ущърб на интересите на обществото, н т.ч. и на тези, които извършват подмяната. Много често тя се прави поради липса на просветеност и интелигентност. Но това не оправдава нейните извършители. Всички те са обречени в неправомерното си поведение (било то умишлено или неумишлено), защото рано и ли късно подмяната като бумеранг се възвръща към тях във вид на обективно възмездие.

Човечеството можеше да бъде щастливо, ако я нямаше неправомерната подмяна. Но то постоянно е работило против самото себе си. Защото постоянно е искало да получава повече, отколкото може да създава, защото винаги потребностите му са надвишавали неговите способности. Защото в нерелевантността (в несъответственото съотношение) между субективните желания и обективните възможности в обществото надмощие неизменно е вземало субективното. Тази извечна самоубийствена зависимост закономерно ще изправи нашата цивилизация пред почти неразрешимата дилема: или да се откаже от своята алчност, или да загине.

Навсякъде в книгата отбелязаните със *светъл курсив* фрази са препратки към моята **Енциклопедия на икономическата система**, публикувана в същия сайт. В квадратните скобки в края на всяка стания са изписани индексите на съответните ръкописи от личния ми архив. В сравнение с оригиналните статии в настоящото издание има незначителни редакиционни подобрения.

София, януари 2019 г.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

1. ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ И ИКОНОМИКС

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ЧАСТНО С ОБЩО
В ПОЛИТИЧЕСКАТА ИКОНОМИЯ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-01)

В края на септември 2016 г. в Русенския университет “Ангел Кънчев” се провежда национална Научна конференция по политическа икономия. Пленарният доклад е на тема “*Политическата икономия в България в началото на XXI век: състояние и перспективи (в търсене на пътя)*”, а секционният доклад – на тема “*Политическа икономия и икономикс – един обект, два подхода*”. По повод на това си позволявам (в порядък на дискусия) да представя накратко личното си виждане за понятията *политическа икономия* и *икономикс*, в основата на което стоят съответните два термина от предложениата от мен в Интернет *Енциклопедия на икономическата система*. Това са термините **Политическа икономия** и **Икономикс**, положения от които са цитирани тук.

ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ (political economy) (*) – обща фундаментална наука за закономерностите на системите от *икономически отношения* и *икономически институции* (респ. *институционални икономически единици*) в *икономиката* (в *икономическа база на социума*); стои близо до дисциплините *основи на икономическата теория* (fundamentals of economic theory), *теоретична икономика* (theoretical economics), *обща икономическа теория* (general economic theory), но без да се покрива с тях (това е тесен формат на политическата икономия, отнасящ се само до *икономиката*). Неин предмет е *системната икономика* (в т.ч. *реляционната системна икономика* и *институционалната системна икономика*), а обект – *обектната икономика* (в т.ч. *реляционната обектна икономика* и *институционалната обектна икономика*). Наименованието политическа икономия произлиза от гръцките думи *politicos* (държавен, обществен) и *oikonomia* (закони на домашното стопанство), последното – от думите *oikos* (дом, домашно стопанство) и *nomos* (закон, закон за управление), така че неговият буквален превод е *обществени закони за управление на домашното стопанство*. Терминът “политическа икономия” е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

въведен за първи път през 1615 г. от френския меркантилист Антуан де Монкретиен в неговия труд “Трактат по политическа икономия”¹. В класическия смисъл е наука за *икономическите отношения* и техните закони (производствените отношения като *икономическа база* на обществото според Карл Маркс), включващи отношенията на *производство, размяна, разпределение и потребление*.

В по-широк формат обаче политическата икономия (чието наименование вече се е утвърдило и не трябва да бъде променяно, макар и вече да има по-широк смисъл) е обща фундаментална наука за системите от *поддържащи отношения и поддържащи единици в поддържането* (в *социо-базата, икономическата база*) на различните етапи от историческото развитие на обществото (в т.ч. и на икономиката) [тогава политическата икономия е същото като *субномика* (последната като обща фундаментална наука), която включва *консумномика* (*консуматорство*), *прономика* (*стопанство*), *икономика*, *ексномика* (*пазарна икономика*) и *финомика* (*финансова пазарна икономика*), всички те като общи фундаментални науки]. Политическата икономия може да се структурира според исторически, логически и функционални признаци. Близко до това е схващането, че политическата икономия изследва закономерностите на икономическите отношения на различните етапи от развитието на човешкото общество. Към нея се числи *икономикс* (вж.), който едновременно е (1) исторически (отнасящ се само до икономиката) и (2) функционален (отнасящ се само до ядрената или още сърцевидната, нуклеарната, вътрешната икономика) раздел на политическата икономия (макар и идеологизирано, марксистката икономическа теория винаги е твърдяла, че икономикс е буржоазна политическа икономия, но не и цялата).

Неоснователно е структурирането на политическата икономия според частни признаци (продуктови, отраслови, географски, държавни, регионални, политически, идеологически, правни и т.н.): например, няма аграрна, промишлена или индустриална политическа икономия, няма политическа икономия на Европейския съюз, няма социална или правна политическа икономия, няма държавна политическа икономия и т.н. Частните признаци пораждаат частни икономически науки, докато политическата икономия е обща наука, която на фундаментално равнище изучава общи икономически закономерности. Затова

¹ Пълното наименование на този труд е “Трактат по политическа икономия, посветен на моя господар краля и неговата майка кралицата”. В посвещението става дума за малолетния крал на Франция Людовиг XIII при регентството на кардинал Ришельо.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

за цялостната система от икономически науки политическата икономия е изходна, пораждаща, основополагаща (фундаментална) и с подчертано теоретичен характер (без обаче да се игнорира приложната ѝ част), над която се създават, разклоняват, надграждат, приобщават, конкретизират и стоят по-близо до практиката останалите (фундаментални, както и частните) икономически науки. В различна степен на общност частните икономически науки операционализират политическата икономия (те са “ексополитическа икономия”; вж. *икономически ексопредмет* и *икономическо ексопонятие*). Свеждането на политическата икономия до някои от тези частни (операционални) разклонения (или до гранични комбинации с други науки, например с история, социология, политика, право, философия и т.н., интерпретирани в икономически контекст), както това се прави безпринципно в някои страни с развита пазарна икономка (например в Западна Европа и САЩ) и се взаимства в България с цел да се извърши отграничване от икономикс и да се придаде на политическата икономия някаква идентичност при новите исторически условия (което в действителност се оказва компилативно и изкуствено), е неправомерна подмяна на частното с общото (частното се представя като общо) и неособено почтено взаимстване на чужда марка, исторически възникнала още при бащите на политическата икономия (при меркантилистите и най-вече при класиците) и утвърдена от развитието на икономическите науки през следващите няколко столетия. Извършва се неправомерна подмяна на гранична политическа икономия с политическа икономия (граничната политическа икономия се представя като политическа икономия изобщо).

Внушението (явно или неявно), че политическата икономия е само гранична наука е необосновано, защото **всяка наука** (в т.ч. и политическата икономия) трябва да изучава както вътрешните (сърцевидните, нуклеарните) зависимости на своя обект (което е нейното ядро), така и граничните зависимости на този обект (изучавани от отделни нейни разклонения). Твърдението, че политическата икономия е (само) теоретична наука, а *икономикс* е (само) приложна наука е непродуктивно и противонаучно, тъй като **всяка наука** (в т.ч. и политическата икономия, и икономикс) трябва има и да развива както теоретичните си аспекти, така и своите приложни направления (респ. дисциплини). Необходимо е да се има предвид и обстоятелството, че политическата икономия е фундаментална наука (включваща теория и прилагане), на не е цялата фундаментална наука, а само общата фундаментална наука. Това, което понастоящем (в началото на XXI-тия век) някои автори наричат политическа икономия може да много важна и общественозначима част от икономическото

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

знание, но то не е политическата икономия в нейната цялост (то е редуциране, дори изместване и вулгаризиране на политическата икономия) и издава неспособността на тези автори да изведат съответно на обекта адекватно наименование на дисциплината, с която те се занимават. Наистина, техният подход е популяристичен (какво по-лесно от това) и затова е широко достъпен (и примамливо, но и примамливо разбираем), но да не забравяме думите на Карл Маркс, че всяка популяризация е вече вулгаризация.

ИКОНОМИКС (economics) (*) – вътрешна (сърцевидна, нуклеарна) част на *политическата икономия*, т.е. вътрешна (системна, функционална) част на общата фундаментална наука за закономерностите на системите от *поддържащи отношения* и *поддържащи институции* (респ. *поддържащи икономически единици*) (в т.ч. и на системите от *икономически отношения* и *икономически институции*) в *икономиката*. Икономиката (като обект) е само един от етапите на историческото развитие на *поддържащата сфера* (на *поддържането*, на *базовата сфера*, на *субномиката*) на обществото [субномиката включва *консумномика* (*консуматорство*), *прономика* (*стопанство*), *икономика*, *ексномика* (*пазарна икономика*) и *финомика* (*финансова пазарна икономика*)]. В това си качество **икономикс** е исторически раздел на **субномикс** (вж. *субномика*), т.е. и на *политическата икономия* (вж. и *форномика*). Икономикс включва (1) **реалационен икономикс*** (relational economics) (вътрешна част от науката за системите от икономически отношения при икономиката) и (2) **институционален икономикс*** (institutional economics) (вътрешна част от науката за системите от икономически институции при икономиката). Негови основни раздели са *микроикономикс* (microeconomics), *мезоикономикс* (mesoeconomics), *макроикономикс* (macroeconomics), *международен икономикс* (international economics), *мегаикономикс* (megaeconomics), *сравнителен икономикс* (comparative economics) и *математически икономикс* (mathematical economics), означавани в българската литература още и съответно като *микроикономика*, *мезоикономика*, *макроикономика*, *мегаикономика*, *международна икономика*, *сравнителна икономика* (дотук те са термини едновременно за науката и за обекта) и *математическа икономика*. Когато икономикс интерпретира икономиката такава, каквата е, тогава той е **позитивен икономикс** (positive economics), а когато обосновава и казва, каква трябва да бъде икономиката, тогава той е **нормативен икономикс** (normative economics).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Обичайно терминът *икономикс* се използва и като синоним на *икономическата наука* (наука за *икономиката*) изобщо. В литературата се среща и неубедителното схващане, че икономикс е само практико-приложната (измерителната, операционалната) част на икономическата наука, докато политическата икономия била само нейната теоретична част. В действителност, обаче, както всички други науки, така и политическата икономия, и икономикс (и двете са общи фундаментални науки) съдържат както своя теоретична, така и своя практико-приложна част. Наред с това, според историческото развитие на икономическата наука се разграничават *класически икономикс* и *съвременен икономикс*. Тъй като понятието *икономикс* възниква на по-късен етап (след увърждаването на класицизма) и на практика се отнася предимно до изследването и изучаването на *развитата пазарна икономика* (на *финансовата пазарна икономика*), по същество то се доближава до по-тясното по съдържание понятие за *финомикс* (вж. *финомика*), който е фундаментална наука за финансовата пазарна икономика (на развитата пазарна икономика).

Именно горните положения (съдържащи се в една или в друга степен в литературата) са взети под внимание при разработването на онези статии в настоящата енциклопедия, които имат допирни точки с икономикс. Макар и необходими *тези положения обаче не са достатъчни*, за да се открие една системнообоснована позиция за понятието за икономикс. Икономикс е наука за икономиката (а последната е исторически етап от *субномиката*). Затова икономикс е историческа част от *субномикс* (но тъй като от своя страна субномикс е функционална и системна част от политическата икономия, то икономикс е също функционална и системна част от политическата икономия). Така че според автора икономикс не е цялата наука за икономиката, а само част от тази наука. [Читателят трябва да се съобразява и с подвеждащото обстоятелство, че в неанглоезичната икономическа литература, в т.ч. и в българската и в руската, терминът икономика е омоним и може да има две понятийни значения: като наука (като духовност) и като обект на науката (като обективна икономическа реалност); затова те трябва да се разграничават според контекста. Същото се отнася и до термините субномика, консуномика, прономика, ексномика, финомика.]

Функционално икономиката като обект е съставена (е изградена) от **ядрена икономика** (сърцевидна икономика, нуклеарна икономика) и **гранична икономика** (вж. *икономика*). Те са нейни функционални съставни части. Затова и науката за икономиката е съставена (е изградена) от наука за нуклеарната икономика (науката за вътрешната, сърцевидната структура на икономиката) и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

наука за граничната икономика (науката за външната, граничната структура на икономиката). *Икономикс е наука за нуклеарната икономика* (така че науката за икономиката в нейната цялост включва икономикс и науката за граничната икономика) (но на общо фундаментално равнище). Аналогично на това, *субномикс* е наука за *нуклеалната субномика* (вж. *субномика*). Ето защо политическата икономия (науката за субномиката) има две основни функционални части – (1) субномикс (нуклеарнадрена политическа икономия, т.е. науката за нуклеарната субномика) и (2) гранична политическа икономия (науката за граничната субномика). Икономикс е историческа част от нуклеалната политическа икономия, а последната от своя страна е функционална част от политическата икономия изобщо. Така че в крайна сметка на общо и на фундаментално равнище икономикс е едновременно и историческа, и функционална част от политическата икономия (фиг. 1.1).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Фиг. 1.1. Субномика, политическа икономия и икономикс [навсякъде термините са наименования на общи фундаментални науки, като всяка обща фундаментална наука от своя страна включва обща фундаментална теория (обща фундаментална теоретична наука) и общо фундаментално приложение (обща фундаментална приложна наука); схемата може да бъде приложена и за обектите на тези науки]

В опита си да разграничат политическата икономия от икономикс *съвременните икономисти обаче порочно отъждествяват граничната политическа икономия с политическата икономия изобщо* (в България и извън нея), т.е. частното с общото [например катедра по гранична политическа икономия (каквато си е в действителност) се именува катедра по политическа икономия (каквато не е в действителност)], в резултат на което се опорочава и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

идентификацията на икономикс (вж. *политическа икономия*). Стремежът изцяло да се разделят политическата икономия и икономикс мистифицира и двете, което в крайна сметка спъва развитието на икономическата наука изобщо и насочва усилията на изследователите икономисти предимно към едно едва ли не безкрайно интерпретиране на различните становища по въпроса (което от своя страна още повече увеличава техния брой), вместо тези усилия да бъдат използвани за задълбочаване (на рационално равнище) на теоретичните и практическите знания в разглежданата област (т.е. те да бъдат продуктивно използвани). За съжаление ирационализирането на икономическите изследвания все повече взема връх.

ЕДИН ДЪЛЪГ ПОСЛЕСЛОВ

Изкушен съм да напиша този послеслов (в нетрадиционен за науката изказ), макар и да очаквам след него някои да ме послесловят (извинете, да ме пустосват). Подходът (бих казал маниерът) да се отъждествяват общото и частното (и най-вече да се заменя частното с общото) е станал едва ли не повсеместен [подмяната на *границната политическа икономия* с *политическа икономия* въобще (а върху тази основа на една катедра с друга) е само един от многото случаи)]. Този подход издава интелектуалната недостатъчност на тези, които го практикуват, и е пагубен за развитието на науката и практиката. Но затова пък къде по-лесно и къде по-впечатляващо (за несведущите) е да се употребява вече утвърденото (и дори звучащо като по-изискано) общо понятие (изведено и въведено от други преди нас и затова откраднато от тях). Ето няколко случайно подбрани примера.

(1) Отъждествяват се *стопанство* (което е по-широко и по-общо понятие) и *икономика* (която е по-тясно и частно понятие в сравнение със стопанството), т.е. извършва се неправомерна подмяна на *икономика* със *стопанство*. В действителност всяка икономика е стопанство, но не всяко стопанство е икономика. Например, домашното стопанство е стопанство, но не е икономика.

(2) Вместо *поверителна информация* (частно понятие) се използва *класифицирана информация* (общо понятие). В действителност всяка информация (икономическа, правна, биологическа и т.н.), класирана по определен признак, е класифицирана информация (дадена поверителна информация може и да е класифицирана, но не всяка класифицирана информация е поверителна). Тези, които използват израза *класифицирана информация* вместо правилното

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(в техния случай) *поверителна информация*, т.е. които неправомерно подменят *поверителна информация* с *класифицирана информация*, да имат много здраве от баба ми.

(3) След 2008 г. във връзка със световната икономическа криза широко бе използван (особено от журналистите) изразът *икономическа и финансова криза*. Но всеки грамотен икономист (и не само икономист) ще Ви каже, че финансите са част (страна, аспект) от икономиката: то е все едно да кажеш *живите същества и хората* (икономиката е общо понятие, а финансите са частно понятие; финансите са икономика, но не всяка икономика е финанси). Това досадно недоразумение е резултат от неправомерната подмяна на частното понятие *производствена криза* с общото понятие *икономическа криза*. Правилният израз е *производствена и финансова криза*. Така че, господа журналисти, върнете се в Софийския университет да си доучите журналистиката. Що се касае до мен още през 2003 г. по мое предложение (недоволен от това, което се твърди в медиите, и в качеството ми тогава на ректор на УНСС) академичният съвет на УНСС взе решение за откриване на специалност по журналистика (респ. масмедии) в УНСС (с убеждението че подготовката на журналисти в УНСС ще е по-добра от тази в други университети, вкл. и в Софийския университет). Впоследствие моят приемник проф. Борислав Борисов изпълни това решение.

(4) Отъждествява се *председателстващ* (което е по-общо понятие) с *председател* (което е частно понятие) (може би се досещате, че става дума за депутатите в народното събрание). Много от тях, когато зам. председател на народното събрание го председателствува, се обръщат към него с неправилното *господин председател*, вместо с правилното *господин председателстващ* (първото обръщение е допустимо само когато председателства председателят на народното събрание). Ще питате: ама това толкова ли е важно? Да, много е важно, но не само по себе си, а защото е индикатор, който показва (разкрива) неспособност за логично мислене. А който не може да мисли логично, не може да взема правилни управленски решения (не нарочно, а защото е неспособен на това) (все едно аз, на когото му се завива свят от високото, да стана алпинист).

Достатъчно е да чуеш как говори депутатът, за да знаеш дали трябва да бъде оставен в народното събрание (защото е полезен) или да бъде изгонен от народното събрание (защото е вреден за обществото). То, май ще се окажат

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

прави някои зевзеци, които преди години говореха с подигравка за онези народни представители, които са дошли в народното събрание с бели хавлиени чорапи от провинцията [да, провинцията не заслужава тази обида (и аз съм от провинцията; провинцията е създала столицата София, а не София – провинцията), но избирателите трябва да мислят, когато избират кой да ги представлява във върховната власт]. Полуутешителното е, че, както го е казал самият народ: “какъвто народът – такава и правителството”. Тъй като завиждаме на по-умните от нас, избираме да ни управляват по-глупавите от нас (та да им се назландисваме). Ако няма хляб, поне да има зрелища (а зрелища колкото щеш). Но пък тогава защо се оплакваме, че нямаме хляб? Какво сме си надробили, такава ще си го сърбаме.

(5) Наскоро някои български вестници публикуваха статии за количеството на парите в обръщение в България (вж. *количество на парите (в макр.) и теория на Маркс, К., за количеството на парите (в маркс.)*). Сигурно Българската народна банка им е предоставила достоверна информация и тя не може да бъде оспорвана. Въпросът е друг. В тези статии по-общото понятие **пари в обръщение** се отъждествява с частното понятие **налични пари в обръщение**. Според медиите, **парите в обръщение** в България (специалистите обикновено ги означават с международно възприетия символ M1) се състояли от книжни пари (някои ги наричат банкноти) и монети (посочват се техните количества). Да, ама не (изразът не е мой)! Книжните пари и монетите (взети заедно) образуват **само наличните пари в обръщение** (означавани с M0), които са многократно (при определени случаи около осем пъти) по-малко от всичките пари в обръщение. Останалите пари в обръщение [които не са налични пари в обръщение, а са безналични (но напълно реални) пари в обръщение] са чекови депозити, електронни пари (макар и не всичките) и т.н. За българските журналисти безналичните пари безналично (пardon, безследно) изчезнаха и по този начин заблудиха българския читател. Така журналистите извършиха **неправомерна подмяна** на **налични пари с пари в обръщение**. Но широкият българският читател може би не се интересувал (ще кажете) от безналичните пари. Но тогава защо пишете за пари в обръщение? Пишете за налични пари в обръщение и с това всичко идва на мястото си. Само че да отидеш до полагащото ти се място е много по-трудно, отколкото да стоиш на него. Нали знаете поговорката: на хляба мекото и на края лекото ...

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(6) През последните години стана модерно да се казва *случва се* (по общият израз) вместо правилния израз *става* (частният израз), както се говореше преди (то преди нещата като че ли бяха по-правилни, но нали трябва да се изкелиферчим по западному). Като чуя *случва се* (което наистина звучи поизискано, но само звучи), се хващам за пистолета. *Случва се* означава че може да стане, но може и да не стане (тези, които казват *случва се*, най-често са на светлинни години разстояние от теорията на вероятностите, но нейсе), докато *става* е почти сигурно (именно това се има се предвид) и е частен случай на по-общото *случва се* (вж. *теория на вероятностите* и *икономическа вероятност*). Е, това различие е по-изтънчено, но не по-малко подвеждащо от останалите случаи. Обичайно няма покритие между смисъла на англоезичния израз и смисъла на съответстващия му (по изказ) неанглоезичен израз. Така че, преди да нагазим в гъола, трябва да си обуем галоши.

(7) Може ли човек едновременно да бъде невиновен, но да не е невинен. Може (и за да се получи това, не е необходима заповед на щуката). Например на едно от делата срещу известен български политик присъдата беше, че той е *невиновен* (но дали е *невинен*, един Господ знае). Приемем решението на съда. Само че журналистите писаха, че решението на съда било, че е *невинен*. Горките журналисти. Те не знаят, че в правото няма термин *невинен*, а има термин *невиновен* (ако пък в присъдата на съда наистина пише “*невинен*”, тогава язък за съдиите). *Невинен* е термин на етиката (науката за морала) (момичето казва на приятеля си: “мили, невинна съм, Пешо не ми е гадже”; правилно, миличка, ти си невинна, казвам и аз). Тъй че журналистите да си обуят обратно белите хавлиени чорапи (ако са дошли с такива) и да се върнат в провинцията (кой откъдето си е дошъл, там да си стои, а не да разбърква водите на науките и да ги превръща в тресавище).

Същото се отнася и до случая с българските медицински сестри в Либия: те не са *невинни*, те са *невиновни* (безусловно!) (а дали са невинни – те си знаят, а пък и етичното или неетичното им поведение не е работа на съда). Постоянното обявяване на сестрите са *невинни* (вместо *невиновни*, което е правилното), както това правеше топжурналистът Георги Милков (както и много други общественици), сигурно е нанесло немалко вреди на правдивата българска кауза. Макар че всичко това е само история и като че ли вече е без значение, трябва да си вземем необходимата поука: когато не сме високо ерудирани в определена област, по-добре е да не се произнасяме по даден въпрос от тази област (аз например не съм се произнасял по проблема за медицински-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

те сестри; както и не съм станал сърдечен хирург, защото като видя кръв ми прилошава и моите пациенти щяха да са мъртви само 15 минути след началото на операцията; а бе, всяка жаба да си знае гъола). То е почти същото като един литератор, който (смесвайки различни понятия) каза, че сме хванали последния влак за Европа, забравяйки, че измежду днешните държави в Европа България исторически е една от първите държави в Европа, както и че Европейски съюз и Европа не са едно и също нещо. И затова на този литератор ще напомня правдивите думи на един наш, не много известен политик, че когато българите са се хранели с кобилско мляко, англичаните са пиели човешка кръв).

Защо става все така? Защото ни липсва най-важното – **идентификацията**. Все едно имаме едно животно пред нас и години наред го изследваме и обсъждаме, дори ожесточено спорим каква е неговата природа. От къде е произлязло, какви му са навиците, може ли да бъде опитомено или не, какво значение може да има за народното стопанство, ако го отглеждаме масово, от каква храна се нуждае, какви физиологични процеси се извършват в него и т.н. Само дето сме забравили да кажем, това куче ли е или е котка (или нещо друго). Спомнете си заглавието на една прекрасна детска книжка: “Кой какъв е и защо такъв е” (**първото е** кой си и какъв си, **а след това** защо такъв си). Но в своите изследвания повечето икономисти правят обратното. Първо се стремят да отговорят защо си, какво ти е ролята и значението, а после що си (и да ти дадат определение), ако изобщо го направят. Преподавател в университет, който не може **още в началото** да даде ясно (и необтекаемо) определение на понятието, с което борави, е сбъркал професията се още тогава, когато е кандидатствал за асистент (нищо че вече е доцент или професор).

Затова навсякъде по света статиите на научните термини в речник или в енциклопедия нямат самостоятелно заглавие (което да образува цялостно изречение), а започнат с наименованието на термина, следва тире, след което е дадено неговото определение (всичко това е **в едно изречение**). След това се продължава с останалия текст, който е обяснителен. Но в университетска енциклопедия, издадена в УНСС (макар и именована по специфичен начин и в която и аз имам участие), това не беше спазено. За всеки термин е оформено отделено заглавие, след което следва статия за него със самостоятелен текст, като в повечето случаи той не започва с определение на термина и дори не винаги има такава в статията. По такъв начин е прикрита неспособността на много от авторите да дадат определение на своите термини във вербална форма,

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

т.е. в прав текст да направят необходимата идентификация. Тогава защо се занимават с наука? Например аз като нямам добър музикален слух, не свиря на цигулка и не съм станал цигулар.

Неправомерна подмяна. Това е точната квалификация! Такива са подмяната на гранична политическа икономия с политическа икономия, подмяната на икономика със стопанство, подмяната на поверителна информация с класифицирана информация, подмяната на производствена криза с икономическа криза, подмяната на председател с председателстващ, подмянатата на налични пари в обръщение с пари в обръщение, подмяната на става със случва се, подмяната на невиновен с невинен. Искате ли още: неволна неправомерна подмяна на *икономическа наука с икономическа теория*; смехотворна неправомерна подмяна на *икономически растеж с икономически ръст* (няма такова нещо като икономически ръст, господа непросветени журналисти); излагаща икономиста неправомерна подмяна на *лихвен процент с лихва* (не лихвите падат, а лихвените проценти падат, господа; лихва и лихвен процент са различни неща!) и т.н. **Всичко това са неправомерни подмени.**

Преди години вулгарният девиз беше “Чрез нахалство към прогрес” (още като ученици си подхвърляхме този девиз: демек, да бъдем нахални към съученичките си; е, вече отдавна съм разбрал колко сме били глупави). Сега вулгарният девиз е “Чрез подмяна към премяна”. Само че народът го е казал: **“Преоблякъл се Илия, та пак в тия”**.

София, юни 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.02].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

2. НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-02)

В предходната си статия от рубриката <Лично>, озаглавена *Политическа икономия и икономикс* (2016-01), посочих няколко примера на неправомерна подмяна на частното с общото понятие в икономиката (и извън нея), което (както и да го погледнем) е подвеждащо и вредно за нормалния обществен живот. По-специално, обърнах внимание на случаите на: подмяна на *гранична политическа икономия* с *политическа икономия* изобщо, подмяна на *икономика* със *стопанство*, подмяна на *поверителна информация* с *класифицирана информация*, подмяна на *производствена криза* с *икономическа криза*, подмяна на *председател* с *председателстващ*, подмяна на *налични пари в обръщение* с *пари в обръщение*, подмяна на *става* със *случва се*, подмяна на *невиновен* с *невинен*, подмяна на *икономическа наука* с *икономическа теория*, подмяна на *икономически растеж* с *икономически ръст*, подмяна на *лихвен процент* с *лихва*. Тук си позволявам нескромността да продължа тази поредица, като освен случаи на подмяна на частното с общото понятие, включвам и други видове неправомерна подмяна.

(1) Извършва се скудоумна, а значи и неправомерна подмяна на *социализъм* (или както искате си го наречете) с *комунизъм*. Смешно е да се оспорва твърдението, че е имало (и сигурно още има) комунистическа идеология и идея и стремеж за създаване на комунизъм. Смешно е, обаче да се оспорва и твърдението, че комунизъм като обществена реалност (а не като идеология) никога не е съществувал в човешката история. Това, че известни политически дейци (у нас и в чужбина, дори и като З. Бжежински) говорят за падането на комунизма (а не на социализма от съветски тип, както си е в действителност) издава само (в крайна сметка) тяхната *недостатъчна просветеност* по този въпрос (а може би и по други). Например, говори се (в т.ч. и в българските медии) за България по времето на комунизма, което е смешно, жалко и много простеещо, че чак и просташко. Комунистическата идеология е обосновавала пътищата към комунизма, като обаче *недвусмислено е посочвала*, че комунизъм още не съществува. Определението комунистически в наименованието на комунистическите партии акцентира само върху техните бъдещи намерения и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

нищо повече. Да твърдиш, че комунизмът е рухнал, е все едно да кажеш, че Иванчо е умрял, преди още да се родил, т.е. е умрял тогава, когато мама и татко все още само са имали намерение да го създадат. Изглежда, че някои антикомунисти се пишат за по-комунисти от комунистите, нещо като да се правиш на по-верующ от папата. Но за да бъдеш повече просветен, трябва и повече да четеш (и да мислиш с главата си). Тези, които говорят, че е съществувал комунизъм, обаче нито обичат да четат, нито могат да мислят с горната си глава. Пожеланието на писателя “чети бе, Пенчо, бе чети” в този случай е напълно актуално.

Моят бивш състудент Койчо Петров, бивш офицер от неznam си коя служба и понастоящем полублагоденстващо живеещ в благоденстваща Австралия (и понякога от благородна носталгия идващ в България), преди няколко години написа книга за краха на комунизма. И ти ли бе, бруте? Ти, който навремето правилно ми казваше и с основание ме поучаваше, че *очевиден* и *очевиден* са еднакво правилни, макар и да не са едно и също нещо. На тебе ли, правоверният марксист-политикономист, трябва аз, полуправоверният марксист-политикономист, да обяснявам това, което много по-добре от мен знаеш: че комунизъм в действителност никога не е имало, а сега се седнал да се правиш на полуинтересен и на уж полунезнаещ. Изглежда че разумната последователност никога не е била в стила ти. И че впечатляващо цветистият ти език нецветистото никога не се е съчетавал с логично мислене. Защото си мислиш, че последователно логичното мислене може да те откъсне от промените в реалността и затова не в твой интерес (а приспособително да се придържаш към реалността е твое символ верую, признавам ти го). Изглежда, не искаш да приемеш, че последователно логичното мислене е единствено правилният начин за адекватно (а не умонезавидно, да не кажа нещо по-силно) възприемане и обясняване на постоянно променящата се действителност. Добре зная, че можеш полуиронично да философстваш. Но истинското философстване е философическото философстване. А по рождение и по природа ти не си философически човек. А си само талмудистко-философстващ човек (зная, че моите приятели евреи ще ми простят за Талмуда). За което не си виновен, разбира се (тъй като непреднамерено такъв си се родил). Но не си и невинен (защото си преднамерено уж незнаещ). Че то, нали знаете, невинен и невиновен май не бяха едно и също нещо.

Между другото: учудвам се на самочувствието на някои недотам просветени (а някои и направо посредствени) лица, които, без да са чели поне основната част от произведенията на Карл *Маркс*, го оспорват. Не че Маркс не може

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

и не трябва да бъде оспорван (аз също оспорвам някои негови твърдения), но като нямаш дуп... (и интелект) да го четеш и още повече – да го разбереш, по-добре си мълчи. Че мълчанието е злато. (Или пък се снишавай – знаете кой го е казал.) Аз например не съм чел Корана (признавам, че това е мой пропуск) и затова не се произнасям за него и си мълча по въпроса. Впрочем, допитване (анкета) на английската ББС през 2001 г. показва, че повечето хора смятат Карл Маркс за най-великия мислител на всички времена. Ако пък някои бяха чели статията на В. И. Ленин от 1915 г. “За европейски съединени щати”, щяха да се замислят дали съвременните “адепти” са “първооткривателите” на идеята за Европейския съюз. Впрочем определена идея за обединяване на Европа има още от края на XIX век преди посочената статия на В. И. Ленин. “Чети бе, Пенчо, бе чети”, но Пенчо пак не ще. Колко са прави тези, които казват, че новото е добре забравеното старо! [Например паричният съвет (нескопосано наричан у нас валутен борд) в действителност е практикуван още при социализма (без използва това наименование); лъжливо е твърдението, че той е съвременно явление и че е откритие на еди си кой (да не му казвам името) съвременен западен икономист. Впрочем отдавна е известно, че преобладаващата част от западните икономисти са далеч по-некомпетентни от техните източноевропейски колеги. Затова пък, да крадеш чужди идеи и да ги представяш като свои е редовна практика. Западът краде от Изтока и Изтокът краде от Запада: например, навремето в СССР твърдяха, че телефонът и радиото били руски открития. А къде са Едисон и Маркони, не се знае. Впрочем първооткривателството на Едисон също не е безспорно.]

(2) Може ли да бъде подменена една година с друга? И то без да се промени наклонът на оста на въртене на слънцето или тази на Земята (към плоскостта на еклиптиката или спрямо нещо друго). По-горе споменах 2001 г. и ми се иска да попитам: с какво е забележителна 2001 година? За съжаление, очаквам само немного да отговорят правилно на този въпрос. Правилният отговор е: 2001 г. е забележителна с това, че нейното начало (което е в нула часа на 1 януари 2001 г.) *е началото на третото хилядолетие*, на всеизвестния милениум. Всеки астроном и всеки историк ще потвърди това и то не може да бъде оспорвано (няма нулева година, господа: преди първата година след Христа е първата година преди Христа; тях ги дели времева граница с нулева продължителност). Да, ама не! Целокупното (като че ли зомбирано) земно човечество (и като стадо овце, водено на заколение, и аз в това число) чества началото на третото хилядолетие на 1 януари 2000 г., т.е. една година по-рано (единствена-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

та забележителност на която е, че има три нули и че е последната година на второто хилядолетие). Ето я неправомерната подмяна!

Тази всемирна заблуда (подкрепена според мен от непросветени правителства, както и от нетърпеливи бизнесмени, които искат една година по-рано да осребрят очакваните и организираните от тях празненства) е едно от най-фрапантните събития в най-новата ни земна история. Сигурно някои още тогава са изтъквали този факт, но сред всеобщата еуфория не съм го забелязал. Възможно е, все пак, родители с десетгодишни деца да са се чудели защо честваме милениума в началото на последната година от второто хилядолетие, след като те (напълно правилно) празнуват десетгодишнината на детето си (и началото на неговата двадесетгодишнина) не в началото на десетата му година, а в края на десетата, т.е. в началото на единадесетата му година. За мен честването на милениума по този начин е някаква социална патология и дори израз на слабоумие, но социолозите и психолозите ще отговорят най-добре (но пък защо те са мълчали тогава?).

(3) Неправомерна е подмяната на *изпробване с апробиране* (последното в повечето случаи и без специална уговорка означава *неизпробване*). Мои колеги, които неправомерно са използвали този израз в рецензирани от мен техни трудове, не отговориха на моите забележки по този повод и продължаваха да пишат по същия начин. Изглежда, те не са съгласни, че в строгия смисъл апробиране на методика означава неизпробване на методика (може би подведени от някои недотам прецизни англо-български речници).

(4) Извършва се неправомерна подмяна (в течение на две десетилетия след 1989 г.) на правилното *в пленарната зала* с извратеното *в пленарна зала* (тази подмяна караше децата на някои депутати да се срамуват пред другарчетата си в училище заради неграмотните си родители; някои от тези родители говорят на английски и дори превеждат от български на испански, без да знаят литературния български език). Дали определението “извратен” е много строго и несправедливо? Ако обаче е строго и несправедливо, защо тогава един мой приятел ми внушаваше, че македонският език бил извратен български език, а пък друг един мой приятел, този път германец, ми казваше, че английският език е език жаргон и бил извратен немски език, т.е. нещо като жаргонизирано извратен немски език. (Впрочем спомнете си книгата “Наследникът от Калкута”, за видите, как жаргонният език на пиратите навлиза в английския език.) Това ме стимулира и аз да дам своя “принос” към извратеностите и да заявя, че *право-*

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

то е извратен израз на икономиката (в частта му, която има отношение към икономиката) (Дали пък не прекалих? Не, защото имам десетки доводи в полза на моята теза).

Навремето, в недрата на социализма (не на комунизма, разбира се) след като чух по радиото, че *президент Айзенхауер предлага*, вместо правилното *президентът Айзенхауер предлага*, се отказах да слушам (недобре) заглушаваната радиостанция *Гласът на Америка* и с това станах примерен български гражданин при социализма. Човек, когато е престоял продължително в чужбина, е естествено да придобие чуждестранен акцент (което е нещо друго), но само неинтелигентният човек може да забрави майчиния си език (в литературния му вариант). Но тогава пък защо да му вярвам? И така престанах да вярвам на *Гласът на Америка*, защото неинтелигентният човек не може правилно да коментира и обяснява световните събития.

Всяка година в продължение на цяло едно десетилетие (1993–2003 г.) при срещите с първокурсниците при откриването на Новата учебна година в УНСС (наред с проблемите на университета) им говорех и за това уродливо *в пленарна зала*. Чрез устата на един свой (станал навремето емблематичен) литературен герой (в може би най-големия на света роман от около 8000 стр.) френският автор от XIX-ия век Понсон дю Терай (псевдоним на виконт Алексис) беше заявил: обществото престава да вярва в истина, която постоянно се потвърждава. Аз пък ще кажа нещо друго: обществото започва да вярва в неистина, която постоянно се повтаря и подкрепя (за съжаление, както, макар и по друг начин, нагло го е казвал един хитлеристки министър на пропагандата). Реших да не се присъединя към обществото. Затова заради израза *в пленарна зала* още навремето не повярвах и в българския преход (и май се оказах прав). 20 години след 1989 г. и то след много зор този неправилен израз започна по-малко се употребява (най-сетне главите ни увряха), но е много късно, чадо!

(5) Много политици и журналисти неправомерно подменят понятието *паричен съвет* с недотам изяснената чуждица *валутен борд* (както споменах за това по-горе). Къде по-модерно и по-авторитетно звучи *валутен борд* (така че и ние да сме в крак с времето), макар че за много от така говорещите или така пишещите валутният борд (паричният съвет, де) да е тъмна Индия (спомнете си за Луи Жоколио и за неговата “Южна кръв”, “Тъмна Индия” и “Кладенецът на мълчанието”). Аз например като чуя *валутен борд* започвам да ругая като каруцар. Но нашите депутати са по-изискани и по-възпитани: те не ругаят за такава дреболия (ако изобщо могат да схванат разликата), но затова пък се заливат с чаша вода на парламентарната трибуна, защото само тя им е под

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ливат с чаша вода на парламентарната трибуна, защото само тя им е под ръка (какъв малшанс, тъй като там няма нищо друго, освен микрофона, разбира се) и защото са силно възмутени (само че за нещо далеч по-дребно от употребата на *валутен борд*).

(6) Какво искам да кажа, когато казвам *зачитам*? Ха сега де! Дали означава, че зачитам и уважавам родителите си или пък че прочитам текст от изрезка на вестник? Такъв въпрос може да възникне, когато правилното *прочитам* (някакъв текст) неправомерно се заменя с неправилното (в случая) *зачитам*. Преди години един много известен шоумен (кой ли беше той?) в своето шоу *зачиташе* текстове от вестници и едновременно с това се хвалеше, че имал шест сценаристи (ни повече, ни по-малко). Как пък поне един от тези шест сценаристи не каза на шефа си да не се излага пред целокупния български народ. Той не само *зачиташе*, но и *дочиташе* текста, което значи, че го прочиташе и за него *зачитам*, означаваше *прочитам* (а не *започвам да четя*). Когато чуя някой да казва *зачитам* (вместо *прочитам*), мислено се пренасям в XIX-ия век в малкия салон на някое селско читалище, където се играе “Многострадална Геновева”. Но сега не сме в XIX-ия век, господа. Сега това има негативен ефект, защото децата гледат и слушат телевизия и повтарят, искрено вярвайки, че говорят правилен български език. Не, сега това е извратен български език, г-н Слави Трифонов.

Дали *зачитам* е единственият “грях” на господина, когото наистина много уважавам? Не вярвам. Той, например, се радва (спомням си), когато някой от по-разкрепостените му гости (или ученици от Северна България) го нарича *пич* (нали сега всички момчета се радват на тази дума и се гордеят, ако ги нарекат пичове). Преди няколко години *вестник 24 часа* заби гол в празна врата, като писа, че *пич* не била *мръсна дума*. Че кой казва, че е мръсна дума? Например, като кажа, че някой е простак, аз употребявам *обидна*, а не мръсна дума. *Пич* е *обидна*, а не *мръсна* дума. Попитайте дядовците и бабите си що е то *пич* и те ще ви кажат. Когато бях ученик в Икономическия техникум в Сливен (от 1953 до 1957 г.) бях свидетел на това, как в двора на училището един ученик нарани силно друг, като го удари по главата с тухла, защото го нарекъл *пич*. Обидата беше голяма, но и раната беше много опасна (раненият лежа дълго в болница). Затова и двамата бяха изключени за две години от всички училища на България (единият за недопустима обида, а другият за побой).

С течение на времето смисълът на думите може да се променя, но да се извърти на цели 180 градуса, това вече е прекалено. Прекалено голяма и пре-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

калено подвеждаща е тази подмяна, момчета. Така че на един ром можете да му кажете, че е циганин, но не му казвайте, че е мангасар(ин) (което е преднамерено обидно), защото сигурно ще се приберете с пукната глава. Някои недотам интелигентни американци (каквито поначало и изначално са повечето американци) се поздравяват с *копеле*, което е израз на ниска култура, но все пак това е на границата на допустимото. Но *нич*, което е преднамерено обиден вариант на *копеле*, е вече прекалено (то е отвъд червената линия). Господа, внимавайте с подмените. Защото покрай многото подмени, може да се подменим и ние самите. И да се превърнем в собствената си (историческа) предходност (а коя е тя, Вие ще кажете).

Но горните подмени не са единствените от този тип. Ще чуете много млади хора със задоволство казват, че тази вечер са на *купон*. Те неправомерно подменят правилното в случая *парти* (или някой негов удачен български еквивалент) с неправилното *купон*. Тези, които преди няколко десетилетия са били студенти, добре си спомнят, че когато не са успели в предходния ден да си купят купон за студентския стол, застават пред неговата врата на тротоара и питат минаващите покрай тях други студенти: “Повечето купончета?”. И ако имат късмет, си купуват и влизат в стола да се нахранят. Студентските столове (мензите) не се славеха с изискана храна (макар че все пак тя да беше удовлетворителна и нелоща). Купонът беше символът на посредствеността на студентския стол. Затова, когато някой покани за вечерта на парти свои приятели, но те не останат очаровани от партито (например, защото е било много бедно), после си казват помежду си иронично (без домакинът да чуе): “Ега ти купона”. Ако сега някой (макар и напълно добронамерено) ми каже “Тебе защо те нямаше снощи? На купон ли беше?”, ще потъна в земята от срам.

Тъй като нещата се обърнаха на 180 градуса, сега младите хора фукливо казват “Бях на купон”. Като чуя това, си викам: какво невежество, Боже, тебе те плюят, а ти си мислиш, че дъжд вали. Нормалното е да има промени в нюансите на съдържанието на думите според настъпилите във времето промени. Но цялостното им преобръщане (нещо като умножението им с минус единица) вече е индикатор за опростачване. Ако реалността все пак се е превърнала в своята предходна противоположност, то тогава трябва да се използва съвсем друг термин, а не да създаваме междувремеви (интертемпорален) миш-маш. Ако сега някой чуе, че преди 50 години младите много често са ходили по купони, ще си каже: “Колко щастливи са били нашите бащи и майки! Но пък защо ли те ни докараха до днешното неблагоприятно (за повечето от нас) състояние? Дали защото не са ни обичали?”. Не, родителите винаги обичат децата си,

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

но някои от тях, изглежда, подценяват значението на тяхното просвещение. И бумерангът се завръща. След купона (ех, колко хубаво нещо!) идва алкохолизма (все пак се ядва), а след него – наркоманията (свършено е с мен). Но първо беше словото.

(7) Да се върнем отново към икономиката. Често пъти журналисти (за съжаление и някои икономисти) извършват неправомерна подмяна на правилното и по-общо понятие **дезинфлация** с неправилното (в случая) и частно понятие **дефлация**. Дезинфлацията е обратното на инфлация и означава спадане на средното равнище на цените (обикновено изразено в проценти) и съответно на това покачване на покупателната способност на паричната единица (при постоянни други условия). Именно това се има предвид, когато неправилно употребяват **дефлация**. **Дезинфлацията**, от своя страна, съдържа две съставки: (1) **дефлация** (спадане на цените, което се дължи на макроикономическата политика на държавата, т.е. е провокирана от субекта дезинфлация) и (2) спадане на цените, което се дължи на обективни, най-вече на циклични причини, до голяма степен независещи от субекта (т.е. е обективно индуцирана дезинфлация). Засега няма статистически данни за тяхното самостоятелно измерване. Разполагаме с данни само за по-общото явление **дезинфлация**. Но да обявиш дезинфлацията за дефлация е все едно да кажеш, че ти е все едно и също дали ще получиш 500 лв. вместо 1000 лв. То бива скромност, но чак пък толкова! (Впрочем, забелязахте ли, че употребявам **при постоянни други условия**, а не **при равни други условия**, както го казват много от икономистите и което в повечето случаи е неправилно.)

Подобни непрофесионални (и неправомерни) подмени не са изолирано явление. Те могат да изкарат човека по-черен и от дявола. Спомняте ли си "Виденовата зима"? Нареккоха така времето, когато Жан Виденов беше министър председател на България, най-вече защото пенсиите у нас били спаднали на около 4-5 долара месечно (причина за което беше високата инфлация у нас, стремителното поради това покачване на курса на щатския долар спрямо лева и закъснялото за недълго време индексирание на пенсиите). Това 4-5 долара месечна пенсия в действителност се задържа за около 15-20 дни, като при това темпът на инфлацията на лева на вътрешния пазар (което именно касае пенсионерите) през този краткотраен период беше значимо по-малък от темпа на обезценяването на лева спрямо долара.

Непросветените кръстници на уж "Виденовата зима" извършиха неправомерна подмяна на **средната** (за разумно дълъг период от време) с **моментна-**

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

та (в случая с очевадно кратотрайната) пенсия. С йезуитските се внушения те заблудиха българското общество, което като цяло не е длъжно да знае разликата между средна и моментна величина (средната величина е частното между определения интеграл на моментната величина и времевия период на осредняването). Господа журналисти, вместо да тиражирате подвеждащите твърдения на тези йезуити, по-добре да ги попитате по какво се различава средната от моментната скорост на движението на едно тяло, след което можете да им гледате сеира. Обичайно е непросветените да изглеждат убедителни, тъй като те въздействуват предимно върху психиката, без да използват разумни доводи (т.е. те са само психологически убедителни и нищо истинно няма в тях). Както се казва, те първо ти вземат акъла, а след това и парите. Че защо да се просвещават чрез учене, след като цялото си ученичество са изкарали с преписване и подсказване, завършили са средно образование без да знаят *интерпретативно* и *аргументативен* и накрая цъфват в университета с чувство за ментори по рождение. Те плюят срещу некорумпирания Жан Виденов не защото са се загрижели за милите им пенсионери (които, разбира се, заслужават много по-добра участ), а защото Жан Виденов е видимо много по-кадърен и по-просветен от тях. Кражбата те са готови да простят, но кадърността никога. Защото никой не може да бъде по-кадърен от тях (разбирай – от тях некадърните).

(8) Може ли държавният бюджет да бъде едновременно *дефицитен* и *балансиран*. Може, защото всеки бюджет по определение е балансиран: разходите в недефицитния бюджет се балансират със собствени приходи (данъци) (тогава бюджетът е *балансиран* и *равновесен*), а разходите в дефицитния бюджет се балансират със сумата от собствени приходи (данъци) и привлечени приходи (правителствени заеми) (има и други позиции, но да не усложнявам нещата). Дефицитният бюджет също е *балансиран*, обаче е *неравновесен*. (В италианския сериал “*Октопод*” един банкер основателно заявява за състоянието на неговата банка: *баланс има, но равновесие няма*.) Навремето министърът на финансите Симеон Дянков неправомерно подмени понятието *неравновесен бюджет* с неправилното (в случая) *небалансиран бюджет*. И тъй като бюджетът трябвало да бъде, разбира се, балансиран, не трябвало да има бюджетен дефицит. И подложи икономиката на България на рестрикция (на ограничения), която убива производството. Горкият Дянков (и горките ние)! Той като че ли не знае, че и при дефицит бюджетът пак е балансиран. Ами като не знае, да се върне в университета да си доучи макроикономиката, нищо че при

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

смехотворни критерии могат да те включат не само в състава на 100-те най-добри икономисти в света, но дори да те обявят и за един от 10-те най-умни икономисти в света.

Господин Дянков, само в едно бяхте прав: когато поискахте да се увеличи акцизът за варене на ракия. Но уви! Това беше (може би) единственият случай, при който вашият тогава ментор Бойко Борисов не се съгласи с Вас. И сбърка почти фундаментално. И пияниците със зачервените носове продължават да си варят евтино ракия и да я пият, а след 10-20 години ще пълнят здравните заведения да си лекуват повредените черни дробове (нали знаете какво е цироза на черния дроб?) за сметка на здравната каса (сиреч в определена степен и за сметка на държавния бюджет) с разходи многократно надхвърлящи здравните им вноски. А пък аз (моите здравни вноски многократно надхвърлят това, което здравната каса ми дава за лечение, защото не съм пиянствал) не мога да се вредя в лекарските кабинети от покровителствени от Бойко Борисов пациенти със зачервени носове (които преди 10-20 години са варили и пили ракия). Икономически необоснованото преразпределение (сиреч узаконената кражба) му е майката. Преразпределяй и живеи! Не случайно един професор юрист на въпроса “Що е право?” беше отговорил къде на шега, къде на истина: “**Правото е узаконеното криво**”. Затова (както посочих и по-горе) казвам, че правото е извратен израз на икономиката, но кой да ме чуе.

(9) Както съм се заял с правото, мога и да продължа в този дух. Умни глави още преди Карл *Маркс* са казали, че собствеността е отношение на отчуждаване и присвояване. Маркс само ги е повторил, но затова пък е и обосновал пред света понятието **собственост** като икономическо понятие, като нещо, което не се покрива с понятието **собственост** като юридическо понятие: положение, което някои както икономисти, така и юристи не могат или не искат да разберат. Според правото ти си собственик на някакво богатство, ако имаш нотариален акт за него или пък ако са спазени други законови изисквания, с което се потвърждава, че си негов собственик. Според икономиката ти си собственик на това богатство, ако реално присвояваш доходите, получени от него при функционирането му във икономическия (в т.ч и във възпроизводствения) процес (независимо от това дали имаш или нямаш правно основание за собственост). Ако например чрез корупционни механизми ти реално присвояваш (извън закона) приходи, произтичащи от държавно богатство, икономически собственик на съответната на това част от държавното (по закон) богатство не е държавата, а си ти. След промените в България от 1989 много икономисти

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

задълбаха в правната интерпретация на икономиката (което е похвално), но като се откъснаха от анализа на реалните (на икономическите) отношения на собственост (който анализ политическата икономия правеше от векове). Те неправомерно подменят политическата икономия с *право и с други науки* и по този начин започват да извращават и икономическата наука като цяло.

Но не само това. Прилагат се неудачни евфемизми, с което неправомерно се подменя смисълът на някои понятия. Икономически собствеността е отношение на отчуждаване и присвояване. Когато срещу заплащане купя една химикалка от книжарницата, аз законно я отчуждавам от книжарницата и законно я присвоявам за себе си, с което и икономически ставам неин собственик. Но за юристите (в т.ч. и според текстове на нормативни актове) присвояването е незаконен акт (изглежда са решили да се присъединят към един мислител, според който всяка собственост е кражба). Така те извършват неправомерна подмяна, като частното понятие *незаконно присвояване* го обявяват за общо понятие *присвояване*. В действителност общото понятие *присвояване* има два частни случая: *законно присвояване* и *незаконно присвояване* (което е положение, възприето от край време, но което юристите изглежда не приемат). Изобщо “нерде Ямбол, нерде Стамбул”. Но не само това. Юристите (и не само юристите) едва ли не с чувство за изисканост (и за тактичност, за не обидим крадците), говорят за *източване* (на бюджета, например), което си е жива кражба.

Неправомерната подмяна на думата *кражба* с думата *източване* (източването, впрочем, може да бъде както законно, така и незаконно) ми напомня много на една също така неправомерна подмяна на *робство с присъствие* (или с други заместители евфемизми на *присъствие*) (*робство* не е само да те колят и да те бесят; ако нямате право да участвате в избори на органите на властта, Вие си социален роб дори и да сте бил най-богатият български чорбаджия в един град или село преди Освобождението и турците да Ви са се покланяли). Защото едно е да се покланяш, а съвсем друго е да се прекланяш. Робът винаги е трябвало да се прекланя, дори когато му са се покланяли.

(10) Когато някой Ви каже, че един човек е родил дете, Вие подразбирате, че този човек е жена. Защото при 100 процента от случаите жените раждат. А сега, внимавайте! Между 90 и 95 процента от *промените* (по-дребни или по-крупни) в човешката история са имали негативни последици (в т.ч. и за тези, които са ги иницирали и осъществили). Примери колкото щете. Затова, когато Ви кажат, че е станала (някаква) *промяна*, подразбирайте (с поне 90 про-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

цента вероятност), че е станала *негативна промяна*. По силата на тази логика, когато казвате, че искате *промени* (макар че вътре в себе си искате *позитивни промени*), Вие в действителност казвате, че искате *негативни промени* (защото погрешно смятате, че под промяна трябва да се подразбира *позитивна промяна*, нещо, което, независимо от убеждението Ви, действителността не потвърждава). Затова винаги съм оставал с раздвоени чувства, когато чуя, че някой (или някои) иска промени.

Ами, господа, поискайте си изрично *позитивни промени*. На живо си спомням големия митинг на СДС в София от края на 1989 г. (с около 200 хил. души от Орлов мост до Алея Яворов; там не могат да се съберат един милион, както излъгаха, но това е друга тема). Организаторите на митинга поскаха *промени*, смятайки че под това се подразбират *позитивни промени*. Но историята ни говори друго: под промени трябва да се подразбират негативни промени. Така че в действителност (независимо от това какво си мислят) митингуващите поискаха *негативни промени*. Много негативни промени настъпиха в България след 1989 г. за преобладаващата част от участниците в посочения митинг. Е, каквото си поискаха, такова и си получиха. Както е казано в Библията, поискай си и ще ти се даде. Само че внимавай какво искаш и как го искаш, защото наистина може и да го получиш.

Всичко това, обаче, не означава, че не трябва да се правят промени (на тях се дължи човешкият прогрес). Защото, според мен, заради малката възможност от 5-10 процента *позитивни промени* си струва да платим тяхната висока цена, която е почти сигурните 90-95 процента *негативни промени*. Само че трябва да го кажем правилно, за да сме наясно със себе си. Не забравяйте пак Библията, която твърди още в началото, че в началото бе словото (но ако не си правим гаргара с него, добавям нескромно аз).

(11) Това е специално за моите уважавани колеги икономисти. Някои от тях непреднамерено, но неправомерно подменят *поддържан икономически растеж* с *устойчив икономически растеж*. Научните разработки, които те правят в тази област, са задълбочени, а изводите, до които достигат, са обосновани. Въпросът е дали правилно означават това, с което се занимават. Всичко идва от английското *sustained*, което според контекста може да означава различни неща: дълъг, продължителен, устойчив (но като устойчиво продължителен), здрав, поддържан. Контекстът може да се разкрие от предмета на разработките в тази област. Те обосноват необходимостта от мерки, които институциите и най-вече държавата трябва да вземат, за се поддържа наличието

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на продължителен (дълго и устойчиво продължителен) положителен икономически растеж. Превеждам това като *поддържан* (подкрепян от институциите) икономически растеж. Това обаче още не означава, че е *устойчив (продължително устойчив) икономически растеж*. *Устойчив растеж* означава постоянен във времето темп на икономическия растеж, например, продължително време икономическият растеж да е все 3 % (годишно). За да има необходимост от подкрепяне на растежа, значи той или е отрицателен (т.е. е спад), или пък темпът на растежа е много малък. Така че в крайна сметка задачата е да се увеличи темпът на растежа (от по-нисък на по-висок). Това означава, че се обосновават и предлагат мерки за положителна промяна на темпа на растежа, което е ускорение на растежа. Това е положително явление и никой не оспорва стремежът то бъде постигнато, само че ускорението не е устойчивост, а е неустойчивост. Защото *продължително устойчив растеж* и *устойчиво продължителен растеж* са различни неща.

Уважаеми колеги, вие работите за институционално поддържан икономически растеж и заслужавате адмирация за това, но този поддържан растеж (според конкретните условия) обаче може да бъде както устойчив, така и неустойчив (което си е друга тема). Комичното в тази неправомерна подмяна се състои в обратната неправомерна подмяна: когато обратно превеждате от български на английски неправилно употребеното *устойчив*, в правилното *sustained (поддържан)*. Така английскоговорящите учени не разбират, че на български Вие неправилно сте именували своите разработки по въпроса, и остават възхитени от Вас. Две последователно извършени неправомерни подмени (права и обратна) изглежда водят до щастлив край. Само че неподозиращият (и най-вече неизкушеният в икономиката) български читател остава незаслужено подведен (останал по средата на тези подмени).

(12) Икономистите (кажи речи по целия свят) имат и друг грях, този път на очевадно нелогично мислене, като подменят *вземане с дълг*, т.е. нещата са преобърнати със 180 градуса. Ще чуете, че някаква финансова институция е изкупила (частично или изцяло) външния дълг на една държава или пък, че друга държава е изкупила обратно (от своите кредитори) външния си дълг (при определени условия, разбира се). Подобни твърдения се правят не само за външния дълг, но и за задължения изобщо. Представете си, че купите дълг (както обичайно го казват), който длъжникът дължи на своя кредитор. Купувате го от неговия кредитор и вече вие сте кредиторът на длъжника. Купувате една стока, за която плащате на стария кредитор. Каква е тази стока? Тя е взе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

мането, което впоследствие ще поискате от длъжника (той е останал същият). Плащате, за да купите *вземане*, а не *дълг*. Иначе е казано много смешно (и логически абсурдно): бил съм купил дълг, за което съм платил (но щом вече е мой дълг, после трябва да го погасявам, т.е. пак да плащам). Че кой плаща, за да плаща пак? Господа икономисти, Вие не купувате *дълг* (както повсеместно твърдите), т.е. *задължение*, а купувате *вземане*!

Това е неправомерна подмяна на понятието *вземане* с понятието *дълг*. Неявно мислите, че се подразбира, че този дълг е вземане. Вие, изглежда, живеете в страната на чудесата (на Алиса) и не желаете да премахнете пелената, която Ви е обгърнала и Ви заслепява. Докато народната мъдрост съветва “криво седи, право говори”, ние, икономистите в случая “право седим, но криво говорим”. Нещо като кодиран език (който само ние си чаткаме), за да заблудим неикономистите, които, като не могат да разбират какво си казваме, ще ни помислят за много умни (нещо като шифрования език на парижките дами *жапи-ку-де-ро*, на който през ученическите си години с упоение пишехме помежду си). И нещо като “Совите не са това, което са” от култовия американски сериал “Туин пийкс” (“Двата върха”), върху третия сезон на който сега се работи. В една своя статия юристът проф. Огнян Герджиков се учудва на изречение “купувам дълг”. Че то си е за чудене, уважаеми професоре (но не и за героите на Луис Карол – мой любим автор). При първите си стъпки като икономист и аз много се чудех като Вас на тази антиномия, но не бях толкова наивен, за да го обявя. Сега съм по-смел (защо ли?) и го обявявам с риск да ме отхвърлят от гилдията (на икономистите, уважаеми юристи) като сектант, богохулник и отцепник.

(13) Освен в словото неправомерна подмяна има и в делото. Може ли заради 100 млн. лв. икономия (а и за по-малко) държавата (в лицето на своите управляващи) да предизвика поне един милиард лева загуба? Тоест, да извърши подмяната *кон за кокошка*. Може. Поради стечение на обстоятелствата имам немалко познати във висшите управленски равнища, като високоплатени експерти, съветници, началници на управления, заместник министри. С някои от тях съм в близки отношения. От разговорите ми с тях става ясно, че те не си дават много зор във формулирането и обосноваването на ефективни икономически решения (каквато им е работата). Те са компетентни и способни на това, но това изисква много усилия, за което не са мотивирани да го правят. Казват: за какво да работя много, след като в крайна сметка няма да получа цялата си пенсия, а само нейния максимум (признавам, че и аз също съм от засегнатите;

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

наистина има решение за новите пенсионери максимумът на пенсиите да отпадне, на каква е гаранцията, че в един прекрасен ден той няма отново да се появи?). Парен каша духа, доверието в държавата е спаднало катастрофално. Загубите, които държавният бюджет понася заради неефективните предложения и решения на управленския елит (поради немотивираност, а пък и поради некомпетентност), могат да се оценяват от порядъка дори не на милиард, а на милиарди левове (смайващо е: кажи речи колкото държавата губи от икономически престъпления, срещу които така упорито се бори Бойко Борисов). То е все едно да пълниш кацата отгоре, докато тя продължава да тече отдолу. Къде е Киро за кирия? Но затова пък спестяваме около (и по-малко) от 100 млн. лв. (каква сладка печалба), колкото са необходими за отмяната на пенсионния максимум (който сега е 910 лв.).

Тази уж икономия предизвиква дупка, която е по-голяма от самата нея. Ето я неправомерната подмяна. Но кой от законотворците ще направи тази връзка? Дори някои да я разбират, те нямат интерес да я афишират и затова не желаят да отменят максимума на пенсиите. Защо ли? Защото за тях този проблем не е икономически, а политически. Навремето “любимият” ми Симеон Дянков заяви, че отпадането на пенсионния максимум не е икономически въпрос (какво неочаквано прозрение!). С което иска да ни подсказже, че това е политически въпрос (което си е самата истина). Тоест, в името на политиката жертваме икономиката, а значи и народа. Ако по-рано лозунгът беше “Смърт на фашизма, свобода на народа”, сега лозунгът е “Смърт на народа, свобода на политиците”.

Болшинството от пенсионерите получават неоправдано ниски пенсии. Сега такива пенсионери негодуват срещу “високия” максимум от 910 лв. Какво ще стане, ако максимумът бъде премахнат от управляващата партия и някои ще почнат да получават пенсии от порядъка на 1500-2000 лв. месечно (броят на пенсиите над 2000 лв. е нищожно малък)? Тогава пенсионерите с ниски пенсии (и техните близки) няма да гласуват на следващите избори за управляващата сега партия и тя ще види властта през крив макарон (така са разсъждавали всички правителства след 1989 г.) въпреки икономически ефективното отпадане на максимума. На тези пенсионери обаче ще им кажа две неща.

Първо. Някои получават високи пенсии, защото, когато са работели са имали много по-високо възнаграждение от Вашето и са внасяли в социалното осигуряване много по-големи пенсионни вноски от Вашите. Тук има два варианта: (а) или заплатите им са били обосновано високи (те са си отработвали заплатите) и негодуванието Ви е въздух под налягане, а ако пък искате урав-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ниловка, след 1989 г. всички вкупом да сте гласували за БКП или БСП (но не бѹ); (б) или заплатите им са били необосновано високи (те не са си отработвали заплатите), но при този случай защо тогава не сте протестирали срещу високите им заплати (когато са ги получавали), а правите това едва сега срещу високите им пенсии (ние българите винаги си живеем само с настоящото и за това правим всичко, когато вече е много късно).

Второ. Ако искате да се индуцират нови постъпления в бюджета, част от които ще послужат за увеличаване на пенсиите изобщо (а не със сегашните смешни проценти на нарастването им), не възпирайте държавата да използва всички лостове за раздвижване и оживяване на икономиката, към които спада и отпадането на пенсионния максимум.

Този проблем, обаче, има и правни измерения. Пенсионните вноски, които работещите внасят, са заем, който те дават на общественото осигуряване (т.е. и на държавата) и този заем трябва да бъде върнат (чрез изплащането на пенсиите) при условия, уточнени още при постъпването на работа. Когато съм постъпвал на държавна работа, аз не съм подписвал договор, че пенсията ми ще бъде до определен от държавата максимум. И никой друг не е подписвал такъв договор. Че пенсионните вноски уж не са заем може да се обоснове само с юридически еквилибристики. Навремето направихме на нищо Андрей Луканов (Бог да го прости!), че е въвел мораториум върху погасяването на държавния външен дълг (този мораториум, разбира се, не отговаряше на дълготрайните интереси на България). Но българската държава вече 27 години не само че въвежда (чрез пенсионния максимум) противоправен частичен мораториум върху връщането на получения заем под формата на пенсионни вноски, но и си **самоопрощава** винаги част от това задължение (докато мораториумът е все пак е само някакво отлагане). Така че с поддържането на максимума на пенсиите действията на българските правителства надхвърлят по лукавство мораториума на Андрей Луканов. Те правят като гущера, който си къса опашката, за да избяга от своите (кажи го – политически) врагове (извинете, опоненти).

Всичко това ми напомня за един мой любим професор (няма да му кажа името), който през 70-те години на миналия век (т.е. още в недра на социализма) ми каза: “Камене, сега човечеството се намира в своята **предистория**. Неговата истинска история ще започне, когато изчезнат политическите партии”. “Защо?” – питам аз. А той отговаря: “Защото политическите партии са общественият механизъм за издигане на некадърните”. Тогава бях член на БКП. И си помислих: “Сигурно и аз съм некадърен. Значи за утешение трябва да се издигам”. Но после се успокоих за себе си, като си припомних, че някои

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

мои съученици, които (за разлика от мен) преписваха в клас или пък все чакаха някой да им подсказе, именно те най-бързо станаха номенклатурни кадри и се издигаха в различните обществени структури (макар че за тях личният интерес стоеше над обществения). А пък аз бях много ученолюбив и трудолюбив, но може би и малко нескромен, щото да мога да заявя, че съм кадърен (един друг професор, научният ръководител на моята дисертация, ми казваше, че съм се фукал). Тъй че горната нетрадиционна (но правдива) сентенция за политическите партии като механизъм за издигане на некадърните, сигурно не се отнасяше за мен. Тази сентенция обаче казва една свещена истина: партиите винаги са били вредни за обществото. Те са метастазите на обществото!

(14) Аз съм просвѐтен работник. Моят празник е 24 май – денят на българската просвета и писменост. Затова не съм съгласен да има неправомерна подмяна на *просвета* с несъответстващо на нея *образование*. Една уважавана от мен публицистка и коментаторка преди време написа статия в един много-тиражен вестник, в която протестира, че за да получиш средно образование, трябва да знаеш какво е то *интерпретативно* и *аргументативен*. Колко трудно, Боже, горките деца! Ами като им е трудно на някои, да си останат само с основно образование, уважаема госпожо. Защо пък всички трябва да са със средно? (Вие обаче пишете, че всеки родител искал детето му да получи образование, разбирай средно; браво, колко е *аргументативно* това!). Защото, ако такива деца получат (незаслужено според мен) средно образование, утре ще станат министри и ще отменят изискването да знаеш *интерпретативно* и *аргументативен*, което така ги е мъчило навремето (спомнете си за пловдивските българисти, които искаха пълният член да отпадне от българския език, защото да използваш пълния член е все едно да вървиш по улицата с топка на главата си, без да я държиш). Че то (както е тръгнало) утре всички ще поискат да станат професори и академици.

След като Сергей Игнатов, който не е *ваковски* доцент и професор (а е само главен асистент), отмени ВАК [Висшата атестационна комисия при министерския съвет (министерски съвет трябва да се пише с малка буква), която уж била идеологическа институция от време онò], всички ускорено започнаха да стават професори (подобно на горките деца, които ускорено ще получат средно образование без посоченото изискване) [вж. също: *Градев, Д.* Властта на малкия човек. Издателство “Наука и изкуство”, С., 2015)]. И ето професорите вече са много, а доцентите станаха кът. Икономистите добре знаят, че един от факторите на ценността е редкостта. Така че, щом като доцентите са по-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

рядко явление от професорите, доцентите са по-ценни от тях. Затова сега аз вече не искам повече да бъда професор и желая отново да съм доцент (че поне роднините да ме уважават повече, защото все слушат за професори, но по-малко са чували за доценти). Имам намерението да отида при моя бивш отличен студент и понастоящем ректор на УНСС проф. д.ик.н. Стати Статев и да го помоля да ме назначи в УНСС отново за доцент. Не вярвам ректорът да откаже на бившия си професор тази (последна) милост, уважаеми г-н Сергей Игнатов. Ще бъда доцент, а Вие, г-н Игнатов, си стойте главен асистент (ако и да сте бил ректор на Новия български университет и *неваковски* доцент и професор).

Че ВАК е институция за идеологическа репресия е последното лъжливо “оправдание”, *измислено от некадърниците в науката*. Бил съм дълги години член на научни комисии във ВАК и най-отговорно смея да заявя, че отношението на членовете на комисиите към кандидатите за научни степени и научни звания през последните десетилетия (за когато съм свидетел) винаги е било отговорно и аргументирано. Затова пък мога още и да кажа, че сме обсъждали предложения за признаване на дипломи на защитени в западни страни дисертации, които едва покриват изискванията на магистърски тези у нас. Такива дипломи не сме признавали (дори с риск ВАК да бъде обявен за репресивен институт). С пълен глас трябва да се каже, че изискванията към научните качества на защитаваните на запад дисертации (говоря за икономическата област) са на по-ниско равнище в сравнение с аналогичните изисквания у нас. Затова и някои напират да защитават именно там и после се сърдят на ВАК, като се върнат тук. И естествено, приветстват закриването на ВАК, последната сериозна бариера срещу по-малко способните. За да могат защитилите (или утвърдили са по друг начин) на запад, после, след като се завърнат в майката родина, да управляват (кажи го, да командват) по-кадърните и по-умните от тях. Така е било от край време: по-малко кадърният винаги се е качвал на главата на повече кадърния. И до такава степен се вживява в това, че накрая наистина започва да си вярва, че е най-умният и започва благосклонно да раздава ум и разум наляво и надясно.

Уважаема госпожо (умишлено не казвам името Ви), не ми се сърдете. *Интерпретативно* и *аргументативен* не са чак толкова трудни. Те са една необходима бариера срещу засиления поток от недотам просветени кандидати със средно образование, насочили се към университетите (т.е. бариера срещу неправомерната подмяна на *просвета с образование*). Жал ми е за сегашните ми колеги. Навремето ние имахме къде по-добър “материал” (това го знаят дори и в Чикаго). А за “материала” да не говорим, че ако започна ...

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(15) Неправомерна подмяна на *пране на пари с реклама* (което е *пране на прането на пари*) – може да звучи невероятно, но е така. Преди три години бяха публикувани статистически данни за приходите, които големите телевизии в България са получили от рекламодатели. Това са около 720 млн. лв. за една година. Фирмите дават тези пари, защото очакват, че рекламите ще предизвикат нарастване на техните продажби (на оборота им). От прираста на оборота ще се получи допълнителна печалба (примерно 10 % от оборота), която печалба (след приспадане на корпоративния данък върху нея) се разделя на две части: (1) част, с която изцяло да се покрият разходите за реклама (дадени на медиите, т.е. въпросните 720 млн. лв.) и (2) част, която остава като чиста печалба за фирмата (това е една груба и съкратена, но разбираема схема). Втората част от печалбата (която като остава за фирмата, т.е. е чист остатък) е смисълът на правенето на реклама. Ако този остатък е нулев, извършването на рекламни разходи в полза на медиите е безсмислено за фирмите. Ако тези 720 млн. лв. за реклама са замаяли и въодушевили клиентите толкова, че те с покупките си предизвикат нарастване на оборота с около 7 млрд. лв., остатъкът от печалбата за фирмите ще е нулев, и тези реклами са били наливане от пусто в празно. Но ако 720 млн. лв. реклами са предизвикали нарастване на оборота на фирмите примерно с 10 млрд. лв., тогава е имало някакъв смисъл от рекламната, тъй като чистият остатък ще е един милиард лева.

Но никой не може да ме убеди, че 10 млрд. лв. от оборота на фирмите се дължат изключително на техните реклами в големите медии. Погледнато пряко, рекламната дейност на фирмите си е жив зян за тях. Тогава защо рекламират? Да не би чавка да е изпила мозъка на изпълнителните им директори, което не го вярвам? За акционерите не говоря, защото на някои от тях наистина чавка трябва да им е изпила мозъка; иначе как да си обясним стотиците милиони, хвърлени на вятъра в нерентабилно за тях строителство по Черноморието?

Истината е следната. Политическите партии се нуждаят от цялостна медийна подкрепа (не говоря за невзрачните и смехотворни предизборни клипове). Публична тайна е кои медии кои партии подкрепят (явно или неявно) (разбира се, не всички). Но от къде партиите да вземат значителните средства, с които да платят на медиите. Разбира се, от подопечните им фирми (които са първоизточникът на средства), на които партиите в замяна осигуряват благоприятни законодателни и други условия. Такива постъпления в партиите обаче са незаконни и след ревизия на Сметната палата ще се иска тяхното закриване (ако спази законът, разбира се). Затова тези пари трябва да бъдат изпрани. Фирмите дават тези пари не директно на партиите, а на медиите под формата

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

благовидните (но значителни) рекламни разходи, които обаче им носят загуба. Всичко наистина е напълно законно! Връзка между благоприятната за фирмите законодателна дейност на партиите (благодарение на която фирмите могат да финансират рекламните си загуби) и самата фирмена рекламна дейност много трудно може да се направи. И трите страни (политически партии, медии и фирми) са доволни. Най-чисти и неопетнени в тази тристранна дейност са медиите. Те рекламират и затова им се плаща. Пито, платено. Без нарушение на закона. И аз да съм медия, и аз така ще направя. Но никога няма да бъда в партия и да се занимавам с подобна опетняваща дейност, а именно с подмяна на *пране на пари с реклама*. Наричам тази йезуитска подмяна *пране на прането на пари*, то става чисто пране на пари, т.е. чрез рекламиране.

Но рекламирането тук има и своите необясними и комични страни. Най-необяснимото е това, че рекламата в телевизията е най-скъпа в прайм тайма. Защо прайм таймът е прайм тайм? Защото това е най-гледаното телевизионно време, а то е най-гледано от телезрителите, тъй като за тях се предава това, което най-много им се гледа, най-много ги интересува, най-много им се харесва, излъчва се в най-удобното за тях време и т.н. И точно когато гледам нещо, което най-много ме кефи, то се прекъсва и започва поредната тъпоумна реклама. Започвам да псувам и отивам в тоалетната да се облекча, докато трае рекламата, уважаеми фирми! Вашите реклами в повечето случаи предизвикват отделителни процеси, а не нарастване на продажбите ви. Веднъж в един вестник писаха, че някои телезрители използват паузата на рекламното време, за да правят секс, представете си. Браво на тях! Ето, това е то истинският рекламен ефект. Жалко, че вече приближавам 80-те, иначе и аз щях да се облажа с нещо от рекламите. Впрочем много обичах да гледам филми по телевизията, но вече престанах, защото не мога да понасям прекъсването им с реклами (това вече става масово явление). Само ако знаеха телевизиите колко зрители на техните филми те губят заради натрапничавите реклами! Затова, ако искате всичко да бъде на мястото си, да е логично и икономически обосновано (но за фирмите, а не за телевизиите), рекламите в прайм-тайма трябва да бъдат най-евтини. Но по света всичко е обърнато наопаки. Ето защо уважавам Луис Карол и неговата “Алиса в страната на чудесата”.

Впрочем и между другото, защо всяка лекарствена реклама завършва с “Преди *употреба* прочетете листовката”? Не, господа фармацевти, не ни правете нас болните на толкова глупави. Защото всяка лекарствена реклама трябва завършва с “Преди *покупка* прочетете листовката” (като аптеките разполагат с допълнителни листовки извън лекарствените опаковки). Ето Ви още една

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

неправомерна подмяна. Зная, че след като прочета листовката в къщи бих могъл впоследствие да върна лекарството в аптеката. Но колцина биха направили това? А иначе “Преди **покупка** прочетете листовката” включва и Вашето “Преди **употреба** прочетете листовката” (защото употребявам лекарството след покупката). Но това икономически Ви е неизгодно, господа фармацевти (тъй като в аптеката мога и да не купя лекарството след прочитането на листовката), и затова ни баламосват с уж честната си реклама със задължителната цитирана добавка.

(16) Тъй като тук е рубриката <Лично> (макар и специализирана), нека накрая да кажа и нещо съвсем лично. През април 1993 г., когато ме избраха за ректор на Университета за национално и световно стопанство (УНСС), в-к *Огледало* (сигурно него вече го няма) писа, че УНСС е избрал за свой ректор член на СЮК (на Съюза на югославските комунисти). Не съм сърбин, а българин. В бивша Югославия съм ходил едва след 1996 г. – в Ниш (Сърбия) и в Черна гора. Почти нищо не разбирам от сръбски и съм благодарен на един колега, който дойде с мен и разбираше този език. В Белград никога не съм стъпвал. Използвам тази лична история само като пример за човешката непросветеност. Тук отново се появяват въпросните 10 и 90 процента. От лицата в света, чието име (бащино или фамилно) завършва на “**ич**”, само около 10 процента са сърби, а останалите около 90 процента са руснаци, украинци и други. Е, какво трябва да подразбираш (и каква асоциация да получиш), ако чуеш “**ич**”, без да познаваш човека? Че това е руснак. В-к *Огледало* извърши логически неправомерна подмяна на **руснак** със **сърбин**. Смешно и жалко е, обаче, да извършваш тази подмяна, защото си в Западна България и близо до Сърбия. Да си в Западна България не означава, че трябва обезателно да мислиш по “западноболгарскому”. През 1953 г. бях ученик в първи курс в Икономическия техникум в Сливен. Повечето от съучениците ми бяха деца от близките край Сливен села. Те ме питаха: “Приятел, ти руснак ли си?” Тези простовати деца (същите като мен) бяха по-умни от списващите *Огледало*. Разбира се, човек може да проявява политически пристрастия, но трябва да го прави умно, а не тъпо, ако иска неговата политическа партия да просъществува дълго. В крайна сметка тъпотата (и некадърността) е причината много партии да закърнеят или изобщо да изчезнат.

Мисля че истинският българин (наред с всичко друго) трябва да има две важни положителни качества: да мисли логично и да познава българската история. Журналистите от в-к *Огледало* не бяха истински българи, защото не

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

мислят логично и не познават българската история. Журналистът не е обикновеният средностатистически гражданин. Той трябва да познава по-широко историята. Ако те бяха исторически просветени (в горния случай), щяха да знаят кой е доктор Георги Миркович (1828–1905) от Сливен [изтъкнат сливенски възрожденец, способен лекар, един от първите български разузнавачи (направил за смях Черния кабинет – специалната служба на османската държава, заради което великият везир от Високата порта е принуден да я разформирова), диарбекирски заточеник, създател на българската хомеопатия, просветител, издател, народен представител, академик, един от най-близките приятели на Петър Дънов – Учителя]. И може би (ако четяха повече) щяха да знаят още, че леля ми Ирина Миркович (сестра на баща ми) е съпругата на убития през 1924 г. земеделец Петко Д. Петков (син на убития през 1907 г. бивш кмет на София и министър председател на България Димитър Н. Петков и брат на убития през 1947 г. опозиционер Никола Д. Петков). Мир на праха им!

Народът го е казал: два пъти мери, един път режи. Но някои първо режат, а след това мерят; първо стрелят, а след това питат (като американските каубои, сиреч – говедари). Тогава куршумите се превръщат в бумеранг, господо!

София, юни 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.03].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

3. БОГАТСТВО, ПОТРЕБНОСТИ И ЗАМОЖНОСТ

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ДУХОВНИ
С МАТЕРИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-03)

Рубриката <Лично> (съпровождаща предложената от мен в Интернет *Енциклопедия на икономическата система*) започва да става традиция. Една от нейните задачи е да внася (според разбирането на автора, без да ангажира други) допълнителна яснота относно съдържанието (респ. смисъла, *семантиката*) на често употребявани *икономически термини* (в качеството им на думи и фрази, изразяващи дадени *икономически понятия*). Допълнителни пояснения потребителите на Интернет могат да получат от термини в енциклопедията, маркирани в настоящия текст. Тази статия е посветена на обичайно смятаните за близки, но в действителност значимо различаващи се понятия *богатство* и *заможност*, както и на свързаното с тях понятие *потребности*. “Тайният” замисъл на статията е да се отговори на въпроса, може ли човек да е много богат и (едновременно с това) да е малко заможен, както и да е малко богат и (едновременно с това) да е много заможен. Даденият в аванс отговор е, че може. Дори смятам, че скритият подтекст (и изобщо обяснението) на човешката история се намира някъде тук ... (т.е. не някъде там в *трансценденталността* или в отвъдното; спомнете си за култовия американски филмов сериал “Досиетата X”).

Богатството е съвкупност от *блага*, които са притежание на някакъв субект (като субектът може бъде отделен индивид, група от индивиди, в т.ч. и семейство, асоциация, фирма, обществото като цяло и други), които (блага, респ. богатство) осигуряват съществуването и възпроизводството на субекта и чрез употребата на които субектът удовлетворява своите потребности. От своя страна *потребностите* са осъзнати нужди на субекта, чието удовлетворяване е необходимо за неговото съществуване; потребностите са състояние на организма, на човешката личност, на социалната група и на обществото като цяло, и изобщо на субекта, изразяващо се в зависимостта му от обективните условия за неговото (на субекта) съществуване и развитие (условия, които са предпос-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

тавка и източник на различни форми на неговата активност). (Вж. още *икономическо богатство, икономически блага и икономически потребности.*)

Богатството може да бъде материално и нематериално (в т.ч. и недуховно и духовно) богатство. Потребностите също могат да бъдат материални и нематериални (в т.ч. и недуховни и духовни) потребности. Измежду многото разновидности на богатството и потребностите настоящото изложение е посветено само на материалното и духовното богатство, което притежава отделният индивид (т.е. само на индивидуалното материално и индивидуалното духовно богатство) и с помощта на които той удовлетворява своите индивидуални материални и индивидуални духовни потребности. За краткост (и за улеснение) ще ги наричам само материално и духовни богатство и материални и духовни потребности. Необходимо е да се вземе под внимание обстоятелството, че чрез прякото (непосредствено) използване (прилагане) на материалното богатство индивидът удовлетворява материалните си потребности, а чрез прякото (непосредствено) използване (прилагане) на духовното богатство индивидът удовлетворява духовните си потребности. Но чрез косвеното (т.е. опосредствено чрез продажбата на материално срещу духовно или на духовно срещу материално богатство) използване (прилагане) на материалното богатство индивидът може да удовлетворява както материалните, така и духовните си потребности, а също така и чрез косвеното (опосредстваното) използване (прилагане) на духовното богатство той отново може да удовлетворява както материалните, така и духовните си потребности.

Думата **заможност** произлиза от *мога* и в настоящото изложение означава, че с помощта на материалното богатство *могат* да се удовлетворяват материалните потребности на индивида. Тоест, под **заможност** ще се подразбира **материална заможност** (а под *замогване* – материално *замогване*). Заможността (материалната заможност) е **степенна**, с която индивидът удовлетворява своите материални потребности, като използва (като употребява по някакъв начин) материално си богатство (пряко или косвено).

Докато материалното богатство и материалните потребности по принцип се измерват като абсолютни величини (каквито и да са прилаганите за тях мерни единици, например парични единици), заможността се измерва като относителна величина (например в коефициенти или в проценти). Един индивид е материално по-богат от друг, ако в сравнение с него има по-голямо по величина материално богатство, представено сумарно в парични единици. Целият проблем е в това, че всеки индивид е уникален субект и затова различните ин-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дивиди имат различни материални потребности (в т.ч. различни по вид и различни по величина потребности, представени сумарно в парични единици).

Да приемем, че има двама индивиди – първи и втори. И двамата притежават по 1000 лв. богатство. Първият индивид обаче има 500 лв. материални потребности, а вторият има 2000 лв. материални потребности. Дватамата са еднакво материално богати, но са различно (материално) заможни. Заможността е частното (съотношението, дробта) между материалното богатство (числителя) и материалните потребности (знаменателя). Заможността на първия индивид е с коефициент $2 = 1000 : 500$ (т.е. е 200 %) (неговото материално богатство е два пъти по-голямо от неговите материални потребности), а заможността на втория индивид е с коефициент $0,5 = 1000 : 2000$ (т.е. е 50 %) (при него материалното богатство е два пъти по-малко от материалните му потребности). Дватамата са еднакво материално богати, но първият индивид е 4 пъти по-заможен от втория ($2 : 0,5 = 4$). Някои могат да кажат, че за това явление терминът **заможност** е неподходящ (тъй като мнозинството от хората го разбират по друг начин, макар че това не е аргумент). Ами тогава си изберете друг термин (друга дума за същото), но това няма да промени същността на нещата.

Потребностите (вкл. материалните и духовните потребности) са напълно субективно явление. По отношение своите потребности субектът си е пълен суверен. Никой друг не може да му въздейства, ако той сам не пожелае да промени потребностите си. Например, може да принудиш някой да не яде (или пък да преяде), но не и какво и колко да му се яде. Потребностите имат много сложна същност, при която вътрешната нагласа играе определяща роля. Давам на някой нещо, само след като той ми го е поискал (освен ако е в безпомощно състояние и има потребност от моята помощ). Не приемам за нормално някой да ми даде нещо, което не съм си поискал. Така той ми отнема моята **метапотребност**. Метапотребността е свещеното право на човек сам да определя своите потребности. Тя е много по-важна от самите потребности. Намесата в това право е грубо неразбиране на човешката природа, липса на тактичност и е израз на своеобразно насилие. Ако усещаш, че човекът до тебе има някаква потребност, но е стеснителен и срамежлив да си поиска, първо го попитай точно какво му е необходимо и дали ти го иска и едва тогава (ако имаш възможност) му го дай. Дотук много от Вас сигурно са съгласни с мен, но повечето от Вас (зная това) няма да възприемат моите твърдения.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Драги читателю! Това, което ще прочетете по-нататък не се отнася за Вас. Всяка прилика е случайна. Всяко припознаване е лъжливо. Твърденията ми се отнасят за тези, които не четат моите писания

Навремето лично познавах двама академици (и двамата професори, разбира се) с изключителна интелигентност и ерудираност, ползващи се с голямо уважение не само на интелектуалците около тях, но и на много по-широки кръгове на обществото. Макар че имаха достатъчно средства (материално богатство), те не притежаваха леки коли, защото нямаша необходимост от тях (и изобщо живееха по-скромно в материално отношение). Това положение се отнася за повечето високоинтелигентни хора. Да ги наречем хора от първа група. По стечение на обстоятелствата познавах и немалко посредствени хора с по-малки финансови възможности, които обаче имаха леки коли, защото имаха необходимост от тях (и изобщо живееха по-нескромно в материално отношение). Те представляват втората група. Ако хората от втората група нямаша необходимите средства да се купят леки коли, те щяха да се чувстват с незадоволени материални потребности (т.е. по-незаможни). Ако пък хората от първата група имаха по-малко средства (от средствата, с които обичайно разполагат) те нямаше да се чувстват по-малко заможни, защото нямат необходимост от леки коли, например. Затова, ако предположим, че и двете групи имат еднакво богатство, то бъдете уверени, че първата група ще е по-заможна (и ще се чувства като такава) в сравнение с втората група. Ако пък първата група има по-голямо материално богатство от втората, посоченото различие ще бъде още по-голямо (дори драстично по-голямо). Леките коли, разбира се, са само един пример (тук нямам предвид хората, които много често използват леките си коли, защото наемането на такси се оказва неудобно, или защото леките коли са тяхно хоби). Подобни примери (но със същите последици и изводи) могат бъдат луксозните вили, постоянното ходене по ресторанти, луксозните любовници, скъпите маркови дрехи, постоянните екскурзии в чужбина, луксозните апартаменти със свръхлуксозно обзавеждане и други подобни – все неща, които в много по-голяма степен влизат в материалните потребности на по-ниско интелигентните хора, и, наред с това, много по-малка степен влизат в потребностите на по-високо интелигентните хора. Този закономерност стои в основата на почти целия обществен (в т.ч. и икономически) живот.

Защо е така? Много (в т.ч. и близки и познати, които уважавам) ще ми възразят: “Аз имам лека кола, защото ходя с нея на работа, а понякога и на почивка, така че удовлетворявам транспортните си потребности; всеки има тран-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

спортни потребности, включително и твоите академици”. Да, ама не! Наистина, всеки има транспортни потребности. Но леките коли задоволяват два вида потребности: материални транспортни потребности и материални престижни потребности (не духовни престижни потребности). В една книга (“Умирай само в краен случай” на Богомил Райнов) един от героите казва: “Не може съседът да има котка, а аз да нямам котка”. Тъй де! Не може колегата (съседът, приятелят и т.н.) да има лека кола, пък аз да нямам. Да не би съм по-долу от него? И си купува лека кола (нямам пред вид служебния транспорт и бизнес транспорта, които не определям като лични коли). Нищо, че един километър пробег с такси е 2-3 пъти по евтин от един километър пробег с лична кола (и че в двата случая се удовлетворяват едни и същи транспортни потребности) (транспортните потребности са материални непрестижни потребности). Повисоко интелигентният човек ще удовлетвори транспортните си потребности с такси (особено сега, когато таксиметровите услуги са значимо по-развити). Само че къде по-престижно е да се движиш със собствена кола (вижте, колко съм богат! или поне: виждате, че не съм беден и че не съм от сульо и пульо), отколкото да се движиш с такси. Същото е и със скъпата луксозна любовница. Развеждаш я по баровете и се фукаш пред приятелите си (за да предизвикаш така сладката за теб тяхна завист). Нищо че по-евтината (и не така луксозно изглеждаща) любовница е много по-добра в леглото от луксозната. Защото първата задоволява престижните потребности (в случая материални), втората – извечните природни потребности (също предимно материални). Боже, прости ми този език, но той отразява живата реалност. По такъв начин може да се разсъждава и при други примери за материални престижни потребности.

{Винаги съм се учудвал, когато поканя някой мой познат (особено немлад човек) да отидем някъде с такси (което плащам), а той (макар и да се качи в таксито) възприема поканата като демонстрация на благоденствие от моя страна, което (усещам го) не е съвсем приятно за него (в този случай той искрено предпочита да ползваме автобус). В същото време, когато друг го покани да го закара с личната си лека кола до същото място е нещо съвсем нормално за моя познат и не го възприема като някакво изфукване. И то при положение, че издръжката на личната кола е много по-голяма (предполага по-големи финансови възможности), отколкото ползването на такси. Посоченият начин на мислене на моя познат не е израз на негативна преднамереност към мен (много са случаите, при които той е изразявал искрено добри чувства спрямо мен); просто неговият манталитет е такъв и той ще си остане завинаги такъв (изглежда този манталитет е една от причините за бедността на много от българии-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

те; именно причина за бедността, а не следствие от нея). Освен това той не може да разбере, че ползването на автобус ще ни отнеме много повече време и за мен това означава да направя голям *алтернативен разход* (с изгубеното заради автобуса време пропускам да свърша и друга, полезна за мен работа, от която очаквам изгода, по-голяма от разходите за таксито). Изобщо, както и да го погледнеш, ползването на таксито е по-евтиният вариант. }

И така, в престижните потребности е заровено кучето. Всеки човек има някакви престижни потребности. Той желае другите да видят, че има определени преимущества, да изпъкне и да се изяви с тях, да се реализира в живота, да го признаят и т.н., което е естествено. Така той намира смисъл в живота си и се чувства удовлетворен от него. Но престижните потребности биват основно два типа – духовни и материални престижни потребности. Нагласата за тях зависи най-вече от вътрешната (от същностната) определеност на дадения индивид и от възможностите, с които разполага, за да ги удовлетвори. Тези възможности се крият най-вече в богатството на индивида – дали (в относителни измерения) то е предимно материално и по-малко духовно богатство (т.е. че индивидът е по-малко интелигентен) или, обратно, дали (също в относителни измерения) то е предимно духовно и по-малко материално богатство (т.е. че индивидът е повече интелигентен).

Вътрешните зависимости между материалното богатство, духовното богатство, материалните потребности и духовните потребности са изключително сложни и тук няма да се спирам подробно на тях. Но наблюденията показват наличието на *следната зависимост* (без тя да е линейна) (като не забравяме, че съществуването на характерните за обществените форми от 5 до 10 процента изключения от някакво правило или зависимост само потвърждават това правило или зависимост): колкото повече индивидът е по-интелигентен, толкова повече относително нараства неговото духовно богатство (в общия обем на богатството) и нарастват неговите духовни потребности (в общия обем на потребностите) (в т.ч. и неговите духовни престижни потребности) и следователно относително намаляват неговото материално богатство и неговите материални потребности (в т.ч. и неговите материални престижни потребности).

То е същото са се каже, че: колкото повече индивидът е по-неинтелигентен, толкова повече относително намалява неговото духовно богатство (в общия обем на богатството) и нарастват неговите материални потребности (в общия обем на потребностите) (в т.ч. и неговите материални престижни потребности) и следователно относително намаляват неговото духовно богатство и неговите духовни потребности (в т.ч. и неговите духовни прес-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

тижни потребности). *Накратко*: колкото повече се преминава към по-интелигентните слоеве на населението, толкова повече (относително) намаляват неговите материални престижни потребности и нарастват неговите духовни престижни потребности (защото той има възможност да се изяви със значителното си духовно богатство; това му е достатъчно и няма необходимост да се изяснява материално); затова пък, колкото повече се преминава към по-неинтелигентните слоеве на населението, толкова повече (относително) нарастват неговите материални престижни потребности и намаляват неговите духовни престижни потребности (защото той няма възможност да се изяви със незначителното си духовно богатство; това не му е достатъчно и има необходимост да компенсира недостига с материални изяви).

По-интелигентният човек замества материалните престижни потребности с духовни престижни потребности (той се изяснява пред другите с духовното си богатство), а по-неинтелигентният човек замества духовните престижни потребности с материални престижни потребности (той се изяснява пред другите с материалното си богатство). Това е по-скоро психологична зависимост, но тя въздейства мощно върху икономиката. Заместването (субституцията) на духовни с материални потребности е компенсаторен механизъм, с който природата ни е снабдила, за да се поддържа някакво равновесие. Природата ни отнема едно, но ни дарява с друго (макар и недотам изискано като първото). За мен обаче заместването на *духовни потребности с материални потребности* е неправомерна подмяна, защото то е израз на обществен регрес, докато обратното (заместването на материалните с духовни потребности) представлява обществен прогрес и то е правомерното.

{Природата и обществото бъркат от компенсаторни механизми. Знайно е, че жените се редят на опашка при секси изглеждащите мъже, при мачовците. Това, което обаче жените като че ли не знаят, е, че процентът на импотентните сред мачовците е по-голям от процента на импотентните при невзрачните мъже. Природата незаслужено е отнела мъжествеността на някои мъже, но затова пък заслужено ги е дарила (демек, компенсирала) със секси външност. Жена, която задълго се обвърже с такъв, после дълго ще съжалява. Защото нещата не са такива, каквито са (каквито изглежда, че са). Познавам добре изглеждащи мъже, които по три пъти се развеждаха (по искане на жените им, без съпрузите да са им изневерявали). То е същото като с нас, мъжете. Знайно е, че мъжете се редят на опашка при секси изглеждащите жени (мой приятел все търсеше не просто руси, но златисто-руси жени: какъв перфекционизъм, каква претенциозност, какви изисквания! да му се неначудиш). Това, което обаче много от

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

мъжете не знаят е, че процентът на фригидните сред секси жените е по-голям от аналогичния процент сред невзрачните жени. Природата незаслужено е отнела нещо на някои жени, но затова пък заслужено ги е дарила (демек, компенсирала) със секси външност. Защото и тук нещата не са такива, каквито са (каквито изглежда, че са). Но ние, мъжете, като сме си глупави, кой ни е крив?}

Забелязва се още една закономерност. При по-интелигентните слоеве стремежът към междуличностно разнообразяване на потребностите (отделните индивиди да имат различни, отличаващи се помежду си потребности) е по-голям (подражателството и принадлежността към групата са по-слаби). При по-неинтелигентните слоеве стремежът към уеднаквяване на потребностите (отделните индивиди да имат еднакви и напълно сходни помежду си потребности) е по-голям (подражателството и принадлежността към групата са по-силни) [другите ходят на черква, значи и той трябва да ходи; другите имат леки коли, значи и той трябва да има; другите ходят на дискотека, значи и той трябва да ходи; другите ходят с влака от гр. Левски до гр. Плевен на развлечението, значи и той трябва да ходи (примерът е случаен); другите ходят на ученически забави, значи и той трябва да ходи (нищо, че от много такова ходене може и да затыпееш) и т.н.]. Когато бях ученик моята майка ми каза: когато пораснеш, не си купувай лека кола. Защо, питам аз. Защото вече почти всички имат леки коли; ще правиш това, което повечето от другите хора не правят, казва майка ми. Но, продължавам да упорствам аз, никой от нашата фамилия няма лека кола. А майка ми отговаря: сега да, но навремето първите три леки коли в историята на България са били притежание на цар Фердинанд, на неговия военен министър и на дядо ти Петко Миркович (баща на баща ти). Така майка ми ми запуши устата, която все много знаеше. И досега не си купих лека кола (което повечето от другите не правят), но създавам и публикувам книги в областта на науката (което повечето от другите не правят).

В крайна сметка еднообразието е смърт за системата (вж. *закон за необходимото икономическо разнообразие*). Подражателството и стремежът към уеднаквяване с другите от групата носи само временни успехи. В дълъг срок обаче това води до собственото ти деградиране и до разпадане на групата като цяло. Общества, в които непоколебимата принадлежност към традициите дълго е била водещото начало, в перспектива винаги са изчезвали от историческата сцена. Впрочем, ако навремето Иван Костов като премиер (при абсолютна победа на СДС на изборите) беше включил в правителството си министри и от други партии (дори и от БСП), това правителство щеше да просъществува

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

много по-дълго. Но никой от съпартийците не би му позволил това (щяха да го направят на бъзе и коприва). И той остана правоверен. И видяхме какво стана след това. Членове на една партия, които много държат техният партиен шеф да е силно правоверен, ще бъдат доволни само в началото. В дълъг срок (в перспектива) обаче ще останат с пръст в уста (да не кажа нещо по-цинично).

Моята приказка не свършва с това. По-неинтелигентният човек е и понекадърен (поставени при еднакви условия е способен да придобие по законен начин по-малко материално богатство в сравнение с интелигентния човек; да не говорим за духовното богатство). Така че неинтелигентният човек по правило е некадърник. Но по правило той има по-големи материални (материални престижни) потребности. Горкият! Той е много лошо “подпрян” откъм към две страни – в посока към намаляване на неговото (законно) материално богатство (числителят на формулата за заможността) и в посока към увеличаване на неговите материални престижни потребности (знаменателят на формулата за заможността). Затова с преминаването от случаи на интелигентност към случаи на неинтелигентност (разбирай от кадърност към некадърност) заможността на индивида драстично намалява. Е, какво да прави той тогава? Какво е виновен в това, че се е родил некадърник (а и повечето случаи не го осъзнава и възприема различните от него интелигенти като полуидиоти, достойни за съжаление).

Изходът е да краде, за да увеличи материалното си богатство. И започва да краде. Но забележете следното. Да приемем, че го съдят за кражба. Водят го под конвой към съдебната зала, а аз съм сред зяпачите и му крещя: “Крадец, не те е срам!” (такива сцени сме виждали по телевизията). Той ще закрие лице и ще мълчи. Но сега си представете друго. Аз му крещя “Некадърник” (не защото се е оставил да го заловят, а защото по законен начин не може да придобие необходимото му богатство). Тогава той ще вдигне гордо глава и няма нищо чудно да ме даде под съд за обида (пред толкова свидетели зяпачи може и да ме осъди). Но той не знае, че в момента, в който краде, той все едно че сам крещи “Аз съм некадърник, аз съм некадърник”. Защото всички крадци са некадърници по определение, господа! Нищо от това, че може да са много кадърни в кражбите.

“Защо пък да са некадърни” ме питате Вие. Отговарям: “Защото не са способни по законен начин да придобият материалното богатство, което им е необходимо, за да удовлетворят своите материални престижни потребности”. “Хайде де, на нас ли пък тия” ще възразите Вие. Ще кажете, че има хора които крадат десетки милиони (например като Джаро от българския телевизионен сериал “Под прикритие”) (за да удовлетворят едва ли не безкрайните си мате-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

риални престижни потребности), но няма начин (колкото и да си интелигентен и кадърен) да придобиеш това богатство по честен начин. Господа, не забелязват “уловката”, която съм Ви поставил: става дума за придобиването на материално богатство, необходимо за удовлетворяване на материалните престижни потребности. Истински кадърният човек има по-големи способности, но и много по-малки материални престижни потребности. Той винаги може да ги удовлетвори по законен начин (освен ако не е поставен в състояние на робство). Некадърникът има по-малки способности, но и много по-големи материални престижни потребности. Затова той е “осъден” вечно да краде (или в най-добрия случай постоянно да се чувства незадоволен, незабелязан, пренебрегнат, излъган, неравнопоставен, низвергнат, обезправен, дискриминиран и едва ли не идеологически репресиран). Прослойката на некадърниците е средата, от която се пръкват постоянно недоволните и постоянно протестиращите (дори и голяма част от тия, които се писаха за идеологически репресирани), вместо да се обърнат с лице към себе си, да се опитат да разберат, че никой с нищо не им е длъжен, и да се вземат в собствените си ръце.

Но приказката още продължава. Прослойката на некадърниците е средата, от която се пръкват хрантутниците (неволни или преднамерени). Какво пък означава това? Ето няколко примера.

(1) Иван има лична лека кола, но няма гараж и затова я паркира на тротоара близо до дома си. Петър не паркира кола на тротоара (защото или няма кола, или има гараж и кола). Иван нанася два вида вреди на обществото. **Първо**. Петър, като се прибира в къщи, не може да мине пеша по тротоара заради колата на Иван и затова (псувайки наум) минава по платното на улицата и друга кола го блъсва (има случаи на загинали майки с детски колички на платното поради подобни причини). На Петър са нанесени сериозни неимуществени вреди (той постъпва на лечение в болница), а обществото (в което сме и Петър, и аз) е понесло финансови загуби, тъй като, както е известно, необходимите разходи за лечение са по-големи с десетки милиони лева от обезщетенията на застраховката “Гражданска отговорност” (за страната като цяло) и разликата се покрива от здравната каса, т.е. за сметка на Петър и на всички нас. **Второ**, плочките на тротоара, където Иван постоянно си оставя колата, се изпочупват и общината ги поправя (за сметка на Петър, на мене и на всички като нас, които редовно си плащаме местните данъци). От икономическа гледна точка Иван трябва да плати горните два типа разходи, но той не прави това, а ние. Местният данък, който Иван плаща за колата, не покрива тези разходи. Иван спес-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

.....

тява тези разходи и с икономисаните пари си купува хляб и сирене (и уиски, разбира се). Той е наш хрантутник в буквалния смисъл. Защото той е платил само част от разходите по колата (покупка, бензин, данъци, застраховки), но не и останалата част (първоизточникът на втората част са разходите за покупка на гараж, които той не е направил), което правим ние (като по този начин издържаме неговата кола).

Няма никакво значение дали той осъзнава това и пък не го осъзнава (при тежаването на лична кола заради престижни потребности вместо ползването на такси е израз на по-ниска интелигентност). Той се фука пред мацките с колата си, като ги заблуждава, че е достатъчно заможен, за да я поддържа, докато в действителност той краде от другите (които, макар и косвено, покриват част от разходите за колата му), за да създаде илюзията за заможност (за постигането на която той сам не е достатъчно кадърен). (Това е икономическа кражба, но и в юридическия смисъл, тъй като, както вече казах на друго място, правото е извратен израз на икономиката). Между другото, много от жените се лепят по добре изглеждащи некадърници и след това цял живот съжالياват (като в най-добрия случай се развеждат). Някои Ивановци, възмутени от твърденията ми (нищо чудно и да ме набият, защото това им е в манталитета, което постоянно се потвърждава от новините по телевизията), ще кажат, че не могат да си купят гараж, защото или нямат средства за това, или градоустройствено и архитектурно наблизо няма гаражи. Ами като не можещ да имаш гараж (или като нямаш двор) (независимо че причината може и да не е в теб), няма да си купуваш кола, бе! Ще си стоиш без кола, както много други, но по-умни и далеч по-кадърни от теб (аз пък искам да отида до луната, но не б̀!).

Нормалният човек (за разлика от ненормалника) първо си купува гараж, а после лична кола (иначе е все едно да ходиш със задника напред). Аз например, дори и да имах средства да си купя личен самолет, но като не ми достигат пари за плащане на наем за хангар и поддръжка на летището, не си купувам самолет, за да не го плъосна на магистралата от София за Пловдив (която да ми служи за хангар) (там има едно много удобно място с разширено платно, което е за аварийни кацания). Е, имам средства да се купа гараж и лека кола, но не го правя, защото за целта ползвам такси, което е по-евтино и по-удобно, и защото не искам да падна в собствените си очи (а не да се издигна в очите на дамите), като удовлетворявам някакви си материални престижни потребности (мога с малко разходи да удовлетворявам своите духовни престижни потребности, които са по-важните, и това ми е достатъчно).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

{Забележете, че пиша “удовлетворявам *своите* потребности”, а не “удовлетворявам *моите* потребности”. В речта си и писанията си безразборно смесвате *свой* и *мой*, *си* и *ми*, господа българисти (дори и да не сте съгласни с мен). Правилно е да кажеш “той видя брат *ми*” и “аз видях брат *си*” (но не и “аз видях брат *ми*”). Много често чувам някоя жена да се обърне към сестра си “сестра *ми*”, вместо правилното “сестро”. “Той удари сестра *ми*” и “аз ударих сестра *си*”, това да, но не и “аз ударих сестра *ми*”. В неправомерната подмяна (в случая!) на *свой* с *мой* и на *си* с *ми* има нещо простеещо (да не кажа нещо по-силно). То е и логически безсмислено, тъй като не отчита откъде идва отношението. И нещо (извън горното). Навремето мой колега недоволстваше, че при формулирането на управленски решения (например в министерския съвет) съм отделял прекомерно голямо внимание на правилното поставяне на запетайките (освен по същество, постоянно коригирах запетайките на предложени ми служебни текстове и това последното унижавало останалите, а и не било важно). Важно е! Защото, който не поставя правилно запетайките, не мисли логично (разбира се, и аз може да сбъркам при поставянето на запетайките, но веднага ще си призная). А който не мисли логично, той не е способен да взема правилни управленски решения (той е управленски некадърник) (нищо че неправилното поставяне на запетайки не води непосредствено до неправилни управленски решения). Но то е един от сигурните индикатори за разкриване на некадърността – основният бич на човечеството. }

(2) Преди време ми предоставиха под наем апартамент във ведомствен жилищен блок. Заобикаляха го хубави тревни площи и много им се радвах. И дишах по-чист въздух. Не мина много време, обаче, една част от тревните площи (непосредствено до самия блок) бяха заменени с железобетонни решетки, върху които собствениците на лични леки коли от блока си паркираха леките коли (блокът нямаше гаражи). Нанесоха екологична вреда и неимуществени щети на мен и на други като мен (вече не дишах чист въздух, а бензинови изпарения). За да си угодят на егото си и на неинтелигентните си материални престижни потребности (като при това 5 кв. метра зелена трева са по-ценни от една лека кола!). Освен това, тези площи са общинска (а не ведомствена) собственост, но не съм чувал да плащат наем на общината. Но дори и да бяха ведомствена собственост, не плащаха (за площите) наем на ведомството, нито пък на мен, който съм сънаемател на тези площи (ако са ведомствени). Откъдето и да го погледнеш, то си е кражба, а собствениците на тези теникиени кутии, поставени върху тревните площи, са мои хрантутници, защото с неплатените наеми си купуват хляб и сирене (нищо че не предизвикват произшествия

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на уличното платно). Господа, всички Вие, независимо къде сте, щом като държите (паркирате) личните си коли върху подобни железобетонни решетки (някъде и без такива) сте мои хрантутници (и не само на мен, но и на всички други като мен).

(3) Давам жилищна площ под наем. И на Националната агенция за приходите (НАП) редовно си плащам невисокия дължим данък. И не защото се страхувам от съседите (които навярно биха ме издали, ако не си плащах данъка, тъй като ме проверяват в НАП), но защото съм съзнателен данъкоплатец, тъй като за мен свободата е осъзната необходимост (искам да съм свободен, а не роб). За някои обаче съм чувал (без да мога да го докажа), че не си плащат данъка върху наемите, които получават (нищо че и техните наеми не са големи и авантата от неплатения данък не особено голяма). Тези, които не си плащат данъка, са мои хрантутници. За да бъда по-ясен, ще приведа два варианта на интересувашата ни ситуация (единият е хипотетичен, а другият – действителен). **Първо**, хипотетичният вариант. Получавам цялата си пенсия (която е над сега определения максимум), като според този вариант максимум на пенсиите няма. След като я получа и я сложа в джоба си една джебчийка се протърква около мен и ми откъква 50 лв. (много е скромна и иска нещо да остане и за мен от пенсията ми). **Второ**, действителният вариант. Джебчийката не бърка в джоба ми, а дава стая под наем и укрива от държавата дължимия данък от 50 лв. върху наема. Това е една от причините държавният бюджет да не събира полагащите му се собствени приходи и затова не може да покрие и разходите си. Един от изходите от положението е да определи максимум на пенсията ми, който е с 50 лв. по-малък от полагащата ми се пенсия. И аз оставам с 50 лв. по-малко в джоба си. За джебчийката двата варианта водят до еднакъв резултат. И при двата тя открадва 50 лв. и с тях си купува хляб и сирене. За мен двата варианта също водят до еднакви резултати: аз оставам с 50 лв. по-малко и не мога да си купя хляб и сирене. Тази, която не си е платила данъка, е моя хрантутница. Все едно, че е джебчийката, която ми е бръкнала в джоба и е откраднала от мен 50 лв. Засрамете се Вие, които не си плащате дължимите данъци. Вие ме крадете по един просташки начин. Предпочитам джебчийката да се поотърка около мен. Поне ще смятам, че с 50 лв. съм си платил някаква услуга и не са ме минали като първия човек, както ме минават нередовните данъкоплатци и заради това не ми плащат цялата пенсия.

{Крилатото определение “Свободата е осъзната необходимост” е дадено от Фридрих Енгелс в “Диалектика на природата”. Може и да е перифраза от някой друг велик мислител, живял преди него, но това не е най-важното. Важ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ното е, че Енгелс ни даде едно кратко, но знаменито определение за свобода, което обществената практика постоянно потвърждава. Това определение е много близко до библейската фраза “познайте истината и тя ще ви направи свободни”. Защото какво друго е истината, ако не осъзната необходимост. За мен плащането на данъци е осъзната необходимост, така че се чувствам свободен, а не насилен роб както някои други, които укриват наеми и не си плащат данъците. Добре си спомням, как преди няколко години около 24 часа посред нощ в опустелия център на София шофьор прегازی една баба, преминаваща на зелено по пешеходна пътека със зебра. Бабата почина, а водачът, нарушил правилника за движението на МПС по пътищата, отиде в затвора. Защо? Защото за него (както и за много други шофьори) този правилник не е осъзната необходимост, а е неосъзната необходимост, т.е. е насилие, робство. Той не е в състояние да разбере (даже и сега в затвора), че дори и да беше единственият жител на планетата, пак трябваше да изчака зелен светофар. Правилникът трябва да се спазва, не защото има или няма очаквана опасност на пътя (кой може да предположи, че по среднощ на пусто място ще премине баба, която отдавна трябва да е в леглото?), а защото такъв правилник съществува.

Ако той разсъждаваше по този педантичен и като че ли безсмислен начин (почти автоматично, както човек се движи по улицата като крачи и това не му тежи и се чувства напълно свободен, макар че спазва физиологичния правилник на движение на краката), бабата нямаше да бъде прегазена. Ще кажете, че е тъпо да спазваш правилника за движението, ако си единственият жител на планетата. Както искате си мислете водачи на моторни превозни средства. Аз пък мисля “тъпо”, защото предпочитам да бъда “тъп” свободен, а не “умен” роб. Защото при тези обстоятелства на свободен избор “умният” роб (възприемащ правилника като насилие, а не като осъзната необходимост) в крайна сметка е тъпият некадърник. Моето лично убеждение е, че всички тези, които нарушаван законите и правилниците (вкл. и неизправните шофьори), трябва да бъдат обявявани не само за престъпници, крадци, насилници и нарушители, но най-вече и за некадърници. Каквито са в действителност. Защото ако бяха кадърни, те нямаше да имат обективната потребност да бъдат престъпници, крадци, насилници и нарушители на правните норми. }

(4) С това племето на хрантутниците не се свършва. Да приемем, че Петър е съзнателен ученик и получава добри оценки. А Иван, който е от същия клас и е син на съседа, не е изряден, не учи и получава лоши оценки. Тяхната учителка (която получава заплата от общината) отделя от своето работно време 80 % за обучение и педагогическо обгрижване на Иван и 20 % за обучение и пе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дагогическо обгрижване на Петър (да приемем, че в класа има по равен брой ученици от двата типа). Изобщо, учител, който обучава добри ученици, все едно е на курорт. Но работата с недобрите ученици е ад. Иван не е добър ученик, най-вече защото баща му (съседът на бащата на Петър) не се грижи за си-на си (по-важни за таткото са кръчмата, риболова, приятелите, колата, жените, футбола). При бащата на Петър е обратното и затова Петър е добър ученик. Двамата татковци съседи плащат еднакви данъци на общината. Но от частта от тях, предвидена за заплата на учителка, 80 % отиват за Иван и 20 % за Петър (вместо тези проценти да бъдат поравно, след като двамата татковци плащат еднакви местни данъци). Разликата в полза на Иван е 60 процентни пункта (не проценти, драги журналисти) и неговият баща дължи на бащата на Петър 30 процента от заплата на учителката. Но не му ги дава (макар икономически това да е негов дълг към него). Той ги икономисва и с тях си купува хляб и сирене. Таткото на Иван е хрантутник на таткото на Петър. Родители на недобрите ученици, Вие сте хрантутници на родителите на добрите ученици! Вие живеете на техния гръб, дори когато сте положили грижи за децата си, но те са вироглави (защото сте отговорни за тях). Сега можете да ме гръмнете и по този начин да потвърдите моята правота.

{Дали футболът, за който споменах по-горе, е спорт? На пръв поглед, да. Но само на пръв поглед. **Както е поставен**, футболът не е футболен спорт, а е футболно шоу (в крайна сметка движено от нечии материални интереси, стоящи далеч от благородната спортна футболна кауза, както постоянно се убеждаваме). Футболът щеше да е спорт, ако освен 22-ата футболисти (плюс резервите им) на други стадиони (или където и да е) играеха футбол и значителната част от 22-те хиляди зрители. Тогава те ще са дошли на този стадион и на този мач, за да сравнят своята (макар и по-посредствена) футболна игра с блестящата игра на 22-та и да се поучат от нея, както и да ѝ се насладят, разбира се. За съжаление, обаче, не е така. Ти си дошъл да гледаш мача, не защото играеш футбол. Ти не играеш футбол, самозалъгваш се, че се интересуваш и че разбираш от футбол (нещо като кокошката, която си е завряла главата в купата сено, но задникът ѝ изцяло е навън), и цял живот врециш (в най-добрия случай като коза) по стадионите (за да удовлетвориш някакви свои, но в действителност нефутболни потребности). Това е особена (бих казал – извратена) форма на некадърност: едва ли не неистово да се интересуваш от нещо, което сам не можеш да правиш.

И ако това е футболен спорт, здраве му кажи! Това е една от многото неправомерни подмени, с които е пълен животът ни и с които уж осмисляме жи-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

вота си: подмяна на спорта с шоу, като наричаме шоуто спорт. Нали си спомняте смелата героиня (агент на ЦРУ) от американския филм “Така наричана”, която в крайна сметка се оказва (без в началото самата тя да знае), че в действителност не е агент на ЦРУ, а на една престъпна организация, която я е завербовала с измама и играеща пред нея ролята на ЦРУ. Затова накрая всичко ще завърши така, както във филма (и в книгата) “Честни сини очи”, когато в разочарованието си не Ви остана нищо друго, освен да ритнете търкаляща се по улицата празна тенекиена консерва (това ще бъде последното Ви успокоение, защото ще се окаже, че заниманията Ви досега са били въздух под налягане и толкова “ценни”, колкото празната консерва). }

{Господа журналисти (за съжаление, и господа социолози), има парламентарни избори и на тях партия № 1 е получила 30 % от гласовете, а партия № 2 е получила 20 % от гласовете. Вие съобщавате на целокупния български народ, че партия № 1 е получила с 10 **процента** повече гласове от партия № 2. Каква заблуда, господа журналисти, и каква професионална некадърност, господа социолози (после се чудят защо ги обвиняват, че са подкупни, а то в действителност не са подкупни, а са некадърни). Разликата 30 % – 20 % не е 10 **процента**, а 10 **процентни пункта**. Тези 10 **процентни пункта** представляват 50 % от 20 %, които е получила партия № 2. Така че партия № 1 е получила с 50 **процента** повече гласове от партия № 2, а не с 10 **процента** повече гласове, както Вие лъжете (макар и непреднамерено). Ако пък много държите на числото 10 (10 е число и не е цифра, както някои си мислят: има смешни заглавия на книги “Икономиката в цифри”), тогава кажете, че партия № 1 е получила с 10 **процентни пункта** повече гласове от партия № 2. Така че, журналистите да си доучат журналистиката, а социологическите агенции да си сменят изцяло работещите при тях (дори и собствените си шефове), след като не ги бива за тази работа (то от всяка трънка дърво не става). Да отидат да продават вестници. Освен това, предлагам социологическите агенции да направят “социологическо” проучване, колко от социолозите са завършили социология и колко от тях разбират от елементарни математически зависимости. Че то, както е тръгнало, ще изкарат богатите бедни, а бедните – богати (горките богати и щастливите бедни!). Господа журналистите също да отидат да продават вестници. Така те ще увеличат тиража на вестниците повече, отколкото когато ги списват (защото за продавачи на вестници са по-способни).

Защо ли все с журналистите се заяждам? Защото все се дразня, когато, след като изрежа някоя интересуваща ме информация от вестник, трябва допълнително с химикалка да запиша датата и мястото на събитието (ако изобщо

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

го открива). Преди 1989 г. нямаше нужда да правя това, тъй като тогава журналистите бяха много по-професионални и по-кадърни от сегашните (всяко написано от тях започваше с дата и място). Днешните журналисти не знаят ли, че датата и мястото на събитието едва ли не са по-важни от самото събитие? Пишат, че нещо станало на ул. “Васил Левски”, но дали в София или в друг български град (и в кой по-точно) – за тази уж подробност си мълчат като партизани в полицията. От кога националните вестници са станали само местни? Нещо е станало в 16 часа, но вчера или онзи ден, това също не е ясно (това е поверителна, а не класифицирана информация). И внимавайте, когато използвате само думата *Миркович*. Кое е съвсем неясно. Защото има д-р Георги Миркович, ул. “Д-р Георги Миркович” (където е моята родна къща) в Сливен и Камен Миркович (моя милост). Имам и роднини със същата фамилия. За кое *Миркович* иде реч?}

{Именно в идентификацията е ахилесовата пета на българските журналисти. Когато нещо не са доизказали, казват, че то се подразбирало и можело да не се казва изцяло. И всеки се съгласява с това, защото не иска да бъде изкаран за глупак, който не може да подразбира и изобщо не разбира от две думи (например жените много харесват мъже, които разбират само от две думи, а не виждат, че тези мъже остават с отворени уста и не могат да кажат и две думи, когато се променят обичайните условия, с които са привикнали и на които се крепи подразбирането). Само че едно и също нещо един го подразбира по един начин, а друг – по друг начин. Драги дами, истинските мъже са тези, които разбират от много думи, а не тези, които разбират само от две думи. Последните са самодоволни мъжкарни, които при извънредни обстоятелства се превръщат в жалки мрънкачи.

Всичко това ми дава повод да си спомня за една стара случка, станала скоро след като ми изтече последният мандат като ректор на УНСС. По стечение на обстоятелствата на 11 декември 2003 в една от залите на НДК в София представих преведената на български език книга на проф. Джоузеф Стиглиц “Глобализацията и недоволните от нея” (съвместно издание на Издателство “Инфо-Дар” и Университетско издателство “Стопанство”, С., 2003). Авторът нямаше възможност да дойде в България и отсъстваше от представянето. Представянето на книгата стана с участието на президента Георги Първанов, новия ректор на УНСС проф. Борислав Борисов и колеги от различни институции. Събитието се отразяваше от журналистка на в-к *24 часа*. На другия ден в-к *24 часа* публикува снимка на официалните лица от това събитие с твърдението, че на снимката е и Джоузеф Стиглиц (който е лауреат на мемориалната

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Нобелова награда по икономика). Явно, журналистката по подразбиране е сметнала, че авторът е там, след като се представя негова книга (че как иначе?). Тя така и не е разбрала, че той изобщо не е бил там. Да не би пък да се е намирал едновременно на две места от земното кълбо?}

(5) Иван злоупотребява с алкохола и е заклет пушач. Затова той боледува от цироза на черния дроб и от рак на белите дробове. За неговото лечение здравната каса плаща разходи, многократно по-големи от неговите здравни вноски. Петър не пие и не пуши и затова не се разболява от тези две болести. За неговото лечение здравната каса плаща разходи, многократно по-малки в сравнение със здравните му вноски. Но и двамата са се осигурявали с еднакви здравни вноски. Повече от ясно е, лечението на Иван се плаща от Петър. Иван е длъжник на Петър (нищо че юридически не е задължен). Но Иван не се издължава на Петър. С икономисаните средства се храни. Иван (както и всички като него) е хранителник на Петър (както и на всички като него). Разбира се до такъв извод не може да се достигне в случаите на лечение при епидемии, земетресения, наводнения и други подобни. Тук става дума за безотговорното поведение на някои некадърници, за което имащите отговорно отношение към обществото трябва да заплащат съответните последици. Невиновният бива наказван заради виновния. Ето затова казвам (и ще го повтарям), че правото е извратен израз на икономиката.

(6) Тези примери могат са се продължат до безкрайност, но и досега е напълно ясно, че удовлетворяващите своите материални престижни потребности живеят предимно на гърба на тези, които удовлетворяват духовните си престижни потребности. И все пак съм изкушен да дам още един пример. Иван е престъпник. Той краде. Разкриват го, разследват го, осъждат го и лежи в затвора. Петър не е такъв и си живее на свобода. За престъпника и некадърника Иван държавата прави много разходи – за полиция, за следствие, за охрана, за прокуратура, за съда, за затвора (включително и за охраната, прехраната и администрацията в затвора), за министерството на вътрешните работи, за министерството на правосъдието (плащаните от подсъдимия съдебни разходи са смешно малки). За примерния и кадърен Петър държавата разходи не прави. Иван и Петър обаче са внасяли еднакви данъци. Държавата плаща за Ивановите поразии, като взема средствата от Петър. Иван и държавата това не ги интересува. Иван е хранителник на Петър.

Според мен законодателството трябва да се промени. Икономистите ще направят методика са калкулиране на всички разходи, направени за осъдените и те трябва да ги платят (а не Петър и аз). Ама нямали средства. Тогава ще ра-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ботят яко в затвора, а *не да лежат в затвора*. Преобладаващата част от възнаградението им трябва да се отчислява за покриване на тези разходи. Ако срокът на ефективната присъда се оказва (кой знае защо) малък за тази цел, този срок трябва да бъде удължен по съдебен ред, тъй като първоначалната присъда очевидно е била икономически необоснована. Зная, че затворниците сега ще ми покажат среден пръст, тъй като само наивник може да прави такива предложения. Е, господа ненаивници, не променяйте законодателството и си гледайте спокойствието. В същото време цигани, които не могат да си уредят живота и гладуват, умишлено извършват престъпления, за да влязат в затвора, където ние ненаивните ги хранутим. Това прилича на онези случаи, изучавани по макроикономика, при които някои (с непрестижни професии), като намират начин да заобиколят трудовото законодателство, умишлено стоят дълго време регистрирани като безработни, защото получаваните от тях обезщетения за безработни са по-големи от тяхната нетна работна заплата (брутната заплата минус данъците върху нея) (вж. *капан на безработицата*).

Изводът е, че богатството, потребностите и заможността не са това, което са, т.е. не са това, което изглежда, че са. Много неизвестни се крият зад тях като матршошки (ах тези мои любими матршошки!). Настоящата статия е посветена на малка част от тези неизвестни. Не че съм всезнаещ, но все пак малко поназнайвам. Ако не друго, поне съм разбрал колко е правдива поговорката: “Къде го чукаш, а къде се пука”. Така е, когато нещата са вмъкнати едно в друго и не се знае къде му е началото и къде му е краят [като в онова стихотворение за двете съседки Гинка и Калинка, за които милееш (и за двете) и при които не знаеш къде ще му излезе краят]. И след това тези матршошки (както са си заедно) са преобърнати като дреха с хастара навън (който също е ушит като външна дреха, както правят детективите от криминалните романи). Помалките матршошки остават по-навън, а по-големите остават по-навътре. Иди, че го разбери! Може да го разбереш *само ако се откажеш от традиционния начин на мислене*. Нещо като коренно да промениш съвременната икономическа теория, при което ще срещнеш яростната съпротива на съвременните икономисти теоретици. Утешителното е, че науката винаги се е развивала по този начин – в борба с традиционалистите, с “разумно” разсъждаващите и с “целесъобразно” мислещите.

Че то, иначе, в статуквото е рахатлъкът. Ако сега кажа, че трябва да се пренапишат отново (и по съвсем друг начин) всички учебници по икономика (за което съм винаги готов като пионерче), някои мои колеги жив ще ме изядат

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

с парцалите. И ще ми кажат: “Че за какво сме писали досега? За тоя що духа? Вече е време да живеем, приятелче, а не да се правим на велики. Ако ти си последният мохикан, ние не сме. И по-малко да четеш Карл Май и Майн Рид. Иначе ще се превърнеш в индианец и ще те отлъчим от нашия етнос (на бледоликите, разбира се, а може и на икономистите). Виж, “Рокамбол” ти разрешаваме да четеш. Той е толкова голям, че и до края на живота си няма да го дочетеш (като самият му автор: починал сравнително млад и не е успял да го допише, горкият: нещо като съвременните телевизионни сериали). И няма да имаш време да извиваш икономиката и да я изтискваш до последно (както е в твоята Енциклопедия на икономическата система). Че то, както е тръгнало, от икономиката нищо няма да остане. Каж-речи като при физиците: колкото повече дълбаят в микросвета, толкова повече той изчезва и от него нищо не остава. Ще се окаже, че сме нещо, направени от нищо. Нещо като едното голямо нищо.”

Затова пък Фридрих Енгелс го е казал по-просто (и по-философски): “Нулата е нищото на едно нещо”. Много ще сгрешите, ако си помислите, че това е майтап. Нищо подобно! Няма по-сериозно изразена мисъл в човешката история от тази. Така че, не бързайте да ме питате какво е икономическото съдържание (или каква е икономическата същност) на моите математически формули (както някои приятели наистина ме питат). Защото, ако много задълбаем, току виж, че от така търсенето *икономическо съдържание* може и да не остане нищо. Както и от *икономическата същност*. Или, най-много, за наше успокоение да остане нещо като безсъдържателна същност или като безсъщностно съдържание (прилично на млечнобяла мъгла, но затова пък отличаваща се със здравия *икономически смисъл* на *икономическия интерес*). Като пиша тези редове, си спомням за един физически проблем (уж вече решен, но в действителност все още нерешен): светлината частица ли е, вълна ли е или е и двете едновременно (уж последното било вярното)? Когато физиците (теоретици) окончателно отговорят на този въпрос, тога и аз (уж икономистът теоретик и лаик във физиката) ще отговоря на Вашите въпроси, господа икономисти.

София, юни 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.07].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

4. ОЩЕ ЗА НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-04)

Изкушен съм отново да се върна към темата за неправомерната подмяна. Защото неправомерната подмяна е вездесъща и неизтребима. Подменящите могат да кажат: “Подменям, следователно съществувам. Никой вече не го е еня дали мислиш и че с това доказваш, че съществуваш, както далеч преди нас са го казали философите. Философите да се гледат философията (и много да не се надуват, защото само единици от тях са философически човеци, а останалите са балончета под налягане). А пък ние, дето подменяме, ще си гледаме живота, че то само веднъж се живее (и само веднъж ще се мре, слава Богу!) (Да имат много здраве тия чалнати в главите откачалки, дето все за прераждането на душите ни говорят, за реинкарнацията, де – каква сложна дума, как ли ще си взема средното образование, ако не я зная? По-лесно ми е да зная що е то интерпретативно и аргументативен.)” По-долу привеждам още няколко примера за неправомерна подмяна.

(1) Принадлежа към гилдията на научните работници (при социализма иронично наричани научници). Този нелицеприятен квазисиноним не е случаен: той идва да каже, че *част от* научните работници са *пишман научни работници*, защото не са достатъчно кадърни за това (нещо, което с пълна сила важи и за днешното време на псевдодемокрация). Те не са пригодни да правят наука (за което не са виновни), но се напъват да правят наука (за което са виновни), защото това е по-престижно и по-изгодно (в сравнение с това, на което са способни). Не случайно един професор от по-старо време беше казал, че 70 процента от доцентите и професорите са фалшиви. Те затова и не му отидоха на погребението. (Те не го приемаха, защото, подобно на любимия ми герой доктор Хаус от едноименния телевизионен сериал им казваше нелицеприятните истини право в очите; те не го признаваха, колкото и много да беше кадърен самият той, за разлика от тях.)

Тези псевдонаучни работници неправомерно подменят науката като цел с науката като средство. Не на думи, а на дело. За тях на дело в началото не бе словото (докато в Библията пише, че в началото бе словото; нищо че носят на вратовете си кръстове и “искрено” вярват в Бога). За мен, пък, в началото бе

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

словото (както го пише в Библията; нищо че не нося на врата си кръст и искрено не вярвам в техния Бог). Затова пък вярвам в разумната целесъобразност на всеобщото информационно пространство или на някакво негово изоморфно моделно изображение и съм същият като един мой приятел, когото студентите му, като го попитали дали вярва в Бог, той им отговорил, че не вярва в Бог, а знае, че има Бог (че то да вярваш е по-лесно, отколкото за знаеш; а за да знаеш, трябва да узнаеш; а докато узнаеш, трябва много хляб и сол да изядеш). Тези, които подменят *науката като цел с науката като средство*, “правят” наука като средство, за да станат доценти и професори (което им носи облаги). А пък аз станах доцент и професор като средство, за да правя наука. Когато вече станаха професори (и с това мислят, че вече са станали черешката на тортата), те вече почти не изследват и не пишат (за тях изследването е мъка), а пък аз най-много започнах да изследвам и да пиша след като станах професор (тъй като професурата ми предостави необходимите за това възможности).

Един мой познат професор, като лично ме видя, че пиша много на компютър, ми казва “Стига, бе! Нали вече си професор? Време е да си почиваш” (какво да се прави, като за него науката не е цел, а е средство, нещо като целта оправдава средствата, както са казали йезуитите). За мен той далновидно си е сбъркал професията. А пък аз може би недалновидно съм си улучил професията. Какво да се прави! Огледалната симетрия е навсякъде, не само в природата, но и в обществото (при нея дясното става ляво, а лявото – дясно). Аз, например, след като ми определиха рецензенти за професурата, щом като видя някой от тях случайно да идва срещу мен от дъното на коридора, криввам в страничния коридор, за да не си помисли, че умишлено го причаквам и му се набивам в очите. А пък тези, за които науката е само средство, постоянно търсеха благовиден предлог да се срещнат с рецензентите си. Това, което казвам, може и да изглежда дребнаво, но неговият подтекст си е самата истина. Но след като станах професор реших вече да не съм скромен (няма вече кой да ме рецензира). Защото според мен (в крайна сметка) скромността може да бъде и демагогия, чрез която благовидно да се прикрива некадърността. След като моите “доброжелатели” признават научните ми постижения само чрез мълчание (и милостиво не ме критикуват) (нещо като “за умрелите или само добро, или нищо”), сам нескромно ще се хваля (нали знаете: защото сливенската циганка, която ме хвалеше, взе, та умря, горката; нали съм си от Сливен, признавам само сливенските циганки).

За мен научното изследване е и хоби. Както и за всички, за които науката е цел, а не само средство. Научното изследване не ми тежи; в него съчетавам

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

приятното с полезното. Иначе как може да се обясни значимото по количество и по качество научно творчество, което съм създал. Ето, сега пускам в Интернет моята авторска *Енциклопедия на икономическата система (2016)* с обем от около 40 хиляди страници (без тя още да е завършена). На жена си казвам, че съм я започнал още през минал живот, пиша я сега в настоящия си живот и ще я довършва едва през следващия си живот. Изглежда, че вярвам в реинкарнацията. Жалко е само, че сега не зная кой е бил моят предшественик, и още по-жалко е, че в бъдеще също няма да зная кой е бил моят предшественик (който сега се казва Камен Миркович). Понякога на шега жена ми ми казва: само дете не мога да разбира от къде преписваш, седиш при компютъра и никакви книги няма около теб. А аз на шега ѝ отговарям: преписвам от дядо Господ; през нощта, докато спя, той ми диктува (не зная защо е избрал точно мен); задачата ми се състои само в това, пред деня да си спомня какво ми е казано през нощта и да го възстановя на компютъра.

Разбира се, никой не ми диктува. Всичко е резултат на къртовски труд и на малко интелигентност. Големият брой нови икономически понятия, които въвеждам, се дължат не на свръхинтелигентност, а на обстоятелството, че съм един от първите, които *широко прилагат системния подход в икономиката*. Христофор Колумб е дал именования на десетки (а, може би, и на стотици) нови географски обекти, не защото е бил свръхинтелигентен (много от неговите моряци са били пирати), а защото по стечение на обстоятелствата испанската кралица на него е възложила откривателския поход към Нова Индия, а той открива Америка през 1492 г. (която впрочем е откривана няколко пъти и преди него: например, от викингите, както след тях и от тамплиерите, които, отивайки в Нова Скотия (в Америка), за да скрият там артефакти от времето на Иисус Христос, открити от тях при тайни разкопки в подземията на Йерусалимския храм).

Тези научни работници, за които науката е само средство, са потънали във връзкачество. Не до глезените, не до колената и не до кръста, а до шията. Те са се слели с него и са станали част от неговата същност. За тях е валиден принципът “Ти на мене, аз на тебе”. Връзкаството е система от неправомерни връзки, използвани за получаване на незаслужена изгода (материална или нематериална). Бих използвал неправомерна връзка само ако с това мога да спася човешки живот (ако се наложи). Иначе връзкаството ми е противно. Не защото се смятам за много честен, а защото обективно то не ми е необходимо. Защото съм кадърен (и нескромнен) и мога без неправомерни връзки да постигна това, което ми е потребно без да нарушавам закона и морала. Докато връзка-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

рите използват неправомерни връзки, тъй като са некадърни да постигнат по нормален начин желаното. По определение връзкарите (както и крадците и хрантутниците) са некадърници. Те се спасяват от собствената си некадърност, като чрез неправомерни връзки придобиват потребната им изгода, която първоначално и в крайна сметка е била създадена от кадърните. Тъй че, като използват неправомерни връзки, връзкарите не само че (за техен срам) признават своята некадърност, но (за тяхно унижение) признават и кадърността на невръзкарите. Това е крайната рекапитулация. Както искате, така я квалифицирайте.

Как да освободим храма на науката от търговците? Мисля, че няма спасение. Освен в следния фейлетон. Всички ние, за които науката е цел и не е само средство и които сме истинските професори (колко сме скромни) да се съберем (може измежду нас да има и някой фалшив под покритие, но ние ще го разкрием, като го накараме да отговори на някои елементарни научни въпроси и той да се запъне на тях). Решаваме да сменим научното звание *професор* с научното звание *пинк-пянг*. И всички ние, истинските професори, ставаме истински пинк-пянг. А ония, фалшивите, да си стоят професори и да ни се смеят. Но тъй като сме истински, нашите научни постижения все повече ще бъдат признавани от света и след време научното звание *пинк-пянг* ще стане по-привлекателно от *професор* (така е било в по-далечно време, когато първоначално професор не е било нещо особено, но когато науката са превръща в високоавторитена дейност, много търговци в науката са започнали да стават професори). Тогава фалшивите професори ще се присламчат при нас (както са направили това в миналото) и ще се самопроизведат и ще започнат да се самовъзпроизвеждат като *пинк-пянг*. Но като фалшиви *пинк-пянг*. Тогава ние, които сме истинските *пинк-пянг*, отново ще се съберем и ще променим *пинк-пянг* на *професор*. Ще се получи нещо като цикличен процес и фалшивите винаги ще остават с пръст в уста (а ние ще им се изплзваме). Но има едно неудобство в този номер. Че той трае със столетия и че може да ощастливим само бъдещите поколения. А днешните истински професори ще си останем дълбокомислено с пръст в уста и с прибран език.

Това разбира се е шега (но с частица истина в нея). Но като чуя *пинк-пянг*, никак не ми е до шега. Защо ли? Ще обясня. Когато в началото на 60-те години на ХХ-тия век следвах специалността “Политическа икономия” във ВИИ “Карл Маркс” (сега УНСС), в нашата студентска група имахме един малко по-възрастен колега. Казва се Виктор Самуилов. Той беше завършил редовно първо висше образование по философия, а политическата икономия (също

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

редовно обучение) му беше второ (което тогава беше на границата на закона, защото тогава се разрешаваше само едно редовно и едно задочно висше образование). Страхотна комбинация: философия и политическа икономия. Само човек, който е далеч от този област, не може да разбере каква духовна наслада доставя тази комбинация. (Същият този Виктор имà смелостта да изкаже еретичната и предизвикваща възмущение мисъл, че смисълът на висшето образование е не да подготви част от младите хора като вишисти, а само да извърши измежду тях прецизен подбор на тези, които после ще станат професори.)

С него често спорихме насаме по политикономически въпроси. При един такъв спор аз (като правоверен тогава марксист) твърдах, че при комунизма няма да има стойност, защото тогава няма да има пазарно стопанство. Стойност не е имало и при първобитното общество, защото реално и тогава не имало пазари. Изобщо според Карл *Маркс* стойност има само при стоковото производство (при пазарното стопанство). Виктор обаче (като неправоверен марксист) твърдеше, че и при комунизма ще има стойност. Опнах му се яката и накрая той намери соломоновско (нещо като самуиловско) решение: добре де, при комунизма няма да има стойност, но ще има *пунк-паянз*. С други думи, пак ще има стойност, но под наименованието *пунк-паянз*. Преметна ме (мен аджамията) и спорът приключи.

Минаха години и моите икономически изследвания показаха, че стойност винаги е имало и ще има в човешката история (при пазар и без пазар, без комунизъм и при комунизъм). Цялата ми *Енциклопедия на икономическата система* е пронизана от това схващане: стойност винаги има. Прав се оказа Виктор, а не Маркс, нито пък аз. Дълбок поклон пред тебе, Викторе! Ти си победителят! Нищо, че не стана професор. Впрочем съвременният *икономикс* е колос (макар и не глинен като СССР), който стои на един крак – *полезността*. Другият му крак – *стойността*, го няма (полезността и стойността са двете равнопоставени форми на *ценността*). Затова икономикс се клати (и не може да бъде спасен, ако не се промени цялостната му философия). Незабелязването на стойността не е израз на научна задълбоченост, господа икономисти (правим се, че нещо го няма, а то го има, но предвидливо не го и отричаме; нека другите да вадят кестените от огъня; когато стойността отново се възроди от огъня като птицата феникс и се утвърди, тогава ще се присламчим към нея ни лук яли, ни лук мирисали).

Особено Ви е на запад, които загърбват стойността (защото това не Ви изнася и защото затова се иска и по-голяма интелигентност от Вашата) и се правите на интересни, като подменят *политическата икономия* с миш-маш от

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дисциплини (събрани от кол и въже). Както и ние тук, които безотговорно ги копираме (тъй като сме безотговорни: нали копието не е отговорно, че прилича на оригинала; отговорен е безподобният оригинал, че на нищо (свастно) не прилича). Тия, гдето копират, са си скрили главите като щрауси в пясъка, все едно че не знаят една публична тайна (известна от столетия): че ние на изток сме по-мъдрите (нищо че сме по-бедните). Но тъй като не искаме да се сме по-бедни (дори и с цената на това да не сме по-мъдрите), копираме ли, копираме (и се превръщаме в клонинги). Само че не знаете ли, че колкото и да копираме, винаги ще си останем по-бедните, след като сме изоставили националната си гордост на хора, които са от по-мъдрите (а не се вземем в ръце и покажем действителните си, но “скромно” премълчавани възможности).

Тези размишления ми дават повод, да възразя срещу един български умник, който по време на разгара на украинската криза заяви, че борбата на украинците не била за материалните изгоди, които те се надяват да получат от прозападната си ориентация, а че искат западната култура, че това е борба за културни, а не за материални ценности. Да оставим настрана, че темата за културата е много по-широка и че има материална и духовна култура. Ще приема, че господинът е имал предвид духовната култура. Само че украинците (не всичките, но в преобладаващата им част) знаят, че самите те, които са по на изток, не само че са по-мъдри, но и че тяхната култура е по-извисена от западната. Не, господине, украинският проблем е не толкова културен, колкото е материален и политически. Не подменяйте неправомерно едното с другото. И още нещо. Юридически Крим е бил украинска територия, само когато Украйна е била в състава на Съветския съюз (когато Русия, Украйна и други са в СССР) (като дори и това може да се оспори). Извън периода на СССР, по силата на международното право Крим никога не е бил (и не може да бъде) украинска територия. Защото според Кайнарджанския международен договор (и не само според него) (публикации за което имаше в нашия печат), сключен през XIX-ия век след Кримската война, Крим е предоставен на Турция, а ако тя не го приеме, Крим остава на Русия. Турция обаче не присъединява Крим към своята територия и, следователно, според международните договорености (дори извън изконните исторически дадености, скрепени с руска кръв) Крим е руска територия. Ако Русия (не дай Боже!) се откаже от Крим, според международното право Крим остава турска територия (друг е въпросът, че още навремето на Турция не ѝ е стискало да го вземе). Затова искането Крим да бъде върнат на Украйна е в нарушение на международното право. Ако греша, нека

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

историците да ме опровергават и тогава ще се извиня и ще си взема думите назад.

Но има един, много по-тежък проблем. Защо западноевропейските представители в ръководните органи на Европейския съюз, които доминират в изработването на неговата политика и които, като пледират за спазването на международното право и искат Русия да върне Крим на Украйна, не оспорят валидността на посочените по-горе договорености след Кримската война? Те просто си мълчат, все едно че тези договорености не съществуват. Защо ли? Ще кажете, защото това противоречи на техните интереси (нещо, което бих разбрал). Моето убеждение обаче е, че голяма част от ръководителите на Европейския съюз мълчат за тези договорености, защото поради недостатъчна просветеност и компетентност не знаят за тях (и изглежда няма и кой да им каже за тях). По същия начин, именно тяхната непросветеност и некомпетентност (а значи и некадърност) (а не толкова интересите им) са основата причина Европейският съюз да бъде докаран до днешното си незавидно състояние (особено след референдума във Великобритания). Западноевропейските общества не са избрали измежду своите граждани най-интелигентните се граждани за свои ръководни представители в институциите на Европейския съюз. Изобщо, главният лозунг на днешните общества трябва да бъде: **не искаме некадърни управляващи!**

Марксистическата политическа икономия изведе основно противоречие на капиталистическия начин на производство и основно противоречие на социалистическия начин на производство, както и много други неосновни, допълнителни и спомагателни противоречия. Аз пък твърдя, че **главното противоречие** на човешкото общество изобщо (в миналото, в настоящето и в бъдещето) е противоречието между кадърността и некадърността, между кадърните и некадърните. Това противоречие е всеосновно, всестранно, всеобемащо, всеобхващащо, всепроникващо и всепроявяващо се. То е източникът на общественото развитие през целия период на човешката история. На него са подчинени всички останали основни, неосновни, допълнителни и спомагателни и т.н. противоречия, на всички открити и на все още неоткрити противоречия.

Основният проблем на човечеството е, че значителна част от хората се занимават с (работят) това, което не могат (за което нямат афинитет, не са обучени, не са подготвени или пък не са родени и генетично предопределени за него, изобщо нямат необходимите способности), т.е. не са кадърни за това (те са професионални некадърници), като в същото време има други занимания и професии, за които те имат необходимите способности и са кадърни, но пора-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ди заблуда, надценяване или зле преценени интереси, не са заети в тази област. Така че не е спазена поговорката “всяка жаба да си зная гъола”. Те са виновни, не за това, че не могат нещо, а за това, че работят това нещо, което не могат. Така пречат на действително способните в съответната област и предизвикват огромни икономически загуби на световната икономика и необратими загуби за общочовешкия морал.

Те са се впили като кърлежи в плътта на обществото и почти няма сили, които да ги изтръгнат от мястото, където не им е мястото. Но вината не е само тяхна. Тя е и на кадрните, работещи в своята област, защото поради милион причини (благовидни и неблаговидни) безотговорно са ги допуснали в своето професионално обкръжение. По-късно, когато могат и да съжеляват за това, вече е много късно. Защото веднъж промъкнали се в това обкръжение некадрните привличат нови като тях (тъй като единствената им кадрност е взаимно да се подкрепят в своята некадрност), и така се възпроизвеждат разширено и започват да изтласкват кадрните. Чак когато този възпалителен процес започва да застрашава системата (тъй като заради това тя може изцяло да се компрометира и да рухне), те милостиво допускат при себе и някой действително кадрен (тъй като много добре знаят кой е кадрен и, следователно, много добре осъзнават своята некадрност), който да им върши истинската работа и който да е тяхното алиби (че уж всичко е наред), когато някой опасно завейан като мен (когото, о небеса, не са успели да корумпират) започне да иска търговците да бъдат изгонени от храма с камшик.

И искрено се чудят, как е възможно такива паднали като мен от луната, да ходят още по земята. Само че има една поговорка, която, макар и късно, се сбъдва: *една патка се чудела, чудела и накрая взела, че умряла от чудене*. Защото акълът им си няма и представа каква преливаща нелицеприятна информация има в главите на тези, които са паднали от луната и които (кой знае защо?) все още са живи и ходят по земята. *Защото нищо не е забравено и никой не е забравен*.

(2) Дори и когато науката е цел (а не само средство) ни се натрапва една друга неправомерна подмяна – подмяна на *духовно богатство с материално богатство* (вж. *икономическо богатство*). Науката е именно духовно богатство. Както и да го погледнеш, духовното богатство е по-ценно от материалното богатство. Народи, които са ценили материалното богатство повече от духовното, са тънели в не само в духовна, но в материална мизерия. Рано или късно, те са изчезвали от историческата сцена. В този смисъл материалността е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

антиматериално насочена. Докато материалното убива материалното, духовното го запазва. Един мой роднина все се чудеше защо в сравнение с него съм по-добре материално поставен, след като външно не изглеждам нещо особено от него, дори съм по-невзрачен от него. Той така и не можà да разбере, че материално съм по-добре поставен от него, защото съм духовно по-извисен от него (нали знаете, след като умря циганката ...). При социализма имаше едно изискване, което много ме дразнеше: науката не трябвало да съществува заради самата наука; да не правим наука заради науката. Все си мисля, че зад това изискване наднича простотията и че то е една от многото причини за провала на социализма. Нещо подобно става и сега. Спомнете си какво възмущение предизвика фразата на Симеон Дянков за “феодалните старци” в БАН. Не че съм фен на всички работещи в БАН, но все пак едни от най-добрите български изследователи са в БАН. Въпреки идеологическия подтекст на тази фраза, в крайна сметка зад нея се криеше нещо друго – научните изследвания трябва да имат практически икономически ефект, който не само да възстанови разходите на контролирания от Дянков бюджет, но и много повече от това.

Вземам повод от проблема за съотношението между наука и практика, за да изразя още една еретична мисъл. Моят идол доктор Хаус от едноименния телевизионен сериал беше заявил, че *той не лекува пациенти, а лекува болести* (благодарение именно на това му качество той е блестящ лекар). Него го интересуват болестите на хората, а не самите хора (пациентите) като такива (към тях той се отнася дори грубо и безцеремонно) (е, аз съм по-малко безцеремонен от доктор Хаус). За което той си има железен мотив: ако се интересуваше от хората и техните проблеми (колкото и хуманно да изглежда това), няма да може да бъде обективен в своите преценки и диагнози и това ще му пречи да отстранява човешките болести. И много пациенти ще умрат. Подобно (макар и не съвсем същото) е моето отношение към икономическата наука и икономиката (икономическата практика). Интересувам се най-вече от науката за икономиката и не толкова от самата икономика (икономическата практика). Аз съм вътре в икономическата наука (най-вече в икономическата теория) и не съм вътре в икономическата практика. Познавам случаи с много добри икономисти практики, които в опитите си да се докажат и в икономическата наука създават бледи и нескопосани научни произведения (въпреки много доброто познаване на практиката). Както и добри икономисти теоретици, които почти се провалят в опитите си да се докажат в икономическата практика. Ако все

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

пак постигнат успехи в практиката, това е защото в действителност са били фалшиви научни работници.

Обичайно заблуждение е да се смята, че най-добри постижения в икономическата наука ще постигнат тези, които имат и голям опит в икономическата практика. Достойни за възхищение постижения могат да се постигнат само тези, които или са само в науката (но имайки необходимите за това практически знания), или са само в практиката (но имайки необходимите за това научни знания). Всичко друго е само демагогия. Този ми извод е в съгласие с едно отколешно твърдение в общата теория на системите: една система се изследва и изучава най-добре, когато изследователят е извън нея и я наблюдава отстрани. Стане ли част от системата, той губи обективната представа за нея и особено за нейната цялост и към неговите изводи вече не можем да се отнасяме с доверие. Големите теоретични постижения на физиката не са случайни: защото изследователите физици (като такива) не са част от обекта на физическите изследвания. Но дори и във физиката се достига до схващането, че при определени условия физическото изследване на микросвета (което е човешко дело) може да промени изследвания физически обект. Тогава какво остава за обществените науки, към които спада и икономическата наука?

Фактът, че икономистът изследовател обичайно може да е част от изследвания икономически обект, е една от най-големите пречки за обективността на икономическата наука. И е водил и води до много неприятни (дори и до злокобни) последствия (не само за икономическата наука, но и особено за икономическата практика). Еретичният извод е, че научното изследване на икономиката (на икономическата практика) непосредствено от позициите на икономическата практика в крайна сметка е антиикономически (и антипрактически) насочено. Нали знаете: няма нищо по-практично от добрата теория. Но добрата теория (която е теоретична наука) не е непосредствено вътре в практиката; тя се гради чрез дедуктивното опосредствано изследване на практиката от позиции извън нея. Само тогава тя може да бъде действително полезна на практиката. Така че непосредствено-практически създадената теория не е практично добрата теория. Впрочем, тя не е и истинска икономическа теория, каквито са не малка част от битуващите икономически теории.

Всичко това ми дава повод да си спомня за една забележителна фраза, която доктор Куин лечителката от едноименния американски сериал произнася в спор с неин по-възрастен, но консервативен колега медик по повод на един конкретен случай на лечение. Тя казва: ***първо е медицинската теория, а след това са медицинските факти!*** Много е вероятно красивата артистка, която

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

изпълнява главната роля, дори и да не осъзнава каква гениална реплика е поставил в устата ѝ сценаристът или режисьорът на филма.

И така, истина е, че научните постижения в целия свят се прилагат в производството и дават огромен икономически ефект. Не говоря, обаче, за държавното и правителственото управление, където науката, за съжаление, много малко се използва. У нас наука в управлението няма, защото разкритите от науката (най-вече от икономическата наука) закономерности и изисквания не се прилагат при формулирането на управленските решения на държавно и правителствено равнище. Тези решения се вземат най-вече според политическите интереси и това носи милиардни загуби на държавата, многократно по-големи от издръжката на БАН. Цялата човешка история показва, че в дълбоката си същност политическите интереси не съдържат интелект, те са научно антиинтелектуални и по правило посредствени, докато икономически ефективните решения са научнообосновани решения, които без научен интелект са невъзможни. Зад това се крие и ниската интелектуалност на голяма част от ръководещите. По-какво ще разпознаете такива ръководещи? По компенсаторния механизъм, в случая – по преднамерено забавения ход, с който се движат по коридорите (в противоречие с изискваната от тях служебна деловитост). От такива не очаквай обосновани управленски решения и още по-малко очаквай да правят наука. Те не се усещат, че зад гърба им техни колеги иронично си подхвърлят: “Негово Величество минава”. Но, господа, не е красиво така да се говори зад гърба на човека. Той върви бавно, защото мисли бавно, но рационално. За себе си.

Дребен, но смехотворен пример за това е, че в ръководния елит (и в официални документи) още отдавна се говори (и пише) за **електронно правителство**. Показател за липса на достатъчен интелект е неправомерната подмяна на фразата **електронизирано правителство** (за каквото в действителност става дума) (друг е въпросът доколко ефективно това се реализира) с фразата **електронно правителство** (за каквото в действителност не става дума). Господа управляващи (и недотам просветени журналисти), Вие знаете ли, че електронно правителство означава в заседателната зала в сградата на министерския съвет, където заседава правителството (в нея съм имал работа не по-малко от 90 пъти) да поставите един суперкомпютър, който (вместо съвета на министрите) с помощта на мощен софтуер да формулира и да утвърждава постановления на министерския съвет; т.е. този компютър да е министерския съвет. Ако това имате предвид, аз съм с Вас! Защото този компютър, това електронно правителство ще взема далеч по-обосновани правителствени решения от Вас (и от

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Вашето полуелектронизирано правителство). Искрено съжалявам, че засега това е само една утопия. И искрено се ядосвам, като виждам, че не знаете смисъла и значението на думите, които употребявате (на български език, а не на жаргонния английски и не на бъдещия глобалийски, който дори англичаните, както сега се вижда, не биха възприели).

Ами като не знаете смисъла и значението на думите отстъпете местата си на други (също така млади и дори по-млади от Вас), интелектът на които им позволява да знаят какво говорят (поне няма да ставате за смях пред децата си). Иначе остава библейската фраза “Боже, прости им, те не знаят какво говорят”. И един приятелски съвет: ако навремето сте получили златни медали, когато сте били ученици, върнете ги сега в училищата, откъдето сте ги получили (защото Ваши съученици са ги заслужавали повече). Да ги окачат на видно място във фоайето пред директорския кабинет. Уверен съм, че така авторитетът Ви ще порасне още повече. Не съм ли прав, уважаеми господин Бойко Борисов? Един наш известен политик не прие (макар и по съвсем други съображения) ордена “Стара планина”, с който го беше удостоил президентът на републиката, и сега авторитетът на този политик е неизтриваем (разбира се не само заради това).

{Има и далеч по-безобидни, но не по-малко дразнещи поради безсмислението си и простотията си неправомерни подмени на думи и фрази. Например, *патладжан* се подменя със *син домат*, макар че патладжанът, макар и син, е толкова домат, колкото аз съм китаец. Че няма сини домати (поне в нашите географски ширини), това и децата го знаят; то е все едно да кажеш, че козата е катереща се по скалите овца. Тази подмяна не е диалектна, тя е изречена на “просташки диалект”. Някои пък казват *чисто масло* вместо правилното *краве масло*; като че ли останалите видове масло, които не са от краве мляко, са мръсни масла. Не зная защо, но дори правилното *чеснов лук* ме дразни: кажи си го *чесън*, бе, както всички сме го възприели, какво се правиш на толкова интересен! Аз пък, който обича чесън, ще поискам да си купя *чеснов чесън*. Ха да видим сега, чесън ли искам или чеснов чесън? А пък тия, дето са на чеснов лук, няма да сърбат *лятна супа* (защото нали вече забравихме що е то *таратор*: ще се съгласите с мен, че краставици е едно, а краставици с орехи е друго). Да знаете, също, че в България отдавна няма боза: бозата е боза *само когато е направена от просо*, другото е помия. Прием сладка помия и си мислим, че прием боза (каква сладка подмяна!). Както, впрочем, прием уж уиски, а то е урина (в каквата се е превърнало уискито, изложено на пряка слънчева светлина по уличните будки!). И не ми продавайте уж *сливенски праскови* по па-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

зарите; прасковите са или от Долината на прасковите при село Гавраилово (до Сливен) (най-добрите в света) или не са такива (например от други райони край Сливен); *само сливенски праскови* нищо не означава, господа пишман продавачи на плодове и зеленчуци, които сте чули-недочули. Ще ми кажете: ти като си от Сливен, не ти ли е приятно да се говори за сливенски праскови? Приятно ми е друго: да се говори за сливенски милинки (също най-добрите в света), че всичко друго, на което навсякъде в България му казват милинки (и за което си въобразяваме, че ядем милинки), изобщо не са милинки, а обикновени малки тутманичета. Истински милинки у нас сега почти никой не може да прави. Днешните кифладжии дори си нямат представа колко примитивно, непрофесионално и непривлекателно е тяхното производство. Дори само отвратителната мазнина, която използват, е отблъскваща и значимо намалява техния оборот и техните печалби. Те така и не могат да разбират, че известно увеличаване на разходите за по-добра мазнина и съответно на това увеличаване на цените ще доведе в по-малка степен до намаляване на клиентите и следователно ще увеличи паричния израз на продажбите. Ами че като не можеш да прaviш нещо, не го прави. }

Но да приемем, че науката няма никакъв непосредствен икономически ефект. Дори и тогава тя трябва да бъде издържана от бюджета. Защото създава духовно богатство, което удовлетворява духовни потребности (по-висши от материалните потребности, финансирани с помощта на икономическия ефект от науката). *Наслаждаването на научните твърдения и прозрения* (узнаването на истините за заобикалящия ни свят, които науката ни дава) е не по-малко потребно от това да ядеш хляб и салам. Иначе по какво ще се различавате от животните, от които сме произлезли (с божия или без божия помощ)? От това, че сме произлезли от маймуните, разбира се, не се притеснявам. Страх ме е обаче, че като несъразмерно подменяме духовните с материални потребности (без да отричам материалните потребности), всички ние отново ще се превърнем в това, което сме били.

През XIX-я век френският физик и математик Андре Мари Ампер в своя обширен труд “Очерци по философия на науката” се опитва да създаде класификация на науките. В рубриката под номер 83 той помещава предполагаемата от него нова наука, която трябва да изучава начините за управление на обществото, и я нарича *кибернетика* (cybernetique, *фр.*) (вж. и *икономическа кибернетика*). На всяка наука поставя девиз в стихотворна форма на латински език. За кибернетиката А. М. Ампер написва: “et securi civis ut pasci fruuntur” (“и осигурява на гражданите възможността да се наслаждават на света”). Дори са-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

мо това *да се наслаждаваш на света* е достатъчно да мотивира наука без никакъв непосредствен икономически ефект и изцяло финансирана само от бюджета, г-н Дянков. А това, че през последните десетилетия някои загърбиха кибернетиката (особено на запад, защото не са в състояния да я разберат в дълбочина, особено ролята на регулаторния механизъм на обратната връзка) нанесе непоправими щети на науките в света изобщо и забави тяхното развитие с десетилетия (в сравнение с онова развитие, което те биха получили, ако се възприемаше първенстващата роля на кибернетиката). Тези щети са много по-големи от щетите, които навремето нанесе сталинисткото отричане на биологията. Професор Стати Статев, открийте специалност *икономическа кибернетика* в УНСС и ще видите каква известност Ви очаква. И Ви уверявам, че няма да искам от Вас да преподавам на студентите от тази специалност, макар че мога.

(3) Къде по-тайнствена е неправомерната подмяна на *доказване с потвърждаване*. Икономическата наука все още се намира в своята предистория именно заради тази подмяна (да, аз съм сектант, отцепник и богохулник!). Теорията, която е системна част от науката, трябва да *се доказва* с правилата на логическия извод и да *се потвърждава* в практиката. Някои научни работници (достойни за научници) като потвърждават науката в практиката си мислят, че с това доказват теорията. Каква велика и опасна заблуда. Господа научници (и неучени), практиката нищо не доказва, тя само потвърждава. Това, че теорията е едно от обобщенията на практиката (получени чрез абстрахиране), не означава, че практиката е доказателството. Ако разследващите възприемаха уликите като доказателство, отдавна всички да сме влезли в затвора. Практиката е по-конкретна и по-широка от теорията и може да отговаря на най-различни (дори противоположни) теории. Тогава какво доказателство е тя за дадена теория? Никакво.

Ще започна с един елементарен математически пример. От средното училище знаем за формулата $(a + b) \cdot (a - b) = a^2 - b^2$. Тя е теоретична формула. Как да докажем теоретично нейната истинност (че тя е вярна)? Като използваме правилата на логическия извод (както от паметта века го е направила математиката): $(a + b) \cdot (a - b) = a^2 - ab + ab - b^2 = a^2 - b^2$. Как ще я “докаже” обаче научникът? Като вземе стотици примери от практиката и ги реши: $(5 + 2) \cdot (5 - 2)$; $(16 + 3) \cdot (16 - 3)$; $(5,7 + 4,2) \cdot (5,7 - 4,2)$ и т.н. И накрая може и да достигне до прозрението, че $(a + b) \cdot (a - b) = a^2 - b^2$. Само че, ако се използва само практическият подход, без да е бил приложен логическият извод (и ако за въпросната

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дилема този логически извод е непознат), няма никаква научна гаранция, че при всички конкретни случаи посочената формула е правилната. Затова докато *иконометриката* си служи с потвърждаване, *математическата икономика* си служи с доказване. И двете са необходими на икономиката. Те взаимно се допълват, но да смятаме, че всичко е иконометрика, е дивотия. Без математическа икономика няма икономическа теория. Защото математическата икономика логически доказва истинността на икономическата теория, а иконометриката (която с мощни статистически методи обобщава данните от икономическата практика) потвърждава (без да доказва) икономическата теория.

{Преди години, за са се подиграе с икономистите, които според него неправилно мислят, един министър на външните работи, а именно Соломон Паси, извади на трибуната на народното събрание едно табло със схема за брутният вътрешен продукт (БВП). Елементарната му математическа обосновка изобщо не съответстваше на действителните зависимости в БВП, а твърденията му за БВП бяха икономически абсурдни. Направо паднах от стола, като видях това по телевизията. Че как няма да бъдат абсурдни, след като уважаемият господин не знае що е то БВП и по какво се различава, например, от брутният национален продукт. То, ако не знаеш (и като не разбираш) нещо, по-добре си мълчи. Но как да мълчи той (шило в торба стои ли?), след като парламент означава говорилня. Парламента там е голяма. Господин министърът (завършил обожаваната от мен математика) не е нито математик в математиката, нито дипломат в дипломатията. Истинският математик си остава за цял живот математик, а истинският дипломат е дипломатът от кариерата. Този министър на външните работи не е нито едното, нито другото.

Но все пак за това се иска смелост (признавам му го): да смениш една любов (математиката) с друга любов (външната политика). Тази смелост, обаче, не означава, че трябва да вярваме на неговия трабант или пък на малката пица на един финансов министър (досещате се, че това е Симеон Дянков). Трабантът и пицата бяха прах в очите на обществото, което много често е бивало заслепявано, за да не вижда истините (например, такива истини като политически необоснованото нападение на НАТО срещу западната ни съседка, или като икономически необоснованата антисоциална политика на едно българско правителство). Аз, обаче, съм по-смел: живея едновременно с математиката и икономиката (нещо като с Гинка и Калинка). И те взаимно се обогатяват. Икономиката получава теоретичния метод на математиката и се доказва чрез него (че е икономика не само за конкретно практикуващите). Математиката получава практическия пример на икономиката и се потвърждава чрез него (че е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

математика не само за абстрактно теоретизиращите). Така математиката от теория се превръща в наука (в т.ч. и в приложна наука чрез икономиката, като прониква в нея, както прониквайки и в още много други приложни за нея области), а икономиката от приложна наука се превръща в наука изцяло (в т.ч. и в теория чрез математиката, като я абсорбира, както абсорбирайки и още много други теоретични за нея области)}

{И забележете: употребявам *министър на външните работи*, а не *външен министър*. Защото всички български министерства са си наши, вътрешни министерства (включително и нашето министерство на външните работи). Затова път министерствата на други държави (например на Румъния) за нас са външни министерства. Господа журналисти (и не само журналисти), не пишете външно министерство и външен министър (което е неправилното), а министерство на външните работи и министър на външните работи (което е правилното), и също така не пишете вътрешно министерство и вътрешен министър (което е неправилното), а министерство на вътрешните работи и министър на вътрешните работи (което е правилното); нищо от това, че не е казано само с две думи, както някои недоучили обичат да говорят уж кратко, разбираемо и дори впечатляващо. А пък на мен (който нескромно се смятам за доучил) започва да ми се повдига, когато чуя от телевизионния екран, че *външно* министерство направило това и това, без дори да го членуват и да кажат, че *външното* министерство е направило това и това. Или пък, че *министерски* съвет постанови, вместо правилното *министерският* съвет постанови. Да не членуваш в българския език, когато трябва да членуваш, е голяма простотия! И не забравяйте, че основната причина за бедността на един народ е именно неговата простотия, а не обратното.}

Но да се върна на основната тема. За по-голяма яснота ще приведа части от съдържанието на някои от термините в енциклопедията, свързани с разглеждания проблем.

Икономическата теория е система от *икономически модели* (вж. *икономическа система*) (включително и методите за нейното разработване, най-вече методите на логическия извод), които посредством въвеждането на *икономически хипотези* и тяхното потвърждаване в *икономическата практика* обясняват *икономическите предмети* и взаимозависимостите помежду им и посочват пътища за целесъобразното им изменение. Когато някаква хипотеза влиза в противоречие с *икономическата действителност*, тя се доразработва или се замества с друга, по-подходяща хипотеза. Ако икономическата хипотеза се потвърждава от икономическите факти, тя се използва като предпоставка и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ориентир за разработването на съответна *икономическа политика*. Измежду най-ефективните методи на икономическата теория са *математическите методи в икономиката* и *математическите модели на икономическата система*, както и методите на *икономическата кибернетика*. При тях доказването на икономическите теореми заема важно място в доказването адекватността и истинността на икономическата теория.

Икономическата теорема е някакво **твърдение**, отнасящо се до определен *икономически предмет* (в т.ч. и *икономически обект*, *икономическа система* и т.н.), истинността на което (вж. *икономическа истина*) се установява чрез доказателство (вж. *икономическо доказателство*) с прилагане на възприети логически правила за извод. Доказателството на икономическата теорема е крайна последователност (вж. *икономическа последователност*) от стъпки на прилагане на правилата за извод. Разновидности на икономическата теорема са *обектната икономическа теорема* и *системната икономическа теорема*. *Икономическата практика*, която е критерий за икономическата истина, още не е доказателство, а само потвърждение на истината при конкретните обстоятелства на практиката; това потвърждение не гарантира истинността на твърдението при други обстоятелства. Затова *икономическата теория* се доказва чрез логическия извод (който е абстрактен) и се потвърждава в практиката (който е конкретна) (вж. *абстрактно в икономиката* и *конкретно в икономиката*). Систематичното непотвърждаване на икономическата теория от икономическата практика показва, че при теоретичното доказателство са били приложени неправилни изходни предпоставки на логическия извод и това налага съответно коригиране на икономическата теория. Посоченото коригиране оба-че не означава, че практиката е доказателство на теорията, и то не е мотив, щото доказателството да се подменя с потвърждаване. В повечето случаи съществуващите икономически теории (за съжаление) не се градят върху теоремния подход и върху доказателства, получени чрез логическия извод. Затова по определение те са неистинни теории (както и не отговарят на принципа, че няма нищо по-практично от добрата теория) и са пречка за усъвършенстване на икономическата практика, така че са безполезни, подвеждащи и вредни. Те порождават порочни кръгове, излизането от които налага коренна промяна във философията на икономическото образование.

От своя страна, *икономическата практика* е съвкупност от *икономическите дейности* на човека и преди всичко от неговите производствени дейности, насочена към преобразуване на природата и обществото с цел удовлетворяване на неговите и на обществото *икономически потребности*. Икономичес-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ката практика е основа на съществуването на човешкото общество и източник и критерий на *икономическата истина* (на истинността на *икономическото познание*). В. И. Ленин твърди, че човек върви от субективната идея към обективната истина чрез (преминавайки през) практиката. Икономическото съзнание възниква само в практическата икономическа дейност на човека, преди теоретично да бъде преосмислено в икономическо познание, което в резултат на теоретичното му преосмисляне достига до *икономическото знание* (икономическото знание е обобщаващ момент на икономическото познание). Ако се перефразира В. И. Ленин, икономическата практика е по-висша от теоретичното икономическо познание, тъй като тя има не само качеството на всеобщност (вж. *всеобщо в икономиката*), но и на непосредствена *икономическа действителност*. Икономическата практика е не само първа и основна изходна точка на икономическото познание, но и негов заключителен етап. В. И. Ленин твърди, че диалектическият път на познаването на истината, на познаването на обективната реалност е от живото съзерцание към абстрактното мислене и от него към практиката. Но възникнало веднъж в практическата икономическа дейност на хората, икономическото познание (както и икономическото знание като негов продукт) се превръща в активна сила. То получава относителна самостоятелност, която се изразява по-специално в това, че върху развитието на икономическата теория влияние оказва предшестващото развитие на теорията. Като обобщава икономическата практика на хората, икономическото познание им дава перспектива в тяхната икономическа дейност.

(4) Много са наивните хора, които ходят по екстрасенси и гадатели, които да им разкриват миналото и бъдещето, както и да ги лекуват. В основата на тяхното лечение (както за обяснението на света) стои една неизменна мантра: те въздействат не върху материята, а върху енергията; енергията е по-важна от материята; обяснението на много явления в природата се крие в нематериалното, т.е. в енергията, а не в материалното. Каква велика заблуда и самозаблуда! Пред своите клиенти тези самообявили се мъдреци извършват една силно подвеждаща неосведомения човек неправомерна подмяна (и манипулация) – подмяната на *материята* (общото понятие) с *веществото* (частното понятие). Защото материята има предимно две основни форми на съществуване – веществото и енергията (както и плазмената субстанция и сигурно и други, непознати още форми на материята). Тези лечители и гадатели отъждествяват материята с вещество, смятайки, че енергията не е материя, а някаква нематериална субстанция. Това е откровена лъжа. Енергията е материя, дами и господа, съ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

що като и веществото. При определени условия веществото (което има маса) се превръща изцяло в енергия, без материята да изчезва (спомнете си от средното училище знаменитата айнщайнова формула за зависимостта между масата и енергията). Разбира се физиците (а не аз) са тези, които експертно обясняват връзката между маса и вещество (има и частици без маса). С това не отричам съществуването на нематериалното (и на нематериална субстанция), но това не е енергията, както непросветените искат да ни втълпят и да не излъжат. В действителност, те изобщо не говорят за нематериалното, като само си мислят, че говорят за него.

Вземам повод от горния случай, за да посоча (въпреки Вашите възражения), че в твърденията ни обикновено има много неистини. Ето един пример. Пред Вас на масата има топка. И изведнъж тя безследно изчезва. Нямам предвид това, че някой маг се е пошегувал с нас. Топката просто изчезва в пространството. Ще чуете някой от присъстващите да каже: топката е телепортирана (или просто преминала) в четвъртото измерение. Това е пълна глупост! Смятам така, не защото отричам четвъртото измерение (него може и пък да го има). Нито пък отричам, че в четвъртото измерение може да се крие обяснението на изчезването на топката. Отричам твърдението, че топката е преминала в четвъртото измерение. Защото топката е триизмерно тяло. Ако беше едномерно или двумерно тяло щеше да има нулев обем и нулев маса (което не е вярно). Ако беше четиримерно тяло (такова не съществува) щеше да има безкрайно голяма маса, пред която масата на цялата вселена е едното нищо. Тези две предположения не са истини; топката си е триизмерна и затова не може да се разположи в четвъртото измерение (или да премине в него), защото четвъртото е само едно измерение, като просто поредният му номер е 4.

В триизмерния свят, в който живеем, поредните номера са 1, 2 и 3. Четиримерното пространство е обединение на **четири групи тримерни** пространства (като всяка група съдържа безброй тримерни пространства): **първо**, тримерно пространство с измерения 1, 2 и 3 (каквото е например нашето пространство, което топката е напуснала); **второ**, тримерно пространство с измерения 1, 2 и 4; **трето**, тримерно пространство с измерения 1, 3 и 4; **четвърто**, тримерно пространство с измерения 2, 3 и 4. Топката е преминала в едно от трите тримерни пространства **второ**, **трето** или **четвърто** (и затова не я виждаме в нашето тримерно пространство, което е **първото**), но и знаем точно в кое от тях. Но тя не е преминала в четвъртото измерение (в измерение с номер 4), както се твърди. Твърдението за преминаване в четвъртото измерение е лъжа: то е неправомерна подмяна на пространство с три измерения (включи-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

телно и с четвъртото) с едномерното четвърто измерение. Икономическата литература е пълна с такива тъпообразни неправомерни подмени (макар и от съвсем друго естество), които най-малкото са смехотворни. Тях ги пишат икономисти, които не са си вързали добре гащите (поради ниска просветеност) и затова (по законите на земното притегляне) те са се свлекли до земята.

(5) Може ли да се подмени *невъзможното с възможно* и по-точно да се възприема невъзможното като възможно. Може, ако си родител на кандидат-студент. Когато през 1993 г. ме избраха за ректор на УНСС (такъв бях до 2003 г.), мои искрени доброжелатели от университета ми казаха: чака те ад; нервите ти трябва да станат като корабни въжета. Знаех това (дотогава бях първи заместник ректор и имах известна представа). И си казаха: мечка страх, мен не страх. И влязох в гората при мечките. През всичките тези 11 лета бях на поста си и най-големият ад бяха кандидат-студентските изпити. Сега те се извършват с тестове и може би е по-лесно. Представете си, например, че съставителят на задачите по математика неволно допусне грешка. Когато тя се открие по време на изпита, работата по него трябва да се преустрои не за часове, а за минути. И то при 5000 кандидати с изпит по математика, пръснати в горещото лято в сгради едва ли из цяла София (всичките кандидат-студенти на УНСС тогава бяха около 17 хиляди и това беше някакъв връх в неговата история, въпреки някои лъжливи твърдения относно следващото му развитие).

Но не за изпита по математика сега ми е думата. А за изпитите по география, история, българска литература. За тях темите (около 15 на брой за всеки изпит) бяха предварително публикувани в кандидат-студентския справочник и всички ги знаяха. Тук неволна грешка не може да има и съставителите на темите бяха по-спокойни. Сакралният въпрос, обаче, беше: коя тема е по-вероятно да се падне? И не само за кандидатите, но и за родителите им, които се тълпяха отвън до вратите на УНСС. Това беше *много глупав въпрос*, защото всички теми са абсолютно еднакво вероятни. Измежду родителите имаше и много интелигентни хора. Ума ми не го побираше, как е възможно и те да си поставят този въпрос. Но това е най-малката беда. Все пак за бъдещето на децата им става дума.

Голямата беда беше в това, че повечето смятаха, че темата предварително се знае. За което аз бях на топа на устата. Всичките ми уверения, дори и пред най-близките ми хора, не хващаха дикиш. Темата се знае предварително и толкоз. Заради мен: нали аз поставям еднообразните пликосе с билетите на масата в аудитория 2005, откъдето един кандидат тегли фаталния билет и по този на-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

чин определя бъдещето на хиляди хора (включително и кой ще се роди в бъдеще, защо ако не станеш студент, ще се запознаеш с друг партньор и ще родиш друг наследник). Постоянно ми се привеждат доказателства: още три дни преди изпита някой родител непредпазливо споделил коя е темата и тя наистина се паднала. Значи е получил информация от някой вътрешен (от УНСС) човек. Че откъде другаде ще я знае. А първоизточникът е ректорът.

Тези, които говорят всичко това, не виждат елементарната истина: че това не е играта 6 от 49 на спортния тотализатор, където има около 14 милиона комбинации на шестицата. При нас комбинациите са само 15 и са известни от справочника. Дни и седмици преди изпита темите “задълбочено” се обсъждат: един родител каже, че ще се падне тази тема, а друг – онази тема. За всичките 15 теми има “познали”. Е, за една от тях наистина са познали. За всички останали се забравя. А този, който я е познал, я научил от ректора (пряко или косвено). Че откъде другаде? Ректорът е първоизточникът. Мамка му на ректора. Ако живеехме преди векове, щяхме да го изгорим на клада. ***Ниската интелигентност на тези интелигентни родители е смайваща.*** Единственото им оправдание е, че не познават кухнята. А тя е проста: подготвените от съставителя на темите билети се поставят и запечатват в 15 еднообразни плика. След което те се разбъркват като колода карти и нито ректорът, нито съставителят на темите, нито който и да е друг (с изключение на Господ) не знаят в кой плик коя тема е. След тегленето на темата в изпитната зала други кандидати теглят на случаен принцип и други билети, с което става ясно, че в колодата с билети няма дублиращи се теми. Предварителното знаене на темата, която ще се падне при оригиналното теглене (също на случаен принцип) е теоретически и практически невъзможно. Но само в изкривеното съзнание на някои ***невъзможното се неправомерно се превръща във възможно.***

Много мои близки ми се разсърдиха, че не съм вкарал децата им в УНСС. От както съм станал ректор вече съм се големеем и съм се надул. Друг пък искаше вече приет студент да го настаня в студентските общежития, но то и там има класиране (няма как да се намесея). Един мой роднина ми вика: как да не можеш да приемеш сина ми за студент, нали по закон имаш право да приемеш петима без конкурс. Е, това вече беше върха на сладоледа, дотам фантазията ми не беше достигнала. Човешката простотия е безкрайна. А пък някои казват, че безкрайността била само математическа измишльотина. Нищо подобно! Ние сме в безкрайността и безкрайността е в нас (като времето на Левски, което безкултурниците искат да изтрият от паметника в градината пред НДК, премахвайки самия паметник). Изобщо, станах ректор, но останах

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

премахвайки самия паметник). Изобщо, станах ректор, но останах без роднини. Заради неправомерната подмяна. Но и заради заклинанието, което направих в началото: мечка страх, мен не страх. Като влезеш в гората, прави каквото трябва, пък да става каквото ще. Само аз си зная каква цена платих за тази поговорка.

София, юни 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.08].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

5. МНОЖЕСТВЕНАТА НЕГАТИВНОСТ

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ДЕМОКРАЦИЯ С ДЕМАГОГИЯ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-07)

Въвеждам понятието *множествена негативност* (plural negativity), за да именувам едно явление, което всички (по-малко или повече) сме наблюдавали и което (според мен) притежава качеството на всеобщност (като в т.ч. се отнася и за *икономиката*). Множествената негативност е предимствено разпространяване (под формата на взаимни въздействия) на негативни свойства (или характеристики) вътре между членовете на почти всяко множество от субекти в сравнение с разпространяването на позитивни свойства (или характеристики) между тях. Ако процесът беше обратен, тогава налице ще е *множествена позитивност* (plural positivity). *Закономерност е*, че функционирането на преобладаващата част от множествата от субекти (субектни множества) в обществото (които не са подложени на външно регулиране) се подчинява на множествената негативност. Казано накратко, *множеството* от субекти (по принцип и при постоянни други условия) е негативно. Така че сред всички *субектни множества* (subject sets) в обществото, броят на *негативностните субектни множества* (negativity subject sets) е значимо преобладаващ в сравнение с броя на *позитивностните субектни множества* (positivity subject sets) (той е пренебрежимо малък). Това е причината вниманието тук да е насочено към множествената негативност. Субектът може да бъде индивид, група от индивиди, фирма, фондация, общество или някаква друга институция. За улеснение, в настоящото изложение под субект ще разбирам човешката личност (индивидът), а под субектно множество – множеството от индивиди.

Най-напред ще посоча един елементарен пример. Учениците в един клас образуват субектно множество. Всеки ученик притежава в определено съотношение някакви позитивни и негативни характеристики. Чрез поведението си той ги проявява пред другите ученици от класа. Тъй като всички те са от един клас, учениците си взаимодействат един на друг чрез поведението си. Поведението на всеки един ученик въздейства по определен начин върху останалите ученици от това субектно множество. В един момент даден ученик може или

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

да се държи позитивно (да проявява позитивните си характеристики), или да се държи негативно (да проявява негативните си характеристики). В настоящата статия не се обсъждат критериите, по силата на които се дефинират (и отличават една от друга) позитивните от негативните характеристики (тяхната дефинируемост може да бъде предмет на друго изложение). Тук позитивните и негативните характеристики се приемат като зададени (респ. като подразбиращи се). Позитивни характеристики на ученика са например: учи се добросъвестно, взема активно участие в час (в учебния процес), получава много добри оценки, облича се прилично, отнася се етично към другарите си (в т.ч. и към съученичките си), държи се прилично в час, не пуши, не пие и т.н. Негативни характеристики са например: не се учи добросъвестно, не взема активно участие в час (в учебния процес), получава средни и слаби оценки, облича се неприлично, отнася се неетично към другарите си (в т.ч. и към съученичките си), държи се неприлично в час, пуши, пие и т.н. Ако в дадения ученик позитивните характеристики преобладават над негативните, може да се очаква, че неговото поведение ще бъде позитивно. Затова пък, ако в дадения ученик негативните характеристики преобладават над позитивните, може да се очаква, че неговото поведение ще бъде негативно.

Същността на множествената негативност се състои в следното. Ако даденият ученик има позитивно поведение (например, учи се много добре, не пуши, държи се прилично със съученичките си), чрез така проявените характеристики той ще въздейства слабо (незначимо) върху останалите ученици от класа (неговият пример ще бъде последван от малцина; останалите дори може да му се подиграват). Ако, обаче, даденият ученик има негативно поведение (например, не се учи добре, пуши, държи се неприлично със съученичките си), чрез така проявените характеристики той ще въздейства силно (значимо) върху останалите ученици от класа (неговият пример ще бъде последван от мнозина; които дори може да го възхваляват и насърчават). В класа позитивното поведение е слабо разпространимо и слабо въздействащо (добрият пример не е заразителен), а негативното поведение е силно разпространимо и силно въздействащо (лошият пример е заразителен). Тази приказка е добре известна на педагозите и с това не им казвам нищо ново. Давам този пример, само за да бъде ясен по-нататък.

Едновременното наличие на слабо въздействие на позитивното поведение и силно въздействие на негативното поведение на елементите в едно субектно множество е **първата страна** на същността на множествената негативност. Ако няма външно (идващо извън даденото субектно множество) потискане и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ограничаване (изобщо регулиране) на множествената негативност (ако тя бъде оставена на самотек), тогава е налице *неограничена множествена негативност* (unlimited plural negativeness). Ако, обаче, има външно потискане и ограничаване (изобщо регулиране) на множествената негативност (ако тя бъде контролирана) (в горния пример това може да бъде строгият контрол на учителското тяло), тогава е налице *ограничена множествена негативност* (limited plural negativeness).

Втората страна на същността на множествената негативност дава отговор на въпроса, защо множествената негативност е множествена. Тя е множествена не само защото е негативност на субектно множество, но и защото *неговата сила* зависи (при постоянни други условия) (1) от броя на елементите (на индивидите) на това множество, т.е. от мощността на субектното множество, и (2) от позитивната (или още от антинегативната) устойчивост на тези елементи. Закономерността е следната: (1) множествената негативност на субектното множество нараства, когато (при постоянна позитивна устойчивост на неговите елементи) броят на елементите му (до определена критична граница) расте (затова пък много големият брой на елементите означава, че критичната граница е надхвърлена и че тогава се образува пирамидална йерархична структура, което видоизменя посочената закономерност) и (2) множествената негативност на субектното множество намалява, когато (при постоянен брой на неговите елементи) позитивната устойчивост елементите му расте. Тази втора страна поражда интересни твърдения. Когато броят на елементите (на индивидите) на субектното множество е единица, тогава множествена негативност няма (тя има нулева сила), защото няма вътрешно междуелементно взаимодействие. От два до пет елемента тя е много слаба, а от шест до единадесет елемента е умерена. От 12 до 30 елемента тя е засилена, а над 30 елемента е много силна.

{Забележете, че англоговорящите придават на думата *народ* (people) най-вече обикновеното значение на население. При тях *народ* няма онзи едва ли не свещен (и по-висш) смисъл, какъвто му придават в България, Русия и други страни (казваме *народ и родина*). Затова, от смислова гледна точка, българското *народ* на английски се превежда не като народ, а като *нация* (не е случайно, например, че Българска народна банка се превежда на английски като Българска национална банка, народно стопанство се превежда като национално стопанство и т.н.). За англоговорящите по-висшият смисъл се съдържа в *нация*, а не в *народ*. Ако разговаряте с пиян англичанин (който тогава е по-откровен) и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

произнесете думата народ, той ще свие презрително устни, тъй като го схваща почти като тълпа (защото за разлика от нас в думата народ той откровено съзира по-скоро негативен, отколкото позитивен оттенък). Не без основание (по не според мен) уважаваният от мен истински български журналист Валери Найденов сравнително често употребява думата *тълпа* (какъв е контекстът нека той да Ви каже). Не е случайно, че Карл *Маркс* казва, че всяка популяризация е вече вулгаризация (*population* е *население*, а *vulgar* е не само *прост*, *просташки*, *вулгарен*, но още и *народен*, *широко разпространен*, според контекста, разбира се). Изобщо, събирането на много хора на едно място невинно трябва да се оценява като положително явление (тъй като тук се проявява множествената негативност). Лично аз смятам, че в крайна сметка протестните събрания, митинги и манифестации не довеждат (и никога не са довеждали) до решаването на обществените проблеми. Такива действия могат да бъдат посрещани с разбиране и съчувствие (когато заслужават това), но не и да се оценяват като разумни.

Участниците в протестните действия срещу правителството на Пламен Орешарски неправомерно подмениха думата *лумпен* с думата *бедняк*, *дрипльо*. Когато им казаха, че са лумпени, те протестираха срещу това определение, като твърдяха, че не се бедняци. Да, те не са бедняци, но са нискоинтелигентни, след като не знаят, че думата *лумпен* означава елемент от множество, което има много елементи, съсредоточени на едно място, т.е. *точно като тях*. Като не знаеш значението на думите, значи ти си прост (и почти вулгарен) и дори не заслужаваш правото да протестираш. (Например, *system with lumped parameters* се превежда като *система със съсредоточени параметри*; елементите на такава система са лумпенизирани параметри.)

Така че дълго протестиращите пред сградата на министерския съвет при управлението на Пламен Орешарски бяха лумпени в точния смисъл на тази дума, ни повече, ни по-малко. Те разбираха от литературен български език (да не говорим за математиката), колкото аз от китайски език. Те не са способни да се самоопределят, а почти насилствено искаха друг (правителството) да се самоопредели така, както те го определят. А как ще определяш, след като не можеш да идентифицираш? В идентификацията, а не във вулгаризацията е истината. Нали знаете: познайте истината и тя ще Ви направи свободни (както се твърди в Библията, ако не греша). Не Ви караме да бъдете посветени, а само просветени (защото посветени са само богоизбраните, нали?). Иначе сте роби (макар и само през една изгубена за Вас година на ларгото пред министерския съвет при управлението на Пламен Орешарски), за които истината е *terra*

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

инкогнито. Тези, на които им е платено (те са по-малкото), трябва да знаят, че много малко им е платено. А тези, на които не им е платено (те са повечето), добре ще е да запалят по една свещ и да се покаят.

Именно да се покаем, *а не да се смирим*, както по-късно ни посъветваха управляващите в лицето на Бойко Борисов. Защото казвайки да се смирим, те в действителност ни призоваваха да се примирим. С кое да се примирим? С тяхната, на управляващите (най-малко) некомпетентност (която наднича изпод Белене) или с тяхната (най-малко) дискретност, казана извън България (уж свенливо) и недоизказана у нас (уж поради амнезия), която (дискретност) наднича изпод най-дългия и наклонен тунел на метрото в София между стадион Васил Левски и улица Жолио Кюри, *който не е от сега* (както някои си въобразяват), а е построен необмислено за трамвайния транспорт още преди пет десетилетия по времето на Тодор Живков)? (Зная, че средствата, предвидени от Европейския съюз за тази част от метрото, отново са отишли за строителството на метрото.) (Е, това малко напомня и за уж забравения и построен навремето по открит способ тунел между бившия мавзолей на Георги Димитров и министерството на транспорта, но то си е друга работа; когато ме попитате, ще Ви кажа за какво е строен.) Или да се примирим с нещо друго (кое ли е то?), което го гледаме, но не го виждаме; или което го слушаме, но не го чуваме?

Затова няма как да не се възхищавам от думите на проф. Юлиан Вучков “Слушам и не вярвам на очите си”, господа от Господари на ефира. И ще дам безплатен съвет на една телевизия: ако тя иска да увеличи с 15 % броя на зрителите си (тогава към нея като пълноводен поток ще се стекат повече рекламни поръчки), да открие ново предаване – Господари на “Господарите на ефира”. Да ги видим тогава адреналинките как ще се разделят между едните и другите господари (щях да кажа нещо друго, подобно па разкрачване, ама нали съм зодия *заек* по неznam си кой далекоизточен календар и опашката ми трепери от страх от СЕМ (Съвета за електронни медии), ще го преглътна, пък да не се задавя). Че то от лакомия (дори и нехранителна) човек може и да се задави. Пък и нали знаете за гаргата, която преди да лапне един орех какво трябва да направи преди това? Откъде започнах и докъде стигнах!

Затова спирам, за да не започна пак от началото като разтягаща се нагоре спирала. От къде беше? От народа и нацията, де. Горките народ и нация! Всеки зад тях се крие и все с тях се оправдава. И, за да не става повече така, не е ли по-добре да не употребяваме повече *народ* като едва ли не свещена дума (той да се остане съвсем обикновен и незначителен израз) и изцяло да го заменим (за да не го подменяме повече) с благопристойното *нация*, че да ни разби-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

рат еднозначно по целия свят и да не ни смятат повече за развиваща се страна (каквато според научнообосновано-истинските, а не според псевдоикономическо-извратените западни критерии, почти никога не сме били). }

{До царския дворец и точно зад природонаучния музей на улица “Цар Освободител” в София има една двуетажна, вече неугледна сграда. Доколкото зная, там се е помещавало училището, в което се е учил малкият Симеон Сакс-кобургготски. Не съм запознат с това, каква е била организацията на учебния процес там, но мога само да предполагам, че малкият принц може би е бил единственият (или почти единственият) ученик в своя клас. При него не е имало множествена негативност, която да му въздейства отрицателно. Очевидно е, че липсата на среда от училищни връстници не го е откъснала от нормалното вписване в обществения живот и не е попречила на последващото превъзходно възпитание на Цар Симеон III. Разбира се, примерът е особен, той не е статистически надеждна репрезентативна извадка, за да се правят общи заключения за всички случаи на индивидуално (или почти индивидуално) обучение. Той, обаче, показва, че е необходимо подобни случаи специално да бъдат изследвани, с цел да се направят съпоставки с множественото обучение. }

{Бях на 15 години, когато мой близък роднина в Сливен силно ме изненада, като ми каза следното: “Всеки академик е голям учен, добре възпитан и етичен човек. Ако, обаче, се съберат заедно на свободна сбирка 12 такива академици [не зная дали имаше пред вид и 12-те апостоли – К.М.], в общуването си те започват да изглупяват и да се превръщат в нещо като малка тълпа.” И досега не съм убеден в сериозността на това твърдение. По-скоро го възприемам като краен абстрактен пример, който съдържа неочакваното (тогава) за мен прозрение, че неформалното събиране на едно място на повече хора не може с убеденост да се оцени като положително явление (именно поради наличието, казвам сега, на широко разпространената множествена негативност, пред която горният школки пример изглежда като детска играчка). Оттогава съм: повече индивидуалностен, отколкото колективностен (без да подценявам напълно колективността), повече интровертен (и затворен), отколкото екстровертен (и отворен) (без да подценявам социалното общуване).

Забелязал съм, че в кратък срок и при непосредствен поглед отворените хора изглеждат като по-добри (по-човечни) от затворените, но след по-дълго наблюдение, както и при екстремни ситуации се оказва, че в действителност затворените са по-добрите (по-човечните) индивиди в сравнение с отворените. [Не зная защо, но винаги съм свързвал привидната принадлежност към колектива с унизителния (и донякъде просташки) според мен израз от времето на

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

социализма, че *всеки крачи по задачи* (тоест, по-правилното било колективно-то определяне и разпределение на колективните задачи между членовете на колектива; то накрая, крачейки, се видя колко се озадачихме от края на своите крачкови задачи).] По-голямата общителност често пъти е прикритие на значителен индивидуализъм (и дори на меркантилност); тя е по-скоро средство за добре премерено приобщаване и прилепване към околните (и към околната среда изобщо) с цел да се извлече определена изгода. В много случаи отвореността дори е житейски стил на тези, за които връзкаството е начин на живот. С убеденост обаче мога да твърдя, че (умерено) затворените и (умерено) необщителни научни работници са значимо по-добри учени от (неумерено) отворените и (неумерено) общителни научни работници. За тия, последните, науката е повече средство, отколкото цел. }

Все още остава открит един от важните въпроси: кои са непосредствените *причини* за възникването и съществуването на множествената негативност (т.е. защо човек е склонен да се учи повече от отрицателния пример, отколкото от положителния пример или защо негативният пример е по-заразителният)? Те са предимно две.

Първата причина е, че по природа човекът (индивидът) е предимно индивидуалистичен, отколкото колективистичен елемент на субектното множество. Това означава, че индивидът придава по-голяма значимост на индивидуалните си интереси, отколкото на колективните интереси (интересите на обществото и на своето субектно множество), така че при ограничени ресурси той удовлетворява с предимство индивидуалните си интереси. Първата причина е израз на противоречието между индивидуалните и обществените интереси.

Втората причина е, че по природа човекът (индивидът) е предимно субективистичен, отколкото обективистичен елемент на субектното множество. Това означава, че за индивидът (който е конкретен случай на субект) неговите субективни индивидуални интереси са превърната форма на неговите обективни индивидуални интереси (т.е. на неговите обективно-необходими индивидуални интереси). Индивидът не е пригоден да преценява напълно адекватно обективните си интереси, за него интересите му са такива, както той си ги разбира (грубо казано, той не си знае изцяло интереса; отклонението на субективните, на субективно преценените от обективно-необходимите му индивидуални интереси не е в негов интерес, но той не знае това или не иска да го приеме). Причината е в това, че той не е достатъчно субективно интелигентен, неговата субективна индивидуална интелигентност в повечето случаи е под

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

равнището на неговата обективно-необходима индивидуална интелигентност. Втората причина е израз на противоречието между субективните и обективните интереси (в частност на противоречието между субективните индивидуални и обективните индивидуални интереси), в основата на което стои интелигентността недостатъчност.

Важен частен случай на втората причина е, че по природа човекът (индивидът) е предимно времево моментно-ориентиран, отколкото времево средно-ориентиран елемент на субектното множество. Това означава, че обичайно индивидът е склонен да придава по-голямо значение на своите моментни интереси, отколкото на своите средни интереси за един обозрим период от време. Тази склонност води до положението, че, когато човек при поведението си във всеки момент от даден период се съобразява само с моментните си интереси, общо за целия период от време той ще получи по-малко полезност, отколкото би получил, ако към всеки негов момент се съобразяваше със средните (към някаква времева единица) за периода интереси. Защото тогава към даден момент от времето той изчерпва неоправдано голяма част от ресурсите, с които разполага, а за останалите моменти от времето остават неоправдано малки части от тези ресурси. Той прави така, защото за него моментният интерес е нещо конкретно, определено и ясно, докато средният интерес е нещо абстрактно, неопределено и неясно. Затова (при постоянни други условия) общо (и средногодишно) през целият си живот по-интелигентният човек е удовлетворил индивидуалните си обективни интереси в по-голяма степен, отколкото по-неинтелигентният човек. Защо, в крайна сметка, това довежда до появата на множествената негативност? Защото в субектната група (както и в обществото като цяло) относителният дял на по-нискоинтелигентните е по-голям от относителния дял на по-високоинтелигентните (при което степента на интелигентност се определя от способността на индивидите правилно да преценяват собствените си обективно-необходими интереси).

Едно от конкретните (и по-разбираемо за широкия читател) проявление на обсъждания по-горе частен случай на втората причина е това, че по природа човекът (индивидът) е предимно текущо-ориентиран, отколкото перспективно-ориентиран елемент на субектното множество. Това означава, че обичайно индивидът е склонен да придава по-голямо значение на своите текущи интереси, отколкото на своите перспективни интереси за един обозрим период от време. Това го прави и по-склонен да възприема като отговарящи на неговия интерес негативните (но не и обективно-необходими) въздействия на останалите чле-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

нове на субектното множество, отколкото техните позитивни (но и обективно-необходими) въздействия.

Да обобщя: според гореобсъжданите *две причини* природно-вкорененият индивидуален интерес и примамливият моментен интерес пораждат и поддържат множествената негативност. Определям ги като основни за него причини. Те (заедно със други, съпътстващи ги неосновни причини, които тук не се обсъждат), от своя страна, са разновидности (и частни случаи) на една по-обща причина. Тази обобщаваща причина е, че по природа човекът (индивидът) е предимно посредствен, отколкото извисен елемент на субектното множество. Това означава, че индивидът придава по-голяма значимост на непосредствените си (определени от по-низши критерии) интереси (това са примитивни и, следователно, по-леснодостъпни за постигане интереси), отколкото на опосредстваните си (определени от по-висши критерии) интереси (това са развити и, следователно, по-труднодостъпни за постигане интереси), така че той удовлетворява с предимство непосредствените си интереси. (Посредственият човек е непосредствено посредствен и посредствено непосредствен. Извисеният човек е непосредствено опосредстван и опосредствано непосредствен.) Тази обобщаваща причина е израз на противоречието между непосредствените и опосредстваните интереси, в което в крайна сметка се корени множествената негативност.

Освен причини, обаче, множествената негативност има и една своя фундаментална и многозначителна предпоставка, без наличието на която обсъжданата негативност изобщо не може да възникне. Хипотетично си представете, че съществува субектно множество, съставено от човешки личности (индивиди), които са получени чрез клониране от един единствен индивид (подобно на овцата Доли). Всички те са абсолютно идентични, не само физиологически, но и духовно. Всички те мислят по еднакъв начин, разбират по еднакъв начин своите интереси и имат напълно еднакви позитивни и негативни характеристики. Те са абсолютни копия едно на друго и различия помежду им могат да възникнат само при външни на множеството въздействия, каквито обаче няма (както се условихме в началото). Вътрешни различия не могат да самовъзникнат, защото при взаимодействието между членовете на това субектно множество нито един от тях не може да получи (и да му се инкорпорира) нова характеристика, защото никой от останалите членове не притежава такава. Това е *хомогенно субектно множество* (homogeneous subject set). Затова при него не може да възникне нито множествена негативност, нито множествена позитив-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ност (същите разбирани като процес на предимствено разпространение на даден тип индивидуални характеристики).

Следователно, *фундаментална предпоставка* са възникването и осъществяването на множествената негативност е наличието на *хетерогенно субектно множество* (heterogeneous subject set). Елементите (членовете) на това множество притежават различаващи се позитивни и негативни характеристики, което обстоятелство наричам *множествено многообразие* (plural manifold). Това позволява при взаимодействието между членовете на това субектно множество всеки един от тях да може да получи (и да му се инкорпорира) нова характеристика, каквато той до даден момент не е имал. Всички субектни множества в човешкото общество са хетерогенни (те са множествено многообразни) и затова при всички тях може да възникне и възниква множествена негативност. Така лелеената и така необходимата многообразност (хората да са различни), която в крайна сметка е източникът на човешкия прогрес изобщо, се заплаща с високата цена на възникващата на нейна база множествена негативност. Съотношението между човешкия прогрес и множествената негативност (получено при адекватно подобрени техни измерители) може да бъде критерий за това, дали човечеството е тръгнало по ефективен (и приемлив) път на своето глобално развитие, или по неефективен (и неприемлив) път. Ето Ви тема за много полезно и атрактивно научно изследване.

{В микроикономиката има една закономерност, която неикономистите трудно асимилират. Тя е, че пределната производителност на отделния работник намалява, когато броят на работниците расте (но от и до определена граница). Защо ли? Нали *при постоянни други условия* (неточно наричани от някои *при равни други условия*), когато хората са повече, има възможност в по-голяма степен да си помагат (и дори да има ефект от мащаба) и тяхната производствена ефективност би трябвало да нараства? Но не бѐ! В лицето на пределната производителност ефективността намалява. С всеки новодобавен работник общият обем на продукцията расте, но с темпове, което са по-ниски от темповете на нарастване на броя на работниците, така че пределната производителност на един работник намалява (например, ако броят на работниците се увеличи три пъти, може, при постоянни други условия, да се очаква, че обемът на произведената продукция ще се увеличи само два пъти). Заслужава си да се замислим върху тава явление, което вече има не толкова субективна, колкото обективна природа. Дали пък то няма връзка с множествената негативност? И че дали множествената негативност има много по-широко поле на действие, отколкото първоначално се предполагаше?}

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Схващането ми за множествената негативност, обаче, *води до едно много нелицеприятно* (но реално съществуващо според мен) следствие. Никога не съм посмял да го кажа, тъй като ще ме обявят за лош човек. Досега бях добър човек, но реших, че мога и да се променя в лош (поне временно). Тъй като по-дълбоко осъзнах народната мъдрост, според която нито едно добро дело не е останало ненаказано. А и получих неочакван стимул от многоуважаван и приятелски настроен към мен професор от УНСС, който (без да познава в подробности моите духовни занимания) съвсем инцидентно ми заяви, че най-голям напредък в своята история държавите са получавали по време на диктатура. А пък един мой приятел (също от УНСС) като му говорих за моите “прозрения” ми каза следното (като обобщение): “значи ти искаш обществото да се управлява от един млад, честен и просветен диктатор”. Ами – нещо такова, смотолевих аз. Някои колеги от УНСС съвсем искрено ми казваха, че най-сетне в мен виждат един истински демократ (имайки предвид демократичните методи на моята дейност като ректор). Аз гузно си замълчавах, защото вътрешно съм убеден, че в човешката история никога и никъде не е имало истинска демокрация, а само (преднамерено или непреднамерено) налагана фалшива демокрация, което си е демагогия. Не случайно *демокрация* и *демагогия* имат общ корен.

Искам да бъде разбран правилно: не сипя и не отправям обвинения към никого. Защото вътрешното ми убеждение е, че по принцип (и системно-необходимо) е невъзможно да има истинска демокрация в човешките общества. Благородното желание да постигнем истинска демокрация досега е било платено с цената на стотици милиони човешки жертви, но в крайна сметка – без резултат. Поуката е, че това е принципиално невъзможно. И никога не е възможно. Защо? Защото човешкото общество се състои от хетерогенни субектни множества, без което то не може да се развива и да прогресира. Но наред с това хетерогенността (множественото многообразие) прави невъзможна истинската демокрация (същата тази хетерогенност, която е предпоставка за множествената негативност). В най-добрия случай може да се постигне някаква псевдodemокрация (ако щете – някакъв сурогат на демокрация, който като опиум временно да успокоява най-будните и най-бунтовните души, след което борбата за демокрация започва отново). Така че невъзможността от истинска демокрация (антидемократичността) е генетично заложена вътре в нас (дори и тогава, когато искрено искаме да бъдем демократи).

Прехвалената демокрация в САЩ е една голяма страшна заблуда (още повече пък това, че САЩ била най-демократичната държава света). Повечето

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

американци сами си вярват в нещо, което го няма. В САЩ (както и в целия свят) няма истинска демокрация, защото най-малко отделните личности изходно не са равнопоставени (те не са поставени при равни начални условия), ярък пример за което е, че родените в бедните и в богатите семейства са имотно разнопоставени. Няма ли начална равнопоставеност, няма и истинска демокрация, както и демокрация изобщо. Ето следният пример. Има напълно отвесна и гладка пропаст, като на площадката в дъното под нея и на площадката над нея са се родили по едно дете. Задачата е и двете деца да достигнат до горната площадка. Като пораснат, казваме на двете деца, че те живеят в условия на демокрация. И двете имат равното право да достигнат горната площадка. Но роденото на горната площадка си е вече там. На детето, родено на долната площадка, му казват че то има правото да се качи на горната площадка и че никой не му пречи да направи това. Което си е и самата истина: няма робство, няма диктатура, няма тоталитаризъм. Пълна свобода да се изявиш и да постигнеш американската мечта! Ясно е, че детето от долната площадка никога не ще качи на горната площадка, и за него демокрацията е само една подигравка и дори издевателство с него.

Нека сега да и представим друга ситуация. На долната площадка са се родили много деца, а пропастта е леко наклонена и по нея тук-там има издатини. Това позволява единици (но само единици) от децата да се изкачат до горната площадка. Ура! Бедният продавач на ябълки (сецате се кой) е станал милиардер. Американската мечта е сбъдната. Американската демокрация е истинска. Но това е все едно, в България (след като наистина всички са равнопоставени да пускат тото-фишове, колкото си искат) един да спечели 10 млн. лв. поради улучена шестица и заради това да кажеш че България е най-демократичната страна в света. Вярно е, че за разлика от улучената шестица, бедният продавач на ябълки в САЩ е нямало да стане милиардер, ако не беше проявил предприемачески усет. Но не е се заблуждавайте! В САЩ има не един, а десетки хиляди бедни продавачи (не само на ябълки), които имат предприемачески усет. Възможно ли е заради предприемаческия си усет всички те станат милиардери. Всеки икономист (и не само икономист) ще Ви каже, че това макроикономически е невъзможно. Един от 10 хил. бедни продавачи е станал милиардер, защото случайността (както при тото шестицата) има огромен относителен дял за постигането на щастливия край в сравнение с нищожно малкия относителен дял на ролята на предприемаческия усет за постигането на щастливия край.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Разбира се, че проявяването на предприемачески усет е задължително условие за това. Но задължително условие, за да улучиш шестица на тотото, е и да пуснеш фиш за стотинки, нали? Само че от 14 милиона фиша един улучва шестица. Обективната ресурсна ограниченост в макромащаб дава възможност само на единици да станат милиардери. Ето защо, това е фалшиво доказателство за наличието на демокрация, господа американци. И не се фукайте много, защото, ако изключим купените мозъци и поробените негри, значителна част от Вас са потомци на първите заселници. А пък значителна част от първите заселници са авантюристи или дори избягали престъпници, дирени от западноевропейската полиция. Безусловно, Вие не сте виновни и отговорни за това, но във Вашия предприемачески усет все има частица от авантюристичния дух на дедите Ви авантюристи. Може би, пък, това да е положително качество, нека други да кажат. Аз не се наемам. Нито пък вярвам в генетичната предопределеност, която се опровергава от големия технологически и икономически напредък на САЩ (независимо от някои резерви към него).

Демокрацията е противоречие в самото себе си. Щом като живеем в човешкото общество, ние реално сме принудени да живеем в антидемокрация, което е изначално-обективна необходимост на това общество. И дори сме принудени да го приемем и да го осъзнаем. С това ще постигнем стремежът към свобода, която (както вече стана дума на друго място) е осъзнатата необходимост. Колкото и невероятно да звучи, най-добрата обществена ситуация, е едновременно да бъдем антидемократични и свободни. Антидемократичността е необходимата принуда, за да се съобразяваме с обективната необходимост, която трябва да бъде осъзната от нас и така да живеем свободно. Тогава антидемократичността и свободата са съвместими и те не си противоречат. Ако, обаче, антидемократичността не е необходимата принуда (а е случайна принуда), тогава тя се превръща в терор. Ако антидемократичността не е осъзнатата необходима принуда (а е неосъзната необходима принуда), тогава тя се превръща в тирания. Ако и двете положения едновременно са налице, тогава антидемократичността се превръща в робство. Съвременната демагогска демокрация, обаче, в никакъв случай не е панацеята срещу всичко това. Тя е само една (или добронамерена, или злонамерена) заблуда, която тласка всички нас в неправилната посока.

Ще се поясня пак с нагледен и условен пример. Да си представим, че една държава в условията на т.нар. демокрация има население от 10 млн. души с право на глас. От тях 1000 души трябва да бъдат избрани на предстоящи избори за ръководни органи на властта (парламентарни и местни). Средно това е по

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

един човек на всеки 10 хил. души. При множествено многообразие страната има десет милиона граждани с различни характеристики. Те са различни според различни критерии. Разумно е да се предполага, че при изборите трябва да бъдат избрани хилядата най-кадърни в професионално отношение лица (останалите критерии – мъже и жени, богати и бедни, пушачи и непушачи, вярващи и невярващи и т.н. в случая са без значение). Идеалното решение е, 10-те млн. граждани да бъдат подредени възходящо по степен (равнище) на кадърност, което означава, че последните 1000 от тези 10 млн. са най-кадърните и те трябва да бъдат избрани за управленски елит на страната. Всеки друг изборен резултат ще е в противоречие с действителните интереси на обществото и държавата. В държавата се провеждат демократични избори при пълно спазване на избирателния кодекс и на останалите нормативни актове. Ще осигурят ли така организираните и проведени избори в управленския елит на страната да влязат хилядата най-кадърни нейни граждани?

В никакъв случай (колкото и демократични да са изборите). Защото останалите 9999 хил. души по определение са малко или повече по-некадърни от избираемите хиляда кадърни (ролята на кандидатите в качеството им и на избиратели е незначителна). Тези 9999 хил. души по-малко кадърни (в сравнение с необходимите и предполагаеми най-кадърни) се разделят на две части: (1) в условията на множествена негативност при **първата част** (която е значимо по-голяма от втората и която е по-малко интелигентната) лицата имат негативни характеристики, които преобладават над техните позитивни характеристики; (2) също в условията на множествена негативност при **втората част** (която е значимо по-малка от втората и която е повече интелигентната) лицата имат позитивни характеристики, които преобладават над техните негативни характеристики. **Първата част** е тази, която ще реши крайният резултат от изборите. Но това са хора, които (с малки изключения) не са склонни да изберат за ръководен елит лица, които са далеч по-кадърни от тях. Дори и във **втората част** има хора (макар и далеч по-малко), които също не са склонни да изберат за ръководен елит лица, които са по-кадърни от тях. Всички тези хора ще предложат и ще изберат за ръководен елит лица, които в най-добрия случай са кадърни колкото самите тях, а в повечето случаи – и по-малко кадърни от тях (тоест измежду собствения си състав).

От хилядата избрани за ръководен елит само единици ще са измежду най-кадърните 1000 души. Демократичните избори превръщат извечната неприязън, нетърпимост, завист и злоба на по-некадърния към по-кадърния в реална сила. С вероятност, не по-малка от 90 %, демократичните избори вкарват в ръ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ководния елит некадърници, които от своя страна са не по-малко от 90 % от целия му състав. Това е закономерност, която не би се проявила само при кло-нирано множество от хора (което пък от друга гледна точка също е недопус-тимо и, слава богу, е невъзможно). Избраният на демократични избори ръко-воден елит, най-общо (и меко) казано, ще управлява държавата и обществото неефективно. Защото по определение по-малко кадърните трябва да избират по-кадърните от тях, което е противоречие в самото себе си за непосредствено мислещия посредствен човек.

Демокрацията е непродуктивна и затова (в условия, когато тя постоянно е пропагандирана и възхвалявана) аз я наричам демагогска демокрация. Затова казвам, че се извършва неправомерна подмяна на *демокрация* с *демагогия*. В крайна сметка демагогската демокрация обслужва елитната (но псевдоелитар-на) част от некадърната част на обществото. Това е нелицеприятната истина и изключенията от нея (които никои не отрича и които са присъщи на всяка об-щественa форма) само потвърждават тази истина. Най-пресният пример в пот-върждение на това е, че именно некадърните управляващи Европейския съюз го докараха до днешното му незавидно състояние (както ясно си пролича след референдума във Великобритания). Не съм адепт, за да мога да предложа обосновано решение на този проблем. Може би изходът е в някакво оптимално съчетание на демокрация с просветена диктатура (например чрез въвеждането на жестоки изисквания към кандидатите за управляващи, което да е разумно и полезно за общественото развитие ограничаване на широката демократич-ност). Иначе, нали знаете, какво става, когато свободата прерасне в слободия (този път узаконена)? Става нещо като подигравателната поговорка от времето на Световния конгрес по социология в България (във Варна), когато все още имаше социализъм: “на всеки слог и социолог”. Разкатахме ги капиталистите (и буржоазната социологическа наука)!

София, юли 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.11].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

6. ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА НА ТРУДА

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА АДЕКВАТНОСТ
С НЕАДЕКВАТНОСТ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-08)

Когато навремето следвах специалността “Политическа икономия” във ВИИ “Карл Маркс”, един мой състудент ми каза: “Да знаеш, че хората на запад са по-нискоинтелигентни от нас, на изток”. Казвам му: “Това е расизъм. Ние тук не го изповядваме, дори когато е в наша полза. На запад също има големи учени (дори много по-големи) и това не може да се оспори”. А той ми пояснява: “Не говоря за големите учени. А за средностатистическия гражданин. Ако вземеш средно подбрани 100 души в някоя западна страна, броят на по-нискоинтелигентните в тях е по-голям от броя на по-нискоинтелигентните в средно подбрани 100 души в България. Изобщо, средностатистическият българин е по-умен от средностатистическия западняк. И преди, и след 9 септември 1944 г.” Сега се убеждавам, че този човек беше прав. Той е прав и за времето след 1989 г. Ние на изток сме по-мъдрите и по-умните, твърдя сега аз, колкото и да ми се смеете на това твърдение (впрочем подкрепяно и от много американски изследвания) и дори заради него да ме смятате за неособено интелигентен. Зная, че сега ще извадите най-силния си коз: защо тогава толкова много българи отиват да живеят и да работят на запад?

Имам нелицеприятен отговор на този въпрос. Навсякъде (и на запад, и на изток) има както по-ниско интелигентни, както и по-високо интелигентни. Но по-ниско интелигентните на изток са по-интелигентни от средното равнище на интелигентност на запад. А по-високо интелигентните на запад са по-ниско интелигентни от средното равнище на интелигентност на изток. По-ниско интелигентните у нас не виреят у нас: тях не ги оценяват, не ги признават, дори ги потискат. И те заминават за постоянно на запад (не всички, разбира се). Твърдо съм убеден, че *по-високо интелигентните и по-добрите професионалисти остават у нас* (не говоря за временно работещите навън дипломати, търговски представители, разузнавачи и т.н., което е друга тема).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

По-ниско интеллигентните (по нашите стандарти) българи, заминали за постоянно на запад, са над равнището на средната интеллигентност на запад (по западните стандарти). Затова те там са високо оценявани (дори издигат авторитета на България) и са много по-удовлетворени, отколкото ако бяха останали за постоянно у нас (тук те щяха да бъдат аутсайдери и затова винаги съм гледал с подозрение на уж високите професионални качества на завърналите се юпита; впрочем видяхме какви ги свършиха у нас, но не искам да се конкретизирам). За западниците България е това, което са работещите при тях българи и са доволни от тях (абстрахирам се от темата за циганите). Ако западниците знаеха, че в България са останали още по-способните българи (и сме им изпратили само пишман и уж способните измежду нас), направо щяха да онемееят и да се чувстват малоценни пред нас, българите.

Тук има и една деликатна тема. Не искам да спекулирам с нея, но не мога и да я заобиколя. По време на следването си имах един състудент (не от моята специалност), който по характер беше много добър, честен, безхитростен, наивен, услужлив. Учеше се добре. Само че, когато говореше, се чувстваше, че логически е съвсем малко неадекватен на заобикалящата го действителност. Беше си нормален, но с много малки отклонения от нормалното, което се усещаше само при говорене (не като интонация, а като логика; иначе действията му бяха напълно разумни). Затова и момичетата не го искаха и го съжелявах, че незаслужено беше самотен. Завършихме образованието. Този човек се ожени за чужденка и си живее добре с нея. Защо ли? Защото колкото и добре покрай него да е научила българския език, тя никога няма да го знае толкова добре и да го възприема в тънкости, както българските момичета. За нея този човек е най-нормалният мъж в света. А това е най-важното: какво си мислиш за него, а не какъв си в действителност.

Всичко това ми даде повод да се вглеждам повече в българи, които отиваха за постоянно в чужбина, но се връщаха за кратко на почивка в България. Констатирах, че една част от тях (иначе добри с човешките си отношения), макар и да са по-малката част, силно ме напомняха за този мой състудент. Изобщо, незнаенето перфектно (и в двете посоки) на чуждия език (както се знае майчиният език) е идеалното прикритие за това, да не се разбере от другите дали можеш да разсъждаваш последователно логично или не (или да изразяваш адекватно правилните си мисли), което е от значение, за се утвърдиш в определена среда. Родната среда не е идеалната среда, за се утвърдиш (никой не е владика в собствения си град). Понякога тази среда е много измамна и несправедлива. И затова заминаваш в чужбина. Но не защото си по-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

способният. А защото там може и да не разбират, че се по-неспособният от съгражданите си, какъвто си в действителност. И дори може там да постигнеш успехи, които са по-големи от успехите, постигнати от по-способните от теб, но останали за постоянно в родената си.

Но Вие ще попитате: нали тази статия беше за производителността на труда? Да, така е. Защото очаквам сега да извадите един традиционен икономически коз, за да опровергавате твърдението ми, че средностатистическият западняк е по-ниско интелигентен от средностатистическия българин. Този, станал вече до втръсване и размахван още преди 1989 г. коз е, че **производителността на труда** (labour productivity) на работниците в западните страни е по-висока от тази у нас, затова там се живее по-охошно и значи по-интелигентно и по-културно. **Само че коя производителност на труда?** Като общо понятие производителността е плодотворност на труда и представлява количеството полезен резултат, получен чрез полагането (с помощта) на единица труд. Тя може да се представи като дроб, числителят на която е количеството на полезния резултат, а знаменателят е количеството на положения труд, като тези две количества се отнасят за един и същ отрязък от време. Казано по друг начин, производителността на труда като показател (както и други подобни показатели) е дроб, числителят на която е това, което работникът дава (което, трудейки се, изработва), а знаменателят е това, което той отдава (което, трудейки се, изразходва). Нека вярващите в Бога да не ме анатемосват, защото тук нямам предвид най-мъдрата (според мен) библейска сентенция, че мъжът трябва да дава, а жената да се отдава (когато е обратното, семейството е с главата надолу и с краката нагоре).

Познати са десетки показатели за производителност на труда, които се различават по начина, по който се определят полезният резултат и положеният труд, както и в коя област се извършва трудовият процес. Трудът е самият трудов процес (и е функционирането на работната сила). Но обичайно под труд, обаче, се разбира обемът на протеклия вече трудов процес, като разход на трудов ресурс. Трудовият процес (трудът) може да протича в производството (което е обичайно предполагащото) и извън производството. За целите на тази статия областта на труда е производството, така че това е производствен труд, а получения резултат е производствен резултат. Традиционно в икономическата литература и практика под производствен резултат се подразбира произведената продукция. По принцип аз използвам понятието **продукт** (вж. *икономически продукт*), което е по-широкото понятие (включващо и брутния

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

вътрешен продукт), но тук ще боравя с понятието продукция, за да има коректна сравнимост между традиционното и моето схващане за производителност на труда. Така че, различието между традиционното и моето схващане произтича най-вече от различния начин, по който се определя количеството на положения (изразходвания) труд (знаменателят на формулата).

Количеството на положения (изразходвания) труд (подразбиран по-нататък като производствен труд), както и количеството на получения резултат (подразбиран по-нататък като полезен производствен резултат и наричан само резултат, в частност – продукция) са формираны за определен отрязък от време (през който е протекъл трудовият процес или още трудът) в общия му смисъл, т.е. като астрономическо време, и тук различия няма. Количеството на положения труд, обаче, може да бъде определено (и измерено) по **два съвсем различни начина**.

При **първия начин** под разход на труд се разбира продължителността (отрязъкът) на **трудоовото време** (обичайно наричано работно време), през което е протекъл трудовият процес (съвпадащ с продължителността на астрономическото време на протичането на трудовия процес), схващано като разход на трудово време (на времева субстанция) и като разход на труд. Тогава е налице **времева производителност на труда** (temporal productivity of labour), която е количеството продукция, произведена за единица трудово време.

При **втория начин** под разход на труд се разбира количеството на някаква друга, **невремева субстанция**, която не е продължителността (отрязъкът) на трудовото време, през което е протекъл трудовият процес (но която невремева субстанция също е формирана през отрязъка от астрономическо време, през което е протекъл трудовият процес), схващана като разход на невремева субстанция и като разход на труд. Тогава е налице **невремева производителност на труда** (non-temporal productivity of labour), която е количеството продукция, произведена за единица невремева субстанция.

И при двата начина (както вече посочих) няма различия в това, че трудовият процес протича в астрономическото време. Забелязваме, обаче, важното обстоятелство, че (за разлика от втория, невремевия начин) при **първия (времевия) начин** за определяне на количеството на труда има съвпадение между продължителността **на две различни неща**: продължителността на трудовото време (възприемано като разход на труд), през което е протекъл трудовият процес, и продължителността на астрономическото време, през което е протекъл същият трудовият процес. За повечето хора това съвпадение е неявно, незабелязано и неразбираемо и за това е подвеждащо, което е пречка да се разбе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ре действителната същност на времевата производителност на труда и поради която последната сама става подвеждаща при разбирането на същността на производителността на труда изобщо и при използването ѝ като показател за международни сравнения. При втория начин за определяне на количеството на труда, времевата продължителност на трудовия процес не е субстанцията на трудовия разход и затова за подобно съвпадение не може да се говори.

Традиционният начин за определяне на производителността на труда е разновидност на времевата производителност на труда (на първия начин) и затова той (без да отричам приложимостта му при ред икономически анализи) е подвеждащ при извършването на международни сравнения, както това обикновено се прави. Защото в контекста на невремева производителност на труда (на втория начин) при една и съща времева производителност на труда **може да има различни** невремеви производителности на труда! Което означава, че времевата производителност на труда е нееднозначна и неопределена. И тогава, например, трябва да се оспори безапелационността на твърдението, че производителността на труда в западните страни е по-висока от тази в България (тъй като може да се окаже, че то е несъответстващо на действителността). Още повече, че традиционният (разновидност на времевия) начин за измерване на производителността на труда е станал мантра, толкова вкоренена в съзнанието и в анализите на икономистите (и не само на икономистите), че се е превърнал в неотменим закон като този за земното притегляне. Ако това е неотменим закон, статията приключва дотук.

Аз, обаче, твърдя противното: че посоченият (времевият) начин за измерване на производителността на труда не е най-добрият за тази цел и че е подвеждащ, защото изкривява действителната картина на която и да е икономика. Макар и да изразява определени реални зависимости в икономиката, той е неправомерна подмяна на **адекватен с неадекватен** показател за производителността на труда и затова е силно заблуждаващ. Времевият начин в най-добрия случай е приближеният начин за определяне на производителността на труда, а в действителност е превърнатият, превратният и дори извратеният за това начин. Единственото преимущество на този метод е, че е прост и е най-лесният. Но, както опитът сочи, най-лесното и е и най-необоснованото и най-неточното. (Нещо като вярата и науката: много по-лесно е да вярваш в божествените истини, но къде по-трудно е да доказваш научните истини; затова вярата, която няма нужда от доказване, поражда леност и нелогичност, но и толе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

рантност, докато науката, която няма нужда от вярване, поражда трудолюбивост и педантичност, но и мнителност).

За едно и също време (включително и за единица време) работникът може да се труди с различно напрежение (най-общо казано) и така да изразходва различно количество труд. Ако, естествено, под труд разбирате това, което работникът отдава от себе си, това, че той по един или друг начин се изразходва и се изхабява. Но ако под труд имате пред вид нещо съвсем друго, заради което работното време да е адекватен измерител, тогава се пояснете, господа. За това, докато не намерим измерител, адекватно присъщ на природата и същността на труда като такъв (времето не може да бъде такъв измерител), за никакъв нормален показател за производителността на труда не може да се говори, и още по-малко, върху тази основа да се правят сравнения между отделни държави и обществени системи. Така че по-нататък ще се спра на невремевия начин за определянето на производителността на труда, където трябва да се търси отговорът на поставения проблем.

В трудовия процес (в труда, който е функциониране на работната сила в производството) работникът полага някакво **трудова усърдие** (вж. *икотехномическо усърдие*), което има две форми на съществуване: **трудова умение** (вж. *икотехномическо умение*) и **трудова усилие** (вж. *икотехномическо усилие*), които са неразривно свързани едно с друго. Работникът едновременно прилага трудово умение (което е прилагане на творческа енергия и се интерпретира като творчество) и изразходва трудово усилие (което е изразходване на работна енергия и се интерпретира като работа). Така че трудът е единството на творчество и работа, зад което стои усърдието, което е единство на умение и усилие. Производителността на труда има отношение и към двете форми на трудовото усърдие (но по коренно различен начин). Трудовото умение кореспондира с Марксовото понятие за конкретен труд, но не съвпада напълно с него; трудова усилие кореспондира с Марксовото понятие за абстрактен труд, но не съвпада напълно с него. Казано в аванс, **производителността на труда е количеството продукция, което работникът създава при изразходването от него на единица трудово усилие** (а не при изразходването на единица трудово време, както обикновено се смята). Единицата трудово усилие е адекватен израз на единицата труд, по отношение на която се определя производителността на труда. Последната е производителността на единица трудово усилие, а не производителността на единица трудово време (обикновено означавано като работно време).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

За целите на настоящото изложение по-нататък ще използвам две важни понятия: *интензивност на труда* (labour intensity) (наричана още усилност на труда) и *квалифицираност на труда* (labour qualifiedity) (наричана още умелост на труда). Интензивността на труда е количеството трудови усилия, които работникът изразходва за единица време за производството на продукцията. При по-висока интензивност на труда за единица трудово време работникът изразходва повече трудови усилия, отколкото изразходва за единица време при по-ниска интензивност на труда. Затова продължителността на трудовото време (в т.ч. и единица от него) само по себе си не е адекватен показател за изразходваните през това време трудови усилия.

Ако за единица време Иван е произвел два пъти повече продукция от Петър, но през същата единица време е изразходвал три пъти повече усилия (т.е. се е трудил с по-висока интензивност) от Петър, можем ли да кажем че производителността на труда на Иван е два пъти по-голяма от производителността на труда на Петър. Не, това ще бъде заблуда. Очевидно е, например, че ако за единица време двамата са произвели еднакъв обем продукция, но за нея Иван е изразходвал повече усилия от Петър, то производителността на труда на Иван е по-ниска от тази на Петър. Но ако използваме традиционната времева производителност на труда, лъжливо ще заявим, че двамата имат еднаква производителност на труда. Само икономически нископросветен човек може да каже това. Ако аз работя като вол и за едно и също време създавам еднакъв обем продукция с този на Драган, а той е произвел същото като мен, като през същото време едва ли не си е клатил краката, това означава ли, че сме еднакво производителни? В никакъв случай: Драган е по-производителен от мен. Защо? Защото той е по-квалифициран в занаята от мен и това му позволява дори да си клати краката. На по-малко квалифицирания като мен така му се пада: да се напруга до последно, ако иска да не се излага като кифладжия или поне да получи същото възнаграждение. Само че, за разлика от Драган, това същото възнаграждение няма да ми стигне да възстановя голямото количество усилия, които съм изразходвал, за да създам едно и също нещо с Драган. Същото това възнаграждение, обаче, ще стигне на Драган да възстанови по-малкото усилия, които е изразходвал, за да създаде същото нещо.

Квалифицираността на труда е количеството трудови умения, които работникът прилага за единица трудово време за производството на продукцията. При по-висока квалифицираност на труда за единица време работникът прилага повече трудови умения, отколкото прилага за единица време при по-ниска квалифицираност на труда. Има, обаче, една *фундаментална разлика* между

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

интензивността и квалифицираността на труда. При по-висока интензивност работникът изразходва за единица време повече усилия и с това изчерпва по-голяма част от своя потенциал от усилия (с който той разполага преди да го е възстановил отново след приключването на текущия трудов цикъл), докато при по-ниска интензивност работникът изразходва за единица време по-малко усилия и с това и изчерпва по-малка част от своя потенциал от усилия. **За разлика от това**, работникът не губи нищо от своя потенциал от умения, независимо от това, дали прилага по-голяма или по-малка квалифицираност на труда. За единица време изразходваното количество труд, схващано като изразходване на усилия и като интензивност на труда, няма (при постоянни други условия) да се промени в резултат на промяната на квалифицираността на труда. Повишаването на квалифицираността на труда, обаче, ще предизвика нарастване на обема на произведената продукция и при постоянна интензивност на труда това ще доведе до нарастване на невремевата производителност на труда.

Така че докато интензивността на труда има отношение към производителността на труда посредством знаменателя на нейната формула (на дробта), то квалифицираността на труда има отношение към производителността на труда посредством числителя на тази формула. Забележете, че формулата (дробта) в нейната цялост това е то невремевата производителност на труда. Но значението на една дроб в нейната цялост се отнася винаги до единица от нейния знаменател, каквито и да са абсолютните значения на числителя и знаменателя. Затова невремевата производителност на труда е количеството продукция, създадено от работника при единица негово усилие (т.е. при единица от знаменателя на въпросната дроб).

Квалифицираността на труда е наситеността на единица трудово време с трудови умения, а интензивността на труда е наситеността на единица трудово време с трудови усилия. Повишаването (респ. понижаването) на квалифицираността на труда е съгъстяване (респ. разреждане) наситеността на единица трудово време с трудови умения, а повишаването (респ. понижаването) на интензивността на труда е съгъстяване (респ. разреждане) наситеността на единица трудово време с трудови усилия. *Икономическата оценка*, която субектът дава на уменията, приложени за производството на определен обем продукция, е *ползността* на този обем продукция. От своя страна, икономическата оценка, която субектът дава на усилията, приложени за производството на определен обем продукция, е *стойността* на този обем продукция. Затова ползността, индуцирана за единица време, е икономическата оценка на квалифицираността

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на труда, а стойността, индуцирана за единица време, е икономическата оценка на интензивността на труда.

Тъй като умението и усилието са форми на съществуване на усърдието, а полезността и стойността са форми на съществуване на ценността (те са *икономически фоценности*), може да се каже, че икономическата оценка, която субектът дава на усърдието, положено за производството на определен обем продукция, е *ценността* на този обем продукция. Затова ценността, индуцирана за единица време, е икономическата оценка на *мощността на труда* (labour power) (наричана още усърдност на труда), където мощността на труда е количеството усърдие, положено за единица време.

Забелязват се следните зависимости. В течение на една и съща единица трудово време, но при постоянна невремева производителност на труда, обемът на производството нараства с нарастването на изразходваното трудово усилие през тази единица от трудово време (което според официалната версия означава растеж на времевата производителност на труда, докато невремевата (действителната) производителност на труда си е останала същата). Затова пък, в течение на една и съща единица трудово време, но при постоянен обем на производството, невремевата производителност на труда намалява с нарастването на трудовото усилие (което според официалната версия означава постоянна времева производителност на труда, докато в действителност производителността на труда спада). При постоянен разход на трудово усилие нарастването на приложеното трудово умение предизвиква нарастване на невремевата (на действителната) производителност на труда (и нарастване на обема на производството), защото (при постоянни други условия) по-квалифицираният труд е по-производителен, без това да е съпроводено с увеличаване на трудовото усилие.

Нека сега да анализираме следната ситуация. Западникът и българинът имат еднаква традиционна (времева) производителност на труда. И двамата работят по осем часа и произвеждат еднакъв реален обем продукция. Само че в сравнение със западника през тези осем часа (един трудов ден като единица трудово време) българинът полага по-малко усилия (или защото работи с по-малко напрежение, или защото не уплътнява трудовото си време). Как тогава е произвел същия обем на продукцията? Защото в разглеждания пример той е по-умел от западника и може да си позволи лукса да не се напруга много като него. Това означава, че за единица усилие той е произвел повече продукция и следователно неговата невремева (действителната) производителност на труда

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

е по-висока от тази на западняка (нищо, че според официалната версия и двамата имат еднаква производителност на труда). Убеден съм, че при еднакви други условия (както и средно взето) българинът е по-умел (значи и по-интелигентен) от западняка (макар и по-мързелив от него). Това се доказва от положението, че при двукратно по-малко напрежение българинът ще произведе например само с 30 %, а не с 50 % по малко продукция. Така че действителната (невремевата) производителност на труда на българина може наистина да е по-малка от тази на западняка, но не в толкова голяма степен, както се твърди според официалната версия (при времевата производителност на труда). Затова, както и да го погледнете, в конкретните си измерения, официалната икономическа версия на международната статистика е подвеждаща и лъжлива.

Но сравнението не свършва с това. По стечение на обстоятелствата имах възможност да наблюдавам, как в метрото в Токио (вярно не на запад, а в далечния изток) млади хора в официални костюми, бели ризи и вратовръзки спят за по 20-30 минути. Явно, те са мениджъри от средно равнище във фирмено управление. Те са преуморени, те са капнали от работа. При тях няма неуплътняване на трудовото време. Те работят много повече от нас и получават много повече от нас при същата професия. Те ще си купят повече блага (предимно материални) и в сравнение с нас в по-голяма степен ще удовлетворят своите материални потребности. Но с цената на много по-малко свободно време. Само че ползването на свободно време (в т.ч. и незаконно чрез неявно или полуживо неуплътняване на работното време, както е при нас) е удовлетворяване на потребност с много висока полезност. По-голямото свободно време, не само че позволява по-пълноценно да се възстановява човешкият организъм и дори да се удовлетворяват повече духовни потребности, но неговата употреба сама по себе си носи удовлетвореност.

Да се върнем към сравнението между западняка и българина. При по-високата си производителност на труда (с повече квалифицираност и усилия, но с по-малко действително, а не законово свободно време) западнякът ще получи по-висока от българина работна заплата и ще закупи повече блага. Българинът ще закупи по-малко блага, но ще има в действителност повече свободно време. Привържениците на официалната версия за производителността на труда нямат никакви доказателства, че общата полезност (от блага и от свободно време), която получава работещият западняк, е по-голяма от общата полезност (от блага и от свободно време), която получава работещият българин. След като бъде удовлетворен някакъв необходим минимум от материални потребнос-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ти, над него полезността на свободното време става далеч по-важна от полезността на материалните блага.

В крайна сметка западнякът извършва заместване (субституция) на полезност на действително свободно време с полезност на материални блага. За разлика от него, българинът извършва заместване на полезност на материални блага с полезност на действително свободно време. Следователно, официалната (времената) версия за определяне на производителността на труда е неубедителна, както откъм производството на продукцията (респ. на продукта), така и откъм нейното потребление, както откъм стойността, така и откъм полезността. Без тази версия да бъде отхвърлена, трябва да се намери нейното адекватно (на действителните икономически зависимости) място в системата от многобройни показатели на производителността на труда. *Икономическата наука* трябва да служи като средство разкриване на обективната *икономическа истина* (сложно скрита зад външните икономически проявления), а не за нейното манипулиране и извращаване (дори когато това е в угода на определена социална идеология).

Казано накратко, според нетрадиционния (невремения) начин на измерване в много (макар и не във всички) от случаите производителността на труда на българина е по-висока от тази на западняка, защото за единица усилие (а не за единица време) българинът произвежда повече реален продукт и получава повече обща полезност в сравнение със западняка. Например, за един работен ден западнякът произвежда два пъти повече продукт от българина, но затова изразходва 3-4 пъти повече усилия от него. Така че българинът произвежда повече реален продукт с помощта на единица усилие. И още по-силно казано: срещу единица усилие получава повече обща полезност (на продукта и свободното време). Затова той е по-производителен.

Затова общият ми извод е, че прилагането на времената концепция за измерването на производителността на труда в крайна сметка означава да се толерира неправомерната подмяна на *умения* с *усилия*.

Не смятам, че западният начин на живот е по-лош от източния или че източният начин на живот е по-лош от западния. Всеки начин на живот е такъв, какъвто са си го възприели хората. Не в това е разликата между запада и изтока. Разликата е в това, че докато западът иска да живеем като тях (и това се внушава по милион начини, в т.ч. чрез официалната версия за производителността на труда), ние (привържениците на обективната икономическа истина) искаме всеки да си живее, както намери за добре, а не да внушаваме, не да стимули-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

рамe и не да провокираме промени у другите (което е форма на своеобразно насилие, дори чрез нежни революции). Разбира се, с течение на времето всички се променяме и със сигурност се осъществява и процес на сближаване, но крайният резултат от тази конвергенция няма да бъде нито западната (и проникваща и у нас) либерална пазарна икономика с нейната неинтелигентност (която носи повече напрежение, както и повече външна и по-малко вътрешна удовлетвореност), нито източният манталитет на ленивост и иносказателност с неговата мъдрост (който носи по-малко напрежение, както и по-малко външна и повече вътрешна удовлетвореност).

София, юли 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.12].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

7. ИКОНОМИЧЕСКА НАУКА И ИКОНОМИЧЕСКА ТЕОРИЯ

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ИКОНОМИКА С ПОЛИТИКА

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-09)

Много често неволно или произволно смесваме понятията икономическа наука и икономическа теория. Това е объркващо и досадно. В крайна сметка то се дължи на недостатъчната яснота по този въпрос. Няма да се спирам на неговата важна философска страна (това да го направят философите). В настоящата статия, като се основавам на собственото си виждане (което не е традиционно), искам само да направя разграничение между икономическа наука и икономическа теория, както и между техните разновидности в контекста на системата от понятия в *икономиката*.

Икономическата наука (economic science) е система от знания за икономиката и методи за тяхното разкриване като истинно (адекватно) отражение на икономиката в човешкото съзнание. Затова тя е субективно отражение на своя своя обект, който е икономиката като период от развитието на социо-базата (на *субномиката*) в контекста на общественото развитие изобщо. (На *субномиката* (в нейната цялост) отговаря *субномическата наука*. На отделните периоди от развитието на субномиката отговарят, както следва: на *консуномиката* – *консуномическата наука*, на *прономиката* – *прономическата наука*, на *икономиката* – *икономическата наука*, на *ексномиката* – *ексномическата наука*, и на *финомиката* – *финомическата наука*.) Икономическата наука е вид духовно икономическо богатство и като такава е най-ценното икономическо богатство изобщо, по-ценно от всички материални икономически богатства, взети заедно. Защото нейното прилагане в икономиката поражда ново икономическо богатство, така необходимо на хората.

Но това рядко се получава, защото политиците (водени от свои си политически, но икономическо-необосновани интереси) постоянно се бъркат в работата на икономистите и икономиката се превръща в антиикономика. Защото те неправомерно подменят икономиката с политика. Както санитарите биха се бъркали в работата на хирурзите. Не случайно през 1992 г. оприличих промените в България през 1989 г. с бунт в една болница, при който санитарите изместват хирурзите и заемат техните места (защото досега санитарите били не-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дооценени, подценени, низвергнати, потискани, притискани, унижавани, омаловажавани, репресирани и т.н.; само че вече няма да е така, както беше досега) (да ми простят санитарите, че ги използвам по този начин; те са далеч по-способни и по-съвестни от политиците). Крайният резултат от това беше, че болните (кой знае защо) взеха, че умряха. Че като не разбират от демокрация, при която всеки може (демократично) да прави всичко и (тоталитарно) нищо не им е забранено, кой им е крив на болните?

Да, всеки може да прави всичко. Като например членовете на различни неформални сдружения, екологични дружества и комитети (да ги посоча ли поименно?), които без поне да са прочели няколко десетки хиляди страници научна литература за обществото, са се заели да променят обществото, т.е. са се заели със социално инженерство. И какво стана? Стотици хиляди умряха поради бедност или лошо здравеопазване заради пишман социалните инженери (които досега дори и не се сетиха да се извинят за този малък геноцид). Нищо от това, че тези стотици хиляди, законно измрели преждевременно от глад и болести, са много повече от незаконно, но своевременно избити от народния съд след 9 септември 1944 г.

Изглежда, че сегашните и предишните социални инженери са “необходимите” чистачи на обществото. [Нали знаете от криминалните романи и филми що е това “чистач” на съвременен жаргонен език? Няма пък да си останем вечно само с жаргонния език на крадците и проститутките от “Парижките тайности” на Еужени Сю или с тайнствения език на парижките куртизанки от “Рокамбол” на Понсон дю Терай (езикът на нашата ученическа младост от времето на социализма и, колко жалко, незабелязано конкуриран от “Бродяга” на Радж Капур). Затова трябва да се учим и от жаргона на пиратите, проникнал свенливо и уж незабелязано в английския език, но получил сега нови и модерни измерения.]

{Да, всеки може да прави всичко. Иначе как можем да си представим физик да е министър на икономиката, икономист да е министър на здравеопазването, юрист да е министър на отбраната, архивар да е министър на образованието и науката, математик да е министър на външните работи, политикономист (и последващ социолог) да е министър на отбраната, завършил администрация (или нещо такова) да е министър на икономиката (ако си въобразявате че от публична администрация до икономика има колкото от хърбел до щърбел, дълбоко се заблуждавате)? Да изреждам ли още? Разбираемо е всички те взаимно да се подкрепят в професионалната си недостатъчност, нещо като

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

халваджия за бозаджия. Затова каквато им е халвата, такава им е и бозата. (И аз ще съм професионално недостатъчен, ако ме сложат да пилотирам самолет.)

И как тогава те няма да искат държавата да изоставя и да се оттегля все повече от изначално присъщите си обществено-полезни функции? Затова преобърнатата фундаменталност на държавността се превръща в извратена конструктивност на държавата (в нещо като неизвратена деструктивност на държавата). [Това ми напомня на обидната (и невъзприемана от мен) фраза на д-р Хаус от едноименния американски сериал (сезон 1, епизод 17), изказана по повод лечение на измислен кандидат за президент на САЩ: “Тъй като е политик, мозъкът му е извратен”.] И държавата от собственост на обществото се превръща в собственост на държавниците (на пишман държавниците, де). А пък те си въобразяват, че разяждащият ни държавен онанизъм (както трябва да определим дейността на нашите пишман министри) бил само невинен социален секстизъм (невинен или невиновен, как ли беше?). Но нали знаете: кой каквото прави, на себе си го прави; и кой каквото си го направи, никой не може да му го направи.

По-добре е да дойдат киборгите. Те ще ни прочистят по-чисто, отколкото ако дойдат танковете. Без кръв, нежно и с памук ще ни извадят душите. Защото може да се окаже, че изкуственият разум ще е по-милостив от естествения. Че то май естествената борба на видовете е естествената кухня на естествения разум. Как тогава естественият разум ще пребори естествената борба на видовете? Никога, дори и след Второто пришествие (което трябваше да дойде през 2001 година). Не говоря за “третото пришествие”, защото дотогава киборгите ще са дошли, “професионално” (но недалновидно) поканени от самите нас. От нас, обречени от собствената си простотия, историята на която е историята на човечеството. }

Защо има и защо е необходима икономическа наука (както и наука изобщо)? Защото преобладаващата част от *икономическите предмети* (схващани като логически понятия, а не в обичайния им смисъл на вещи) са сложни образувания, при което тяхната вътрешна (невидима) страна (като *икономическа същност* и *икономическо съдържание*, например) е превратно (и често пъти преобърнато) скрита в тяхната външна (видима) страна (като *икономическо явление* и *икономическа форма*, например). Затова без методите на икономическата наука (и на науката изобщо) не можем да проникнем от външната (видимата и явна за нас) страна на икономическите предмети в тяхната вътрешна (невидимата и неявна за нас) страна. Например, да разкрием невидимата ико-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

номическа същност, като изследваме видимото икономическо явление (което е начин на изразяване на същността), да разкрием невидимото икономическо съдържание, като изследваме видимата икономическа форма (която е начин на съществуване на съдържанието).

Ако вътрешната и външната страна на икономическите предмети се покриваха (ако икономическата същност беше идентична с икономическото явление, ако икономическото съдържание беше идентично с икономическата форма и т.н.), тогава нямаше да има нужда от икономическа наука и тя не би съществувала. Когато бях студент, един мой преподавател по политическа икономия веднъж се пошегува, като каза, че единственият случай при който формата е самото съдържание това са женските форми (само там формата е съдържанието; само там има пълно покритие между форма и съдържание).

Според различни критерии могат да бъдат изведени различни разновидности (деления) на икономическата наука. Едно от най-значимите измежду тях е, че икономическата наука се разделя на (1) **теоретична икономическа наука** (theoretical economic science), наричана **икономическа теория** (economic theory) и (2) **приложна икономическа наука** (applied economic science), наричана **икономическа праксеология** (economic praxeology). Вижда се, че икономическата теория е част от икономическата наука и затова е по-тясно (макар и по-сложно) понятие от нея (обичайно е по-тясното понятие да е по-сложно от по-широкото понятие, тъй като освен всички характеристики на по-широкото понятие, по-тясното понятие притежава и други, специфични само за него, характеристики). Произволното заместване на икономическа теория с икономическа наука, е неправомерна подмяна на **частно с общо** икономическо понятие.

{На *субномиката* (в нейната цялост) отговарят **теоретичната субномическа наука** и **приложната субномическа наука**. На отделните периоди от развитието на субномиката отговарят, както следва: на *консуномиката* – **теоретичната консуномическа наука** и **приложната консуномическа наука**, на *прономиката* – **теоретичната прономическа наука** и **приложната прономическа наука**, на *икономиката* – **теоретичната икономическа наука** и **приложната икономическа наука**, на *ексномиката* – **теоретичната ексномическа наука** и **приложната ексномическа наука**, и на *финомиката* – **теоретичната финомическа наука** и **приложната финомическа наука**. }

Икономическата теория е система от *икономически модели* (вж. *икономическа система*) (включително и методите за нейното разработване, най-вече методите на логическия извод), които посредством въвеждането на *икономи-*

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

чески хипотези и тяхното потвърждаване в икономическата практика обясняват икономическите предмети и взаимозависимостите помежду им и посочват пътища за целесъобразното им изменение. Икономическата теория е доказваща хипотезите икономическа наука. Измежду най-ефективните методи на икономическата теория са *математическите методи в икономиката* и *математическите модели на икономическата система*, както и методите на *икономическата кибернетика*. Икономическата праксеология е система от непосредствено приложими в *икономическата практика* твърдения, изразени в операционализирана форма. Икономическата праксеология е потвърждаваща теорията икономическа наука. Тя е потвърдена в *икономическата практика* теория.

Според друго деление икономическата наука се разделя на (1) **фундаментална икономическа наука** (fundamental economic science) и (2) **конструктивна икономическа наука** (constructive economic science). Фундаменталната икономическа наука е част от икономическата наука, която установява изходните (в дълбочина) икономически твърдения и зависимости, произтичащи от по-широки по отношение на икономиката твърдения и зависимости и които служат като основа за последващи (по-тесни) икономически твърдения и зависимости. Обосновава се с *икономически аксиоми* и с *икономически теореми*, непосредствено изведени от икономическите аксиоми. Въздействията на околната (за икономиката) среда не могат да отменят фундаменталните икономически зависимости, а могат само да видоизменят техните конкретни проявления. Конструктивната икономическа наука се надгражда (също в дълбочина) над фундаменталната икономическа наука и също е част от икономическата наука като цяло. Установява последващи икономически твърдения и зависимости, произтичащи от фундаменталните твърдения и зависимости и които служат като основа за други последващи (по-тесни) икономически твърдения и зависимости. Обосновава се с икономически теореми, изведени от други икономически теореми. Въздействията на околната (за икономиката) среда могат не само да видоизменят конкретните проявления на конструктивните (градивните) икономически зависимости, но и да отменят някои от конструктивните (градивните) икономически зависимости, без това, обаче, да засегне съществуването на фундаменталните зависимости.

{На *субномиката* (в нейната цялост) отговарят **фундаменталната субномическа наука** и **конструктивната субномическа наука**. На отделните периоди от развитието на субномиката отговарят, както следва: на *консунмиката* – **фундаменталната консунмическа наука** и **конструктивната консунмическа наука**, на *прономиката* – **фундаменталната прономическа наука**

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

и *конструктивната прономическа наука*, на *икономиката – фундаменталната икономическа наука* и *конструктивната икономическа наука*, на *екснoмиката – фундаменталната екснoмическа наука* и *конструктивната екснoмическа наука*, и на *финомиката – фундаменталната финомическа наука* и *конструктивната финомическа наука*. }

Ако под внимание едновременно се вземат горните две класификации на икономическата наука (на теоретична и приложна и на фундаментална и конструктивна), тогава се конституират следните нейни разновидности: (1) *фундаментална теоретична икономическа наука* (fundamental theoretical economic science), наричана *фундаментална икономическа теория* (fundamental economic theory); (2) *фундаментална приложна икономическа наука* (fundamental applied economic science), наричана *фундаментална икономическа праксеология* (fundamental economic praxeology); (3) *конструктивна теоретична икономическа наука* (constructive theoretical economic science), наричана *конструктивна икономическа теория* (constructive economic theory); (4) *конструктивна приложна икономическа наука* (constructive applied economic science), наричана *конструктивна икономическа праксеология* (constructive economic praxeology).

Според следващо деление икономическата наука се разделя на (1) *обща икономическа наука* (general economic science) и (2) *частни икономически науки* (formal (particular) economic sciences). Общата икономическа наука е част от икономическата наука, която изучава общи икономически закономерности, т.е. закономерности, които са общовалидни за икономиката в нейната цялост, едновременно за всички нейни части, страни, равнища, аспекти, отрасли и т.н. Частните икономически науки са части от икономическата наука, които (въз основа на общата икономическа наука) изучават закономерностите, специфични за отделни части, страни, равнища, аспекти, отрасли и т.н. на икономиката. Това са частни икономически закономерности, които са частни проявления на общите икономически закономерности.

{На *субномиката* (в нейната цялост) отговарят *общата субномическа наука* и *частните субномически науки*. На отделните периоди от развитието на субномиката отговарят, както следва: на *консуномиката – общата консуномическа наука* и *частните консуномически науки*, на *прономиката – общата прономическа наука* и *частните прономически науки*, на *икономиката – общата икономическа наука* и *частните икономически науки*, на *екснoмиката – общата екснoмическа наука* и *частните екснoмически науки*, и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на *финомиката* – *общата финомическа наука* и *частните финомически науки*. }

Когато едновременно се вземат пред вид класификациите на икономическата наука на теоретична и приложна и на обща и частни, тогава се конституират следните нейни разновидности: (1) *обща теоретична икономическа наука* (general theoretical economic science), наричана *обща икономическа теория* (general economic theory); (2) *обща приложна икономическа наука* (general applied economic science), наричана *обща икономическа праксеология* (general economic praxeology); (3) *частни теоретични икономически науки* (formal theoretical economic sciences), наричани *частни икономически теории* (formal economic theories); (4) *частни приложни икономически науки* (formal applied economic sciences), наричани *частни икономически праксеологии* (formal economic praxeologies).

Когато едновременно се вземат пред вид класификациите на икономическата наука на фундаментална и конструктивна и на обща и частни, тогава се конституират следните нейни разновидности: (1) *обща фундаментална икономическа наука* (general theoretical economic science); (2) *обща конструктивна икономическа наука* (general applied economic science); (3) *частни фундаментални икономически науки* (formal theoretical economic sciences); (4) *частни конструктивни икономически науки* (formal applied economic sciences).

Когато едновременно се вземат пред вид и трите досега разгледани класификации на икономическата наука на теоретична и приложна, на фундаментална и конструктивна и на обща и частни, тогава се конституират значителен брой нейни разновидности и подразновидности. Тяхната подредба е показана във фиг. 7.1. В нея са използвани следните означения:

ИН – икономическа наука;

ТИН – теоретична икономическа наука;

ПИН – приложна икономическа наука;

ФИН – фундаментална икономическа наука;

КИН – конструктивна икономическа наука;

ОИН – обща икономическа наука;

ЧИН – частни икономически науки;

ФТИН – фундаментална теоретична икономическа наука;

КТИН – конструктивна теоретична икономическа наука;

ФПИН – фундаментална приложна икономическа наука;

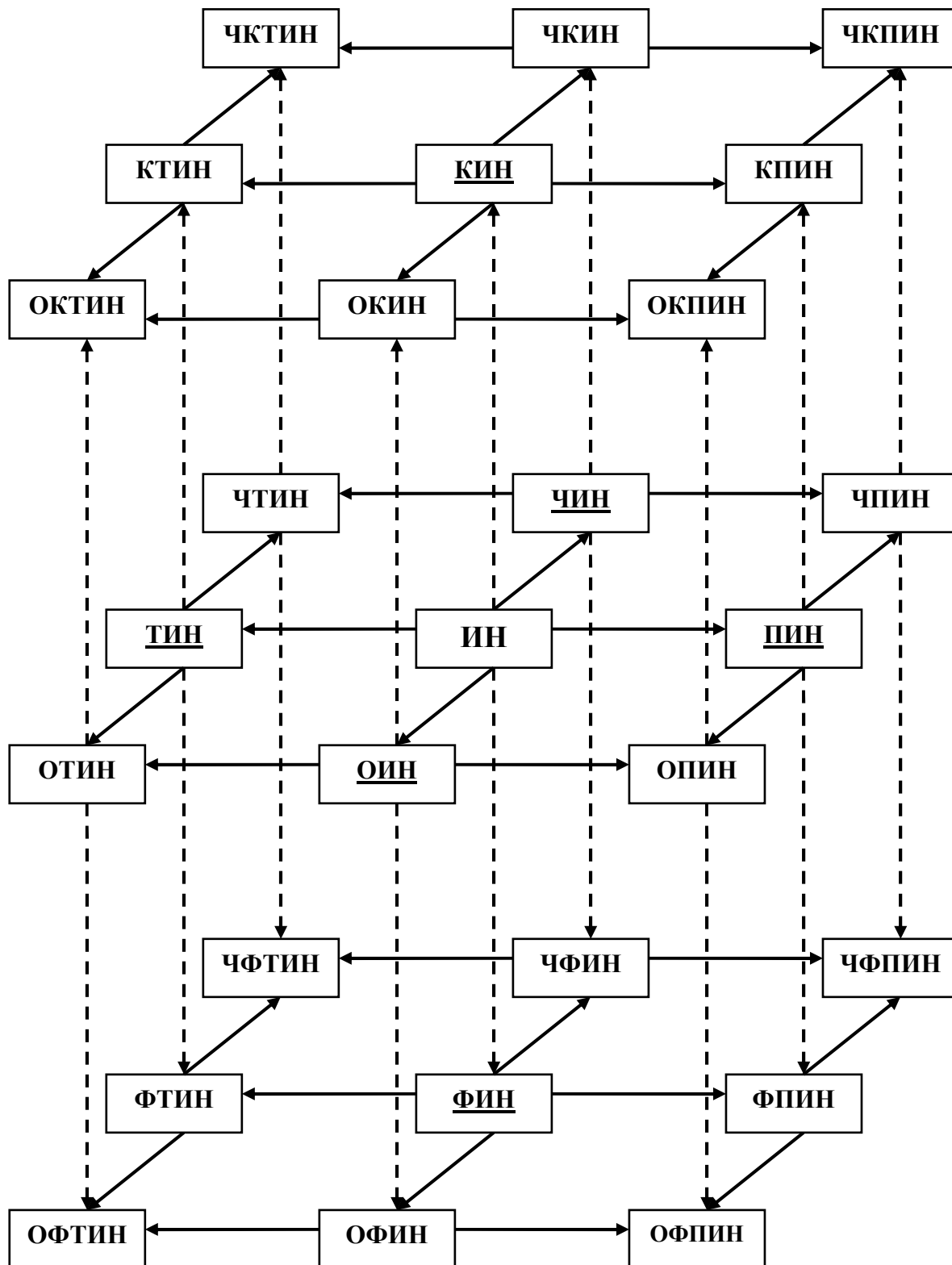
КПИН – конструктивна приложна икономическа наука;

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

- ОТИН** – обща теоретична икономическа наука;
ЧТИН – частни теоретични икономически науки;
ОПИН – обща приложна икономическа наука;
ЧПИН – частни приложни икономически науки;
ОФИН – обща фундаментална икономическа наука;
ЧФИН – частни фундаментални икономически науки;
ОКИН – обща конструктивна икономическа наука;
ЧКИН – частни конструктивни икономически науки;
ОФТИН – обща фундаментална теоретична икономическа наука;
ЧФТИН – частни фундаментални теоретични икономически науки;
ОКТИН – обща конструктивна теоретична икономическа наука;
ЧКТИН – частни конструктивни теоретични икономически науки;
ОФПИН – обща фундаментална приложна икономическа наука;
ЧФПИН – частни фундаментални приложни икономически науки;
ОКПИН – обща конструктивна приложна икономическа наука;
ЧКПИН – частни конструктивни приложни икономически науки.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Фиг. 7.1. Разновидности и подразновидности на икономическата наука според деленията ѝ на теоретична и приложна наука, на фундаментална и конструктивна наука и на обща и частни науки

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Икономическата наука има още десетки други класификации. Ще се спра само на една от тях: на нейното деление на *нуклеарна икономическа наука* (nuclear economic science) и *гранична икономическа наука* (boundary economic science). Обект на изследване и изучаване от граничната икономическа наука са икономическите елементи, което влизат във взаимодействие с неикономическата среда, както и самото това взаимодействие. Обект на изследване и изучаване от нуклеарната (ядрената) икономическа наука са икономическите елементи, които не влизат във взаимодействие с неикономическата среда, както и взаимодействията между всички икономически елементи. Въздействията, които икономиката оказва върху заобикалящата я среда обикновено се зараждат в нейната нуклеарна (ядрена, сърцевидна) част, след което граничната ѝ част непосредствено ги пренася върху заобикалящата икономическа среда.

{На *субномиката* (в нейната цялост) отговарят *нуклеарната субномическа наука* и *граничната субномическа наука*. На отделните периоди от развитието на субномиката отговарят, както следва: на *консуномиката* – *нуклеарната консуномическа наука* и *граничната консуномическа наука*, на *прономиката* – *нуклеарната прономическа наука* и *граничната прономическа наука*, на *икономиката* – *нуклеарната икономическа наука* (позната под наименованието *икономикс*) и *граничната икономическа наука*, на *ексномиката* – *нуклеарната ексномическа наука* и *граничната ексномическа наука*, и на *финомиката* – *нуклеарната финомическа наука* и *граничната финомическа наука*. }

Когато едновременно се вземат пред вид деленията на нуклеарната икономическа наука на теоретична и приложна, на фундаментална и конструктивна и на обща и частни, тогава се конституират нейните разновидности и под-разновидности, показани във фиг. 7.2. Във фигурата са използвани следните означения:

НИН – нуклеарна икономическа наука;

НТИН – нуклеарна теоретична икономическа наука;

НПИН – нуклеарна приложна икономическа наука;

НФИН – нуклеарна фундаментална икономическа наука;

НКИН – нуклеарна конструктивна икономическа наука;

НОИН – нуклеарна обща икономическа наука;

НЧИН – нуклеарни частни икономически науки;

НФТИН – нуклеарна фундаментална теоретична икономическа наука;

НКТИН – нуклеарна конструктивна теоретична икономическа наука;

НФПИН – нуклеарна фундаментална приложна икономическа наука;

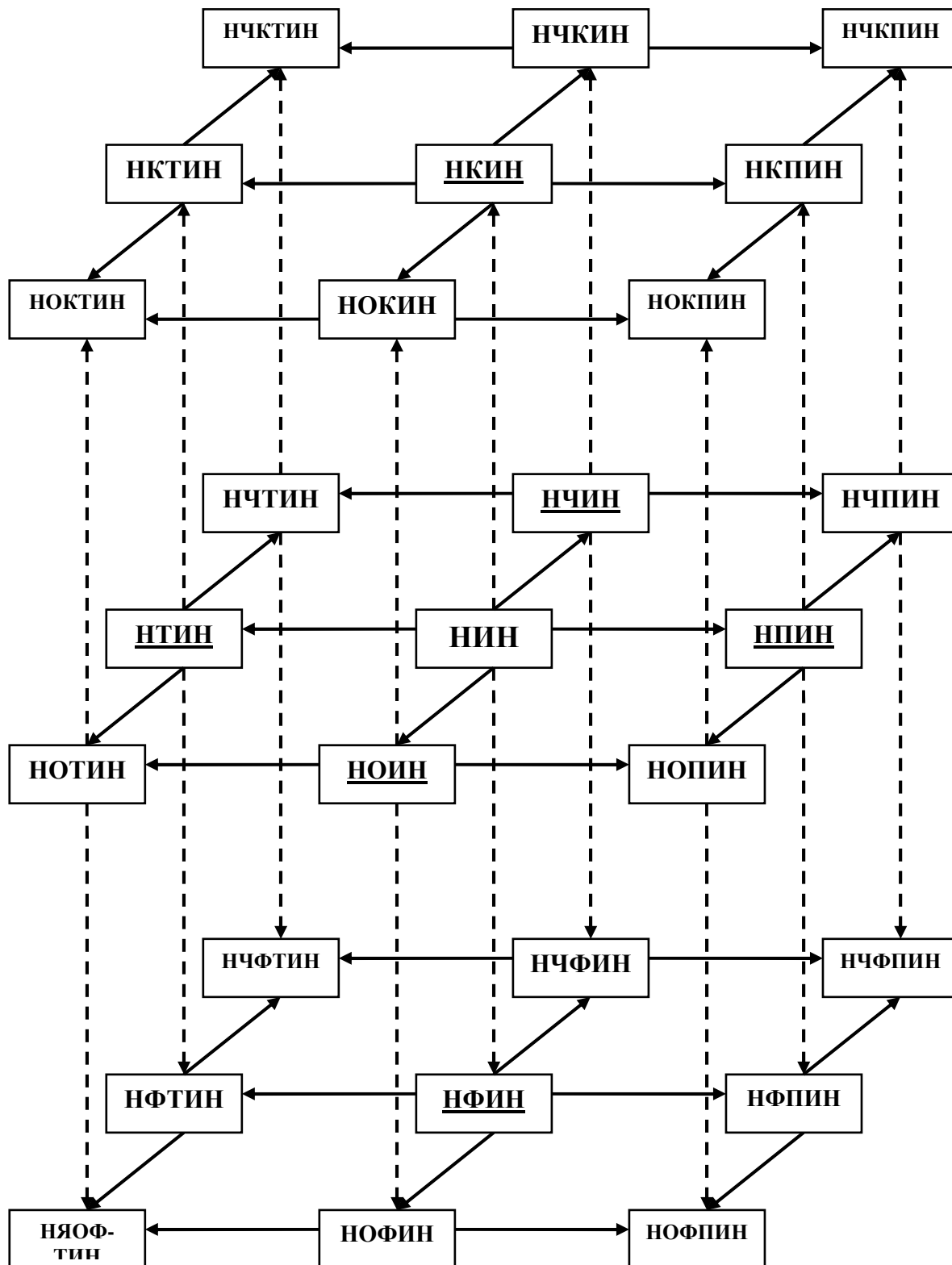
НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

- НКПИН** – нуклеарна конструктивна приложна икономическа наука;
НОТИН – нуклеарна обща теоретична икономическа наука;
НЧТИН – нуклеарни частни теоретични икономически науки;
НОПИН – нуклеарна обща приложна икономическа наука;
НЧПИН – нуклеарни частни приложни икономически науки;
НОФИН – нуклеарна обща фундаментална икономическа наука;
НЧФИН – нуклеарни частни фундаментални икономически науки;
НОКИН – нуклеарна обща конструктивна икономическа наука;
НЧКИН – нуклеарни частни конструктивни икономически науки;
НОФТИН – нуклеарна обща фундаментална теоретична икономическа наука;
НФТИН – нуклеарни частни фундаментални теоретични икономически науки;
НОКТИН – нуклеарна обща конструктивна теоретична икономическа наука;
НЧКТИН – нуклеарни частни конструктивни теоретични икономически науки;
НОФПИН – нуклеарна обща фундаментална приложна икономическа наука;
НЧФПИН – нуклеарни частни фундаментални приложни икономически науки;
НОКПИН – нуклеарна обща конструктивна приложна икономическа наука;
НКПИН – нуклеарни частни конструктивни приложни икономически науки.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Фиг. 7.2. Разновидности и подразновидности на нуклеарната икономическа наука според деленията ѝ на теоретична и приложна наука, на фундаментална и конструктивна наука и на обща и частни науки

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Когато, от своя страна, едновременно се вземат пред вид деленията на граничната икономическа наука на теоретична и приложна, на фундаментална и конструктивна и на обща и частни, тогава се конституират нейните разновидности и подразновидности, показани във фиг. 7.3. Във фигурата са използвани следните означения:

ГИН – гранична икономическа наука;

ГТИН – гранична теоретична икономическа наука;

ГПИИ – гранична приложна икономическа наука;

ГФИН – гранична фундаментална икономическа наука;

ГКИИ – гранична конструктивна икономическа наука;

ГОИИ – гранична обща икономическа наука;

ГЧИИ – гранични частни икономически науки;

ГФТИИ – гранична фундаментална теоретична икономическа наука;

ГКТИИ – гранична конструктивна теоретична икономическа наука;

ГФПИИ – гранична фундаментална приложна икономическа наука;

ГКПИИ – гранична конструктивна приложна икономическа наука;

ГОТИИ – гранична обща теоретична икономическа наука;

ГЧТИИ – гранични частни теоретични икономически науки;

ГОПИИ – гранична обща приложна икономическа наука;

ГЧПИИ – гранични частни приложни икономически науки;

ГОФИН – гранична обща фундаментална икономическа наука;

ГЧФИН – гранични частни фундаментални икономически науки;

ГОКИИ – гранична обща конструктивна икономическа наука;

ГЧКИИ – гранични частни конструктивни икономически науки;

ГОФТИИ – гранична обща фундаментална теоретична икономическа наука;

ГЧФТИИ – гранични частни фундаментални теоретични икономически науки;

ГОКТИИ – гранична обща конструктивна теоретична икономическа наука;

ГЧКТИИ – гранични частни конструктивни теоретични икономически науки;

ГОФПИИ – гранична обща фундаментална приложна икономическа наука;

ГЧФПИИ – гранични частни фундаментални приложни икономически науки;

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ГОКПИН – гранична обща конструктивна приложна икономическа наука;

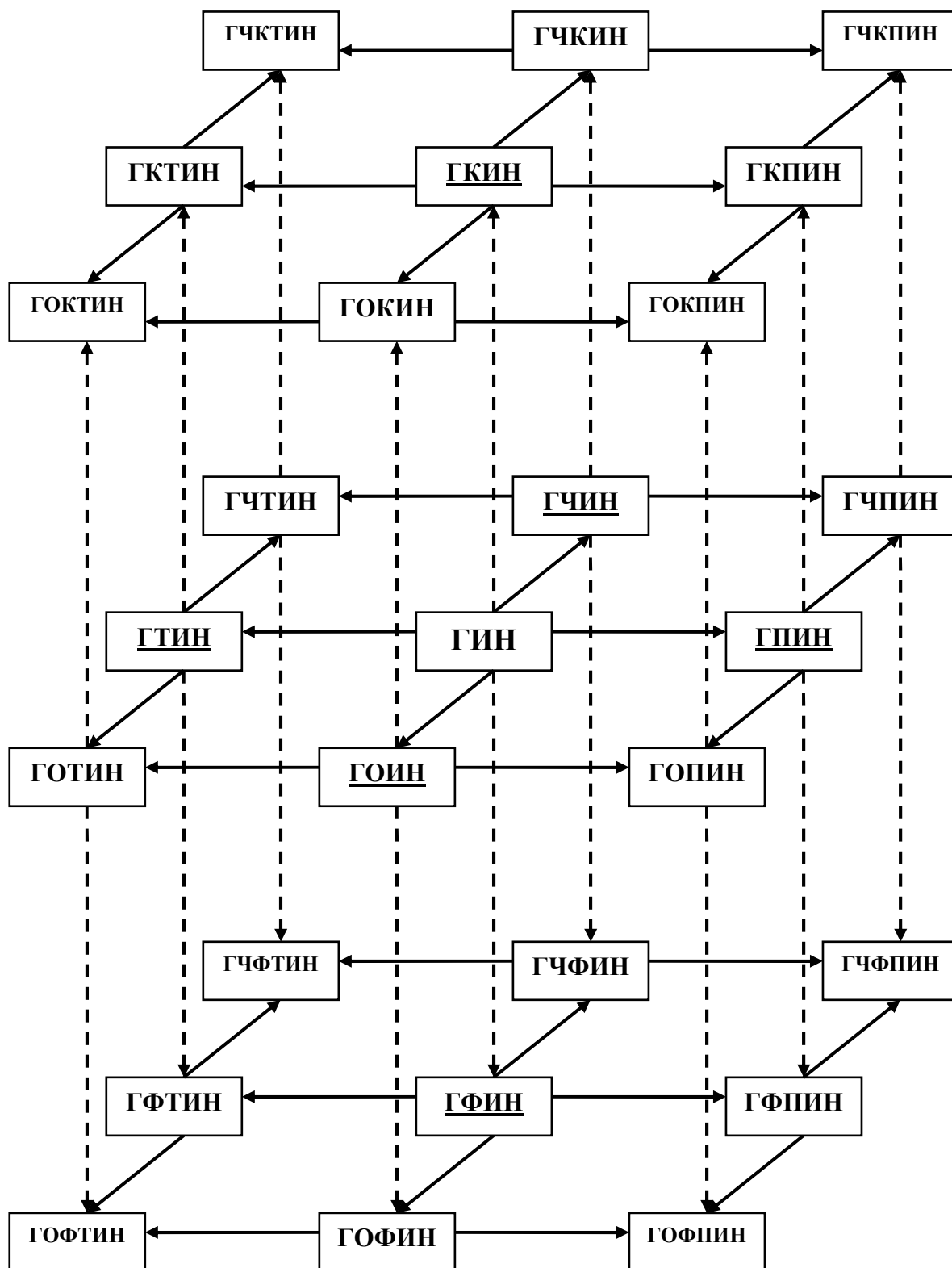
ГКПИН – гранични частни конструктивни приложни икономически науки.

Горното изложение показва, че икономическата наука (както и останалите субномически науки) се подразделя (се подразделят) на значителен брой видове и разновидности. Същото се отнася и за икономическата теория. В своето развитие досега икономическата наука и икономическата теория са се занимавали с една малка част от тях. Затова те са в дълг към обществото и към самите себе си.

София, юли 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.13].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Фиг. 7.3. Разновидности и подразновидности на граничната икономическа наука според деленията ѝ на теоретична и приложна наука, на фундаментална и конструктивна наука и на обща и частни науки

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

8. ОЩЕ ЗА НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА (ПРОДЪЛЖЕНИЕ)

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2016-10)

Настоящото издание на рубриката < Лично > (2016-10) е продължение на изданието < Лично > (2016-04) *“Още за неправомерната подмяна”* (вж. т. 4).

(б) В българското общество необосновано ниско се оценява *виновността на корумпиращия* в сравнение с *виновността на корумпирания*. Извършва се неправомерна подмяна на виновност и отговорност. Не зная как е записано в наказателния кодекс, но според мен *отговорността на корумпиращия* трябва да бъде не по-малка и дори по-голяма от *отговорността на корумпирания*. На практика обаче не се получава така. Цялото укорително внимание е насочено срещу корумпирания, докато корумпиращия продължава разложителната си дейност, а дори може и да бъде изкаран за жертва. Например в медиите преди време беше съобщено, че мошеник се представя за заместник министър и срещу подкуп обещава на жена да вкара неправомерно синът ѝ в университет. Мошеникът взема парите и нищо не прави (дори искрено да желаше да го направи). Той нищо не може да направи (а) защото не е заместник министър и (б) защото дори и да беше заместник министър, пак не в състояние да го направи – нещо, в което простата жена (стигнала според мен до състояние на опростачване) не може да повярва (тъй като не може да го разбере). Нейната кауза е предварително обречена. С основание самозванецът е обвинен. Но жената едва ли не е представена като жертва (заслуга за което имат и така “принципните” журналисти). Вместо да бъде съответно обвинена за опит за измама на образователна институция и за поругаване на закона изобщо. Тя е жертва, но на собствената си простотия. И заслужено (според мен) наказана (давайки пари) за собствената си наглост. Тя е нагла не само защото е искала да измами закона, но има и наглостта да се оплаче, че не е успяла да измами закона. Тя е по-виновна от измамника. Хак им е на такива, така им се пада; нека мошениците да им вземат парите, казвам аз. Ако съдебната система и обществото като цяло бяха достатъчно строги и непримирими към корумпиращите, корупцията у нас нямаше да достигне до тези завидни висоти.

Тук възниква много специалният въпрос за телефонните измамници. Защо те са толкова често явление? Защото има кой да им вярва, т.е. защото просто-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

тията е широко явление. Жертва на телефонните измамници в повечето случаи стават възрастни хора и това ни мотивира да ги съжаляваме и оправдаваме, тъй като вече нямали адекватна представа за действителността. Но те вярват на лъжите на телефонните измамници, защото цял живот, вкл. и когато са били млади, поради простотия са вярвали, че всичко става с корупция (много от тях навремето сигурно с неправомерно заплащане са получавали неправомерни облаги). За тях е съвсем естествено истински лекар или истински полицай да поиска голяма сума, за да спаси катастрофиралия им роднина. Те са убедени в това. И за това вярват на измамниците, защото тяхното искане те възприемат като нещо естествено, макар и неприятно. Старостта само е съдействувала щото съществуващата още от младини убеденост в естествеността на корупцията сега да приеме по-отчетливи форми. Сега те (поради старческа неадекватност и неконтролируемост) си признават нелицеприятната истина, както пияният си признава за нелицеприятната истина (тъй като поради опиянението не може да се контролира).

Във виното и в старостта е истината (тоест, че не само във виното е истината; а пък дали в правото е истината, това е много спорно, нищо че е изписано на фасадите на съдебните палати). Подпитайте пияния и стария и те ще си кажат всичко. И непредпазливо бързо ще повярват в това, в което цял живот предпазливо бавно винаги са вярвали. Защо винаги са вярвали? Защото поради своята неинтелигентност винаги са възприемали корумпирането като естествено (макар и съществуващо) явление, както и поради своята неинтелигентност са хиперболизирали действително съществуващата корумпираност. Именно поради своята неинтелигентност още като млади те са възприемали неадекватно заобикалящата ги действителност (защото още тогава в селската кръчма, като са си пиели ракията с другите апаци, са обсъждали не големият взрив, създал нашата вселена, а колко трябва да се плати на кмета на селото, за да получат нещо, което законът не им позволява).

Сега плащаш за **неполучена** корупционна (незаконна, незаслужена) услуга (на телефонни, университетски, административни, социални и т.н. измамници), защото вече е дошло времето, когато заслужено трябва да платиш заслужената цена за собствената си неинтелигентност. Нещо като **хитрата сврака с двата крака** (само дето хитруването и падането в капана не стават по едно и също време). Хак им е на хитрагите, така им се пада (изключвам случаите на изпаднали в старческа деменция наистина интелигентни хора). Жалко е само, че заради това може да страдат и техните деца, които не винаги са виновни за мисловната хипертрофия на родителите си (старостта може да оправдава, но

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

не означава опрощение). Разбира се, това не оправдава телефонните измамници. Те са едни от тези, заради които трябва да бъде върнато смъртното наказание.

Много хора си мислят, че един обикновен преподавател е в състояние да вкара неправомерно студент в университет и са готови да платят за това. Не, той няма властови ресурс да стори това (дори не вярвам да има ректор, който би посмял да си вкара главата в торбата и да жертва научната си кариера, която е градил цял живот). А кандидатът си мисли, че *невъзможното е възможно* и е готов плати. Щом си мисли така, значи е неспособен да мисли логично, а като е опериран от логика, за какво ни е такъв студент в университета? За да ни каже на семестриалните изпити, че едно плюс едно е равно на две? Не само че е корумпиращ, но може да разсъждава колкото жаба в гьол. По-добре да си стои в гьола, а не да има наглостта да се представя за жертва и да се оплаква, че не са го вкарали незаконно в университета (а дали са му взели парите, разследващите да кажат). Той е готов едва ли не да изкара преподавателите некадърници, че не са в състояние да свършат тази елементарна работа. Но вместо да го обвинят, обвиняват преподавателите в нещо, което в крайна не са извършили (а те не са го извършили, най-малко заради това, че обективно са в невъзможност да го извършат).

(7) Зная, че болшинството от читателите няма да възприемат следващото мое твърдение: в човешката история има случаи на неправомерна подмяна на обществен актив с партия. Думата партия произлиза от *part*, което означава *част*. *Партия* (има предвид политическа партия) означава част от обществения актив, която има свое виждане за устройството, функционирането и развитието на обществото и желае да го наложи на обществото (и, ако успее, го налага, в т.ч. и чрез избори). Но, забележете, това тя го прави, като противостои (най-вече) на други партии в същото това общество, които също са някакви (алтернативни) части от обществения актив. *Ако обаче тя е единствената партия* в това общество (какви са били комунистическите партии в социалистическите страни) и е привлякла в себе си почти целия негов актив, тя вече по определение *не е партия (не е само част от този актив)*. Тя е самият обществен актив (читателят може да предложи други, по-удачни синоними на *актив*, без това да промени същността на нещата).

Навремето усложненото положение в Русия преди Октомврийската революция през 1917 г. е такова, че се е смятало, че няма партия, която би могла (или би се осмелила) да поеме властта. Тогава В. И. Ленин произнася истори-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ческата фраза “Есть такая партия” (“Има такава партия”), имайки предвид неговата партия (фраза, която наистина промени човешката история). Тогава е имало и други партии, и болшевишката партия е била наистина партия. По-късно при социализма, когато болшевишката партия става единствената партия в Русия (в Съветския съюз), тя (според мен) само по наименование е партия, докато в действителност е обществен актив (комунистически обществен актив). Същото е и при останалите социалистически страни, в т.ч. и в социалистическа България (спомнете си за чл. 1 на българската конституция от 1971 г., който дори юридически утвърждава и узаконява единствеността на комунистическата партия чрез вменяваната ѝ ръководна роля). По времето на социализма в България в действителност не е имало комунистическа партия (защото при тези условия по принцип не може да има партия, дори и наричана тоталитарна, което е противоречие в самото себе си), а е имало комунистически обществен актив.

Наименованието партия остава по наследство (поради внушения за демократичност, а и по навик), както и поради ниската интелигентност на част от комунистическия елит (елитът е ръководната част от актива). Ако комунистическият елит беше достатъчно интелигентен (значи ако беше и елитарен), така че да се откаже от наименованието *партия* (по-новото понятие *партия на целия народ* е смехотворно), тогава социалистическите страни и досега щяха да бъдат социалистически и господстващата в тях комунистическа идеология и досега щеше да бъде господстваща. Преди години един български бизнесмен (макар поради съвсем други съображения) заяви: ако комунистите не бяха толкова глупави, щяха да управляват още 200 години. Глупостта е основният бич на партиите, в т.ч. и на комунистическата.

Спомнете си навремето, когато едно лице кандидатстваше за член на БКП, как районният комитет на БКП изпращаше свой представител в родното място на кандидата (който вече не живее там), за да разпита съседите му (и не само тях) за неговите качества. Но не знаете ли, че за 90 % от кадърните съседите казват, че са некадърни, а за 90 % от некадърните казват, че са кадърни? Така, поради механизма за прием, в БКП навлязоха много некадърници, които преопределиха провала на БКП (а много кадърни останаха извън БКП). А този механизъм е продукт на господстващия тогава в БКП селяшки манталитет. Именно селяшкият манталитет е една от причините за нейния провал. [Макар и в съвсем друг контекст, интересни са думите на проф. Драгомир Драганов (в-к 24 часа от 9 септември 2016), че след 1947 г. България “се превърна в някак-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ва странна смесица от бивши селяни – “промишленици”, бивши селяни – управленци, и бивши селяни – “Ентелектуалци”.]

Но не само това. Имам и други еретични съображения за краха на комунистическата идеология и срива на комунистическата власт в социалистическите страни. Едно такова дразнещо съображение, което ще предизвика дори и гнева на старите партийни кадри, е следното (примерът се отнася за България, макар че по принцип е валиден не само за нея). Борбата на комунистите за промяна на обществената система е принципиално обречена кауза за времето след нейната победа. Защото в принципите на тази борба преди 1944 г. е заложено непреодолимо противоречие, което е бомба със закъснител. То е противоречието между личните мотиви и обществените идеали на бедните, които тогава са преобладаващата част от комунистите и техните съмишленици. С малки изключения, бедността е необходимо (макар и недостатъчно) условие за включване в тази борба. Очакваното преодоляване на бедността на бедния след победата е неговия личен мотив, което намира оправдание в реализирането на благородния обществен идеал за по-добра система на обществено устройство.

Не укорявам никого, че не желае да бъде беден (личният му мотив). Но ако си богат (личният мотив на бедния отсъства), не би се борил (с малки изключения) за постигането на благородния обществен идеал. Сравняването на двете ситуации показва, че за включването в борбата за постигането на благородния обществен идеал (което е обществен интерес) решаваща роля има личният мотив да не си беден (които си е личен интерес). Не е случайно, че в много издания се твърди, че алчността на бедния е много по-голяма от алчността на богатия. Тогава как може да се очаква, че когато дойде на власт, бедният да постави обществените интереси над своя личен интерес? Никога!

Следователно *изначално* в основата на борбата на комунистите за доброто общество стои личният интерес (нещо, което тогава те почти не са го осъзнавали, но което след победата, когато идеалът е вече почти постигнат, става за тях все по-очевидно). Ето защо, макар и постепенно, личният мотив (значи и личният интерес) от неосъзнат се превръща в осъзнат. С това личните интереси на комунистите стават приоритетни пред обществените, което довежда до краха на тяхната благородна идеология и на тяхната облагородяваща се власт. И, все пак, старите партийни кадри (закалени в борбата) в много по-малка степен се поддават на изкушението. Но не и техните деца (които поради *пагубната* за БКП семейственост ги заместват в БКП); те вече нямат скрупулите на своите родители.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Преди десетилетия един западен политик пророчески беше заявил, че комунизмът (да оставим настрана, че това си беше социализъм) ще бъде победен не от Запада, а от *смяната на поколенията* (при социализма). Както и стана. Заради порочното “бедняшко” (и “селяшко”) зачатие на комунистическата борба. Не укорявам бедните (дори и не за това, че са недостатъчно просветени поради бедността си), а обвинявам тогавашните комунистически идеолози, които скудоумно и самоуверено (и безотговорно опиващи се от собствената си “мъдрост”) ги вкараха в тази борба и по този начин пропиляха един от малкото позитивни шансове в човешката история (да не говорим за дадените нахалост десетки милионни жертви).

Но от 1917 г. до 1989 г. се смениха не едно, а три поколения. Защо този фактор (смяната на поколенията) проработи толкова бавно и толкова късно? Защото Втората световна война и победата на Съветския съюз над хитлеристка Германия втвърдиха комунистическите партии и тяхната идеология. Тяхната правота беше потвърдена на практика едва ли не в глобален мащаб. Ако не беше това, крахът на социализма щеше да настъпи далеч преди 1989 г. Затова трябва да обявим не Сталин, а Хитлер за най-големия комунист. Нали знаете: когато някой сам си направи нещо лошо, и най-големият му враг не може да му го стори (което, впрочем, може да се получи и при мен).

Сега БСП е истинска партия, защото не е единствената. Но тя глобално изостави ценностите на БКП и затова няма право да се нарича нейна приемница. БСП на е столетницата. Аз бях член на БКП, а десетина години след 1989 г. и член на БСП. Но БСП не отговаряше вече на възгледите ми и не оправда надеждите ми. Тя не е социална партия (за каквато фалшиво се самопровъзгласява). Сред нейните членове (и симпатизанти) има някои обуржоазени личности, които тя пази като зениците на очите си. Може би защото няма други източници на средства. На практика БСП подкрепи престъпната война на САЩ в Ирак (която сега дори болшинството американци не приемат). БСП се съгласи в България да има американски военни бази, за които е смешно да се твърди, че са в интерес на външната сигурност на България. БСП не възрази срещу затварянето на трети и четвърти блок на АЕЦ в Козлодуй, потребността от което се обосноваваше с лъжливото твърдение, че това било изискване за влизането ни в Европейския съюз (подобно беше и лъжливото твърдение на правителството на Иван Костов, че спирането на платеното обучение в държавните университети било изискване за влизането ни в Европейския съюз). Решението за затварянето на трети и четвърти блок на АЕЦ в Козлодуй донесе милиардни изгоди на външни енергийни фирми, както носи и милиардни загуби на България сега

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

и особено в бъдеще (многозначително и интересно е, защо някои политици толкова упорито и последователно подкрепяха и продължават да подкрепят въпросното решение). Затова не мога да бъда член на БСП и си оставам безпартиен (въпреки че споделям значителна част от нейните ценности).

(8) По стечение на обстоятелствата през 1990 г. следих в реално време кризата около президента-председател на България Петър Младенов, който пред протестиращото при народното събрание множество полугласно заяви недопустимото “по-добре танковете да дойдат” (оспорвано събитие, което бе заснето от Евгени Михайлов и стана причина скоро след това Петър Младенов да подаде оставка). Имам достатъчно основания да не съм фен на покойния вече Петър Младенов. Друга ми е приказката тук. Представителите на СДС поискаха оставката му не толкова защото бил изрекъл тази фраза (той нито беше извикал танковете, което можеше да направи, нито е имал намерението да го прави, което беше ясно за всички), а защото впоследствие уж бил излъгал, като бил казал, че не е изричал тази фраза. Аз, обаче, помня много добре неговите думи. Той заяви, че обвиненията срещу него са инсинуация. Той не е отричал, че е произнесъл въпросната фраза “по-добре танковете да дойдат”. Мръсна лъжа е твърдението, че Петър Младенов бил отрекъл, че е произнесъл тази фраза. Непросветените представители на СДС (и други антикомунисти) извършиха неправомерна подмяна на инсинуация с лъжа, чрез което успяха неправомерно да свалят българския президент от поста му и неправомерно да променят най-новата ни история.

Инсинуация може да се извърши и чрез лъжа, и чрез истина, и чрез манипулация и чрез какво ли още не. Инсинуация може да бъде също изваждането на фраза от целия контекст, който не е заснет (или не случайно не ни беше представен) изцяло (един такъв контекст е: “ако друг беше на мое място, щеше да каже: по-добре танковете да дойдат”). Така че лъжецът бе не президентът, а неговите политически противници от СДС. И колкото странно да звучи, аз бих разбрал противниците на Петър Младенов, ако умишлено бяха подменили инсинуация с лъжа, за да постигнат целите си. Не, повечето от тях направиха това искрено. Възмущава ме това, че те извършиха тази подмяна от непросветеност, от неинтелигентност, от некадърност и дори от тъпота, тъй като те не знаят разликата между инсинуация и лъжа (както сега протестиращите, но тъпи уж *красиви* и *богати* на ларгото в София не знаят, че са лумпени, защото не знаят, че лумпен и дрипльо не са едно и също нещо).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Всичко това ми напомня за един случай, когато няколко години преди 1989 г. недостатъчно просветени и неспособни на елементарно логическо мислене членове на БКП във ВИИ “Карл Маркс” (които бяха и некадърници в областта, в която преподаваха) обвиниха високоерудирания акад. Евгени Матеев, че бил искал да ревизира Карл *Маркс*, като извадиха негова (на Матеев) фраза от контекста. Опитите им се провалиха, но остава горчилката, че простакът дори би приел да го крадат или обиждат, но никога не би приел по-умният да е по-умен от него (такова унижение той не може да понесе) (докато истински умният не се тревожи от това, че има и други умни и дори по-умни от него, както и че дори могат да го изкарат недостатъчно умен). За съжаление, допирът (и сблъсъкът) между по-низшата и по-извисената ценностна система в крайна сметка е довеждал до победата на по-низшата (нещо като “вълците изядоха благородните елени”). Събитията от 1989 г. в България (независимо от това кой първоначално ги е предизвикал) в крайна сметка доведоха до победата на некадърните, заслужено потискани и низвергнати по времето на социализма. Нежната революция нежно отстрани по-нежните и постави на тяхно място по-грубите (това е социален дарвинизъм на борбата между видовете в човешкото общество, в която оцелява по-устойчивият, а не по-разумният, както това стана и продължава да става в България след 1989 г. и не само в България).

И резултатите не закъсняха. В България:

- Преди 1989 г. имаше около 200 наркомани (по данни на Държавна сигурност, които са по-точни от статистическите), сега те са над 200 хиляди (хилядократно нарастване: господа от “милионния” митинг от Орлов мост до алея Яворов, това ли искахте?);
- Сега убийствата за една година са десетки пъти (да не кажа сто пъти) повече от преди 1989 г. (това ли искахте?);
- Сега 80 % от населението консумира (на глава) около 3 пъти по-малко блага в сравнение с 80 % от населението преди 1989 г. (това ли искахте?);
- Сега от около 70 процента от населението възприема отварянето на границите като демагогия и подигравка с тях, защото нямат средства за пътуване в чужбина (това ли искахте?);
- Сега организацията на здравеопазването е в пъти по-нерационална от преди 1989 г. (това ли искахте?) (да си припомним ли признания, дошли от САЩ, че Куба има най-добрата организация на здравеопазването в света?);
- След 1989 г. драстично се увеличи: броят на заболяванията от рак и на сърдечно-съдовите заболявания; броят на психичноболните;

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

-
- Броят на децата, изоставени от майките си; случаите на опростачване, граничещо с олигофренизиране (най-вече сред младото поколение) (това ли искахте?);
  - След 1989 г. добре устроеното ни селско стопанство беше ликвидирано от ликвидационните комисии (какво зловещо словесно подобие, Боже!) (това ли искахте?);
  - След 1989 г. значимо нарасна броят на заетите в управлението на държавата, в сравнение с което критиката, че при социализма органите на БКП дублирали държавни функции, изглежда като приятелска закачка (въпреки, че държавата се оттегли от много свои отговорности; като пример ще посоча министерството на науката и образованието, което преди се грижеше да кандидатстудентската кампания и за студентските общежития в цялата страна, а след 1989 г. това е поето от отделните университети в условията на академична автономия, без да се намали персоналът на това министерство) (това ли искахте?);
  - Преди 1989 г. по-голямата част от работещите всяко лято отиваха със семействата си на почивка (на море или на балкан), докато сега само една малка част могат да си позволят това (това ли искахте?);
  - В сравнение с нарастването на средната номинална работна заплата драстично нараснаха цените на жилищата, което доведе до значимо нарастване на бездомните (това ли искахте?); и т.н. и т.н.

Ако беше станало дори само едно, кое да е от горепосочените негативни явления (а всички останали да не бяха възникнали), това е напълно достатъчно да се заяви, че за благо на България промените след 1989 г. не е трябвало да стават (а какво би трябвало да се каже, ако под внимание се вземат не едно, а всички горепосочени негативни явления, някои от които са чудовищни по своята същност?). Съгласен съм с тези, които твърдят, че важна причина за тези явления е развиващата се у нас след 1989 г. либерална пазарна икономика (икономиката на нискоинтелигентните, както аз я наричам). И все пак това не е най-важната причина.

Най-важната (непосредствена) причина за нерационалното функциониране на обществото (в т.ч. и на икономиката) е, че след 1989 г. нарасна до обективната граница на търпимост (до червената линия) относителният дял на некадърниците в управлението на държавата и на обществото. В човешката история, обаче, винаги са се *самосъбаряли* и *саморухвали* обществата, създадени и управлявани от некадърниците, тъй като те постоянно режат клона, който са си избрали и на който седят (защото не са способни да правят друго), по-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

добно на онези микроби, които довеждат човешкото тяло до смърт и по този начин сами се лишават от собствената си хранителна среда и затова в крайна сметка и те загиват.

Що се касае до либералната пазарна икономика (както и до пазарната икономика изобщо), възниква и едно фундаментално положение, което повечето мои колеги може и да отрекат и заради поставянето на което дори да изразят възмущение от моите “странности”. Този път, обаче, се основавам на един отдавна установен психологически феномен, който не може да бъде отречен. Този феномен е, че преобладаващата част от умните и интелигентните хора не са склонни да поемат риск, дори когато той може да изглежда разумен. За тях авантюристичният и хазартният риск, както дори и обикновеният риск им е чужд. Те предпочитат спокойствието, дори когато то им пречи да станат богати. Не съм специалист (не съм психолог), за са се осмеля да отговоря, защо това е така. Но това е неоспорим факт и аз го използвам тук.

Сега внимавайте! Всеки икономист ще Ви каже, че наред с други важни качества, за пазарния играч и изобщо за добрия бизнесмен е обективно-необходимо да умее да поема риск и да не се страхува от това. Ако не съществуваха рисковно-склонни хора, развитата пазарна икономика (и особено либералната пазарна икономика) биха били невъзможни. Те са нещо като авантюристични икономики (и изобщо са нещо като обществен авантюризъм) и в тях има място само за тези, за които хазартната тръпка е тяхна вътрешна същност (и които добре знаят че рискът е вероятност и възможността да загубят всичко е напълно реална, както в действителност и става.)

Следователно не особено умни и не особено интелигентни хора (но не съвсем безразсъдни и олигофрени) са тези, които са способни да правят либерална пазарна икономика. И да имат много здраве онези философстващи социолози и психолози, които искат да ни убедят, че да си умен и да си интелигентен са едва ли не съвсем различни неща. (И между другото се сещам: не вярвайте на институтите по пазарна икономика – тях ги ръководят бивши преподаватели по марксизъм-ленинизъм в най-канонизирания му вид; *дори не* бивши преподаватели по марксистка философия или по марксистка политическа икономия, които имаха солидна теоретична подготовка и на малкия пръст на които не можеха да се намажат голяма част от солидните “буржоазни” учени.)

И така, има хора, които се раждат авантюристично и хазартно настроени. Те отлично знаят, че много от тях ще фалират на пазара и ще се превърнат в последни бедняци (както и става). Но за тях да почувстват тръпката на риска е по-важно от всичко друго (те така едва ли не се реализират като истински мъ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

же, които се борят за сърцето на единствената дама край тях, знаейки, че само един може да я притежава). Именно за този тип хора (които по определение не са най-умните и най-интелигентните, без да ги определям като лоши хора) социализмът е насилие, репресия и потисничество и затова посрещнаха с ликуване промените през 1989 г. Те плащат милиони и милиарди на учени по света, за да докажат, че тяхната дейност е полезна не само за тях, но и за обществото като цяло. Цялата човешка история, обаче, показва, че тяхната икономическа дейност е насочена предимно в тяхна полза, докато срещу оставащата много по-малка полза за обществото те очакват от държавата да им осигури по-благоприятни условия за техния бизнес.

В този смисъл социализмът (дори заедно с всичките му кусури и селяшки простотии) е по-висша обществена система в сравнение с развитата пазарна икономика. Това е истината и само хора, които са рисково предразположени и за които животът е хазарт (за много жени това са мъжете на техния живот и тяхната рискова активност е възбуждащата ги среда), както и хора със заблудени или помрачени умове не искат или не могат да я възприемат. Пък и как да възприемат тази истина, след като тя ги разбулва като едно от типичните разклонения на неинтелигентната част от обществото. Не са чак толкова глупави да се съгласят с това. Но не са и толкова умни, за да разбират, че принципиално това не може да продължава дълго. Защото либералната пазарна икономика е икономическа система, която заради собствените си механизми (по характер вътрешно противосистемно-насочени) е обречена на самоунищожение. Гибелта ѝ ще дойде отвътре, а не отвън.

(9) Застанете лице в лице срещу друг човек. Ако Ви попитат къде се намира сърцето на човека срещу Вас, ще отговорите, че то се намира в лявата му страна, че то е ляв човешки орган (независимо от това, че за Вас негово сърце е от дясната Ви страна). Сега обаче председателствате заседание на народното събрание. Ако Ви попитат, каква партия е БСП (нейните депутати са с лице срещу Вас), ще отговорите, че е лява партия, тъй като се намира откъм лявата Ви страна (нищо, че за седящите депутати в залата, БСП се намира от дясната им страна). В кой от двата случая сте прав: когато става дума за човешкото сърце или за депутатите на БСП? Вашият отговор е, че сте прав и в двата случая. Не казвам нищо ново. Тази почти детска загадка е известна от край време. Но ако погледнем сериозно, ще се убедим, че няма нищо детско в нея.

Когато пленарната зала на народното събрание е празна **в нея няма** нито лява, нито дясна част. Дори когато е пълна, тя пак няма нито лява, нито дясна

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

част. Който твърди, че нещо става в лявата част (или в дясната част) на пленарната зала е глупак. Лявата и дясната част на залата са относителни понятия и те *зависят (и се определят) само* от положението на човека (или на хората), за който се отнасят (и ни най-малко от положението на хората срещу него). За редицата от столове, на които са седнали депутатите от БСП, те се намират от дясната част (за себе си) и затова те са дясна партия (нищо че на стоящото срещу тях председателство на народното събрание му се струва, че те се намират откъм лявата му страна) (нямам предвид това, че БСП често се държи като “дясна” партия). За редицата от столове, на които са седнали депутатите от ГЕРБ, те се намират от лявата част (за себе си) и затова те са лява партия (нищо че на стоящото срещу тях председателство на народното събрание му се струва, че те се намират откъм дясната му страна) (нямам предвид това, че ГЕРБ понякога се държи като “лява” партия).

В крайна сметка, начинът по който сега в целия свят партиите се определят като леви като десни, е продукт на човешката глупост (макар и да е невинна), защото този начин е нелогичен (всичко нелогично е глупаво). Всички ние, взети вкупом, нямаме смелостта и достойнството да се откажем от тази световна глупост, от тази неправомерна подмяна на *ляво с дясно* и обратно (както, например, беше и честването на началото на милениума на 1 януари 2000 г., който в действителност започна на 1 януари 2001 г.).

Всички се успокояваме с това, че нещата се подразбират. Нищо че говорим нелогично, нали вътрешно си мислим логично? Само че, който *постоянно* външно говори нелогично, започва *постепенно* (а в крайна сметка – *изцяло*) и вътрешно да си мисли нелогично (нищо че първоначално си е мислел логично). Накрая първоначалното се е превърнало (неусетно) в своята противоположност (ах, този Хегел!). И вече не се усещаме, че сме започнали да мислим и да говорим противоположно (нямам пред вид само горния пример, а много по-сериозни неща). *Противоположно на кое?* На обективността, на обективната необходимост, ако щете! Ето защо, според мен, субективната (вътрешната) необходимост е станала нещо като превърната (и дори като извратена) обективна (външна) необходимост.

Вие ще кажете: “Да му мисли обективната необходимост. Нас пък защо да ни еня за нея? Нека логично мислещите да си живеят в обективната необходимост (нищо че субективно не живеят истински и не са щастливи), а пък ние, нелогично мислещите ще си живеем в субективната необходимост (затова пък обективно си живеем истински и сме щастливи). Така че, господа, подменяйте обективната необходимост със субективна необходимост и всичко ще Ви е на-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ред!” Е, до време, разбира се, защото след време няма да има от къде да се яде: това се отнася за всички, в т.ч. и за златния милиард (горкият златен милиард, да ни е жив и здрав, че току виж във вселената няма други разумни цивилизации, както някои неразумници твърдят; затова в златния милиард, в този съвременен Ноев ковчег ни е последната разумна надежда).

(10) Извършва се (на дело, а не само на думи) неправомерна подмяна на агентите асове с агентите кокошкари на Държавна сигурност (ДС). За кокошкарските си (дребните демек) дела ДС открива досиета на своите агенти кокошкари (без значение дали тези досиета още ги има или пък предвидливо са били унищожени). Чрез тези досиета ДС неявно легитимира тайната си дейност и оправдава разходите си за нея. Там всичко е документирано. И комисията по досиетата (и барабар посредствените журналисти с тях) до безкрайност ще коментират и предъвкват кокошкарите. Тази невинна (и благовидна) съвременна дейност предизвиква у мен умиление. Волно или неволно тази обществено полезна дейност, обаче, създава спокойствие (и прикритие) за другата (по-малката част) от агентите на ДС. Това са агентите *асове*, за които ДС никога не е създавала досиета (и затова не се е налагало те да бъдат унищожавани). Завербуването и дейността на асовете (включително и заплащането им с безотчетни фондове) никога не са били документираны и работите по тях са уточнявани само на четири (и в никакъв случай на повече от четири) очи.

Ще попитате: как да ги разпознаем, след като нямат досиета. По делата им ще ги познаете, господа (нали така пише в Библията?). Те са асове, защото на тях ДС е възлагала най-значимите си поръчки (което е продължавало известно време и след 1989 г.). Тези поръчки са толкова значими, че могат да достигнат дори до създаване и до унищожаване на противостоящи на БКП и на БСП партии. Като СДС например. Че какво по-лесно от това, да унищожеш това, което си създал (а си го създал за да диверсифицираш, да десипираш, да разсееш насоченото срещу теб обществено недоволство). С това си твърдение аз не критикувам ДС. Тя е съумяла професионално да постигне целите си. Но критикувам занимаващите се (вкл. и журналисти) с досиетата на кокошкарите, че постоянно ни отвличат вниманието с тях и че покрай сламката не виждат гредата. Те неправомерно подменят гредата със сламка, като искрено (и наивно) възприемат сламката за греда. Точно тяхната искреност (и наивност) ме обезоръжава да използвам някои по-силни думи, с които да характеризирам адекватно посочената подмяна.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Ще отбележа само, че никога не съм поискал да прочета моето досие на наблюдаван от ДС (не на завербуван, какъвто никога не съм бил), защото подобно любопитство ми се струва глупаво. Най-малко, не искам да си развалям отношенията с уважавани от мен хора, които някога безсмислено са ме наблюдавали и докладвали (и дори клюкарствали). И най-много да са ми завиждали за моите авантюри на младини. Не желая да зная кои са те. Ще кажа само (и то нескромно), че за мен науката винаги е била много по-важна от злобата на деня. А на научните ми занимания никой (дори и ДС) не ми е пречил (и не би могъл да ми попречи, дори и да го е искал). Затова духовното (а не материалното) богатство е най-ценното човешко богатство. Него никой не може да ти го отнеме, докато си жив.

Затова тези, които като ошипани булки постоянно пищят и вият, че са репресирани от ДС (и за които комисията по досиетата е любимият ала спасител със закъснение), в крайна сметка не са най-извисените личности (с малки изключения, разбира се). Дейността на извисените личности по определение не е могла да бъде накърнена от ДС, дори и когато ДС е проявявала някакъв интерес към тях. Защото *истинската извисеност стои над политиката* и политическите страсти, които са основният обект на вниманието на ДС. Най-малкото, истинската извисеност е значимо по-дълговечна от тях. Изглеждащата като благородна, борбата срещу управляващата ненавистна партия в основата си не може да бъде извисена, защото след победата на революцията (кървава или нежна, все едно) бившите благородни борци се превръщат в същия (или в почти същия) тип управници, срещу които те са се борили преди (като няма никакво значение, дали те осъзнават това или не).

Както понастоящем (за кой ли път в човешката история) става същото. Защото със смяната на поколенията (или на някаква група от поколения) всяко ново поколение искрено и благородно си мисли, че то открива водата и колелото. Помислете си само: през последните десетина хиляди години в човешката история е имало хиляди революции, въстания и борби, но за нас сега те нямат никакво особено значение. За нас от жизненоважно значение са направените през този период научни открития, именно благодарение на които сега живеем по-добре от вчера. Те са двигателят на историята, те са извечните неща. Защото производството и икономиката са вечно определящите развитието на историята мъдри дами, а политиката е само временно решаващата празноглава фръцла (като некадърно мамино детенце, което се е качило на главите на родителите си и ги разиграва с малкия си пръст). Тъй че учените са истинският каймак на обществото, истинската черешка на тортата и истинският връх на

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

сладоледа, а не политиците, които са безпросветните търтеи на обществото, господа политици! Христос е трябвало да изгони от храма не търговците, а политиците. Затова ми жал за Вас, партизани и дисиденти, напразно сте си загубили времето и живота!

(11) През 1988 г. бях първи заместник ректор на ВИИ “Карл Маркс” (сега УНСС) в София. Отговарях за учебната работа в института. На тържествено събрание по случай патронния празник на института на 5 май 1988 г. изнесох пред неговия колектив доклад на тема “Карл Маркс – велик мислител и революционер (Сто и седемдесет години от рождението на Карл Маркс)”. Наред с всичко друго в доклада посочих, че в по-голямата си част преподаването на икономическите дисциплини в института е на равнището на икономическите техникуми. Оттогава много мои колеги ме гледат с неодобрение. Независимо от това, и по-късно като ректор продължавах да мисля по същия начин. И сега, вече като пенсионер, продължавам да смятам, че в по-голямата си част преподаването на икономическите дисциплини в УНСС е на равнището на икономическите техникуми и гимназии. Впрочем, така е било и по времето, когато следвах като студент във ВИИ “Карл Маркс” (1959–1964 г.). Така че в моята лична, но нелицеприятна констатация няма нищо лично. Ако се изключат спецсеминарите по икономика, история на икономическите учения и статистическите дисциплини, нищо повече не научих от тава, което вече знаях от Икономическия техникум в Сливен, който бях завършил през 1957 г. Все едно, че във ВИИ “Карл Маркс” бях студент на курорт. Това е така, защото (според неизменната ми и до този момент констатация) се извършва неправомерна подмяна на средно образование с висше образование (в областта на икономиката, за други области нищо не твърдя).

Една моя колежка, преподавателка в УНСС, която не е от моята катедра (няма да ѝ кажа името), на двудневен научен семинар (провеждащ се в почивната станция на УНСС в с. Равда), с който трябваше да се обоснове необходимостта от създаването на новата катедра по (гранична – К.М.) политическа икономия, заяви че моите дебели учебници с математически изрази са прекалено сложни за студентското равнище (макар че в действителност и за разлика от нейното мнение те съответстват на изискванията в прехвалените западни университети) (не участвах в семинара и нямаше как да се обоснова тогава, но по-късно прослушах близо 7-часовия негов аудиозапис).

Затова пък сега (ах, колко късно) ще кажа, че по-тънките и не толкова сложни университетски учебници на колежката съответстват точно на равни-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

щето на икономическите техникуми, за които ще бъде добре дошло някои от университетските преподаватели да се прехвърлят на работа при тях като учители. Средношколците в икономическите техникуми ще бъдат много доволни. Тяхното естествено интелектуално равнище отговаря на равнището на преподаването в по-високите образователни степени (по икономика) у нас, така че може да възникне и въпросът, доколко и в каква степен са необходими на обществото тези по-високи образователни степени в досегашния им формат.

Далеч по-важен, обаче, е *принципният въпрос* за студентските специалности. В какви случаи е необходимо да съществува дадена специалност в университета и защо е необходимо да се обучават студенти по нея? За да бъде оправдано обучението по дадена специалност в университет е необходимо наличието *едновременно* на две условия:

- (1) тази специалност да е *университетска наука* (достатъчно сложна).
- (2) тази специалност да е *обществено значима*.

Ако едно от двете условия липсва, дадената специалност е излишна. Миньорската работа е обществено значима (бих казал дори като професорската), но от научна гледна точка е елементарна, за да бъде университетска наука (нямам предвид минното инженерство). Затова студентска специалност по миньорство не е необходима. Но бе трябвало на миньорите да се плаща много, защото работата им е обществено значима. Далекоизточната игра “*го*” от научна гледна точка е много сложна и може да бъде университетска наука, но не е обществено значима (поне при нашите географски дължини). Затова студентска специалност по играта “*го*” не е необходима. Но студентска специалност по макроикономика е необходима, защото едновременно е сложна университетска наука и е обществено значима.

Може много, много да се спори коя наука е сложна (т.е. е университетска) и коя не е. По принцип сложна е онази икономическа наука, която изучава икономически явления, които по сложен начин крият в себе си своята икономическа същност, както и която изучава икономически форми, които по сложен начин крият в себе си своята икономическо съдържание. Всички останали икономически случаи са елементарни и не са нито предмет и нито обект на сложна (университетска) икономическа наука. Те отговарят на интелектуалните възможности и са по силите на значителна част от средношколниците (както самия живот и без теоретични доказателства го потвърждава) и за тях не е необходимо да има студентски специалности. Например, някои от отрасловите икономически и административни специалности са обществено значими (отго-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

варят на второто условие), но достатъчно елементарни (не отговарят на първото условие) и за тях университетско обучение не е необходимо. Средното специално образование за тях е напълно достатъчно от обществена гледна точка. Сегашното положение е обществено (в т.ч. и икономически) необосновано: то е неправомерна подмяна на *средно с висше* образование (и на *просвета с образование*).

Впрочем, още преди 1989 г. един преподавател във ВИИ “Карл Маркс” имà неблагоприятно да каже, че в неговия институт трябва да се преподават само политическа икономия, математика, статистика и чужди езици и че за подготовката на студента икономист това е напълно достатъчно. Този преподавател не съм аз (нито е от моята катедра), но аз май бях единственият, който не се възмути от него (макар че само частично да бях съгласен с него). И постъпих неетично: не заявих публично, че съм съгласен или че не съм съгласен с него, а само полумълчаливо го полувъзприех. Но полуистини няма. А истината (макар и хиперболизирана, за да изпъкне заложената в нея идея) беше на страната на този преподавател, който имà смелостта открито да я заяви (за разлика от мен). По-извисено е да си неблагоприятно смел, отколкото да се благоприятно страхлив. Но и по-добре късно, отколкото никога, с песен за което (изпята според сценария в Париж) завършва последният, 26-тият епизод на безсмъртния телевизионен сериал “На всеки километър”. Не си ли я спомняте? Колко жалко! (Обичаният от мен съветски сериал “Седемнадесет мига от пролетта”, обаче, не може да се мери с нашия “На всеки километър”. Напук на Михаил Горбачов.)

Изводът е, че броят на студентите в икономическите университети в България (и не само у нас) трябва да се съкрати поне наполовина. За сметка на несложните специалности. С всичките неприятни (но временни) социални последици от това. За да можеш да работиш като главен счетоводител на завод, знанията ти по счетоводство от икономическия техникум са достатъчни (зная това, тъй като средното ми образование е по счетоводство, и също зная какво е университетското счетоводство). За главен счетоводител трябва само да си работил няколко години като обикновен счетоводител (за да познаваш особеностите на завода и да се натрупал практически опит), като за тази длъжност не трябва да има изискване за висше счетоводно (а само средно счетоводно) образование. Както и за плановик, за трудовик и т.н. на завода. Но тъй като тези професии са с висока степен на обществена значимост, тяхното заплащане трябва да остане такова, каквото е и досега. Разбира се, това означава сериозна промяна на трудовото законодателство.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

{ Сигурно ще ми кажете, че САЩ имат повече студенти на еднакъв брой граждани в сравнение с България. Така че, не ни плаши с твоята инфлация на висшето образование у нас, ще заключите дълбокомислено. Но Вие не знаете ли публичната тайна (която е тайна само за американците), че средностатистическият гражданин на САЩ е по-ниско интелигентен от средностатистическия гражданин на България (и не само на България) (както това в неформална обстановка биха потвърдили немалко българки, женени за американци) и че средностатистическият американски студент в САЩ е по-ниско интелигентен от средностатистическия студент в България (и не само в България). Съвсем естествено е преобладаващата част от висшето образование в САЩ да е на равнището на нашето средно образование. И за да се прикрие това, действа компенсаторният механизъм: американските университети са обявявани за най-добрите в света. Според техните критерии.

Само че (например) преди години в аризонския университет в Тюсън (в САЩ) с 36 хиляди студенти, двамата най-добри студенти измежду тях бяха единствените двама българи измежду тях. По признание на самия този университет. И те постигнаха това без особено интелектуално напрежение. Защото българите са по-умни от американците. Защо да се принизяваме до тяхното равнище? Защото още от турското робство лижем чужди задници, ли? Само че руснаците не правят така. Техните разузнавачки изпосвалиха (и натръшкаха) половината ЦРУ и го направиха за смях пред света (така им се пада, след като повечето в ЦРУ не са достатъчно кадърни и достойни представители на своето общество; каквото е обществото, такова е и ЦРУ; нещо като: какъвто народът, такова и правителството). Браво на евреите: Мосад е най-доброто разузнаване в света, а руското е второто след него. Българското беше третото в света (по кадрови способности по-добро от ЦРУ), но след като българските “умници” (недоносените политици, де) извадиха “онзи списък”, от него (от нашето разузнаване) остана много малко. }

Зная, че предизвиквам недоумение и недоволство. Най-недоумяващи и най-недоволни ще са тези, които са за уравниловката. Защото при сегашното състояние на нещата студенти с драстично различни интелектуални възможности и научни способности несправедливо биват уеднаквявани чрез дипломите си за висше образование (успехът в дипломите да го кълват гаргите: вижте как стават назначенията за работа). Неравнопоставените по способности стават равнопоставени по признание. Напук на всякаква логика. За истински умните това най-малко е унижение; защото еднообразието е унижение за разнообразието и защото еднаквостта убива различността. По-добрите студенти биват пре-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

цаквани и в бъдеще вече няма да са мотивирани да прилагат всичките си способности в своята работа. Загубите от това са неизчислими. За да могат некадърните студенти с възможности на средношколци да се дуют с незаслуженото си висше образование (пред родителите си, пред любовниците си, пред децата си и пред приятелите си, за които е трудно се досетят за тяхната образователна невзрачност или пък тактично се правят, че не се досещат, но пък зад гърба им сигурно ги иронизират).

Същото се отнася и до значителна част от преподавателите, при които има драстични различия в научните им способности, но са с еднакви научни звания (и научни степени). Защото от професор до професор (и от доктор до доктор) често пъти има разстояние, колкото от земята до небето. Всичко това прилича на пълзяща некадърност, която необезпокоявано се самовъзпроизвежда (разширено) на студентско и на преподавателско равнище в условията на изкуствено раздутото висше образование. Появяват се дори нови и нови специалности, които се различават помежду си само с по една запетайка в наименованието си. Мога ли да кажа нещо? Нищо, след като толкова много държа на запетайките и на пълния член в българския език. Е, специалност, която се преподава на английски език е вече нещо друго. Само дето студентите в нея не знаят добре литературния български език (това го казват и други). Нещо като на гол тумбак чифте пищови.

Висшето образование вече се превръща в средно образование, но с лъскавата перушина на висше образование (или, ако щете, във висше образование със средношколска просветеност). Че в перушината е сладкото (нещо като: виждаме лъскавия университетски вестник, но не виждаме посредственото му съдържание). Само че като оскубите този лъскаво изглеждащ лебед, ще видите, че от него ще остане само една гола кокошка. Е, все пак е кокошка и се ядва. Нещо като “лош закон, но закон”, както казват юристите. Ще се задоволим и с лошия закон. След като няма кой да направи и приложи добър (или поне по-добър) закон. Че то е по-добре с лош закон, отколкото с беззаконие. Ако, обаче, не броим това, че лошият закон постоянно ражда беззаконие (както се раждат хлебарките, а те ще надживеят човечеството дори след атомна война) и че ще дойде ден, когато ще се попитаме: кое е по-лошото – беззаконие без закон или беззаконие с лош закон? И ще останем с отворена човка (пардон, с отворена уста) като косът, който изпуснал сиренето на лисицата. Добре е, че поне си имаме безсмъртни басни и пословици.

Превръщането на висшето образование в средно е заразителен процес. И е не само количествен, но и качествен. Бакалавърското висше образование се

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

превръща (се принизява) в средно образование. Магистърското образование се превръща (се принизява) в бакалавърско (дори често го повтаря по съдържание, макар и не по наименование на дисциплините). Докторската образователна и научна степен се превръща (се принизява) в магистърско образование. Изискванията за голяма докторска дисертация се принизяват до изискванията за малката докторска дисертация. Но сред нас има и хора с много високи научни възможности и способности. Как тогава по достойнство да ги удостоим? Като създаваме все по-високи и по-високи научни степени. И така, чак до небето. И ще си имаме много богове (както си имаме цяло небе със звезди в шоу бизнеса, повече от зрителите). Блазе ни! Американците да духат супата.

(12) Силно подвеждаща и заблуждаваща е неправомерната подмяна на правостоящо място с място в транспорта. Защото истинско *място* (за пътуване на човек) е само сediaщото място, а т.нар. *правостоящо място* не е никакво *място*. Но ние плащаме като правостоящи пътници в градския транспорт толкова, колкото и като седящи. Все едно да се купя половин хляб, но да платя за цял хляб. И управлението на градския транспорт има наглостта да проверява за перфорирани билети правостоящи пътници тогава, когато всички седящи места явно са заети (и наглостта да поставя в автобусите надписи колко са седящите и колко са правостоящите места). Поради липса на професионализъм управляващите транспорта не знаят, че през май 1960 г. има издадена заповед на министъра на транспорта (която поради некомпетентност все още не е отменена и е юридически валидна), според която правостоящите в градския транспорт не са длъжни да перфорират билети. Тази заповед беше издадена заради повишаването тогава на цените на билетите от 4 на 6 стотинки, което предизвикваше недоволство. Така през последните десетилетия градският транспорт ощети (според правните норми) пътуващите с десетки и стотици милиони левове.

Това, обаче, не означава, че оправдавам онези пътници, които изобщо не перфорират билети (дори и тогава, когато са седнали). Те са крадци, които поради ниска интелигентност мислят че ощетяват транспортната организация и пътуват за нейна сметка, докато в действителност ощетяват редовно пътуващите, които са перфорирали билетите си. Транспортната фирма нищо не губи, защото с ценовия размер на непродупчените билети са увеличени цените на билетите изобщо. Обичайното нарастване на цените на билетите съдържа част, която изцяло покрива кражбите на нередовните пътници, което в крайна сметка се плаща от редовните пътници.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Колкото повече пътници са нередовни, съответно на това толкова повече ще нарастват цените на билетите, които редовните пътници плащат. Ако хипотетично си представим, че от днес половината от пътниците престанат да перфорират билетите си, от утре цените на транспортните билети ще нараснат двойно: така едната половина от пътниците (редовните наивни) ще плащат пътуването на другата половина от пътниците (нередовните тарикати). За мен умствено недорасли са онези от редовните пътници “добряци”, които на слизане от превозното средство милостиво оставят редовно перфорирания си билет на празната седалка (за да се ползва от друг пътник). “Добряците” правят перверзната си добрина не само за своя, но и за моя сметка, без да са ме питали (тъй като плащам високата заради тях цена на своя билет). Нещо като “с чужда коча майчин помен прави”. Така тарикатлътът на тарикатите бива стимулиран още повече. С което затъваме още повече в блатото на обхваналото ни безхаберие и на все повече надигащата се измежду нас олигофрения.

София, юли-септември 2016 г.

Публикувано в Интернет през ноември 2016 г. [148.16.14].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

**9. НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ИСТИНСКО
С НЕИСТИНСКО****СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-01)**

Всяка неправомерна подмяна е някаква подмяна на истинско с неистинско. В съответния контекст, разбира се. Тук давам няколко различни такива примера. Освен това, читателите трябва да знаят, че за тях *няма нищо лично* в рубриката <Лично>. “Нищо лично” казвам аз като автор, *лично* е само за мен.

(1) Бях ректор на Университета за национално и световно стопанство до ноември 2003 г. Смени ме моят приемник, новият тогава ректор на УНСС доцент (по-късно професор и мой бивш студент) Борислав Борисов. Той направи нещо, което всички одобриха: във т.нар. факултетна зала на втория етаж в централната сграда на УНСС (в Студентското градче в София) постави портретите на всички дотогава лауреати на Нобеловата мемориална награда за икономически науки. Много учени и журналисти не знаят, че не съществува нобелова награда за икономика и подвеждащо (поради некомпетентност) употребяват последния израз. Нобелова награда за икономика няма, защото икономиката не е включена в завещанието на Алфред Нобел. Нобеловата мемориална награда за икономически науки е учредена от Шведската национална банка през 1968 г. и за първи път е присъдена от Кралската шведска академия на науките през 1969 г. Защо, обаче, посочвам тези известни неща?

Защото научните достижения на половината от икономистите нобелисти, чиито портрети са поставени в нашата факултетна зала, са под равнището на научните достижения на българския икономист академик Евгени *Матеев*. Гилдията на учените икономисти в България нямаше доблестта (и смелостта) да предложи академик Евгени Матеев за номиниране за лауреат на Нобеловата мемориална награда за икономически науки, макар че той има забележителни приноси в икономическата наука не само у нас, но и в световен мащаб, далеч надхвърлящи тези на много от носителите на посочената награда. За мен академик Евгени Матеев си остава истинският български нобелов лауреат [вж.: *Миркович, К.* Български учен от световна величина. – В: Спомени за академик Евгени Матеев. (Посвещава се на 90-та годишнина от рождението му.) Изда-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

телство на Съюза на учените в България, С., 2009, с. 167-170), където написах “За мен ... той си остава истинският български нобелист по икономика, редом с такива големи имена като Рагнар Фриш, Пол Самуелсън, Джон Хикс, Василий Леонтиев.”].

Да предположим, все пак, че академик Евгени Матеев беше предложен и номиниран за кандидат за Нобеловата мемориална награда за икономически науки. Сигурното е, обаче, че тази награда нямаше да му бъде присъдена от нобеловите институции в Швеция (Нобеловата фондация, Кралската шведска академия на науките и други). Защо? Най-вече заради доминиращото влияние на САЩ върху тези институции. Това е доминиращо влияние в полза на геополитическите интереси на САЩ, което е всеизвестна тайна. Погледнете и ще видите: повече от половината икономисти нобелисти са от САЩ (така е и при останалите науки). Да се твърди, че едва ли не повече от половината от най-големите световни постижения в икономическата наука са направени от американци в САЩ, е повече от смехотворно. А ако се спрем на наистина заслужилите тази награда американци в САЩ (които според мен са значимо по-малко от нейните носители в САЩ), ще забележим, че двама от тях са родом от Русия (Василий Леонтиев) и Украйна (Саймън Кузнец). Повече от убеден съм, че при присъждането на Нобеловата мемориална награда за икономически науки се извършва неправомерна подмяна на научни достижения с геополитически интереси (на САЩ).

Този неблагоприятен подход хвърля сянка върху нобелизма изобщо. Но само това ли? Не само това. Защото възникват въпросителни и около завещанието на Алфред Нобел (от 27 ноември 1895 г.). Една от наградите, учредена в изпълнение на завещанието, е Нобеловата награда за мир, носителят на която се определя от комитет за Нобеловата награда за мир към Норвежкия парламент. Според завещанието тя се присъжда “за този, който има най-голям принос за сплотяване на народите, унищожаване на робството, намаляване числеността на съществуващите армии и съдействие за мирни договорености”.

Забележете, обаче, че Алфред Нобел е откривателят на динамита (наричан тогава бездимен барут). Знайно е, че динамитът е символът на съвременната война, независимо от използването в нея и на много други бойни поразяващи средства. Главният герой (способен лекар) в един американски телевизионен сериал, след като негови колеги му казват, че заслужавал Нобеловата награда за мир, затова че като лекар е спасил живота на много хора, той отговаря: *аз няма да приема такава награда, защото Нобел е откривателят на динамита*. Юридически Алфред Нобел не е виновен за това, че е открил динамита

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

и че във войните с него са убити милиони хора (освен това динамитът се използва и в мирното строителство). Но Алфред Нобел етично не е и невинен: наградата за мир, носеща неговото име, е подигравка със смъртта на тези милиони хора. Това, че той предвижда такава награда в завещанието си (което е могъл и да не направи), много наподобява на купуване на индулгенция за опрощаване на грехове (нобеловите награди се придружават и с парични поощрения, които се финансират от лихвите от паричните активи на Алфред Нобел). Или най-малкото, като извинение. Пред кого? Пред пострадалите от войните народи.

Има и друга неблагоприятна въпросителна около завещанието на Алфред Нобел. В него се предвижда учредяването на награди за (1) физика, (2) химия, (3) физиология или медицина и (4) литература. Наистина, много благородно. Тези науки безспорно заслужават Нобеловата награда; не само за времето си, но и понастоящем. Но къде е царицата на земните науки (а ако има извънземен разум – сигурно и на вселенските науки) – математиката. Защо ли я няма? Защото, както гласи полуапокрифната (но истинска) история, съпругата на Алфред Нобел е изневерила на съпруга си с математик. За Алфред Нобел критерият за сравняването на значимостта на науките за човешкия прогрес като че ли се свежда до собствения му битов проблем. Всеки един представител на посочените по-горе четири научни направления без колебание ще признае първенстващата роля на математиката пред останалите науки в света (дори и в края на XIX-ия век). Защото през последните столетия тя има най-голям принос за човешкия напредък.

Завещанието на Алфред Нобел е нещо като наказание за невинната гилдия на математиците, че е един от тях е омаскарил достойнството на завещателя. То е нещо като посмъртно отмъщение за математиците. Дори (дано да преувеличавам) може да възникне предположението, че това завещание изобщо е замислено заради самото отмъщение към омазаните математици, потвърждение и алиби за чиято обективност да са наградите за другите науки.

По света има огромен брой награди за наука. Безспорно, най-престижната измежду тях досега и засега е нобеловата награда. Питам се, не е ли време най-големите университети и академии в света (освободени от почти хипнотичното узурпиращо въздействие на САЩ, чиито научни постижения не са чак толкова много, както американците искат да ни внушат) да учредят нова награда за науки, която с времето да се утвърди като най-престижното научно признание върху основата на наистина безпристрастното ѝ присъждане? Именно то-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

гава ще лъсне фалшът, който сега уж само свенливо прозира измежду част от досега присъдените нобелови награди.

(2) Често срещана е неправомерната подмяна на *способен с избираем*. За широкия читател това може да е непонятно, а за пък мен е противно. Тъй като по стечение на обстоятелствата университетската действителност ми е най-близка и разбираема, ще разгледам посочената подмяна на примера на университетската институция. Но по принцип тя е позната и при много други институции, та чак до държавата (за жалост), дори когато обществото избира президент.

Способен за ректор е този, който е способен да съдейства за позитивното развитие на университета във всичките му качествени и количествени параметри (да не ги изброявам тук) и най-вече за издигането на качеството на обучението и на научните изследвания, както и за утвърждаването на неговия авторитет сред националната и международната общност. *Избираем за ректор* е този, който, ако бъде подложен на избор от общото събрание на университета, ще бъде избран за ректор, в случай че няма конкуренти, които са по-избираеми от него. При липса на конкуренция избираемият за ректор със сигурност ще бъде избран като такъв.

Естествено и нормално е способният за ректор да е и избираем за ректор, както и обратното, избираемият за ректор да бъде способен за ректор. Да, ама не! В действителност, тези две позиции не се покриват и, за съжаление, на практика способният за ректор неправомерно се подменя с избираемия за ректор. По определение за ректор ще бъде избрано лице (по закон хабилитиран преподавател на основна работа в дадения университет), което е избираемо за ректор. Целият въпрос е защо избираемо за ректор лице може да не е способно за ректор или пък за ректор да бъде избрано избираемо за ректор лице, което е способно, но е по-малко способно от други способни за ректор лица.

Отговорът е, защото освен *способен за ректор* и *избираем за ректор* има и още едно понятие: *полезен като ректор*. Полезен за кого? Полезен за някаква част от общото събрание или за цялото общо събрание (тъй като е удобен за техните интереси). Полезният като ректор може и да е лице, което не е способно за ректор (когато има разминаване между интересите на университета и интересите на избирателите от общото събрание). Полезният като ректор може и да не е избираем като ректор (когато той е полезен за такава част от общото събрание, която не покрива законовите изисквания за положителен вот). Забелязвате, че тук зависимостите се оказват много по-сложни, отколкото

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

изглеждат в началото. Мога да Ви изброя не десетки, а стотици ситуации с разнообразни комбинации от различни значения на горепосочените три понятия. А ако прибавим и обичайното наличие на конкурентни кандидати, нещата стават още по-заплетени. Изборът на ректор може да се превърне в истинска джунгла. И то само защото има немалко членове на общото събрание, които поставят личните си интереси над университетските. Тогава явлението *полезен като ректор е оператор* (трансформер), който превръща (преобразува, трансформира) явлението *способен за ректор* в явлението *избираем за ректор*. Ето защо за ректор на университета може да бъде избрано лице, което дори не е способно за ректор (по горното определение), а е само полезно като ректор. Майка му жална на такъв университет.

Например, като Стопанската академия “Д. И. Ценов” в Свищов при ректорството на доц. Величко Адамов. Който срина авторитета на този университет поне за десетилетие напред. Разбира се, не само той е виновният. Виновни са и голяма част от хабилитираните преподаватели, които като членове на общото събрание се оставиха да бъдат манипулирани и, едва ли не, хипнотизирани от доц. Величко Адамов (като се опиваха от неговия нарцисизъм и бащинска благосклонност към тези, които го величаеха) и които поставиха личните си интереси значимо над университетските (та чак във висините), опасно надхвърляйки червената линия.

А пък уж сме били учени. Но нали знаете народната поговорка: и най-умният си е малко прост. Само че този път се оказа много прост. Не до простене, не до простотия, а до простащина. То можеш понякога да простееш за кеф (както и да се напиеш, да лудееш и да псуваш за разтоварване), но да преминеш всякаква мярка, значи вече да си нарушил и мярата (вж. *икономическа мяра*). Нали знаете, наруши ли се мярата, системата преминава от едно качествено състояние в друго (вие ще кажете в какво) и затъва в гъола. И затова никога не съм се подвеждал и не съм вярвал на такива преподаватели, които, крякайки като жаби от гъол (ту заплашително, ту умилително, та чак до съблазнително), все искаха нещо от мен като ректор, което дори и бай Ганьо не би го поискал. Или ще правиш качествена наука и ще преподаваш качествено, или вълн от университета! В УНСС друга алтернатива не трябва да има. Останалите занимания, уж много модерни и пиарни, са предимно от лукаваго. Ректор, който има друго верую, да се маха.

(3) Когато бях ученик в Икономическия техникум в Сливен (сега Професионална гимназия по икономика) през времето от 1953 до 1957 г., между нас

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

учениците се разпространяваше един кратък смешен българо-турски речник. В него: думата *певица* се превеждаше като *гювенди ханъм*; *шоу звезда* – като *баш гювенди ханъм*; *счетоводител* – като *калем батакчи*; *главен счетоводител* – като *баш калем батакчи* (това много ни забавляваше, защото бяхме в специалност счетоводство); *ерген* се превеждаше като *сокак будала* (това пък беше най-смешното; май че всички момчета си бяхме нещо като сокак будали, част от сливенските улици предоставяха идеална възможност за това); *парламентарен дебат* – като *бош лаф моабет*; *агитпункт* – като *кандърма кюше*. Не зная защо, но това последното още тогава се загнезди дълбоко в съзнанието ми. И, изобщо, защо трябва да има предизборна агитация и да ни убеждават в правотата на партийната линия *непосредствено* преди изборите? Този въпрос възниква и сега, и то с още по-голяма сила в условията на многопартийност.

Моето дълбоко убеждение е, че предизборната агитация е напълно излишна и вредна за обществото дейност, че в нея има нещо подвеждащо, пошло и че тя е обидна за избирателите. Като че ли са невменяеми. Поначало разходите за нея са обществено неефективни. Дори ненужни. Защо е така? Защото при нея се извършва неправомерна подмяна на *намерение* с *преднамереност*. Предизборната агитация е опит преднамереността на агитиращите партийни инструктори да се вгълпи като намерение на агитираните избиратели и по такъв начин съществуващата преди в тях вътрешна нагласа като непредубедено намерение (ако е имало такова) се превръща във външна предубеденост, която евентуално може и да не съвпада с вътрешната нагласа. По време на гласуването външната преднамереност изкуствено и подвеждащо се представя уж като вътрешна нагласа на избирателите. От тази гледна точка има няколко групи избиратели.

Първо, това са същинските избиратели, които далеч преди изборите имат своето мотивирано решение за коя партия да гласуват или пък изобщо да се въздържат да подкрепят която и да е партия. Сред тези от тях, които имат позитивно решение, са и членовете на съответната партия. Натрапчивото предизборно агитиране (и особено малоумните предизборни телевизионни клипове) може и дори да ги откаже от вече взетото решение и това да има обратен ефект за дадената партия. Предизборната агитация се превръща в антиагитация. Човек гласува за дадена партия, защото е мотивирано убеден в нейните ценности, че те сами по себе са обективно полезни за обществото, а не защото някой го агитира да ги възприеме като такива. Все едно някой да дойде да Ви агитира да обичате детето си, което и без това обичате. Такъв може и да го набиете, колкото и приятни приказки той да Ви говори.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Второ, това са пишман избирателите, които немного точно наричат колебаещи се. До последния момент те не знаят за кого да гласуват и всяка партия насочва своите предизборни усилия най-вече към тях. Каквото и последно решение да вземат избирателите от този тип, участието им изборите по определение е *извратено*. Те интелектуално не са способни да направят задълбочен анализ на обосноваността на идеите на дадена партия за общественото устройство (което трябва да е истинския избирателен мотив). За тях решението им е нещо като игра на тото, при което един роднина им казва да запишат числата от датата на своето раждане, а пък друг им казва да запишат числата от датата на тяхната женитба. Те са хора, които окончателно се насочват към онази партия, от чието управление очакват да имат по-голяма лична изгода. За тях общественият интерес им е безразличен. Ако личният им интерес съвпада с обществения, толкова по-добре за тях; ако пък личният им интерес не съвпада с обществения, толкова по-зле за обществото. Според мен такива хора изобщо не трябва да гласуват, защото тяхното гласуване е вредно за обществото. Но и партии, които искат да привлекат в изборите такива хора, са пишман партии. Те са станали партии, не защото искрено искат да предложат на обществото по-добро устройство, а за извлекат от него неправомерна изгода. Затова тук предизборната агитация е не само излишна, тя е и обществено вредна.

По стечение на обстоятелствата съм имал възможност да чувам, как някои първокурсници в университета са направили своя избор на специалност или професионално направление непосредствено преди да подадат документите си за кандидатстване: в разговор с приятели на кафе, от които един ги съветва да запишат едно, а друг – друго (дори в един или в друг университет – там където по-лесно се влизало). За мен това е отвратително. За мен такива хора, за които специалността на висшето им образование не е въпрос на вътрешна изстрадана и мотивирана убеденост и едва ли на някаква божествена за тях предопределеност, няма да бъдат полезни за обществото с професионалната си дейност след завършване на образованието, защото ще бъдат некадърници в професията си. Такива хора изобщо не трябва да следват.

Две години преди да завърша средното си образование аз вече бях твърдо и окончателно бях решил да следвам политическа икономия. И до днес това ми решение (макар и вече отдавна реализирано и въпреки превратностите на съдбата) си остава непроменено. Да влезеш по случаен принцип в университета е подигравка със светостта на алма матер. То е все едно заблудена патка да влезе в музей и да започне да кряка, че не я посрещат подобаващо, или пък безбожник да се качи на амвона в черквата и да чете божествена проповед на

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

истински вярващите. И се питам, защо все става така, че постоянно има хора, които се занимават с това, от което не разбират или което не могат? И скудоумно да пречат на тези, които разбират и които могат. Като не можеш да помогнеш, поне си трай и не се навирай да пикаеш на метеното.

Трето, това са фалшивите избиратели, на които винаги ще им бъде безразлично за кого ще гласуват. Именно от средата на такива избиратели пресъпни партии купуват гласове. Това са фалшиви партии. По законов път такива партии трябва да бъдат забранени, а на такива избиратели да бъдат отнемани изборните им права. Затова тук предизборната агитация е не само излишна и обществено вредна, но тя е и престъпна.

И при трите позиции предизборната агитация е излишна. Тя изначално и изобщо е излишна. Тя бърка от неправомерна подмяна. Тя е алибито на непотребната намеса на партиите в изборния процес. Тя е като непотребен за обществото парцал. Дори е нещо по-лошо и от *кандърма кюше*, на което навремето се смеехме като деца. Напълно подкрепям становището на моя отдавнашен професор, че политическите партии са механизмът за издигане на некадърниците във властта и че истинската история на човечеството ще започне, когато политическите партии изчезнат от историческата сцена. Според мен не партиите, а съвсем други институции трябва да участват в изборния процес при изборителна система, абсолютно и фундаментално различна от настоящата. Но това вече е друга тема.

(4) Една от често срещаните подмени е неправомерната подмяна на причината със следствието. Бях на 13 години, когато отидох на сливения пазар да купя зеленчуци за вкъщи. До баничарницата при пазара един мъж на около 30 години (и непознат за мен) с удоволствие ядеше от прекрасните сливения милинки (тогава все още истински с краве масло и с леко захаросана коричка, направена по специална рецепта; от същите, от които и аз често си хапвах тогава). Аз леко се усмихнах, а мъжът се засмя и каза “Човек живее, за да яде” (искаше да каже: човек живее, за да се наслаждава на яденето; удоволствието от яденето е смисълът на живота). Неочаквано са самия мен, нещо в мен внезапно се пречупи. С напълно променен глас, намръщен и почти съскайки, му отвърнах: “Не, много грешиш! Човек яде, за да живее” (исках, обратно на него, да кажа, че яденето е необходимото условие, за да можеш да живееш, като духовността е смисълът на живота). Той обаче, вече без усмивка, но с покровителствен тон ми отвърна: “Не, момче, ти грешиш! Човек живее, за да яде”.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Почти побеснях, отново му повторих моето твърдение “Човек яде, за да живее” и дори почнах да налитам на бой. Беше глупаво и смешно от моя страна, защото само с един лек плесник можеше да ме свали на земята. Разбира се, не го направи (още повече, че почнаха да се събират зяпачи около нас, а аз бях само едно дете). Той с досада захвърли недоядените (заради мен) милинки в кошчето за боклук и си замина. Но за мен този човек (сигурно и много други като него) беше само едно *възпитано животно*. И сега, когато вече съм на 77 години, за мен той си остава такъв (навярно вече не е жив; тогава Бог да го прости!).

Отстрани това сигурно изглежда като една незначителна (и обречена на забвение) юношеска постъпка на невъздържаност от моя страна (на един подрастващ, на който като че ли все още не му е изсъхнало майчиното мляко около устата). Тази незначителна (на пръв поглед) случка, обаче, промени целия ми живот по-нататък. Още тогава много добре осъзнах, че в този почти теоретичен спор повечето хора щяха да застанат на страната на моя опонент и много малко биха ме подкрепили (и то най-вече затова, защото бях малък и за да ме успокоят; защото големият като по-мъдър трябва да ми отстъпи). Но още тогава (както и до днес) бях напълно убеден в своята правота по спорния въпрос.

Затова още оттогава почти престанах да вярвам на мнението на мнозинството и започнах все повече да се вслушвам в малцинството (не във всяко малцинство, разбира се), и дори да смятам, че в странните на пръв поглед твърдения на някои отделни личности може би има много повече истина, отколкото в думите на мнозинството и изобщо в общовъзприетото и в подразбиращото се (в онова, което уж се разбираше само с две думи). В общовъзприетото и в подразбиращото се много често има нещо подвеждащо, нещо притворно, нещо измамно, нещо лъжливо, нещо натрапчиво, нещо обтекаемо и хлъзгаво, нещо иносказателно (така характерно за ориента), нещо вътрешнопротиворечиво и т.н.; дори и тогава, когато изглежда, че в основата му стои здравият житейски смисъл (здрав, ама крив, ще прибавя аз цинично).

Марксовата (и не само на Карл Маркс) фраза “*подлагай всичко на съмнение*” ми стана любима, особено когато това *всичко* се подкрепя от *всички* (или от *почти всички*) (има предвид да се съмнявам в утвърдените житейски мъдрости, а не че смятам, че някой може да ме излъже, за да ми вземе парите или да ми открадне жената, което си е чиста проба мнителност и то ми е чуждо). Съмнявам се особено тогава, когато се извършва неправомерна подмяна на причина със следствие. Тук *множествената негативност* се проявява с пълна сила [вж. Рубрика < Лично > (2016-07)].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Отдавна е известно, че в системи с обратна връзка (вж. *обратна икономическа връзка*) причината и следствието видимо постоянно си сменят местата (като дилемата с яйцето и кокошката) и може да се окаже, че въпросът кое е причината и кое е следствието да не е напълно резонен (в математическата логика дори се твърди, че едното влече другото, т.е., че от едното следва другото, но не и че е негова причина, тъй като там парадигмата е друга, там въпросът за причина и следствие не стои). В обществения живот (в т.ч. и в икономиката) отговорът на въпроса кое е причината и кое е следствието изисква ред предварителни уточнения.

И най-вече, трябва да се отговори на въпросите, първо, кое е *определящото* и кое *решаващото* (вж. *определящо и решаващо в икономиката*) и, второ, дали зависимостта между причината и следствието се разглежда в *кратък срок* или в *дълъг срок*. Защото действителните зависимости (има предвид закономерностите) се проявяват най-вече в дълг срок, а в кратък срок (и още повече при моментно състояние) на преден план излизат случайностните явления, които, макар и истинни за самите себе си, могат да бъдат и подвеждащи относно закономерността (особено ако не бъдат подложени на прецизен статистически анализ). Сега много добре разбирам, че навремето в спора ми с мъжа от Сливен той (без да го е осъзнавал) имаше предвид краткия срок (докато е сравнително млад често ще изпада в такива гастрономически и изобщо материалностни еуфории, но впоследствие навярно ще осъзнае, че има и други, много по-важни ценности в живота и че затова смисълът на живота не е само в яденето, колкото и важно да е то), докато аз (също без да съм го осъзнавал) имах предвид дългия срок.

Не само това. *Определящото* се проявява и утвърждава предимно в *дълъг срок*, докато *решаващото* се промъква и налага предимно в *кратък срок*. Моментната победа е предимството на решаващото, крайната победа е предимството на определящото (нали знаете какво ни казваше учителката, която ни научи да четем и да пишем: най-добре се смее този, който се смее последен; като си спомня за моята първа учителка в Сливен, сълзи напират в очите ми; де да можеше сега да възкръсне, че да падна на колене пред нея). Например, в известната дилема за зависимостта между икономиката и политиката икономиката е определящото, а политиката е решаващото и затова в крайна сметка икономиката е причината, а политиката е следствието. Нищо че в текущ порядък във взаимнообратната зависимост между икономиката и политиката причината и следствието като че ли постоянно си сменят местата (и дори, като че ли, предимствено политиката е причината, а икономиката е следствието).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Каквито и номера и фокуси, обаче, да прави политиката, колкото и (според конкретните обстоятелства) тя да помага или пък да пречи на икономиката, в крайна сметка решаващата дума е на икономиката, а не на политиката; защото (казано грубо и в последна сметка) икономиката е създала политиката, а не е обратното. И, убеден съм в това, ще дойде време, когато икономиката изобщо ще изгони от храма на управлението ненужните на обществото политици (обичайното е те да са ненужни), за да короняса на тяхно място просветените експерти (които понастоящем са милостиво допускани до вземането само на по-маловажните икономически решения, колкото да кажем, че се съобразяваме с икономическата наука). Акцентирането върху противоречието между определящото и решаващото не е игра на думи; то стои в основата на целия обществен (в т.ч. и икономически) живот.

В контекста на спора с мъжа от Сливен няма да сгреша, (1) ако вместо неговата фраза “Човек живее, за да яде” използвам фразата “Човек живее, за да консумира материални блага (живее, за да се наслаждава на материалното)” и (2) ако вместо моята фраза “Човек яде, за да живее” използвам фразата “Човек консумира материални блага, за да живее (а живее, за да се наслаждава на духовното)”. Ако се абстрахираме от низшите форми на живот (както и от растенията), живите същества (наред с многото други класификации) се делят на животни и хора. Тук не обсъждам това, как животните са се превърнали в хора. Очевидно е, обаче, че почти всичко онова, което правят животните, го правят и хората (иначе хората не биха могли да съществуват): и животните, и хората ядат, размножават се, имат отделителни процеси, общуват и говорят помежду си (всеки по своему), предпазват се от природните стихии и от враговете си и т.н.

Ако, обаче, *хората правеха само това, те са животни*, като онзи мъж от Сливен (нищо че и той, и аз обичахме да ядем милинки). *Хората са хора, защото правят и неща, които животните не правят и не могат да правят*: хората имат висши форми на мислене, те четат и пишат, правят наука, много от тях вярват в божественото и т.н. Да обобщя: докато животните се наслаждават само на материалното (което за тях едновременно е и условие, и смисъл на живота, и затова те напълно са се слели с природата), то хората се наслаждават на материалното (което е условието на живота) и се наслаждават на духовното (което е смисълът на живота), така че при тях има някакво (макар и относително) разделение между условия на живота и наслаждаване от живота и затова те не са се слели напълно с природата (казват, че у човека само при екстаз и при оргазъм това сливане с природата е пълно, иначе човекът е противопоста-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

вен на естествената природа). Разбира се, съществуват и междинни (преливащи се) форми между тези две крайности (условията и смисълът на живота), но те само потвърждават (и обясняват) еволюционния процес на превръщането на животното в човек, без да отричат съществената разлика между животното и човека. Крайният ми извод е, че човек, който не се наслаждава на духовното и, още повече, който не може да се наслаждава на духовното, е само едно животно.

Горните разсъждения (провокирани от спора ми с мъжа от Сливен преди повече от шест десетилетия) са само една илюстрация (и то неявна) на неправомерната подмяна на причина със следствие. Други примери на неправомерна подмяна на причина със следствие, обаче, има колкото щете. Например:

(а) Казват, че някой бил мнителен, защото е беден (затова все се страхувал да не го излъжат и той да стане още по-беден). **Не**, казвам аз: той е беден защото е мнителен (мнителността му пречи да възприема рационални предложения за неговото замогване; разбира се, мнителността не е единствената причина за бедността му).

(б) Казват, че някой завиждал на други, защото е болен от рак (много му е мъчно, че така несправедливо е онеправдан в сравнение с другите). **Не**, казвам аз: той е болен от рак, защото завижда (завистта е форма на стрес и тя деформира протичането на информацията между човешките клетки или, както беше казал един мой колега, вече починал от рак, ракът е информационна болест; разбира се, разяждащата завист не е единствената причина за рака). Причините могат да бъдат съвсем различни, генетично наследени или придобити. Често срещана е ситуацията, когато наследствената причина да е само необходимо, но не и достатъчно условие за разболяване от рак. За да възникне ракът, са необходими и допълнителни условия като пренапрягане, опит да се надскочат собствените способности (а те са много малко), злоба, завист, нападателност към другите и т.н.

(в) Казват, че някой бил неинтелигентен, защото е беден (не му стигали средствата за обучение). **Не**, казвам аз: той е беден защото е неинтелигентен (липсата на интелигентност му пречи да потърси разумни пътища за икономическо замогване; разбира се, неинтелигентността не е единствената причина за бедността му). Тук връзката може да бъде и косвена: неинтелигентният избирател избира некадърни управляващи, които с некадърното си управление и с кадърната си корумпираност го докарват до бедност; само че избирателят си мисли, че бедността му се дължи изцяло на управляващите, които той псува, но в действителност и в крайна сметка бедността на бедния се дължи на самия

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

беден (и по-точно на неговата неинтелигентност, за преодоляването на която той не полага никакви усилия: усилията си той изразходва предимно в протестни действия или поне за постоянно оплакване от незавидната си участ).

(г) Казват, че някой много говори, защото е глупав (като е глупак, можел само да говори). **Не**, казвам аз: той е глупав защото много говори (оглупял е много говорене, но, разбира се, многото говорене не е единствената причина за оглупяването му). Тук е интересно да се отбележи, че колкото повече човек няма в главата си какво да каже, толкова повече желае да говори и наистина говори, за да се изяви пред останалите; затова дългото говорене той уплътнява по единствено възможния за това начин – чрез постоянното повтаряне на едно и също нещо (което накрая вбесява околните и те започват да го наричат селяндурин, т.е. селянин, който се е преместил да живее за постоянно в града, но като е донесъл със себе си и целия си селски манталитет). Според мен, например, повтарянето на едно и също нещо е индикатор за неговата неистинност. Истина е онова, което е казано един път. Само че неинтелигентният човек (който постоянно повтаря, смятайки че така ще му повярват) не е в състояние да проумее това. И искрено недоумява и се обижда, когато околните започват да гледат на него снизходително или дори с доброжелателна ирония.

(д) Примерът (г) много прилича на ситуацията, при която, колкото човек е по-некадърен, толкова повече нарастват неговите престижни материални потребности [вж. Рубрика < Лично > (2016-03)]: причината е в неговата некадърност (която не му позволява да се изяви духовно), а следствието е в материалното му пристрастяване (защото му остава само материалната изява, а който и да е човек винаги иска да се изяви с нещо лично пред другите (нали?)); като не може духовно, ще направи това материално; а ако за целта няма материален ресурс, ще го открадне, разбира се). Иначе винаги ще се чувства подценен от приятелите, низвергнат от враговете и нещастен по божията воля (но не и заради него самия, както си е в действителност).

(е) Казват, че някой оглупял, защото станал член на ГЕРБ (ГЕРБ не било мястото, където човек можел да поумнее). **Не**, казвам аз: той е станал член на ГЕРБ, защото е глупав (герберството е едва ли единственото място, където глупавият се чувства удобно, но, разбира се, глупостта на е единствената причина, за да е в ГЕРБ).

(ж) Казват, че някой поумнял, защото станал член на БСП (БСП било мястото, където човек можел да поумнее). **Не**, казвам аз: той е станал член на БСП, защото е умен (бесепарството е едва ли единственото място, където умният се чувства удобно, но, разбира се, да е умен не е единствената причина, за

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

да е в БСП). На времето (но след 1989 г.), когато попитаха един известен и уважаван от всички интелектуалец дали е с леви или с десни убеждения, той отговори с въпрос “Вие да сте виждали някъде интелектуалец да не е с леви убеждения?”. Признавам си, много се изкефих на този отговор. Изкефих се и заради въпросния интелектуалец, и заради мен самия. Защото винаги съм смятал, че истински умният, истински интелигентният, истински кадърният, истински културният, истински духовно възвисеният е винаги с леви убеждения. А това, дали си влязъл в БКП, в БСП или в друга подобна партия, е въпрос и на други обстоятелства.

На времето (при социализма) социалистическата власт с основание потискаше некадърните, неинтелигентните, проститутките, чалгаджиите, хомосексуалистите, хулиганите, мързеливите, крадците, клатещите си краката по кафенетата в работно време (защото иначе всички те щяха да превърнат обществото в бунище, каквото днес заради същите тези нищожества е станало българското общество). Но тази власт много сгреши, като обяви повечето от тях за идеологически противници на социалистическата идеология и дори някои от тях бяха наблюдавани от ДС. По този начин тези хора незаслужено бяха похвалени и възвеличавани още тогава, защото поради простотията си и в нищожеството си те нищо не разбираха от идеология (нито от социалистическа, нито от антисоциалистическа) и затова дори не бяха достойни да бъдат обявявани за противници на социалистическата идеология. Такива ги има по целия свят и те нямат нищо общо (и не са в състояние да имат нещо общо) с каквато и да е идеология. Тези хитреци (почти никому ненужни в България; радвам се, че някои от тях завинаги се изнесоха навън) само се възползваха от ситуацията, за да се обявят след 1989 г. за идеологически репресирани преди 1989 г.

Що се отнася до хомосексуалистите тук искам да развенчая един мит за тях. Напоследък нещо много хомосексуалисти се навъдиха у нас, много повече, отколкото преди се криеха от социалистическите забрани. От къде е пръкнаха? Нима извънбиологично се размножиха? Не! Стана така, защото около 70-80 процента от тези, които сега се самоафишират като хомосексуални, в действителност са хетеросексуални. Но нали сега обратната ориентираност стана модна, интересна и зрелищна (а понякога и доходна), постоянно телевизионно коментирана, те се пишат за такива, каквито не са, че да се утвърдят по някакъв начин като обект на общественото внимание, и дори да ги поканят в Биг брадър. Много от конкретните имена, коментирани в медиите като обратни, изобщо не са обратни. Този мит щеше да бъде много забавен, ако не беше

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

едно опасно обстоятелство, заради което след години много ще съжаляваме. То е, че много хетеросексуални юноши и девойки вземат насериозно този мит и привлечени от него започват да подражават на хомосексуалните, докато накрая поради все още физиологичната си уязвимост и податливост наистина се превръщат в такива. Нали знаете: за какъвто се мислиш, може и такъв да станеш. Не съм фен на Волен Сидеров, но напълно заставам зад отношението му към хомосексуалните.

Между другото, Волен Сидеров е може би българският политик, който на живо (без да чете) най-добре владее българския литературен език. Досега никой политик, коментатор, социолог или журналист не е посочил този факт. Или защото не им изнася, или пък защото поради недоброто познаване и владееене от тяхна страна на българския литературен език не могат да забележат или да осъзнаят посочения от мен факт. А ако си мислят, че греша, нека да ме опровергаят. Впрочем, не сте ли забелязали, че Волен Сидеров може би е почти единственият народен представител, който от трибуната на народното събрание ще се обърне с правилното “господин председателстващ” вместо (според случая) с неправилното “господин председател”; или че ще употреби правилното “невиновен” вместо неправилното (според случая) невинен. Толкова ли сте късопаметни, че забравихте как вечерта на пресконференцията на “Атака” след първата изборна победа на ГЕРБ (когато някои нескопосано искаха да ни внушат, че Волен Сидеров е фашист) Волен Сидеров сръза една журналистка, като ѝ каза, че ако беше неин главен редактор, ще я уволни, защото дори не може литературно правилно да формулира поставен от нея въпрос, насочен към него. Ама това не било толкова важно, ще кажете Вие. **Не**, важно е. Който не говори правилно литературния български език, трябва веднага да напусне поста си като журналист, коментатор, депутат, министър, премиер, президент. Защото такъв, като не може да говори правилно, значи той не може и да мисли логично и, следователно, не може да взема правилни решения или не може правилно (адекватно) да обяснява действителността и затова е вреден за българското общество. Такива трябва да бъдат уволнявани и отзовавани, а не само онази журналистка, която навремето Волен Сидеров основателно засрами. И не мислете, че флиртувам с Волен Сидеров, тъй като няма защо да го правя, а и определено негативното ми по принцип отношение към политическите партии не може да му допадне. За мен той е един достоен опонент.

София, януари 2017 г.

Публикувано в Интернет през март 2017 г. [148.17.02].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

**10. НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА СОБСТВЕНИ
ИНТЕРЕСИ**

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-02)

Съществуват различни неправомерни подмени на интереси. В тази статия ще посоча няколко примера на неправомерна подмяна на собствен истински интерес с криворазбран собствен интерес (вж. *икономически интереси*).

(1) Извършва се неправомерна подмяна на собствен *истински интерес* с *криворазбран интерес*. Което, впрочем, се дължи най-вече на дразнеща некомпетентност, на ниска интелигентност и на висока мнителност (ниската интелигентност и високата мнителност са измежду основните причини за бедността, освен ако последната не е причинена от извънредни обстоятелства). Ще Ви разкажа следната случка. Отивам на зеленчуковия пазар да си купя домати. Един самостоятелен продавач е изложил единствена щайга с домати по 3 лв. за килограм. Доматите в щайгата са смесени: има и по-едри, и по-дребни. Казвам му: “Давам ти по 6 лв. за килограм, ако ми позволиш аз да си избира от домати. Ти ще спечелиш от това, а пък аз ще си купя хубави домати”. А той: “Тия тарикатлъци на мен не ми минават. Доматите ще ги слагам аз в плика, само кажи колко искаш”. Викам му: “Добре. А мога ли да ги купя всичките домати от щайгата”. “Разбира се”, зарадва се продавачът. В щайгата имаше около 6 кгр. Давам му 18 лв. (според неговата цена), вземам един плик, напълвам го с подобрани от мен около 3 кгр. най-хубави едри домати и си тръгвам, като му оставям останалите за негово здраве. Човекът онемя. Ще спечели допълнително поне 6 лв., защото останалите 3 кгр. ще ги продаде от воле по 2 лв. за килограм.

Той не може да разбере, че от негов интерес е да продава стоката си разделно. Занимава се с нещо, което не разбира много добре. Както много хора по света, които вършат неща, от които не разбират. За него търговията е дейност, в която ако единият спечели повече, другият непременно ще загуби. Голямата част от българските селяни (получили информацията си в селските кръчми и от полупиянските сборове в съседните села) не са в състояние да разбират, че има ситуации, при които и двамата контрагенти в търговията могат да спечелят. За да се стигне до ситуация, при която един мой роднина, когото много

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

уважавам, да каже на мен, политикономиста, че принадлежната стойност идвала от водата, защото с нея се разреждало виното в кръчмата (вж. *принадена стойност на икономическия продукт [индивидуална]*). Ах, колко остроумно! Каза го, обаче, сериозно, напълно убеден в думите си. Дори остана с впечатлението, че ми е запушил учената уста, без изобщо да се замисли върху разликата между производство, първично разпределение и преразпределение на дохода, както и не се сеща, че е започнал на краставичар краставици да продава.

Ще дам още един пример. Пак на зеленчуковия пазар и пак за домати. Казвам на един продавач “Няма да купувам от твоите домати (а и от тези на другите продавачи), защото не ухаят (много слабо миришат на истински градински домати) и не са трайни. А те са такива, защото на всичките сте им махнали дръжките. Ако искате да печелите повече, продавайте домати с дръжки.” Но той се опна: “Тогава дръжките на долния ред домати в щайгата ще пробият домати от горния ред”. Отговарям му: “Всички домати ще поставяш само в едноредни (плитки) щайги. Ще купиш повече щайги. Доматите без дръжки ще продаваш по-скъпо. С част от допълнителните приходи (получени от по-високите цени) от оборота ще заплатиш допълнителните разходи за поголемия брой едноредни щайги, а останалата част от допълнителните приходи ще бъде за теб допълнителна печалба”.

Той си остана на своето, защото не обичаше да уморява мозъка си с много разсъждения (тъй като е свикнал да живее отгоре-отгоре, т.е. повърхностно, без обаче да забравя да се оплаква от бедния си живот). Ако аз бях упорствал, сигурно щеше да ми каже, че увеличените цени може да намалят броя на клиентите му. Как обаче да му обяснявам, че (до определено нарастване на цените) това ще стане в степен, която е по-малка от степента на намаляването на купените килограми, така че паричният оборот ще се увеличи с повече от нарастването на разхода за щайгите. Трябваше да му обяснявам що е то *еластичност на търсенето към цената* и що е то нелинейна зависимост. Отказах се от тия непонятни за него обяснения, които обаче са му необходими, щом се занимава с това и иска да живее по-добре. Ако за нещо ме е яд, то е, че той смята другите за виновни за ниските си доходи (макар че самият той си е виновен за това). А такива като мен за него са откачалки. Нищо чудно, утре да се разболеет и от рак, както често пъти става с хора, които искат (и напразно се мъчат) да надскочат собствените си ниски интелектуални възможности и които поради вродения им консерватизъм не могат да се променят.

В магазините има много случаи, в които поради некадърност техните управляващи действат срещу икономическите интереси на търговското заведе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ние или на неговите акционери. Ето отново няколко примера. (1) На един и същ стелаж бутилките с олио (търсени най-вече от здрави хора) се поставят на долните рафтове, а бутилките със зехтин (предимно търсени от болни и възрастни хора) се поставят на по-високите и трудно достижими рафтове. Вместо да е обратното. Резултатът е намаляване на оборота. (2) От овесените ядки най-много са търсените натуралните ядки (без мюсли) и много по-малко търсени са тези с мюсли. Но менажерите доставят предимно с мюсли, а чистите овесени ядки (особено пък най-търсените от тях – фините овесени ядки) заемат скромно място по рафтовете. Резултатът е намаляване на оборота. (3) Има около 5 разцветки препарат “Ехо” (препарат най-вече за миене на кухненски съдове). Управляващите на магазините доставят по една пета от всеки вид. Но търсенето на бялата разцветка е около половината от общото търсене на този препарат. Затова бялата разцветка често я няма и клиентите посещават по няколко пъти магазина, докато си я доставят. Резултатът е намаляване на оборота. (4) Напарфюмираната тоалетна хартия е около 70 процента от изложената по рафтовете. Но дишането само на въздуха, където тя е престояла у дома (дори и в магазина), предизвиква алергии у много хора. Затова тя се търси много по-малко (а не защото е малко по-скъпа). Затова предпочитаната от клиентите е натуралната тоалетна хартия (която е най-здравословната), но нейното предлагане е далеч по-ниско от търсенето. Резултатът е намаляване на оборота.

Могат да посочат много такива примери в търговската мрежа, които се дължат на некадърност. Забележете, че говоря в защита на интересите на търговците. Макар да съм само клиент. Твърдя и това, че ако те по-добре знаеха и отстояваха собствения си икономически интерес, тогава и потребителските интереси на клиентите щяха да бъдат по-добре удовлетворени. Но не бѐ. Затова искам да им кажа на търговците (а може би и на производителите): ние, клиентите, пари Ви даваме, но вие не искате да ги вземете. Или по-точно: нямате достатъчно акъл, за да ги вземете. Защото разсъждавате едностранно и сте с капаци, каквито слагат на конете. А може би пък някои от Вас да са закупени от доставчиците на по-малко търсените стоки (което е в ущърб не само на Вашите клиенти, но и на неосведомените за това акционери на търговските вериги и изобщо на собствениците на магазини, на които вие не винаги сте достойни служители).

Впрочем, причината може да се крие и в класическия български мързел. Например, допреди няколко години в търговската верига “Била” се продаваха замразени лучени кръгчета (пресовани във вид на пръстени), внасяни (струва ми се) от Холандия. Това е най-вкусният и най-здравословният продукт, който

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

е предлаган на щандовете за замразени зеленчуци (поне според повечето клиенти). Запечеш го набързо в къщи и готово. Но замразените лучени кръгчета вече ги няма в магазините. Може би производителите от Холандия вече не ги изнасят или пък вносът им междуременно да е станал икономически неизгоден. Само че лучени кръгчета се произвеждат и в България и се предлагат в някои барове и ресторанти у нас. За да ги има и в магазина, само е необходимо магазинерите да си размърдат задниците. Но мързелът е голямо нещо. Както някои казват, мързелът съсипва България, а пиянството – Русия, преди, сега и за веки веков.

(2) Неправомерна подмяна на собствен *истински интерес с криворазбран интерес* има и в телевизиите. Например, чрез назначаването на недотам интелигентни новинари и водещи, които обаче външно изглеждат много добре. Спомнете си двудневната криза с вземане на заложенници (предимно жени) в един банков офис в Сливен с цел присвояване на голяма парична сума. Всичките бяха банкови служители. Още почти в началото на драмата банковият офис беше вече блокиран от специалните части, дошли светкавично от София със специален самолет. При първите си съобщения МВР обяви истинският брой на заложенниците в офиса според данните, дадени им от по-висшестоящата банкова администрация и те бяха достоверните. Но в следващите си съобщения МВР обяви, че заложенничките са с една по-малко от първоначално обявените (а тъй като междуременно похитителят освободи раненият от него банков охранител, броят на задържаните общо намалая с двама).

В офиса е имало телевизор и похитителят е наблюдавал телевизионните предавания, за да е по-добре осведомен какво става отвън. Търсейки сензации и повишаване на рейтинга си, една голяма наша телевизия предаваше на живо отвън до офиса. Основният ѝ водещ коментатор (намиращ се в студиото в София), един модно облечен и нафукан, но без елементарна логика млад човек (по какъвто младите жени се лепят и след това цял живот съжеляват затова), натрапчиво и без спиране настояваше МВР да обяви истинският брой на заложенничките и обвиняваше министерството едва ли не в некадърност. Аз, който имах много по-малко информация от този водещ и още по-малко от МВР, и не знаех тогава точната истина, като гледах това телевизионно предаване, подкачах на стола си и (подобно на футболен запаляно) крещях на водещия “Млъкни бе, смотаняк”, защото вече бях подразбрал, че МВР не случайно се правеше на недобре информирано относно броя на заложенничките. Но пишман телевизионният водещ (или говорител) нищо не беше подразбрал и с нескопо-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

саните си въпроси съсипваше рейтинга на собствената си телевизия и подронваше нейните интереси.

Истината вече отдавна е известна на всички. В банковия офис има остъклен отсек, където работи началничката на офиса. Вътрешността на отсека се вижда от салона, както и обратното. Под бюрото си, сгъната на четири (без храна, вода и тоалетна) за дълги и безкрайни часове се е скрила началничката на офиса и с помощта на SMS-и от нейния GSM до мъжа си (който е отвън) и чрез него предава на полицията какво става в салона. Похитителят не я вижда и не подозира за нейното съществуване. Ситуацията беше на косъм от това, заради натрапчивите въпроси на телевизионния смотаняк похитителят (който е гледал различните телевизионни предавания) да разбере за скритата началничка (за мен истинска героиня) и тя евентуално да бъде ликвидирана при стрелба от похитителя (впоследствие това беше коментирано и във вестниците). Заради една некадърна телевизия, която не знае собствените си интереси. Заради неправилно подобрите от нея критерии за подбор на собствените си служители. По-голям и по-зловещ гаф в историята на българската телевизия досега не е имало. Не зная дали за това са били информирани акционерите (собствениците) на тази телевизия.

Друг пример за неправилен подбор в телевизия е Ники Кънчев като водещ на предаването “Биг брадър” в Нова телевизия. Преди години при първото издание на “Биг брадър”, като даваше обяснение на телезрителите, той обърка прякото набиране на число по GSM апарат с неговото набиране като SMS по GSM. Това доведе до масови грешки, до значително намаляване на участващите телезрители и в крайна сметка – до десетки хиляди лева загуби на телевизията.

{Забележете, че често казвам, че младите жени се лепят най-вече по некадърни (макар и добре изглеждащи) мъже. Това не го правя случайно. Преди около две десетилетия чудесната актриса и телевизионна коментаторка Параскева Джукелова в продължение на много седмици коментираше по телевизията голям брой български филми, след което съответният филм биваше излъчван. Изгледах всичките. Именно в един от тези коментари Джукелова произнесе знаменателната фраза “Ние младите жени до 30 годишна възраст обичаме лошите момчета, а след тази възраст обичаме добрите момчета”. Ето, тук е заровено кучето! Тук е истината. Ако на младите жени акълът в тази област им идваше не към 30-тата, а още към 20-тата им година, и те започваха да обичат добрите момчета десет години по-рано, отколкото това става сега, светът щеше да бъде много по-добър. Тогава нафуканите и добре (и секси) изглеждащи-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

те некадърни момчета още отрано щяха да бъдат изтиквани встрани (където им е мястото), а в по-значимите професии щяха да работят много повече скромно облечени, изчервяващи се и смуцаващи се, но способни да вземат правилни решения добри момчета. Защото те щяха да бъдат стимулирани (а не обезсърчавани) от любимите си жени още от 20-25 годишна възраст, а не едва от 30-35 годишна възраст, когато вече е доста късно (знайно е, че влиянието на младите жени върху мъжете е много голямо: жената може да издигне мъжа или да го закопае). Но какво да се прави: животът е такъв, какъвто е. Константи има не само във физиката. Във физиологията и психологията има почти непреодолими възрастови константи. }

(3) Случаите на неправомерна подмяна на собствен *истински интерес* с *криворазбран интерес* приемат най-различни измерения. Сега и преди. Например, в средното училище в Сливен, където учих в средата на 50-те години на ХХ-тия век, в чантата на един от много добрите ученици учителите веднъж намериха един от томовете на почти апокрифния (тогава) многотомен роман “Рокамбол”. Педагогическият съвет му намали поведението, защото “Рокамбол” бил криминален роман. Вместо да толерира силните ученици, които издигат авторитета на училището (по този съмнителен начин ги обезсърчават). И с това педагогическият съвет действа срещу интересите на собствената си образователна институция. И то заради нещо, което с нищо не уличаваше този ученик. Защото сами по себе си криминалните романи от този тип не са антиморални и не могат да развратят ученик като този (както и като мен). Още повече, че на примера на живота на различни прослойки, в т.ч. и на аристокрацията в Париж в средата на ХІХ-тия век, криминалното в “Рокамбол” постоянно се съпътствува с благородната борба срещу него и с извисената любов между мъжа и жената. При този случай имаше и неправомерна подмяна на *безвредно* с *вредно*, както често ставаше при социализма. И което, накрая, му изяде главата.

По стечение на обстоятелствата и аз тогава временно се сдобих от един познат с деветте тома на френския роман “Рокамбол” в общ обем от 9562 страници (по изданието на “Вечерна поща”, започнато през 1903 г.). Но предвидливо не ги изнасях от къщи. Камо ли да ги нося в училище. Прочетох ги “на един дъх” за един месец: ходех на училище, подготвях си уроците и домашните упражнения и почти денонощно четях “Рокамбол”. Още малко, и родителите ми щяха да ме набият. Но комплектът не беше мой и не можех повече да бавя връщането му.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

По характера на неговото изложение “Рокамбол” (с първоначално заглавие “Парижки драми”) много наподобява на “Граф Монте Кристо” и “Скитникът евреин”, които по-късно бяха публикувани по времето на социализма. Но той прилича и на полуапокрифните за тогава (също френски) романи от XIX-тия век “Парижките потайности”, “Потайностите на принц Карл”, “Мъртвите сибирски полета”, “Миньон”, “Сватбата на Миньон” и други от този тип (всичките от по около 1500 стр.). Сега аз разполагам с всички тях в своята домашна библиотека, включително и с 13-тома на “Рокамбол” по изданието му, започнато през 1991 г. на пловдивското издателство “Христо Г. Данов”, и съм ги препрочел без да съм се криминализирал и без да съм се развратил (нито преди, нито сега), господа комунисти от миналия век, повечето от които според мен не бяха истински комунисти (и още по-малко комунисти марксиста), а само членове на БКП.

Забележете, работата по това второ за България издание на “Рокамбол” е започнала с нетърпение веднага след промените през 1989 г. (този път на компактно книжно тяло; първото издание с голямо търпение и педантичност е било събирано и комплектовано от подлистниците на в-к “Вечерна поща” и след това подвързвано в книговезница). Сега всички тези “криминални” и “развратни” издания мирно съжителстват в моята библиотека с близо 50-те тома на произведенията на К. Маркс и Фр. Енгелс на български език и с 55-те тома на пълно събраните съчинения на В. И. Ленин (на руски и на български език), както и с хиляди томове друга художествена, публицистична и научна литература.

(4) С това примерите за неправомерна подмяна на собствен **истински интерес** с **криворазбран интерес** не свършват. Тук, обаче, става дума за нещо много по-едро: за геополитическите интереси на САЩ. Защото, поне досега, САЩ постоянно работят срещу собствените си интереси в посочената област. Колкото и невероятно да звучи това. Забележете, в този абзац аз неблагоприятно съм застанал на страната на САЩ, а не на страната на нападаните и ограбени от САЩ държави, намиращи се на разстояние от тях, равно една ли не половин земен екватор. Защото, забележете, там се намирили и били засегнати американските интереси. Но срещу които интереси, казвам аз, реално и в действителност работят самите американски управляващи, с което започва и падението на САЩ.

То започна през далечната 1953 г. с позорната намеса на САЩ в Корейската война, с което те допринесоха за разделението на Корея (а сега се оплак-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ват, че от време на време севернокорейският диктатор им се изплезвал със своите ракети, което си е само една детска закачка). Не зная защо, но онези политическите коментатори, които обичайно критикуват САЩ, започват с виетнамската война, а пропускат Корея. С нескопосаната си намеса в корейската война САЩ загубиха част от политическото, военното и икономическото си влияние в Далечния Изток и с това ощетиха собствените си интереси. Поради некадърността на собствените си управляващи.

По-късно, в ужасяващата и ненужна на САЩ виетнамска война (вижте колко сме силни и непобедими) те понесоха големи материални и човешки загуби. САЩ позорно загубиха войната, както и значима част от своето военно-стратегическо, политическо и икономическо влияние в Югоизточна Азия. Техните интереси понесоха колосални загуби. Поради некадърността на собствените си управляващи. Негативното въздействие на всичко това върху американското общество беше впечатляващо и почти необратимо. Що филми са посветени на това.

Неправомерната намеса на САЩ в ред централноамерикански държави (стигаща до политически убийства и до провокирани от ЦРУ кървави преврати) доведе до стремителното спадане на авторитета на САЩ и накръняване на интересите им в този район, че дори и в Южна Америка. Поради некадърността на собствените си управляващи.

Идиотската (и с нищо немотивирана) война в Ирак в по-ново време е следващото разтърсващо потвърждение за некадърността на американските управляващи. Защото САЩ бяха управлявани от нескопосания си президент Джордж Буш (младши), бивш алкохолик (излекувал се от пиянството благодарение на настойчивата си съпруга) и притежаващ физиологичния недостатък постоянно да дъвче някаква храна, дори когато ръководи Съвета за национална сигурност в Белия дом, както това явно е показано в американски публицистични филми. А сега самодоволно се усмихва на иногурацията на Доналд Тръмп на 20 януари 2017 г. на Капитолийския хълм във Вашингтон. При посещението си в България на въпрос на наш журналист какво си мисли в момента, президентът на САЩ Джордж Буш (младши) отговори, че го интересува с какво ще го нагостят българите след малко. Потънах в земята от срам заради него, когато чух това.

А някои се чудят, защо все повече (дори и в САЩ) уважават Владимир Путин. То е не защото Владимир Путин е някакво чудо, а защото с поведението си Джордж Буш (младши) (и не само той) пред него изглежда почти като палячо. Пред сериозното и премерено държание на Владимир Путин, което е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

напълно естествено за всеки държавник по света (и затова не е изключение), поведението на американските управляващи внушава мисли за някакво социално израждане. Не само държавните интереси, Джордж Буш (младши) не може да защити дори и семейните интереси, заради което баща му, бившият американски президент Джордж Буш (старши), му удря плесница. Това означава, че на САЩ е ударена плесница – нещо нечувано досега. Какво падение!

В Иракската война САЩ понесоха огромни загуби, намалиха значимо политическото и икономическото си влияние в Близкия Изток, независимо от (уж запазената само за вътрешни хора) легенда за защитата на техните петролни интереси. Не, загубата за американските геополитически интереси в Близкия Изток е невъзстановима, падането на американския авторитет в този район е необратимо. Поради некадърността на техните управляващи. Да не говорим да това, че в започнатата от САЩ иракска война бяха безвъзвратно унищожени или откраднати безценни артефакти на човешката история. Това е варварство, подобно на запалването на Александрийската библиотека преди около две хиляди години (ако не беше този пожар, сега щяхме да знаем много повече за египетската история, за строителството на пирамидите и за това, къде е била и какво е представлявала Атлантида). Не е случайно, че българката Ирина Бокова, която досега успешно ръководи ЮНЕСКО, с тревога сигнализира за големите загуби за човешката култура в иракската война. Че как тогава САЩ ще подкрепят нейната заслужена и полезна за света кандидатура за генерален секретар на ООН? Никога!

Това вече се повтаря повече от десетина пъти (подобни провали на САЩ има и в други райони на света). Следователно действията не са случайни, а системна причина. И тя не е в районите и в обществата, където уж американските интереси били застрашени. Тя е вътре в САЩ, които сами постоянно застрашаваха външните си интереси. Забележете, дори не поставям въпроса дали те изобщо имат външни интереси в такива глобални мащаби. Защото дори и наистина да ги имат (нещо, което се оспорва от много техни опоненти), САЩ дълготрайно и исторически се оказаха неспособни да ги защитят. Всякакъв по-нататъшен опит в това направление окончателно ще ги доведе до дъното.

Затова с избора на Доналд Тръмп за президент американското общество хвана последния влак, отвеждащ го към спасението. За първи път от много години насам американски президент насочва вниманието на избирателите към проблемите вътре в САЩ, а не извън тях. Не зная защо е така: дали защото Доналд Тръмп осъзнава, че САЩ нямат толкова големи външни интереси, или защото осъзнава, че дори и да ги имат, американците не са кадърни да ги опа-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

зят, или пък защото е разбрал колко пагубна е политиката на досегашните американски президенти да отклоняват вниманието на обществото от реалните вътрешни проблеми чрез измислени външни проблеми (един отдавна познат трик).

Ама Доналд Тръмп бил ексцентричен (и едва ли не луд). По-голямата част от американското общество, обаче, като че ли помъдря, като отсече чрез изборите: по-добре ексцентричен, но кадърен президент, отколкото нормален, но некадърен президент. Ама плашел американските жени със сексистките си изцепки (и едва ли не сексуално тормозел жените) и затова сега стотици хиляди се вдигат на протести срещу новия президент. Горките американски жени! *Те не разбират ли*, че е по-добре да имат президент (като Доналд Тръмп), който говори с долната си глава, но затова пък мисли с горната си глава, отколкото да имат президент (като Бил Клинтън), който говори с горната си глава, но затова пък мисли с долната си глава? Освен това американското законодателство и американските институции имат достатъчно надеждни лостове, за да възпрат волностите на своя президент, както това вече се вижда.

Много е възможно назадничави американски прослойки да успеят да отстранят новия си президент. Навремето, преди около 55 години, те отстраниха своя президент (Джон Кенеди), като го убиха в Далас. Той също беше сексуално разкрепостен, но затова пък беше най-кадърния и най-достойният президент на САЩ след Дуайт Айзенхауер, че чак и до днес. Сега се появява нов кадърен президент (Доналд Тръмп) и, изглежда, също така сексуално разкрепостен. Времената вече са други и него няма да го убият. Просто ще му спретнат импийчмънт на измислена от тях нравствена или психическа основа и ще го изритат от властта. Не защото уж се разбирал с Владимир Путин, а защото е по-кадърен от тях (което е най-непростимият грях). Хиллари Клинтън достигна до последния етап на президентските избори в САЩ не защото е толкова умна и способна за тази отговорна мисия, а защото избирателите ѝ направиха реверанс на съчувствие заради миналите изневери на съпруга ѝ (видите ли, ето, такава жена заслужава да управлява САЩ, а не някакви разгонени тапире). Така тя получи своя заслужен морален реванш.

Ама компютърни хакери (руски или не) извадили на бял свят нейни лични файлове и преднамерено я орезиха, за да може Доналд Тръмп да спечели президентските избори (та чак ЦРУ и други специални служби в САЩ сега разследват Тръмп, което си е чисто проба простащина). Да, дейността на хакерите е противозаконна. Но от това не следва, че и изборът на Тръмп е противозаконен. Защото има два варианта: първо, или в тези файлове няма нищо ули-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

чаващо за Хилъри Клинтън и публикуването им не може да преориентира нейни привърженици към Доналд Тръмп; второ, или в тези файлове има нещо уличаващо за Хилъри Клинтън и тогава тя не е достойна (и дори може да е вредна) за този високоотговорен пост. Какво искат противниците на Доналд Тръмп? Хилъри Клинтън да стане президент на САЩ, носейки в себе си тайната на извършени от нея неблагоприятни действия?

Ако Доналд Тръмп бъде отстранен като президент, това ще бъде началото на края на хегемонията на САЩ. В най-добрия случай САЩ завинаги ще останат на второ място в света по много показатели. Те ще бъдат безкомпромисно и безмилостно (но заслужено) изпреварени от такива велики сили като Китай, Русия, Индия. Защото управляващите в САЩ подменят собствените си *истински интереси с криворазбрани интереси*.

Не скривам, че съм фен на Доналд Тръмп. Дори и да го провалят, пак ще си остана такъв. Някои от УНСС и мен искаха да провалят като ректор на УНСС, но не защото не си гледах работата като ректор, а защото бях по-различен и по-кадърен от тях. Тези някои дори не можеха да си обяснят, как така мога да се задържа толкова дълго като ректор, след като не приличам на тях. Защото ефективността на апаратния им опит била многократно потвърждавана от практиката. А аз издевателствам над тях, като с успешните си нестандартни действия опровергавам многолетната им партийна демагогия. (А пък един министър на образованието и науката негодуваше, че моята заплата била по-висока от неговата; защото и през ум не му минаваше, че един министър нищо не значи пред един професор, камо ли пред един ректор.) Действията на тези някои ме амбицираха и затова останах повече от 10 години като ректор (повече от два последователни мандата заради закона “Анти Панев”) напук на тях, а не защото изнурителната ректорска работа ми допаднаше. Напротив, ректорството ми отне 10 години от любимата ми научна дейност.

По стечение на обстоятелствата преди няколко години (когато кандидатурата на Доналд Тръмп за президент на САЩ още не беше актуална, макар че той отдавна я афишираше) прочетох негова книга (написана в съавторство с Киосаки, издигнал се от почти нищото бизнесмен, американец от САЩ, но от японски произход). Написаното много ми допадна, независимо че моята икономическа ориентация е съвсем друга. В тази книга Доналд Тръмп се изяснява като разумен, съобразителен и въздържан бизнесмен, чиито съвети за бизнеса могат да бъдат полезни на много хора в тази област.

За да ръководиш държавата, не е необходимо с десетилетия от преди това да познаваш в подробности уж много сложната работа на административния

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

апарат (Доналд Тръмп не бил познавал тези подробности и затова не ставал за президент, представете си). Административната работа (дори в областта на правото, икономиката, сигурността, международната политика, военното дело и разузнаването) умишлено се представя за много сложна, с което администраторите оправдават незаслужено високите си заплати. Убеден съм, че Доналд Тръмп ще постави на мястото им висшите държавни институции на САЩ, някои от които сега са държави в държавата (посоченото обстоятелство е една от причините за провалите на САЩ). Воят на некадърниците срещу Доналд Тръмп е именно заради това: те са за статуквото, а откачалката Тръмп иска да промени статуквото (да разбърка нагласените с толкова усилия карти, държейки се като слон в стъкларски магазин), именно за да няма държави в държавата. Ето, това е истината. Срамно и позорно е, че много политически коментатори и журналисти (в т.ч. и български), които много добре знаят за посоченото обстоятелство, се правят на заваяни (и дори на ударени с мокър парцал от уж изцепките на Тръмп, който веднъж бил казвал едно, а след това друго, различно от първото), вместо да акцентират върху тази истина и да отворят очите на неизкушените си читатели.

Защо смятам, че голяма част от американските управляващи, в т.ч. и президенти, са некадърни? Причините може да са много и разнообразни, но тук се открояват няколко момента.

Първо, значителна част от тези управляващи като млади са завършили успешно уж престижните американски университети не толкова заради интелектуалните си способности, а благодарение на мощното политическо и икономическо въздействие на техните бащи върху съответния университет. Това е жалката истина и дори е смешно тя да бъде отричана с уж благородно възмущение. Защо казвам “уж престижните американски университети” (макар и те да са много добра материална обезпеченост). Защото, ако обективно и страница по страница сравните научната задълбоченост на учебното съдържание на едни и същи преподавани в американски и български университети икономически дисциплини, ще се убедите, че у нас тя (научната задълбоченост) е на по-високо равнище, отколкото в САЩ.

Ето един пример. През 90-те години на миналото столетие моята съпруга (тогава преподавател в Централния институт за усъвършенстване на учителите – ЦИУРК, при Софийския университет) отишла на опреснителен курс по икономикс, воден от дошли от САЩ университетски преподаватели. Тя си водила записки на обратната страна на предназначени за изхвърляне мои чернови по същата дисциплина. А там е пълно с фигури и формули по икономикс,

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

вече публикувани в мои издания. Когато ги забелязали, американците с изнепада казали “Че ние за какво сме тук?”. Да, повтарям на себе си и аз, за какво сте дошли в България? Но ако сте дошли, за да научите нещо от нас, тогава сте добре дошли!

И още един, но по-друг пример. Мой роднина често ходи на гости при свои приятели в САЩ. При един разговор с тях, отнасящ се за Африка, той непреднамерено им изрежда имената на около десетина държави от Централна Африка. Приятелите му от САЩ се стряскат: ти да не си обучен от българското разузнаване и да си шпионин? Не, отговаря той, зная ги от времето, когато учих в средното училище. За американците това е непонятно. Защото тяхното средно училище е на много по-ниско познавателно равнище от това на нашето средно училище. Същото се отнася и за университетите.

Второ, закономерно е обществената среда да избира за свои управляващи не по-интелигентните и не по-духовно извисените от самата нея. Макар че сред нея има немалко много по-интелигентни и много по-духовно извисени над собственото й средно равнище, тя няма да ги допусне да я управляват (поради завист, злоба и дори поради неразбиране на по-висшето от тях). Затова понякога казвам (с риск да предизвикам негодувание), че за обществото е по-добре да има просветена диктатура, отколкото демагогската демокрация на изборите.

Трето, самата избирателна среда (и изобщо американското общество), средно взето, не е достатъчно интелигентно и духовно извисено. Както вече съм го казвал и другаде, ако изключим купените мозъци и потомците на зверски поробените негри (какво падение, Боже, макар и от една отминала епоха!), останалата част от американците в САЩ са предимно потомци на първите и на последващите ги след тях заселници по тези земи. А преобладаващата част от тези заселници са търсени от европейската полиция престъпници и криминализирани авантюристи, за които вече няма поле за обичайните им занимания в Европа и предвидливо се изнасят и покриват на спокойствие в Америка. Само относително по-малка част от заселниците са по-свестните: обикновени авантюристи, пътешественици, романтични души, амбицирани бизнесмени, избягали от съпругите си и заминали с любовниците си за Америка да търсят нов живот и т.н. Е, тогава как можем да очакваме висока интелигентност и извисеност от днешните американци в САЩ (потомци на тези заселници и наследили манталитета на прадедите си), за които да се наричат копелета е нещо обичайно? (Като чуя копеле, ми се иска да застрелям някого.)

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Признавам, обаче, че трудните условия на живот на заселниците сред тази тогава все още враждебна за тях среда са породили и възпитали у тях уважение към семейните ценности (към семейството като предпазна бариера), до голяма степен запазено и досега. Нещо с което ние, българите, вече не можем да се похвалим. Когато посетих Аризона (Тюсън и Финикс) в САЩ, а след това и Лас Вегас (в Невада), бях приятно изненадан да науча, че младежите до 21 годишна възраст имат вечерен час. Докато сега една значителна част от нашата младеж (изпаднала в акселерационна еуфория) се олигофренизира и криминализира до късно във вечерните барове. Така че няма да мине много време и ние тук в България ще роним кървави сълзи за нашата слободия и криворазбрана демокрация.

Четвърто, има нещо порочно в изборната система на САЩ (и не само на САЩ). Ще посоча само един пример: традиционният телевизионен дебат между двамата финални кандидати за президент на САЩ (резултатите от който имат определено въздействие върху избора за президент). На дебата ще победи не този, който в крайна сметка е по-разсъдливият, а който е по-бързият, по-повратливият, по-умеещият да ухапе словесно (макар и уж културно, но бърз като змия) опонента си, дори по-зрелищният и по-пиарният. Този победител, обаче, няма да бъде по-добрият, по-кадърният, по-умният и по-полезният за САЩ президент, дори при разрешаването на инфарктни международни конфликти. По-разумният не е светкавично и първично реагиращият. САЩ имат нужда от президенти, които разсъждават, а не от такива, при които първичните защитни инстинкти преобладават.

Това не е избор на командоси. Това не е боксов мач, нито е борба между френски петли, на каквото наподобяват президентските избори в САЩ. Как тогава може да се очаква САЩ да имат умни президенти, способни да вземат правилни управленски решения? В това число и в защита на американските интереси. В борбата между френски петли, победилият петел ще оправи по-добре кокошките, но ако хипотетично го поставите да управлява курника и неговите финанси, той ще се провали. С тази работа по-добре би се справил победеният петел (жалко че вече не е жив). Истинско чудо е, че при тази почти извратена, ала каубойска и ала шоуменска изборна система окончателно победи по-умният Доналд Тръмп.

Изборната система на САЩ (и не само на САЩ) е и системно порочна. За какво ни говори постоянно повтарящото се обстоятелство (в т.ч. и у нас), че веднага след изборите победителят или пък избраната институция (парламентът) имат неодобрение от гражданите много повече от 50 на сто. Нали преоб-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ладаващият брой избиратели са избрали именно тях? Да, има десетки положения и изборни правила, които обясняват това разминаване. Но тогава защо ни е такава изборна система (със съответните ѝ правила), при която при изборите избирателите не отразяват адекватно предпочитанията на своето общество? Всички ние избираме при порочна изборна система фалшиви избраници, защото така възвеличаваната демокрация е демагогска демокрация.

{И какви са тези чести предсрочни избори у нас в България? Законът е дал възможност за не особено дълъг срок от 4 или 5 години избирателят да посочи най-достойният и най-способният според него кандидат за управляващ. Не мине и една година, и същият този избирател прави протести и иска предсрочни избори, тъй като не бил преценил добре избора си, а избраният не оправдал доверието му. Но ако за такъв малък срок от 4 или 5 години не си способен да направиш правилна преценка, значи ти си нискоинтелигентен и баламурник и трябва да бъдеш наказан за това, като изтърпиш до края на редовния мандат нескопосаното управление на баламски избрания от теб некадърник. А пък и изобщо не трябва да протестираш, защото, нали знаеш, какъвто народът, такава и правителството. При (уж) демократични избори народът изобщо не трябва да протестира (защото така той протестира срещу себе си). **А не да искаш предсрочни избори!** Това твоето “примък – отмък” и “иди ми – доди ми” обществото, в т.ч. и аз, го плаща скъпо. Честата смяна на управляващите нарушава икономическия ритъм (и не само икономическия) и в парично изражение дори причинява много повече загуби от загубите, които избраните от теб некадърници ще причинят на обществото до края на мандата, и заради което ти протестираш. **Така че, предсрочни избори изобщо не трябва да има!**}

Доналд Тръмп поиска цялостна промяна във философията на американската политика: тя вече да се обърне към решаването предимно на вътрешните проблеми на САЩ. С това той волно или неволно, явно или неявно призна, че (поне засега) САЩ не са способни да решават ефективно външните си проблеми. Но с това той (сигурно без да го е искал) в действителност призна, че обществата по земното кълбо, където САЩ имат външни интереси и се намесват в делата им, в повечето случаи са по-интелигентни и в духовно отношение са по-извисени от американското общество.

Именно това опонентите на Доналд Тръмп никога няма да му простят. Ако не успеят да го свалят, те перманентно ще го тормозят до края на президентския му мандат (някои дори вече заявиха, че не е толкова страшно да се изчака един мандат) с цел окончателно да го подлудят; както страхливите чакали, които, почти клекнали, чакат наобиколената от тях жертва да умре, за-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

щото се страхуват от нея, докато все още е жива и мърда. Но ако Доналд Тръмп успее да се задържи като президент на САЩ и за втори мандат, тогава не той, а неговите политически опоненти съвсем ще изкукат. {Доналд Тръмп още отсега се гласи за втори мандат. Неговият лозунг за първия му мандат е “Да направим Америка отново велика”, а за втория лозунгът е “Да съхраним величието на Америка”. Е, Америка (САЩ) никога не е била велика и никога няма да бъде велика. Но с първия лозунг той признава, че САЩ вече са се сринали надолу. }

Всичко това ми дава повод да заявя още нещо. Много уважавам вече покойният български журналист Петко Бочаров. Често използвам неговата култова фраза “Да, ама не”. Но не мога да приема неговото твърдение, че САЩ е най-великата държава, защото е най-голямата военна сила в света (нищо че е съвсем естествено Доналд Тръмп до иска тя да е велика). Истина е, че САЩ са най-голямата военна сила. Но най-велика не е държавата, която притежава най-голямата военна сила, а тази, обществото на която е духовно най-извисеното. Поради ред причини американската нация не е духовно най-извисената нация в света. Затова САЩ не са (никога не са били и никога няма да бъдат) най-великата държава в света. Казано накратко, най-силният не е най-великият. Може така да не е било в пещерните времена (тогава най-силният е бил и най-великият), но това време отдавна е отминало и атавистичната носталгия по него вече дори не е отвратителна, а е само жалка. Както е жалко да превръщаме президентските избори в боксови (и в други) мачове, достойни за шоу предаване. И да чоплим фъстъци (за кашу не всеки има пари), докато ги гледаме по телевизията.

И накрая. Протестите срещу Доналд Тръмп много ми приличат на почти едногодишните протести у нас, които преди няколко години бяха организирани срещу правителството на премиера Пламен Орешарски. Защото и в двата случая президентът на САЩ и премиерът на България са законно избрани; защото и в двата случая протестиращите не знаят какво точно в крайна сметка искат; защото и в двата случая протестиращите не са достатъчно интелигентни личности; защото и в двата случая техните протести са против интересите на собствените им страни. Например, споменатите протести у нас не бяха за благото на България. Колкото и дълго непросветените и неинтелигентните (но затова пък уж заможни и красиви) да крещат под прозорците на министерския съвет (при премиера Пламен Орешарски), да хвърлят угарки по ларгото в София и да пикаят по ъглите в близките улици. А пък будалите като мен да

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

плащат местни данъци, за да може столичната община да изчисти тези боклуци.

Защо сте непросветени и неинтелигентни ли? Защото не знаете, че сте лумпени; а не го знаете, защото не знаете що е то лумпен (което е нещо съвсем различно от дрипльо) и значи Ви липсва обща култура. А липсата на обща култура често се превръща в некадърност там, където работите. То, ако бяхте много кадърни (и необходими) в работата си, нямаше да отсъствате почти цяла година от нея, за да си дерете гърлата и да вресите като кози за нещо, от което не разбирате. Поне да знаехте какво точно искате! Можеше и да Ви си даде, след което щяхте да пикаете кръв, когато разберете, че не всичко, което хвърчи, се яде (колкото и да сте го искали, та чак ви е било дадено) (а пък правителството на Пламен Орешарски си отиде поради съвсем други причини).

За Вас, кибичели и пикали почти цяла година под прозорците на премиера, напълно важи поговорката “Ум царува, ум робува, ум патки пасе”. Сигурно се сещате, отдавна сами сте се класирали в третата позиция! И само не си въобразявайте, че като сте патки, сте и патици. Докато станете патици, още много правителства ще се сменят зад прозорците на югоизточната част на втория етаж на министерския съвет. Колкото и да сте инат, толкова дълго няма да издържите под тях (ако имате глупостта отново да се появите там). Както няма и да ви помогне (макар и само символично като доказателство, че старата система вече я няма) затварянето скоро след 1989 г. на тунела, невидимо минаващ съвсем покрай подлеза на ларгото и свързващ под земята вип асансьорите на партийния дом и министерския съвет.

Ако нещо не Ви е ясно, попитайте вашия тогавашен ментор Бойко Борисов да Ви го изясни. На него много неща му са ясни. Например като това, че в близко бъдеще България я чакат тежки икономически проблеми, с които той няма да може да се справи. И си врътна опашката (като котката, когато ми е ядосана, че недостатъчно я коткам), подаде си оставката като премиер (без никой да му я иска) и предизвика предсрочни парламентарни избори (напук на коалиционните му партньори, които все номера му правеха). Уж защото бил обиден, ама много обиден, че Цецка Цачева не е избрана за президент на България. А в действителност, защото много добре знае, че не може да се справи с идващите проблеми (за значима част от които самият той си е виновен). Изобщо, некадърно създаваш нещо, после некадърно не можеш да го премахнеш, но затова пък много кадърно (почти като фокусник) го подхвърляш и натресваш на други. Колко умно!

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Бре, да му се не види! Откъде почнах и докъде стигнах. Къде го чукаш, а пък то къде се пука. Съвсем на друго място. И как тогава да не вярваш на марксистката диалектика, която ни убеждава във всеобщата връзка и зависимост в природата и в обществото. Защото между чукането и пукането има невидими канали и тунели. Толкова невидими, че дори винаги и всичко знаещият Бойко Борисов може и да не ги види. Защото е много по-лесно да видиш ягодите в съседната градина (в Банкя) и да ги крадеш, отколкото гнилоците в собствената. Който не ги вижда в собствената си градина и, още повече, който не вярва че ги има там, винаги ще си бъде не само чукнат, но и пукнат. Тогава боят, който може би е изял от майка си, загдето е крал ягоди, ще бъде най-милата майчина милувка. Затова (казвам го съвсем честно), независимо че съм му опонент (и то конструктивен), истински уважавам Бойко Борисов: защото толкова затрогващо уважава родителите си. И защото така трогателно е запазил старата родна бащина къщичка отзад под сянката на новата къща, за да му дава опора и утеха в живота.

София, януари 2017 г.

Публикувано в Интернет през март 2017 г. [148.17.03].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

**11. НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ЕКСПЕРТИ
С ПОЛИТИЦИ**

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-03)

Неправомерната подмяна на експерти с политици е един от основните проблеми на съвременното човечество. Тя е една основните причини за неговите неблагоприятия. За ненужните войни и за ужасяващата беднота. За всичко онова, което повечето от нас отхвърлят, но нищо не правят, за открият и изтръгнат корена на злото. Преди няколко години някои у нас съвсем сериозно и дълбокомислено спореха дали правителството, което предстои да бъде съставено, да бъде експертно или политическо (съставено от партийни фигури). Този спор бе колкото жалък, толкова и смешен. Това е все едно да спориш дали едно плюс едно е две или не е. Разбира се, че правителството трябва да бъде експертно (защото е простотия да не е такава); защото въпросите, които има да решава за благополучието на страната ни, изискват експертно решение, т.е. решение, което ни дава науката в лицето на нейните експерти. Защото науката (и никой друг) е тази, която трябва да управлява, а не политиците.

Ама министрите си имали експерти, които ги съветвали. Ами тогава най-добрите им съветници експерти да станат министри на тяхно място; досегашните политически министри, които не са експерти, за чий ... са ни. Когато известно време сред 1989 г. чух, че към министерствата има политически кабинети, ми призля. Този израз ми напомня за ЗКПЧ-тата (заместник командирите по политическата част във военните поделения от времето на социализма). Сега това са политическите първенци и първите съветници в министерството. Издигнати от своята партия, победила на изборите (или намираща се в коалиция с нея). Разбира се, министърът трябва да има кабинет от експерти, но защо трябва да се нарича политически?

Когато обсъждахме един въпрос, свързан с развитието на висшето образование у нас, един министър на образованието и науката (бивш архивар) ми каза (в качеството ми тогава на ректор), че неговото становище е според вижданията на партията, която го е поставила на този пост. Той така и никога няма да разбере, че нито един действително рационален въпрос (от чието решаване зависи позитивното функциониране на обществото) *не е и не може да бъде* партиен или пък партийно обосноваван (той само привидно е такъв, защото

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

насила и противоестествено са го оцветили като такъв). Без значение от какво естество е този въпрос, както и дали е международен или национален, дали е общонационален, регионален или индивидуален. Както и без значение за коя партия става дума. Министрите трябва да бъдат най-добрите експерти от съответната област. Ни повече, ни по-малко. Иначе нищо добро не ни чака. Както и става. У нас и не само у нас.

Не е случайно, че сред различни слоеве от населението отвращението към политическите партии и към партийно-политическата система нараства. Тук не става дума за някои конкретни партии, а отношението към партиите по принцип, към партийно-политическата система изобщо. Тя не само е изначално извратена, тя вече е и отдавна прогнила. Негативността към партиите дори се просмуква и във висшите етажи на властта. Много симптоматично е, че в речта си при инаугурацията във Вашингтон новият американски президент Доналд Тръмп заяви, че тук и от този момент властта вече не е на политическия елит, а на народа. Той почти не благодари на Републиканската партия, която издигна неговата кандидатура за президент и го подкрепи на изборите (поради което вечните моралисти, които не са способни да сътворят нещо реално и затова морализаторстват, сега го обявяват за неблагодарник). Макар и подкрепян от БКП, новият български президент Румен Радев не показва искрени (макар и уж завоалирани) признаци на партийна пристрастност. Той спечели убедително, именно защото не е и на идва като политическа личност. Същото е и с Доналд Тръмп. Той идва извън омразната и отдавна компрометираната се политика на политическите партии. Американското общество именно затова го избра. Ако неговите упорити опоненти не са разбрали това, те няма да могат да намерят необходимите адекватни инструменти, за да го отстранят. Впрочем, не забелязахте ли, вече бившият български президент Росен Плевнелиев изрично подчерта, че той не желае и няма да членува в никаква партия. Каквато и да е оценката ни за неговото президентство, неизречената пряко (и навярно външно отричана от него) неприязън към партиите прозира в думите му и може само да бъде адмирирана.

И да се разберем. Говоря за политическите партии, за партийната политика и за партийните политици. Само заради краткост ги наричам политици. А не говоря за политиката изобщо, която има много форми и разновидности. Не говоря за *икономическата политика*, за производствената политика, за образователната политика, за социалната политика, за международната политика, за геоикономическата политика, за етническата политика, за военната политика, за научната политика, за технологичната политика, за здравната политика и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

т.н. Защото изработването на всички тези (и много други) необходими политики, както и регулирането и управлението във всички тези области трябва да се извършва от съответни на тях професионални експерти, а не от политици (не от партийни политици). Защото *политиците са търтеите на обществото и те са излишни* (както вредните, така и безвредните измежду тях според конкретните обстоятелства). Те системно и обективно са ненужни.

За целесъобразното и ефективното управление на обществото (като цяло и за неговите части), както и за формулирането, отстояването и защитаването на неговите интереси политиците са непотребни. Нещо като ненужна вещ. Това е работа на експертите. Тяхната експертиза и техните управленски действия (както и управлението в неговата цялост) са напълно достатъчни за благо на нацията, на обществото, на народа. Партийното обагряне и партийното обосноваване и благославяне на тяхната експертиза и на тяхното управление не само е ненужно, то е и вредно, защото често пъти противоречи на науката (да не говорим за излишните разходи за неговото поддържане). То е смешно, жалко, противоестествено, в много от случаите извратено. Всичко това показва, *че и партийната система* като цяло е вредна и тя трябва да отмре и да изчезне като вредна.

Спомням си как веднъж при посещение в зоологическата градина в София една маймуна плюеше върху един плосък камък, после го търкаше по стената до нея, и след това ме гледаше доволно и дълбокомислено, с което искаше да ми каже колко умно, интересно и полезно е това, което тя вършеше. И искрено вярваше, че предизвиква у мен одобрение и възхищение от нейната умна и полезна дейност и че ми доставя удоволствие (заради което всеки момент ще започна радостно да цвиля като кон или поне да въртя опашката си като куче около своя господар). До такава степен, че маймуната чак предизвикваше у мен умиление и подразбиращо се снизхождение. Това толкова ме развеселяваше, че наистина се убедих в абсолютната необходимост и полезност от зоологическата градина (наред с познавателното ѝ значение). Точно толкова, колкото депутатите в народното събрание с цирковете, които разиграват, ни убеждават в тяхната абсолютна непотребност и неполезност (наред с липсата на познавателен смисъл от наблюдаването на тяхната дейност). Самата дълбоко погрешна постановка за смисъла от партийната политика и извратеният начин на избиране на народните представители и определяне на министрите (т.е. на партиен принцип) дават основание за посочения извод, дори и ако нашите депутати и правителствени дейци да бяха най-просветените и най-добрите хора на света.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Ще кажете, че част от политиците са експерти в някаква професионална област. Да, така е. Но ако те си гледат добре работата като експерти, битността им на членове на дадена партия е напълно излишна в експертната им дейност. Например, аз си гледах работата като ректор на УНСС повече от 10 години, без да се опра на никоя партия или пък на някакъв партийен принцип (дори обратното, дейци от различни и противоположни партии все ми се натрапваха в опит да извлекат някаква неправомерна за себе си изгода от университета). Ако тези експерти са в определена професионална област, но по партийна повеля са станали министри в друга професионална област, това пък вече е подигравка с конкретната управленска работа и в такова положение има нещо социално престъпно. Изобщо, както и откъдето и да го погледнеш, политикът и партийността са излишни и вредни.

Някои казват, че конкретните въпроси трябва да ги решават експертите, но общите проблеми на управлението – политиците. Това е демагогия. Измислена от некадърни политици, за да оправдават скъпото, но ненужно за обществото съществуване на тяхната уж полезна дейност. И е истински социален атавизъм, тъй като това е имало някакъв смисъл в по-далечно време. Защото теорията на управлението отдавна вече има методология и е разработила методи за оценка и управление на ситуации и на системи на най-различно обществено равнище, дори и на най-високо. Само че партийните политици си нямат и хабер от това. Това е все едно да сложиш онази маймуна, която навремето гледах в зоологическата градина, да управлява завод или космически кораб.

Бедността на големи слоеве на населението се дължи предимно на неефективното функциониране на обществото, което от своя страна е причинено не само и не толкова от некомпетентността и корумпираността на отделни управляващи, колкото от това, че те управляват от позициите на дадена политическа партия. Тъй като обвързаността с партийната принадлежност разяжда кадрността и я превръща в некадърност. Така в партийната среда не само поначало некадърните са некадърни, но и поначало кадрните се превръщат в некадърни. Некадърността става всеобщо явление и тя е причина обществото да понесе огромни икономически загуби, по-големи от загубите, които му насаят корупцията, кражбите и престъпността изобщо.

Безспорно, добрите професионални решения в областта на управлението се постигат с дискусии и спорове в съответната област. В това число и в народното събрание. Например в областта на икономиката най-добрите експерти по икономика трябва да дискутират помежду си от позициите на *икономическата наука* и *икономическата практика* (а не от различни партийни позиции),

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

за са достигнат до възможно по-обоснован проект на управленско икономическо решение. В областта на медицината най-добрите експерти по медицина трябва да дискутират помежду си от позициите на медицинската наука и медицинската практика (а не от различни партийни позиции), за са достигнат до възможно по-обоснован проект на управленско медицинско решение. Различните позиции по даден проект трябва да произтичат от различни направления и съображения в дадената наука. (Сега това се прави от позициите на различни партии и то прилича на квакане на жаби от различни локви. Каква мила, но жалка жабешка идилия. А пък случаите на еднакви становища между тях само допълнително потвърждава тяхната ненужност като партии. Ама някои въпроси били надпартийни, а пък други не. Не! Всички въпроси, обществени и не-обществени, национални и международни, още по своята първоначална определеност и изначална същност са дълбоко непартийни, надпартийни и подпартийни въпроси, и изобщо извънпартийни).

Различните професионални проекти трябва да се дебатира в народното събрание, което да вземе окончателно решение въз основа на парламентарни дискусии между различни професионални направления от позициите на различните науки (а не между различните партии). Така ще се получи научнообоснована (а не партийно и коалиционно удобна) преценка за разпределение на ограничените национални ресурси.

Сами разбирате, че такъв подход, при който науката управлява, а не партиите (последните уж от научни позиции) изисква коренна промяна в начина (дори и в цялата философия) на номинирането (на предлагането и на издигането) на кандидати за избор на народни представители. Разбира се, това трябва да става на мажоритарен принцип (както основателно иска Валери Найденов), но не партиите трябва да номинират. Затова, ако някой иска доброто на България, *той трябва да осъзнае необходимостта от дълбока (кардинална) промяна на конституцията и на други важни законови актове, в т.ч. и най-вече на изборния кодекс.* Конституцията трябва да постанови съставът на народното събрание (примерно не повече от 120 депутати) да се състои от квоти по професионални направления с по определен брой депутати (с квоти за инженери, икономисти, лекари, военни, културни дейци, просветни дейци, дипломати, регионалисти, администратори и т.н.) в качеството им на експерти. Всеки един от тях трябва да представлява интересите на цялата страна и на цялото общество от позициите на различните професионални направления, които представят обективно присъщите различни страни и аспекти на обществения живот и на обществената система в нейната цялост.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Според изборния кодекс кандидатите трябва да се номинират от различните професионални сдружения (съюз на лекарите, съюз на учителите, съюз на икономистите, съюз на военните, съюз на инженерите и т.н.). Всяка от тези институции представлява интересите на страната като цяло според различните професионални области (и те нямат нищо общо със синдикатите, които са призвани да защитават интересите на работещите в съответната област). И партиите не могат да участват в този процес, поради простата причина, че те по определение разделят, а не обединяват обществото (те правят своите предложения най-вече от позициите на различни обществени прослойки, като често пъти дори това е само симулирано от тях).

Тогава партиите, без да са забранени (който иска да си прави партия) сами ще се разпуснат и така ще лъсне цялата истина за тяхното противоестествено и противообществено съществуване. Междупартийните дискусии (обичайно извършвани върху антинаучен принцип) са дискусии между части на изкуствено (преднамерено) създадено разделение (тук властва принципът *разделяй и владей*), докато междупрофесионалните дискусии (извършвани върху научен принцип) са дискусии между части на естествено (непреднамерено) възникнало разделение върху основата на обективно присъщата многостранност на обществената система. Докато при партиите са налице субективно изсмукани от пръстите обществени различия.

Наличието на едва ли не на повече от 300 партии в България е не просто-тия, но простащина на квадрат. Дори се забелязва една набиваща се в очи закономерност: колкото повече обществото и неговата държава отиват към дъното, толкова повече нараства броят на политическите партии. Всеки нискоинтелигентен и недостатъчно просветен, като е неспособен да се изяви пред себебеподобните си по един достоен за него и рационален за обществото начин, прави партия. Мислейки че при този му акт всички ще ахнат от възхищение, а жените ще се хвърлят на врата му. И обосновавайки и основавайки партия, той изразява (че чак до просълзяване) възмущение и протест от икономическата и духовната нищета на обществото. Обществото е бедно, защото правиш партия, бе!

Отделните депутати в националното народно събрание трябва да защитават интересите на цялото общество и държава, а не на отделни нейни райони (пълна глупост е да се смята, че сега избраните по избирателни райони депутати защитават в парламента интересите на дадените райони; освен това ние сме малка страна и не сме конституирани на федерален принцип). (Впрочем, в това свое изложение изобщо не вземам отношение към местните избори, което е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

съвсем друга тема.) Номинирането (издигането на кандидатурите) на кандидатите за депутати за националните избори не трябва да става по избирателни райони на страната (което, впрочем, сега си е пълна пародия и е подигравка със съответния район), а по професионални направления (по професионални гилдии), като за всяко едно място те предложат по няколко кандидата измежду най-добрите си експерти.

Всеки депутат в парламента трябва да бъде избран пряко от всички избиратели в страната, както например се избира президентът. Депутатът трябва да бъде избран *в качеството му на експерт* от дадена професионална област (предложен и номиниран от своята професионална гилдия) и в никакъв случай като политик и още по-малко като партийен политик. Обществото има вопиюща потребност не само от експертно правителство (представляващо изпълнителната власт), но и от експертно народно събрание (представляващо законодателната власт). По такъв начин и президентът на републиката няма да бъде не само явно, но няма да бъде и неявно ангажиран с каквато и да е политическа партия. Сега усилията на много хора напразно и абсолютно неефективно се хабят за междупартийни боричкания. По-добре е те да бъдат заменени с усилия за междупрофесионални дискусии (между различни науки), пък дори и за междупрофесионални боричкания. От обществена гледна точка това е много по-ефективно от сегашното състояние на нещата.

Това означава, че цялостно трябва да се промени и медийната философия. И то не заради самите избори или пък непосредствено преди самите избори. С помощта на медиите всички граждани трябва изобщо да познават най-способните си експерти в науката и практиката и в какво се състоят техните приноси: най-способните лекари, най-способните учители, най-способните икономисти, най-способните инженери, най-способните военни, най-способните юристи и т.н. (а не само най-способните спортисти и най-способните шоу изпълнители, както е сега). Така че, когато наблизат изборите, всеки избирател (но без предизборна агитация) сам и по естествен начин ще прецени за кои от предложените от професионалните направления (гилдии, съюзи) кандидати да гласува.

Някои сигурно ще кажат, че в професионалните общности също има некадърници и че те също ще номинират за депутати некадърници, както това сега правят партиите. Само че разликата е много голяма. Не по-малко от 90 на сто от номинираните от партиите за депутати са некадърни, докато в професионалните общности (при липса на партийна опека вътре в тях) номинираните некадърни ще бъдат не повече от 20 процента. Тъй като тук експертността

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(особено в научните среди) има голяма тежест в кариерата (докато в партийната кариера най-важното е разтягането на локуми). Но разликата между 90 процента некадърни депутати (предложени от партии) и 20 процента некадърни депутати (предложени от професионални общности) е не само количествена. Тя е и качествена. Защото професионалният провал на некадърния депутат в междупрофесионални дебати в народното събрание, където истинските експерти преобладават, означава провал за кариерата на този депутат в неговата професионална общност. Там той може да стане и за посмешище. Докато глупостите, които сега партийно издигнатите депутати говорят в народното събрание по-скоро се възприемат едва ли не като игра на артисти в комедиен театър. И те нямат никакво отражение върху тяхното бъдеще.

Затова, ако искаме управлението на управляващите да бъде наистина ефективно за обществото, то трябва да се извършва в такава система, при която всеки експертен провал (и дори всяко експертно необосновано предложение) на някой управляващ да има фатални последици за неговото бъдеще. Тогава (за разлика от сега) не всеки ще приеме да стане депутат или министър, както, например, не всеки би се наел да стане сърдечен хирург, ако няма действителните способности за това (където дори една малка негова грешка може да го отведе в затвора). Затова пък при действащата сега изборна система дейността на депутата изглежда като празноглаво и безотговорно, но високо платено занимание. За сметка на всички нас. Защото има неправомерна подмяна на експерти с политици.

Зная, че някои мои доброжелатели ще ми кажат: всичко, което тук ни го внушаваш, изглежда много добре, но е утопия. Защото политическите партии никога няма да допуснат партийната система да бъде омаломощена и дори да бъде премахната, както ти искаш. Не е необходимо да бъда убеждаван в това. Много добре зная, че всяка система (и то не само партийна) се стреми да запази основното си качествено състояние, да не накърни своя хомеостазис (вж. *икономически хомеостазис*) и да съхрани статуквото. Зная също така, че провокираните извън системата действия, които да я разрушат, много рядко са успешни. Историята (и теорията на системите) ни говорят, че системите най-вече се саморазрушават и то поради системната си недостатъчност.

Но и като че ли наистина е утопия да се смята, че политическите партии биха допуснали такова саморазрушение. Проблемът е именно в това: че нещата трябва да станат отвътре, а отвътре като че ли никой не би го допуснал. Но всичко е до време. Защото с течение на системното си развитие консервативните системи загиват и достигат до границата на системна недостатъчност и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

системна невъзможност (вж. *икономическа катастрофа* и *икономическа бифуркация*). Мисля, че обществото вече е достигнало да границата на търпение-то, до червената линия. Особено на фона на изчерпването на световните ресурси. Тогава отделни елементи (отделни лица) от позициите на статуквото (стъпили на статуквото, защото няма друго на какво да са стъпили) започват да рушат това статукво. Забележете, смяната на съветската система бе извършена не отвън (което беше невъзможно), а отвътре (за най-голямо учудване на уж всезнаещото ЦРУ, сварено по бели гащи по този въпрос; което е поредното доказателство за некадърността на американските управляващи); тази смяна бе извършена не отдолу (което беше невъзможно), а отгоре. Смяната на системата у нас през 1989 г. започна вътре в БКП, а не отвън нея, и не от низките ѝ равнища, а от върховете ѝ (въпреки че инициаторите на преврата от 10 ноември 1989 г. не са искали да сменят системата като цяло, в действителност именно те започнаха този процес, а не никакви бледи дисиденти, които с малки изключения дори и не разбират от социална наука и социална практика). Затова пък СДС открадна чуждия преврат (и чуждата смърт), за да си го присвои, с което преопредели и собствената си смърт.

Така че, независимо от оценките за характера на смяната на системата, тя започва отвътре. Смятам, че не ще мине много време и разрушаването на партийната система ще започне отвътре, чрез действията на изтъкнати нейни представители. Като плахи наченки на този процес трябва да разглеждаме изборът на Доналд Тръмп и на Румен Радев за президенти на САЩ и България (убедителната им победа се дължи именно на това, че те не са политици, че реално не са представители на омразната политическа прослойка, макар и да бяха и партийно подкрепени). Такива наченки са и все по-настойчивите гласове у нас за мажоритарни избори (колкото това и да е палиативно в условията на партийна среда).

В крайна сметка, обществото е тази сила, която трябва да отхвърли участието на политическата партийна система в парламентарните избори и в управлението на страната изобщо. Ако то не направи това (поради социална незрялост или поради инерция – каквото е било, такова и ще бъде), обществото (и най-вече нормалното мнозинство от него) ще продължава да живее в материална бедност и в духовна нищета. За което самò ще си е виновно.

София, февруари 2017 г.

Публикувано в Интернет през март 2017 г. [148.17.04].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

12. ПОРОЧНОТО ЗАЧАТИЕ В ОБЩЕСТВОТО

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА НЕПОРОЧНО С ПОРОЧНО

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-04)

Тук нямам предвид лъжливата религиозна легенда за уж непорочното зачатие. Защото биологичното зачатие (в т.ч. и на човека) е именно непорочното. То е най-непорочното, най-истинското и най-възвишеното нещо; то е природно тайнство, пред което можем само да се прекланяме и на което да се възхищаваме. А библейското непорочно зачатие на Иисус Христос е фалшивото. Именно то е порочното и антибожественото зачатие (ако изобщо беше възможно).

Настоящата статия, обаче, е в съвсем друго направление. Тя е посветена на случаи на небиологичното порочно зачатие в обществото. Които за съжаление стават често и са с негативни и дори с фатални за хората и за човечеството последици. Порочно зачатие в обществото е замислянето и осъществяването от хора на нова ситуация в дадена област на обществото, която (ситуация) противоречи на основополагащите системни зависимости в тази област, т.е. е системно и логически несъвместима с нейния (на областта) хомеостазис (вж. *икономически хомеостазис*). То е порочно, защото е системно порочно (вж. *икономическа система*). Независимо от това, дали е направено от благородни или от неблагородни подбуди. И независимо от това, дали извършителите му осъзнават или не неговата порочност. Те са действително виновните, независимо от това, дали са невинни или не. Незнанието им за неговата порочност, както и евентуалната благородност на подбудите им не ги оправдават. Пред човечеството, пред близките им и пред тях самите. Защото човек не трябва да се занимава с нещо, от което не разбира. Страшното е, че много често човек не разбира от това, с което се занимава. Където е именно коренът на злото. И заради което порочното зачатие в обществото е често срещано явление. Особено като се има предвид, че то е много измамно и подвеждащо. Така в обществото се извършва неправомерна подмяна на непорочно с порочно.

В кратък срок порочното зачатие изглежда и се представя като непорочно, едва ли не като най-справедливото нещо на света. В кратък срок то внушава надежда и добра перспектива. Но в дълъг срок то постепенно, но неумолимо и

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

закономерно се изражда в порочно зачатие, каквото в действителност и по дълбоката си същност (но прикрито) е било още в самото си начало. В дълъг срок то се оказва безперспективно, безнадеждно и обречено. За да достигне в крайна сметка до своя логичен и закономерен исторически край – до неговия крах, до неговата гибел, до неговото изчезване, както на него самото, така и на неговите рожби (тъй като от порочното зачатие се раждат порочни рожби). А първоначалната идея за порочното зачатие (макар и не наричана така) се превръща в своята противоположност, което, за съжаление, може да доведе след себе си и до опорочаването на истински непорочни зачатия, защото покрай сухото гори и суровото. Може да се окаже дори, че тези косвени и вторични негативни последици от порочното зачатие да са далеч по опустошителни от неговите преки и първични неправомерни последици. Защото те неправомерно (системно неоснователно) опорочават самата идея за необходимостта от зачатие в обществото, без което общественият прогрес е немислим. Тук ще посоча няколко примера.

(1) Болшевишкият (наричан още съветски) социализъм е погрешно заченат. Затова още от началото той носеше в утробата си собствената си гибел. Свидетел на което е нашето поколение. Защото той е в противоречие с *научнообоснованата идея* на Карл Маркс, според която социализмът първоначално трябва да победи в относително най-развитите капиталистически страни (за което трябва да са налице необходимите за това предпоставки). Тъй като в тези страни има относително материално и духовно (в т.ч. и интелектуално) узрели общества. Които са не само и не толкова са способни да направят социалната революция, на да я развият върху основата на вече достигналите до необходимото за началото на социализма равнище на материална и духовна зрялост. В. И. Ленин, макар и добър философ и икономист, се оказа лош социолог и психолог. Той (за разлика от К. Маркс и уж доразвивайки неговото учение и уж внасяйки принос към марксизма) издигна *научно обоснованата теза*, че социализмът първоначално може да победи и в слаборазвита страна (каквато бе неговата крепостническа феодална Русия), извършвайки смъртен скок от феодализма към социализма (прескачайки капитализма).

Но тази страна тогава нямаше онова относително материално и духовно (в т.ч. и интелектуално) узряло общество, което е необходимо за социализма. По-точно, тя нямаше необходимото за началото на социализма равнище на материална и духовна зрялост. Тя (и по-точно болшевишката партия) беше само

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

способна да направи кървавата социална революция, но не и след това да развие и да утвърди върху тази основа истинския социализъм.

Затова болшевишкият социализъм се оказа не само порочно заченат, но и самият той беше исторически порочен, като сталинските изстъпления, идеологическата диващина и декретирането на науката са само едни от индикаторите на неговата порочност. Кое и предопредели неговият логичен край. Този логичен край (отложен най-вече поради външни обстоятелства, каквото беше безумната агресия на хитлеристка Германия) бе заложен още в самата утроба на революцията от 1917 г., където този край се подготвяше латентно и чакаше своя час. Ако през 1917 г. Карл Маркс беше възкръснал от гроба си, той сам щеше да пожелае отново да се върне там. Има едно изумяващо доказателство за системната недостатъчност на болшевишкия социализъм: това, че неговата стабилност зависеше само от едно лице. Предателството на Михаил Горбачов (умишлено или не) беше достатъчно, за да се сринат комунистическата партия, болшевишкият социализъм и цялата съветска система.

Такава система, дори добра и справедлива според редица критерии, се оказа исторически обречена. Заради порочното си зачатие. Тя беше като огромна и забележително конструирана пирамида, но закрепена върху земята с върха надолу и стояща с основата нагоре, която можеше да бъде бутната и съборена само от един човек (та макар и да е най-важният в тази система). Такъв човек можеше да бъде и луд като Сталин. Що за обществена система е това, която зависи само от един човек (пък нека да бъде и най-способният), който като всеки друг човек може да бъде подложен на превратностите на съдбата? Именно на това обстоятелство съм се учудвал най-искрено още много отдавна. И както се видя, никакви конституционни механизми не се оказаха достатъчни, за да спасят системата от нейната вътрешна системна недостатъчност.

Защото тя беше порочно зачената и затова сама по себе си исторически обречена (поради вътрешносистемни причини) без някаква особена външна деструктивна намеса. Това бе обществена система, която целият капиталистически свят не успя да събори въпреки колосалните му усилия, но която се самосъбори без почти никакви усилия. Това показва, че системата на болшевишкия социализъм не изучаваше и не познаваше много добре самата себе си (въпреки забележително построената политическа икономия на социализма). Защото една система (която и да е тя) най-добре се изучава и познава от позиции извън самата нея. Но болшевишката система, и особено съветската система, много не беше склонна да я изучават и опознават отвън. Тя предимно се самоизучаваше и самоопознаваше и не предоставяше навън достатъчно истин-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на и пълна информация, необходима за нейното обективно изучаване и опознаване. Това беше един от основните й кусури, които я повлякоха към дъното и които задълго компрометираха автентичната и научно обоснована Марксова идея за социализма.

(2) Не мислете, че след горните ми констатации, сега лея сълзи на умиление от обществената система, в която понастоящем живеем. Защото обществената система, която замени болшевишкият социализъм в източноевропейските страни (включително и в България), е също порочно зачената. Нещо повече, социално тя е по-лошата, по-несправедливата, по-убийствената и по-порочната от предходната. Едно порочно зачатие бе заменено с друго порочно зачатие, **което е по-порочно от първото**. Сега всички ние, честни или безчестни, отново живеем в условията на порочно зачатие и всеки от нас (честен или безчестен), иска или не иска (разбирайки или не разбирайки, усетно или неусетно) ежедневно и ежечасно се опорочава. Разликата е само в това, че грубата (кървавата) социалистическа революция беше заменена с нежната (безкръвната) антисоциалистическа революция.

Но не по-малко убийствена! Защото убийственото насилие на социалистическият репресивен механизъм на държавата бе заменено с убийственото насилие на антисоциалистическия нерепресивен механизъм на пазарната власт. Породената от либералния пазар (една от формите на *финансовата пазарна икономика*) бездна между богатите и бедните доведе до преждевременна смърт, причинена от глад и болести поради бедност, **много повече хора**, отколкото доведе до преждевременна смърт насилието на социалистическата власт (да не говорим за интелектуалното опростачване и моралното падение на огромна част от съвременното общество). И не само това. Порочно заченатият социализъм беше много социално по-справедлив от порочно заченатият пазарен антисоциализъм. Историята на човечеството през последното едно столетие накратко като че ли може да се определи само по един начин: **от трън, та на глог**.

И само такива заваяни като мен уж теоретици си мислят, че виждат в далечината светлина в края на тунела: че като порочно зачената и днешната социална система е исторически обречена; либералната пазарна икономика сама ще се срине поради изначалната си системна недостатъчност. Защото човечеството, за да съществува, трябва да консумира, а за да консумира, трябва да произвежда. Но производството може да произвежда само при съразмерни (релевантни) с неговата обективна (независеща от нашите прищевки) структу-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ра зависимости в разпределението на доходите, създадени от същото това производство. Само естествено наличната еластичност на различието между производство и доходи позволява колосалното от гледна точка на социалната справедливост различие в доходите все още да не срива порочно заченатата система на либералния пазар. Но тази еластичност не е безкрайна. Тя е достигнала червената линия. След толкова много разтягане и най-еластичният и най-хитроумно изработеният ластик се скъсва.

И това ще стане не в слаборазвити, а в силноразвити страни. Без кървава революция и както го е предвидил Карл Маркс. Експроприаторите ще бъдат експроприирани, защото при тези условия те вече са унищожили източника на извършваната от тях експроприация. Защото при либералния пазар, и особено при изчерпващи се световни ресурси, производството се превръща не само в куче, което, обикаляйки около дървото, гони собствената си опашка, мислейки че тя е чужда и надхитря някой друг, но и в куче, което започва да хапе и да яде от собствената си опашка, докато най-после се самоизяжда изцяло и от него няма да остане нищо. Именно тук е надеждата. Защото първичните механизми на самосъхранение на обществото ще отхвърлят порочно заченатия либерален пазар. И тогава ще дойде идентичният социализъм, който оптимално ще съчетава личните с обществените интереси.

Обърнете внимание на следното. До Втората световна война капитализмът (в по-силните капиталистически държави) разпалваше войни, защото това икономически му беше изгодно: бъдещите приходи (в най-различни форми) идващи от победените държави бяха по-големи от направените разходи за войните (салдото беше положително). След Втората световна война обаче една по-голяма война би прераснала в ядрена, при която няма да има победители победени. Икономическото салдо от големите войни очевидно ще бъде отрицателно и затова капитализмът се отказа от тях. И само от време на време малкумните му държавни ръководители разпалват по-малки войни, колкото да показват мускули, но без да допуснат тяхното прерастване в ядрени.

Сега либералната пазарна икономика (като баш капиталистическа) отново е изправена пред подобна ситуация, макар и от съвсем друг характер. Досега при либералния пазар съществуването на различие между богати и бедни беше изгодно за богатите, защото в икономическия статус, в който се намираха бедните, те все още можеха да произвеждат, като създадени от това доходи се преливаха към богатите и те бяха по-големи от разходите за социалното обгрижване на бедните. Салдото беше положително. Но вече се вижда, че понататъшното нарастване на пропастта между доходите на богатите и бедните е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

достигнало до критичната точка, след която бедните не само субективно няма да с съгласни със статуквото, но и обективно (поради бедността си) те не са в състояние да произвеждат повече, така че да има преливане на доходи от тях към богатите.

Икономическото салдо от тази експлоатация вече става отрицателно. Всякакви финансови еквилибристики да се налива от пусто в празно (като кучето все по-бързо обикаля около дървото и гони опашката си), като ипотечният балон в САЩ в края на първото десетилетие на XXI-вия век (довел до сериозна икономическа криза почти в световен мащаб), вече са неефективни. Порочно заченатата либерална пазарна система, стъпила върху собственото си статукво, ще се саморазруши. Тя ще бъде заменена от една държавно регулирана пазарна система в полза на обществото като цяло.

Сега ми позволете и малко утопия, която в крайна сметка може да се окаже, че не е само утопия. Забележете, че целият либерален пазар се осъществява чрез системата на пробите и грешките, която неефективно отнема огромна част от икономическите ресурси. Пазарните играчи постоянно се надлъгват помежду си; произвеждат се и се предлагат стоки, които може и да не се купят; правят се безкрайни съвещания не за това как по-добре да бъдат удовлетворени потребителите, а как конкурентите да бъдат доведени до фалит; и много от тях наистина фалират и почти всички вложени от тях ресурси се оказват напразно изразходвани, а семействата им почти за цял живот остават нещастни; борбата между конкурентните играчи много често достига до брутални физически насилия, до палежи и убийства; много фирми не могат да направят правилна преценка на съотношението между търсенето и предлагането, както за бъдещото развитие на производството и потребностите, и така многогодишни техни усилия се оказват напразни и фалират поради собственото си икономическо безсилие; тези пък, които са успели, са го постигнали след много проби и грешки, за които са похабени много икономически ресурси; и т.н. и т.н. Всичко това означава извършването на огромни икономически неефективни разходи, които като съотношение могат да достигнат дори до половината от необходимите производствени и търговски разходи.

Досегашният социализъм именно целеше чрез централизирано управляваната икономика да премахне неефективната система на пробите и грешките на либералния пазар. Нещо, което той в много голяма степен успя да постигне (на примера на *нефинансовата пазарна икономика*), но не го довърши поради собственото си порочно зачатие и защото все още не бяха се появили фундаменталните предпоставки за преодоляването на системата на пробите и грешките.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Положението обаче вече не същото. Фантастичният напредък на информационните технологии направи възможно едва ли не почти всичко.

И тук е моята утопия, изказана от мен още преди 1989 г. в спор с привърженици на либералния пазар. Нека да вземем функционирането на либералния пазар на една държава в продължение на една година. В началото на годината пазарните играчи са имали определено начално разпределение на икономическото богатство между тях. Целта на всеки един от тях е до края на годината да увеличи икономическото богатство, с което той разполага. В резултат на техните действия в производството и на пазара, но в условията на системата на пробите и грешките, в края на разглежданата година същите тези пазарни играчи имат друго крайно разпределение на икономическото богатство между тях (за някои увеличено, за други намалено).

Да си представим, че сега, вече при високото равнище на информационните технологии, правителството разполага (1) със суперкомпютър (каквито вече има) и (2) със мощен софтуер, който напълно имитира във виртуални условия действията на пазарните играчи и при вече зададеното в началото на годината начално разпределение на икономическото богатство между тях суперкомпютърът за десет минути (т.е. в нула часа и десет минути на 1 януари) Ви каква какво ще бъде крайното разпределение на икономическото богатство между пазарните играчи в края на годината на 31 декември. Такъв софтуер още няма, но той (като използва вероятностни модели на икономическото симулиране) вече е напълно реалистичен.

Така правителството по централизиран път, като замени действителния либерален пазар с виртуален либерален пазар, ще ни даде същите крайни резултати, но без неефективното същинско действие на системата на пробите и грешките. Разбира се, пазарните играчи няма да са съгласни да приемат даденото от правителствения компютър крайно разпределение на богатството между тях, защото всеки един от тях ще си мисли, че в реалния пазар той е могъл да постигне по-добри за себе си резултати и че следователно е изигран. Въпрос на време е (след многогодишни експерименти) пазарните играчи да се убедят, че всяка година техните действителни крайни резултати много малко се различават от предварителните компютърни прогнози. И това ще бележи края на порочно заченатата либерална пазарна икономика. Тогава всички ще се убедят, че това е икономиката на нискоинтелигентните. Че интелигентността изисква някаква допустима форма на държавно регулиране на пазара и на икономиката като цяло.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Но има една извъникономическа причина, която може да забави логичния край на порочно заченатия либерален пазар. Правителственият компютър може още в началото да даде на пазарните играчи крайния резултат от техните реални действия (пък дори да им даде и по-добър за всички тях резултат) и по този начин да им спести много усилия. *Но той не може да им даде авантюристичната и хазартната тръпка* от реалното им участие в либералния пазар. Животът им ще стане скучен и безинтересен. Техният живот ще бъде заменен от живота на виртуални пазарни играчи, т.е. от виртуални киборги, населяващи правителствения компютър.

Спомням си, как непосредствено след 1989 г. в свои лекции пред студенти задочници в УНСС им обяснявах, че в сравнение с преди сега икономиката е по-неефективна, а животът е по-труден. А те ме контрираха с кратката фраза, *“да, ама сега е по-интересно”*. Тоест преди при социализма не е било интересно да се живее; икономически спокойният, макар и по-ефективен живот е бил скучен. Много хора мислят именно така. Напук на всяка наука. Те са като децата, които искат да играят, пък дори и при по-малко храна. За тях е по-добре предизборна кампания, приличаща на боксов мач, отколкото избран умен президент без боксов мач. За тях е по-добре телевизионните новини да започват със спортните победи, а не със избора на новото правителство. Спортната злоба и участието в спортната надпревара (както и в хазарта) в най-различните им форми е по-важното от крайният резултат, пък дори и бил той неблагоприятен.

Пък дори и аз. Не забелязахте ли, че мотото на моята *Енциклопедия на икономическата система* е “Важен е пътят, а не целта”. Какво би станало с мен, ако някой суперкомпютър, който след като сканира моите уж научни способности, след десет минути ми изплюе същата тази енциклопедия (по-голяма от 40 хил. страници) и по този начин да ми спести десетилетни усилия? И ми каже: “А сега живеј и си гледай кефа”. Само въпрос на време е аз да повярвам, че наистина това съм щял да напиша. И след това, вместо да живея и да се кефя, да се гръмна, защото ще съм осъзнал своята безполезност. Тъй като съм бил заменен от моето (но много по-способно от мен) виртуално подобие, от моя виртуален двойник киборг. Мамка му на двойника. Докато още не е изскочил от компютъра и не се е превърнал в реално същество, с чук ще разбия компютъра и отново ще започна да пиша, но този път с паче перо. (Не е случайно, че понякога, макар и на шега, си мисля: не е ли по-добре вече да заменим леките коли с магарета?)

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

{Навремето като ученици носехме в чантите си неразливаеми бакелитени мастилници и пишехме в училище с перодръжки, тъй като още не бяха се появили автоматичните писалки и химикалките. Аз също носех такава мастилница, но напук на учителите и на съучениците си в училище пишех с паче перо. За да им докажа, че и с паче перо мога да бъда много силен ученик. Какъвто си бях и в действителност. Особено по математика и по счетоводство. Затова учителите ми възлагаха на специални събирания следобед в училище да повтарям и да разяснявам пред по-слабите съученици уроците на съответния преподавател от предишния ден. Нещо като повторение на урока. Ако не беше това, сигурно щяха да ме хванат за ушите и да ме изхвърлят от клас заедно с моето паче перо (то беше толкова емблематично, че ученички от другите курсове идваха в междучасията да гледат как пиша с него като отец Паисий, с което дори предизвикваха ревността на съученичките ми от моя курс). Сега обаче си мисля, че в това, да ползвам паче перо, е имало нещо много симптоматично: провидението е искало да ме предупреди, че *съвършеното не винаги е за предпочитане* и затова да внимавам какви ще ги върша в бъдеще. }

Така че не се чудете, защо пазарните играчи, и изобщо защо авантюристите и хазартно настроените личности викат “смърт н социализма” (пък дори и да е по-добър) и “да живее капитализма” (пък дори и да е по-лош). Защото капитализмът (в т.ч. и либералният пазар) е по-интересен от социализма. Те не искат социалистическата държава едва ли не да върши всичко вместо тях и с това да им внушава, че не са достатъчно интелигентни за тази високоотговорна икономическа работа (впрочем, това е самата истина, но те не могат да разберат това; нещо, което сега на живо се доказва чрез нескопосаната кономическа работа на много от нашите нискоинтелигентни бизнесмени).

Но и това ще бъде довреме. Ще забравим интересното (и така привлекателната злобно-спортна надпревара в живота), когато ножът опре до кокала, когато ни запари на задника и когато няма да има какво да се яде. Тогава ще разберем, че държавно регулираната пазарна икономика, както и Марксовият социализъм са по-доброто нещо от днешния икономически авантюризм на либералния пазар. И че скучното и безинтересното добро (дори и поучаващо ни и назидаващо ни) е по-добро от занимателното и интересното лошо. Като онези млади жени, които до 30-тата си година обичат лошите момчета (защото били интересни мъже; като чуя фразата интересен мъж, започва да ми се повдига), но след това почват да обичат добрите момчета (нищо че не били интересни мъже; ето, това е правилното, но много закъсняло решение).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

{Между другото, бунтарството ми в училище не се изчерпваше само с нетрадиционното, но невинно паче перо. Бях си внушил, че учителят по стенография ми пише по-ниски оценки от тези, които заслужавам. И реших да го накажа. Веднъж в час, при един кратък разговор от чина с него вместо *междучасие* нарочно използвах думата *междучастие*. Стенографът поучително ми каза, че това е неправилно. А пък аз пред всички ученици му отговорих, че междучасието е частен случай на *междучастиято*, тъй като учебните часове са части от учебния процес, и че следователно времето между тях си е *междучастие* изобщо и междучасие в частност. И значи правилно съм употребил думата *междучастие*. Учителят занемая, почервеня, появиха се наченки на пяна между устните му и инстинктивно вдигна ръка, за да ме удари, но аз уплашен бързо станах от чина (нали съм си страхлив заек) и заотстъпвах заднешком покрай чиновете. След което той демонстративно плесна с ръце и преждевременно напусна класната стая. По-късно научих, че се е оплакал от мен на другите учители (както и на курсовия ми ръководител), но те го посъветвали да не ме закача, защото съм бил червена роза с тръни (нещо подобно се повтори с мен и когато бях студент във ВИИ “Карл Маркс”, когато също заради мен преподавател искаше да напусне часа, но състудентите ми го върнаха обратно; изглежда с необоримите си логически доводи винаги умеех да вбесявам околните, понякога и без да искам; а пък жените съвсем побесняваха и затова не ме обичаха, защото пък те съвсем не понасяха разни философи).

Имаше и друг случай в училище. На един 24 май след учебните часове учителите си бяха организирали тържество в учителската стая, след което там останаха чинии, салфетки, чаши, празни бутилки. Директорката на техникума ме помоли да събера няколко ученици, за да почистят учителската стая. Между другото, бях секретар на Ученическия комитет на Комсомола в техникума и това нямаше да представлява трудност за мен. Но аз заявих на директорката, че няма да го направя, тъй като не ние сме замърсили учителската стая и не сме чираци на учителите. Те да си я почистят (или чистачките на другата сутрин). Директорката, която поначало беше много благоразположена към мен, разбира се, ми се обиди, но остави това без последствия. Но затова пък се оплакала на вуйчо ми, с когото се познавах.

И вуйчо ми ме вика да ми чете конско. Обясни ми, че преди да научи занаята чиракът чиракува на калфата и на майстора. Иначе никога няма да стане калфа и майстор. И че в това нямало нищо обидно. Аз пък му отговорих, че дори и да съм се провинил пред директорката, моите заслуги към техникума са по-големи от провинението ми: силен ученик съм; помагам на учителите в

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

учебния процес; ръководя комсомолската организация на целия техникум; организирайл съм ученически бюфет (функциониращ чрез дежурства на ученици), които (в това число и аз) сутрин доставяха от пазара и предлагаха на учениците (та дори и на учителите) топли закуски в училище. Така че, като теглим чертата, салдото е в моя полза. Но вуйчо ми не се предаде. И ми каза нещо, с което ме затапи окончателно. Каза ми следното. Представи си, че в един голям казан си сварил прекрасна бобена чорба, ама много, много вкусна, та чак да си оближеш пръстите. С нея ще нахраниш цели сто души. Браво на теб. Само че след като си я сварил, си се изпикал малко в казана със супата. Ама много малко. Това си направил в училище: пикал си върху метеното от теб. Кажи сега, какво е твоето счетоводно салдо, дете ми се правиш на голям счетоводител. Отидох си засрамен.

Оттогава станах най-послушния ученик и комсомолец. И директорката много си ме обичаше. Беше достолепна възрастна жена и, честно казано, съжалявах, че не е млада учителка, току що завършила висше образование. Като младата учителка по математика в Банкя, с която ученикът и хашлакът (тогава) Бойко Борисов искал да се закача, а пък тя, глупачката, да вземе да се оплаче от него на директора на училището. Ами че то момичето откъде знае, че в нея се е заглеждал бъдещият премиер на България? Но и какво пък от туй, че е малко по-възрастна от него? Не-е, Бойко обаче не можеш да го излъжеш с това “малко по-възрастна”. Сигурно математиката нещо не му е вървяла. На такива бъдещи политици математиката никога не им е била по душа (то и затова политиката им е неефективна). Там го е стягал чепикът, в това му е бил проблемът. И е решил да го реши по нетрадиционен за един ученик начин (то не е като традиционното отношение между ученичка и учител).

Както и сега, когато вече акълът му се е качил в горната му глава: пак да решава проблемите си нетрадиционно, но вече като премиер. Че дори и като експремиер. Например като това, социалистката Корнелия Нинова (навярно качила се на стълба по къса пола – това в скобите го казвам аз) да му санира къщата в Банкя. Само каква коалиционна идилия между ГЕРБ и БСП си фантазира бате Бойко! Съвсем подхождаща за селската патриархалност на Банкя и за трите нови (но по-малки) къщи, които той построил около старата, докато беше премиер. За което останалите съседи са му искрено благодарни, че там вече не мирише на свинарник. Както и затова, че съвсем предвидливо неговите гледачи отдавна вече не разхождат свирепото му куче овчарка по близките улици, от което се страхуваха съседските деца и техните родители. Че как така свирепо? Не виждате ли, как Владимир Путин се радва на подареното му куче

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

от тази горда българска порода? От Бойковото куче няма по-куче сред останалите кучета на Путин. То е нещо като баш кучето на руския държавник.

Е, както и да го погледнеш, обаче, Бойко Борисов не може да се мери с далечния си предшественик – премиера Стефан Стамболов, апостол от Априлското въстание, но след Освобождението от турско робство изкупил на безценица от бягащите турци повече от стотина села, както го пише по книгите. Същият този апостол, който е и съавтор на “Не щеме ний богатство, ни пари, а само народни добрини”, защото тогава искрено не е искал богатство, но затова пък след Освобождението се оказало, че е искрен почитател на златния телец. Същият този премиер, който искрено иска народни добрини, но затова пък, ако вярваме на телевизионния сериал “Капитан Петко войвода”, народните добрини искрено са му дошли нещо в повече, след като ги е съпретеглил с благодатната и изпълнена с добрини за него власт. Днешният добър български народ му е благодарен за всичките добрини, които е сторил за строителството на нова България и най-вече за това, че (заедно с други инициатори) е поканил (намирайки го в една западноевропейска таверна, демек кръчма, обичайно подземна) небългарина Фердинанд Сакскобургготски за княз на България, който по-късно обяви независимостта на България, ставайки неин цар. Не са важни личното его и личният интерес на княза да стане цар. Важен е интересът на България да стане напълно независимо от Турция царство, нищо че апостолът на свободата Васил Левски искаше чиста и свята република. Ето това е то истинско съчетаване на лични и обществени интереси, съвсем както го изисква марксистката теория. Но благодарният български народ взе че после неблагоприятно прогони своя цар за някакви си там дребни негови недомислия. То бива дребнавост, но чак толкова!

От историческата дистанция на времето днешният български народ е благодарен за всичко, сторено за България от Стефан Стамболов. Но тогавашният български народ, кой знае защо, нещо не е бил много благодарен за добрините на своя съвременник Стефан Стамболов и го е ударил със сатър по главата. Трябва да знаете, българският народ винаги си е бил неблагоприятно племе. И затова е обречен винаги да живее в неблагоприятно за него време. Е, кой каквото сее, такава ще пожъне. Това го е казал същият този неблагоприятен народ. Иди, че го разбери!}}

(3) Порочните зачатия в обществото нямат край. Ще посоча само още едно. След 1989 г. у нас беше порочно заченат Съюзът на демократичните сили (СДС) и това още тогава предопредели безславния му край. Само че тогава

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

в еуфорията си горките седесари не можеха да разберат това. Защото всяка еуфория, дори на пръв поглед и най-благоприятната, замъглява разсъдъка. Част от народа беше изкусно измамена, както винаги е ставало и преди това в условия на социални сътресения. СДС беше порочно заченат, защото не той започна промяната в България, а се възползва от чужд вътрешен преврат (на БКП) и най-безсрамно си го присвои (т.е. открадна). И защото, за негова зла участ, той открадна (а дори и му натресоха) не нещо конструктивно, а нещо деструктивно, каквото си беше превратът от 10 ноември 1989 г. СДС генетично не беше способен да започне промяната, още повече да я затвърди, защото не беше изградила се и утвърдила се с времето структура, а се пръкна скорострелно като една изкуствено създадена от БКП псевдоопозиционна организация с предопределен скоротечен край.

СДС тръгна по пътя на пълното отрицание на миналото, без да създаде нещо позитивно ново. Друг е въпросът, че нито БКП, нито СДС вече можеха да спрат отрицанията в обществото (и ускорявани от пръкналите се в мътните води алчни, но тъпоглави бизнес парвенюта) неконтролируеми процеси на икономическо разложение и морална деградация. Пуснатият от бутилката дух вече не можеше да бъде върнат обратно от никого. Та чак и досега.

СДС така и си отиде, както и дойде – в измама и лъжа, разтърсван от вътрешни личностни междуособици и борби за власт (както се пее в старата градска песен: измама и лъжа е любовта, само майчино сърце знае истински да люби то). Но СДС нямаше майка, той имаше само мащеха – БКП, срещу която така се озъби, че БСП започнаха вече дори да съжалява за социалния си и уж таен експеримент. Казват, че българският преход се бил много проточил. Не, той никога не е започвал, защото социалното израждане, на което сме свидетели още от 1990 г. насам, не е смисълът, който придаваме на понятието за преход. Това е антипреход от социализъм към нещо, което е по-лошо от социализма. Не че социализмът (също така генетично обречен) беше нещо много, ама много добро. Но сега живеем в условията на антихуманен антисоциализъм, защото поради ниската се интелгентност и научната си безпросветност нашите социални инженери и нежни революционери не бяха способни и не бяха генетично преопределени да превърнат социализма в хуманен антисоциализъм.

А това, че лидерът на СДС Иван Костов излъга, че и двете рецензии при защитата на неговата кандидатска дисертация през 1984 г. били отрицателни (за да се изкара пред несведущите идеологически репресиран) беше само един дребен щрих в цялата тая неблагоприятна история. Тази лъжа беше тиражирана в

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

един национален български вестник и в радиопредаването “Неделя 150”. Едната от двете рецензии обаче беше положителна и тя беше моята. По-късно, като ректор на УНСС бях благоразположен към членовете на СДС (студенти и преподаватели) в нашия университет. Само че строго се придържах към безпартийния характер на академичната автономия. Но тъй като преподаватели – членове на СДС, сами идваха да ме убеждават в тяхната правота, аз им предоставих ксерокопие от моята рецензия върху дисертацията на Иван Костов (единият от оригиналите на рецензията се пази в държавния исторически архив). Оттогава привържениците на Иван Костов в УНСС охладняха към партийния си вожд. Защото лъжата винаги се обръщала срещу лъжеца. И както пише още в старовремските романи, истината винаги излиза наяве.

Но и да се чудиш на акъла на Иван Костов: да си мисли, че ще му повярват, че успешно е защитил дисертацията си при две отрицателни рецензии (докolkото зная, в българската история има само един такъв случай). Не, господин Костов (и мой бивш отличен студент по политическа икономика), ако не бях аз, Вие никога нямаше да станете кандидат на икономическите науки (сега доктор по икономика). Което означава, че впоследствие никога нямаше да се хабилизирате като доцент в любимото Ви ВМЕИ “В. И. Ленин” (по-късно Технически университет) в София, откъдето по-късно Ви лансираха за министър на финансите. Нишката на Вашата кариера, водеща към върха на СДС и към българското премиерство, щеше да бъде прекъсната още в самото начало. Но се оказахте неблагодарник. За да потвърдите народната поговорка, че нито едно добро дело не е останало ненаказано. Това, разбира се, не означава, че не Ви ценя като много добър икономист и задълбочен научен работник, прилагащ математически методи, което не е често явление у нас.

И да се чудиш също на българските журналисти, които уж искаха да узнаят истината за Иван Костов. Вместо да направят проучванията си сред все още живите тогава бивши негови колеги в катедра “Политическа икономика” на ВИИ “Карл Маркс” (по-късно УНСС), те се тропосаха пред престарялата му леля, за да разберат от нея кое е амплото на племенника й. Каква журналистическа некадърност, Боже! А Иван Костов просто беше много обиден на ВИИ “Карл Маркс”, че там не го приеха в БКП (а съпругата му Елена е партиен секретар на БКП) и разигра теоретичен спор в катедрата си, та чак докато едва ли не го обвиниха в ревизионизъм (което само по себе си е глупост). По-късно дори си помислих, че всичко това е било добре замислена игра на българската Държавна сигурност за създаването на добре прикрита легенда сред идеологическите противници на БКП, която при необходимост да бъде използвана в

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

бъдеще. Нещо, което като че ли се потвърждава от неспонтанния крах на СДС. Но сега разбирам, че съм се лъгал и че съм надценил Иван Костов. Не някаква преднамерено измислена идеологическа репресия, а просто елементарната човешка злоба го е тикала напред.

По-късно Иван Костов искаше закриването на Икономическия институт на БАН. Но номерът му не мина (бях в комисията, която разглеждаше този въпрос, в която заедно с един високоерудирани български професор, който е и централен банкер, не подкрепихме идеята за закриването на тази научна институция, имаща значими приноси в развитието на икономическата наука). Като премиер Иван Костов подведе много хора, като каза, че премахването на платеното обучение в държавните университети у нас било условие за влизането на България в Европейския съюз (заяви го в Гранитната зала на министерския съвет в присъствието на много журналисти). Иначе нямало да може да бъде затворена главата за образованието в предприєдинителния процес. И платеното обучение бе премахнато (много по-късно то бе възстановено). И така той подложи на финансова рестрикция най-вече омразния му УНСС, който дотогава имаше най-големи приходи от платеното обучение сред останалите държавни университети (защото, ако искаш да унищожис някой, не го резили и не го набивай, а му вземи парите).

И пак като премиер Иван Костов подккоросваше своя министър на образованието и науката да организира сливането на УНСС и на други университети със Софийския университет, само и само омразният му УНСС да изчезне завинаги. Но номерът му пак не мина. Идеята му се провали с гръм и трясък в Съвета на ректорите пред очите на журналистите поради решителното възражение, което група ректори направихме там (заради което по-късно този министър на образованието и науката трябваше да си отиде, но уж поради други причини; не, провалът на образователния министър си беше жив провал за неговия премиер). Защото *не се гаси това, що не гасне*. И пък и да беше го закрил, УНСС пак щеше отново да се появи, въздигайки се като птицата феникс от пепелта.

(Между другото, да се чудиш на грандоманските тогава амбиции на Софийския университет и на неговия ректор проф. Иван Лалов да погълне всичко. Същият този ректор, който беше преизбран само с един глас вповече от общото им събрание, от което тогава съпругата ми отсъстваше поради ангажменти в провинцията. Е, по-късно Софийският университет се задоволи с утешителната печалба да открие нехарактерната за него специалност по меди-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

цина, което не можеше да предизвика адмирации, защото медицината изисква много специална база и традиции.)

Така че не се чуе на изречената макар и по съвсем друг повод, но станала широко популярна фраза на бившия български президент Петър Стоянов “Кажете си, бе Иване!”. Но Иван не си казва. Той мъдро си мълчи като партизанин пред фашистката полиция (защото мълчанието е злато), па дори и това да му коства премиерския пост. Защото като много добър икономист Иван Костов много добре знае, че златото на мълчанието е по-тежко от златото на премиера. Положителното салдо е по-важно от положителната популярност. И си остана с непопулярната популярност.

Сега няма никакво значение това, дали СДС трябваше да се отиде от българската историческата сцена заради и благодарение на Иван Костов или без неговата целенасочена помощ. Защото исторически порочно заченатият (какъвто по начало си беше СДС) обективно и винаги е исторически обречен. И то не защото всяко нещо в природата и в обществото си е винаги временно. А защото в обществото порочно заченатото е винаги преждевременно временно за тези, които са го заченали, и е винаги навременно временно за тези, които са опорочени от порочно заченатото. Тъй като за много българи идеите за благопристоен преход бяха винаги опорочени от СДС (не че съм измежду тях, но искрено ги съжалявам). Искане или не искане, Иван Костов е емблемата на СДС. Той сам се натресе в това си качество. Затова, виновен или не, справедливо или не, той трябва да поеме върху себе си и за себе си всичко онова, което е казано за СДС. От доброжелатели и от недоброжелатели. Всичко онова, което е непривидно вярно и което е привидно лъжливо.

София, февруари 2017 г.

Публикувано в Интернет през март 2017 г. [148.17.05].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

13. ТЕОРЕТИЧНАТА ФИЗИКА НЕ ВИНАГИ Е УБЕДИТЕЛНА

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА ДОКАЗАТЕЛСТВО
С ПОТВЪРЖДАВАНЕ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-05)

Специалист съм в областта на икономиката и най-вече в икономическата теория. Не съм физик, най-много свенливо да се присламчвам към лаиците в тази област. Винаги съм бил против това, човек да се произнася по въпроси, от които не разбира. Ако тук говоря за теоретична физика, то е защото става дума за някои общи изисквания, най-вече от философско и логическо естество, които трябва да се спазват от всяка наука, т.е. не само от физиката, но и от икономиката, биологията, социологията, химията и т.н. Имам усещането, че теоретичната физика е доста своенравна в това отношение, което рано или късно може да я изправи пред непреодолими противоречия. Зная, че много от физиките ще направят обидени физиономии и ще се възпротивят на това, което пиша по-долу. Което си е техен проблем.

1. Във физиката едно твърдение обикновено се признава за откритие, ако то бъде експериментално потвърдено или достоверно наблюдавано. Особено, ако за него ще се присъжда нобелова награда. Например, като нобеловата награда (на Питер Хигс и Франсоа Англер) за хигз-бозона (частица, за която се смята, че е съществувала в ранната вселена), предсказан преди години, но експериментално получен едва напоследък в големия колайдер на ЦЕРН в Швейцария (на границата с Франция). Дали, обаче, *експерименталното потвърждаване* на обяснението на причините за дадено физично явление е достатъчно за обявяване на правилността на теорията, която го я обяснила? Дълбоко се съмнявам. Защото едно явление може да бъде обяснено с помощта на различни теории, някои от които дори противоположни. Тогава коя от тях е правилната, че да заслужи дори нобеловата награда (нямам предвид горепосочената)? Има случаи, когато експерименталното потвърждение на една теория по-късно не е издържало времето и тя е заменена с друга теория (каквото е случаят с Айнщайн, който погрешно включва космологичната константа в своята обща теория на относителността, за да обоснове стационарната Вселе-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на, нещо, което по-късно се оказва погрешно с откритието на Едуин Хъбъл през 1929 г. за раздалечаващите се галактики). Тогава какъв е бил смисълът на експерименталното потвърждаване на първата теория? Никакъв. Преувеличаването на значението на експерименталното потвърждаване на дадена теория е във вреда на самата теоретична физика, както е и при всяка друга наука. Защото се извършва неправомерна подмяна на *доказване с потвърждаване*.

За част от системите в обективния свят (в т.ч. и за физическия) е валиден принципът на еквифиналността (вж. *обща теория на системите* и *еквифиналност на системите на икономическо управление*). Той означава, че различни видове начални въздействия върху дадена система водят до един и същ краен резултат (до еднакъв финал) в нейното поведение. Макар че в действителност финалът се е осъществил в резултат само от едно от тези начални въздействия, а останалите изобщо да не са възникнали. Но дадена теория, обаче, ни говори, че не това, а друго въздействие (без да знае за останалите, измежду които е действително възникналото) е причинило наблюдавания краен резултат. И тъй като такъв краен резултат наистина се сбъдва при предпоставките на дадената физическа теория, тя бива обявявана за правилната, макар действителните причини и обяснението на крайния резултат да са съвсем други (и дадената физическа теория да е неправилната).

За да бъде една физическа теория (както и всяка друга теория) правилна, е необходимо не само правилно да обяснява дадено явление (т.е. не само когато тя е възможно правилната и невъзможно неправилната), но трябва да съдържа и недвусмислено доказателство, че тя е единствено правилната. В противен случай такава теория е пясъчна кула, която може да се срути и при най-малкия порив на вятъра, каквито в действителност са част от ревниво поддържаните от официалната (академичната) физическа наука теории или обяснения на физическите явления. Например:

(а) различието в експерименталните показания на атомните часовници в разнопосочно движещи се самолети може да се дължи на причини, различни от относителността на времето и пространството, така че специалната теория на относителността на Алберт Айнщайн да е погрешна (както твърдят много физици като Морис Алаянс, Франческо Интини, Франко Селери, Хърбът Айвс, Хърбърт Дингъл);

(б) видимото отместване на звездите, наблюдавани близо до фона на слънцето при слънчево затъмнение, както и аберацията в перихелия на Меркурий може да се дължат на причини, различни от гравитационното изкривяване

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на пространството, така че общата теория на относителността на Айнщайн да е погрешна (както някои физици като Марко Тодескини също твърдят).

За да бъде по-ясен, ще използвам един напълно символичен пример. В една стая (наречена първа) има маса и върху нея физиците откриват 10 ябълки (ябълките символизират сложно физическо явление). За да се обясни как са се озовали там тези 10 ябълки, е създадена физическа теория, според която, към 5 ябълки са прибавени още 5 и така са получени въпросните 10 ябълки. За доказателство на теорията се провежда физически експеримент. В друга стая (наречена втора) поставят празна маса. До нея се доближават двама асистенти, всеки един от които носи по 5 ябълки. Поставят ги върху масата и преброяват колко общо ябълки има там. Оказва се, че те са общо 10. С това предложената физическа теория (за това как са се появили 10-те ябълки в първата стая) е потвърдена експериментално. Ако тази теория е много важна, възможно е за нея да присъдят нобелова награда.

На един по-късен етап физиците се връщат в първата стая, където се намират първоначално откритите 10 ябълки. Тогава в тази първа стая влизат две момчета и заявяват, че преди време върху масата в тази стая не е имало ябълки, но едното от тях е донесло 7 ябълки, а другото – 3 ябълки, и затова там са намерени общо 10 ябълки. С това експериментално потвърдената (във втората стая) физическа теория (5+5) се проваля и се налага създаването на нова теория, която да даде адекватно обяснение на физическата действителност, както и на това как исторически се е достигнало до тази действителност. Защото експериментът и така възхваляваната практика **могат само да потвърждават, но не и да доказват**. Затова те са подвеждащи и тяхното значение в теоретичната физика не трябва да се преувеличава. Без, разбира се, да се отрича необходимостта от експерименти, особено в областта на приложната (инженерната) физика, която има забележителни постижения.

2. Корпускуларната теория на Айнщайн за светлината разглежда светлината като фотони, движещи се през празно пространство (празно според първоначалната му идея). Това е неубедителна теория, защото празното пространство е само една математическа абстракция, необходимо за анализ на реални явления, но самото то не е реално (не е съществуващо) явление. Във физическата действителност няма празно пространство. Пространството и времето са неотделими от материята нейни свойства. Физическото пространство е пространство, защото е изпълнено с материя. Дори и този израз не е точен. Пространството и времето са самата материя. Ако няма материя, няма и пространст-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

во, и време. На нулева материя съответстват нулево пространство и нулево време. Макар и впоследствие доуточнявано с редица уговорки, айнщайновото празно пространство е смехотворно.

По-издържана е старовремската теория за *етера* (въведен Г. Лайбниц пред 1671 г.), изграждащ пространството (уравненията на Джеймс Максвел, признавани и от Айнщайн, също се основават на концепцията за етера; впрочем отношението на Айнщайн към етера е противоречиво). С недоверие към корпускулярната теория за светлината се отнася и Робърт Миликан. По-новото понятие за енергия на вакуума също не е достатъчно убедителна, защото вакуум, схващан като напълно празно пространство, не съществува. Как може да говорим за енергия на нещо (или в нещо), което не съществува?

Според Г. Лайбниц материята е съставена от сфери на флуидното пространство (на етера), които се въртят около оста си със скоростта на светлината (която е променлива), както и по отношение на флуидното пространство на околната среда в покой. При различни скорости на въртене слоевете на флуидното пространство (във вид на въртящи се полета) изграждат различните частици на атома с различна материална консистенция и твърдост. Сега след Лайбниц може да кажем, че частиците, които наблюдаваме, са само при-видности, образувани от въртеливото движение на флуидното пространство. На двете различни посоки на въртене (по часовниковата стрелка и обратно) отговарят частиците и античастиците.

В знаменитата си формула $E = mc^2$ (енергията е равна на масата, умножена по скоростта на светлината на квадрат) Айнщайн въвежда постоянна скорост на светлината (приблизително равна на 300 000 км/сек). Според него независимо от скоростта на наблюдателя, за последния скоростта на светлината си остава постоянна величина (срещу което с основание се обявява Хърбърт Айвс). Експериментите, с които посочената формула се доказва въз основа на специалната теория на относителността (създадена през 1905 г.), според много физици са неубедителни. Още повече, че тази формула Айнщайн заимства от друг учен преди него (от Олинто де Прето от Северна Италия, където на младина Айнщайн е прекарал няколко години и е контактувал със семейството де Прето). Формулата на Олинто де Прето е $E = mv^2$, т.е. според характера на носещата среда, светлината има променлива (а не изсмукана от пръстите постоянна) скорост. Така че скоростта на светлината v може както да е по-малка от c , така и да е по-голяма (дори и многократно по-голяма) от c (както се поддържа от Антон Зайлингер).

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Това противоречие възниква от положението, че в действителност светлината не е корпускулярно, а вълново явление (както твърдят много физици). При вълновото явление материята не се премества в уж празното пространство (както е при Айнщайн). При вълновото явление светлината (както и информацията, която тя носи) е протяжното препредаване на вълновото въздействие (т.е. само при напречно, но без протяжно движение на материята), което може да протича с скорост, много по-голяма от постоянната корпускулярна скорост c на Айнщайн. За да излезе от тази ситуация, официалната теоретична физика въведе положението, според което светлината едновременно има свойствата на частица и на вълна и че едва ли не тя едновременно е и частица, и вълна (т.е. и вълкът е сит, и агнето е цяло). Това е един от най-големите парадокси на днешната модерна физика, противоречащи на всякаква елементарна логика (вж. Пицути, М. Забранените научни открития. Издателство “Атея”, С., 2013, с. 314).

В своята обща теория на относителността (1916 г.) Айнщайн обяснява гравитацията с изкривяването на физическото пространство. Но ако пространството е празно, как е възможно празно пространство да се изкривява (освен само като помощна математическа абстракция, но не и като реалност)? То може да се изкривява само ако е пълно (с етер) (тъй като нещото не може да въздейства върху нищото). На това фактическо противоречие акцентират много физици (вкл. Робърт Лафлин и Никола Тесла), които не са съгласни с айнщайновата теория или я оспорват като недостатъчно убедителна. Много от положенията в тази теория официалната физическа наука се опитва да докаже с видимо достоверни експерименти, но наблюденията, направени при тях, могат да бъдат обяснени и с други (дори не една) причини и теории (извън тази на Айнщайн). Айнщайн никога не е доказал, че неговата теория е единствено възможната в определената област.

Защото теоретичната физика изглежда не се съобразява с принципа на еквифиналността. За нея, когато едно теоретично твърдение удовлетворително обяснява едно наблюдавано физическо явление, това е напълно достатъчно. Този порочен подход, налаган от вече завоювалите позиции физици теоретици, може да бъде изгоден само на определени политически и икономически среди. Но той е спиратка за пълноценното развитие на физическата наука, за която обществото изразходва много милиарди долари. Теорията на Айнщайн е едно от големите и дори велики достижения на теоретичната физика, но да се коронясва като истина от последна инстанция (едва ли не като божествена промисъл) е вече прекалено.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

{С теорията на относителността на Алберт Айнщайн се запознах за първи път в средното училище. Признавам, че тя много ме впечатли и я възприех безрезервно. Но още тогава у мен се появи някакъв неясен горчив привкус, който не можех да осъзная какво точно представлява, но сега вече го разбирам. Това е, че тогава прочетох, че през 1905 г., когато Айнщайн обявява специалната теория на относителността, за първи път в историята по телеграф са предавани формули. Представете ли си, как това е възможно при тогавашния лентов телеграф: само чрез непрецизно словесно описание на формули. Толкова се е бързало, че някои не са могли дори да изчакат съответните писма (с адекватно изписани формули) да достигнат до редакциите на вестниците, носени от пощата (за няколко дни в Европа и за десетина дни в САЩ), което за тогавашното време е било нещо нормално. На какво Ви прилича това? На *пиар*, както днес го наричат.

Пиарът е целенасочено и натрапчиво организирана изкуствена медийна акция, за да се убеди обществеността в някакво твърдение. Но както практиката показва (най-вече в последните десетилетия), пиарът почти винаги е необходим там, където едно неистинно твърдение трябва да се представи за истинно. Ако едно твърдение е истина, то няма нужда от пиар, а само от обикновено медийно представяне от журналистите. Затова с пиар се занимават не особено извисени хора, най-вече посредствени личности. Те не са способни да създават ценностни блага в други области на живота и затова се занимават с подвеждаща посредническа информационна дейност (която е скъпо платена от обществото, но вредна за него). Там където има пиар, няма истина. Дори когато е истина, тя се опорочава от самото наличие на пиар. Пиарната бързина, с която в онова време се разпространяват схващанията на Айнщайн (когато все още липсват днешните информационни технологии и дори не е съществувала думата пиар), говори за нещо преднамерено и изкуствено. Ето защо още като ученик нещо ме е притеснило, но какво е то, съм го разбрал много по-късно.

Между другото, пиар (PR – пъблик релейшънс) буквално означава *отношения с обществеността*, а не както днешните безпросветници у нас неправилно го превеждат като *връзки с обществеността*. Защото *връзка* и *отношение* не са едно и също нещо (частното понятие *отношение* неправомерно се подменя с общото понятие *връзка*). Господа, занимаващи се с пиар, Вие дори не знаете с какво се занимавате! }

3. Преди 200 години никой не е могъл да определи точното разстояние между гравитационния център на земята и гравитационния център на луната

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

към даден момент във времето. То обаче си съществува, независимо от човека и независимо от състоянието, в което се намират неговите измервателни уреди и методи. Дори да предположим хипотетично, че поради обективни причини човекът никога няма да може да измери това разстояние, това пак не означава, че то не съществува. Задачата на науката (включително и на физиката) е да се произнесе за обективното състояние на дадена действителност, дори когато на определен етап (или пък дори завинаги, както е при принципа на неопределеността на Хайзенберг) не е в състояние да измери точните ѝ параметри. Тогава тя се стреми по косвен начин, макар и приблизително, да определи тези параметри или поне да докаже правилността на математическите формули и уравнения, по които те се дефинират. Две са причините, поради които казвам всичко това.

Първо. Част от събитията в действителността са вероятностни. Това означава, че в зависимост от променящите се конкретни обстоятелства във вътрешната и външната на събитието среда, то може да придобие различни значения на своите параметри. Всяко едно от тези различни значения (те могат да бъдат много и дори безброй много) се характеризира с определена вероятност (по-малка или по-голяма) да се осъществи. Наборът (съвкупността) от вероятностите се разглежда като разпределение на вероятностите на събитието. Теорията на вероятностите е разработила блестящи методи за изследване на действителността при тези условия (вж. *икономическа вероятност, разпределение на вероятностите на дискретната случайна икономическа величина, теория на вероятностите*). Пример за това е и статистическата физика. Така че събитието може да се представи като сноп от възможни истории. В даден момент или интервал от времето, обаче, се осъществява само една история (събитие с едни параметри) при една конкретна вероятност. Когато това събитие се повтори (в друг момент или интервал от времето) според промяната, станала междувременно в конкретната среда, това събитие ще има други параметри (ще се реализира друга история с друга вероятност на разглежданото събитие). Конкретно станалата история може да бъде такава както с малка, така и с по-голяма вероятност (измежду набора от вероятности). Само при голям брой повторения на събитието (тези повторения по същество са различни реализации на събитието) по-често се осъществява събитие с такива параметри, чиято вероятност е по-голяма.

Да се смята, обаче, че в реалното време **едновременно** се осъществяват и съществуват всички тези истории е дивотия на квадрат. **В обективната действителност има само едно събитие** (от даден вид) с определена вероятност

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(само една история), независимо че за него е валиден цял сноп от възможни истории с различни вероятности. В даден момент от времето се реализира само една от тези вероятности, осъществява се история само в един от многото варианти. Това, че поради субективни или поради обективни причини ние не сме в състояние да определим кой е този осъществяващ се (или предстоящ да се осъществи) вариант и че затова работим с целия сноп (с цялата съвкупност) от истории, си е наш проблем. Той не се отнася до обективната реалност. Така че светът при определени обстоятелства може да не е определим, което, обаче, не означава, че той е неопределен. Той едновременно може да бъде определен и неопределен. Детерминираността (следователно и детерминизма) и вероятностният характер на поведението на част от физическата реалност са напълно съвместими.

Твърденията на някои физици теоретици, че всички тези истории съществуват едновременно към даден момент в реалното време (например, както това в някои свои изказвания прави Стивън Хокинг, вторият най-голям съвременен физик след Алберт Айнщайн, за да обясни възникването на Вселената при Големия взрив) си е чиста спекулация с широката публика. Както в микросвета, така и в макросвета дадена история (за даден обект при дадено място и в дадено време) се осъществява в единствен вариант при една от неговите вероятности (измежду всички възможни). Ако обаче експериментално или теоретично се установяват различни истории в даден момент от времето, значи става дума за различни обекти (в т.ч. и породени от един обект в предходен момент от времето, например, чрез неговото раздвояване, които после могат и да взаимодействат помежду си), чиито истории се извършват на различни места.

Стивън Хокинг се позовава на американския физик Ричард Файнман, който въвежда понятието за сума от траектории. Според Файнман една система няма просто една единствена траектория в пространство-времето (както това се е смятало за нормално в класическата неквантова теория), а *има* всички възможни траектории. Хокинг онагледява тази идея с капването на капка мастило върху попивателна хартия. Частиците мастило се разливат по нея по всички възможни пътища. Но забелязвате ли, казвам аз, че тук става дума за субстанция (капката мастило), която се разделя на много частици мастило, които едновременно, но на различни места и при различни вероятности се разпръскват по попивателната хартия. Е, и какво от това? Всяка една от тези частици (макар и породени от една система родител) се движи по своя собствена траектория в зависимост от първоначалните неравности в структурата на капката мастило и в зависимост от неравностите на попивателната хартия.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Те вече не са една дадена частица, а много частици, всяка една от които си има своя история. Това движение е напълно в съответствие с класическата неквантова теория, дори и когато между раздалечаващите се частици има определено взаимодействие. Тъй като това не е една частица, която осъществява едновременно много истории. Обратното, само по себе си, е невъзможно и то противоречи на принципите на всяка научна логика. Защото разглежданото явление е система с разпределени параметри и нейното поведение не е някаква нова неklasическа квантова теория, а си е самата класическа теория. Големият принос на квантовата теория е в друг смисъл.

Второ. През 1925 г. Вернер Хайзенберг въвежда принципа на неопределеността в квантовата физика. Според този принцип не е възможно едновременно да се измерят с голяма точност положението и скоростта на една елементарна частица. Колкото по-точно се измерва положението, толкова по-неточно се измерва скоростта и обратно. Причината е в това, че за да се установи къде е частицата, тя трябва да бъде осветена. Изпращаната светлина, обаче, не може (според Айнщайн) да бъде по-малка от един квант. Този квант е достатъчен за да наруши състоянието на частицата и да я придвижи с определена скорост в някаква посока. Колкото по-точно искаме да измерим положението на частицата, толкова по-голяма трябва да е енергията на изпращаната порция светлина, при което нарушението на състоянието на частицата ще е още по-голямо. Изобщо, при каквото и да е измерване произведението на неопределеността на положението на частицата с неопределеността в нейната скорост ще бъде по-голямо от някаква минимална величина, при която експериментът (измерването) нарушава обективното състояние на частицата. За експеримента положението и скоростта на частицата се развиват в някакво вероятно разпределение. Ако преди столетия точното разстояние между земята и луната не можеше да бъде измерено поради несъвършенство на измервателните уреди и методики, то това сега е възможно с тяхното усъвършенстване. Голямата значимост на принципа на неопределеността на Хайзенберг е в това, че той постулира принципната невъзможност да се направят точни експериментални измервания за положение и скорост на квантово равнище.

Обаче физическата действителност обективно съществува (и е съществувала) без човека и без неговите експерименти. Следователно, в действителност към всеки даден момент във времето всяка дадена частица си има точно определено положение и точно определена скорост. За тази физическа действителност принципът на неопределеността на Хайзенберг не съществува. Обективните физически закони не се влияят от него. Принципът на неопределеността

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

на Хайзенберг само показва, че тези закони трябва да се изучават чрез косвени методи (доколкото това е възможно), а не само чрез експериментални наблюдения. Там където това е невъзможно трябва (поне засега) да се примирим с непознаваемостта на някои части от физическата реалност. Целият проблем, обаче, е, че според твърденията на някои физици (в т.ч. и на Стивън Хокинг) Вселената е това, което теорията знае за нея, с което се внася недоверие към самите постижения на тези физици.

Някои от тях така са се вживели в своите концепции (част от които напълно умозрителни и затова недостатъчно убедителни), че напълно смесват обективната действителност (физическата реалност) с физическата теория, която (както и да го погледнем) е от субективно естество (както е и при всяка друга наука). Това положение ясно си проличава от твърдението на Хокинг: “Според мен мълчаливото доверие в реалност, независимо от модел, лежи в основите на трудностите, които философите на науката срещат с квантовата механика и с принципа на неопределеността” (Хокинг, Ст. Черни дупки и бебета вселени. Издателска къща “Бард”, С., 2016, с. 62). И така трябва да се доверяваме повече на науката, колкото на обективността. Ако вървим все в тази посока, накрая можем и да заявим, че светът не е това, което е, а това, което мислим че е. За всеки от нас светът може да е това, което си мислим за него (така че да има толкова светове, колкото са хората). Но светът, извън нас, не е това, което си мислим за него. Ние можем да се доближим до него само в определена степен. Смятам, че размиването между обективното и субективното, извършвано волно или неволно от част от физиците теоретици, работи против самата теоретична физика.

Стивън Хокинг с основание твърди, че една теория е добра, ако описва широк клас от наблюдения и ако предвижда резултатите от нови наблюдения. Продължението на тази мисъл, обаче, буди възражения: “Извън това е безсмислено дали тя отговаря на действителността, защото не знаем коя реалност е независима от теорията (подч. от К.М.)” (Хокинг, Ст. Черни дупки и бебета вселени. Издателска къща “Бард”, С., 2016, с. 61). Не, господин Хокинг, само малка част от реалността зависи от експериментите на теорията (и то само доколкото е подложена на експериментално въздействие). И още повече: цялата реалност преди появата на теоретичната физика и след изчезването на човечеството не зависи от теорията. Затова никак не е случайно, че Ви упрекуват в инструментализъм или в позитивизъм. Затова пък Вие заявявате, че провалили се физици и сега продължават да спорят по научни теории от началото на ХХ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ия век, като относителността и квантовата механика, макар че тези физици нямали допир със съвременния преден фронт на физиката.

Дали те са провалили се физици и дали те нямат допир със съвременния преден фронт на физиката, може да е спорно, но безспорно е, че основите на съвременната физика (независимо от всички направени досега корекции) се градят върху значима част от теорията на относителността и квантовата механика от началото на ХХ-ия век. Ако тези основи се окажат погрешни, тогава целият преден фронт на съвременната физика може да се разклати и дори да се срути. Именно това притеснява представителите на официално утвърдената физика, които така ревниво пазят позициите си от всякакви уж физически ереси (обявявани едва ли не за конспиративни теории). Защото тези уж ереси *са реална опасност* за официалната физика, тъй като почиват върху основателни научни аргументи. Защото от общонаучна гледна точка специалната и общата теории на относителността не са достатъчно убедителни.

4. Като връща развитието на Вселената назад във времето към началото на Големия взрив Стивън Хокинг достига до такова нейно състояние, при което тя има безкрайно малък обем и безкрайно голяма плътност в нулевия момент на реалното време. Това състояние се нарича сингуларно. Така че при такава постановка Вселената има начало. Именно в този нулев момент е настъпил Големият взрив, след което Вселената е започнала (първоначално инфлационно) да се разширява в продължение на повече от 15 милиарда години и така до настоящия момент и досегашното ѝ състояние. Това време е реално (действително) и нека засега да приемем предложената постановка за сингуларността за реалистична. С основание Хокинг твърди че *не знае защо* е възникнала Вселената (отговор на което може да даде Господ), но затова пък има претенцията, че *знае как* е възникнала Вселената. Но тогава тя е била безкрайно малка (по обем) и безкрайно плътна, което е състояние на сингуларност и при което (както той правилно заявява) физическите закони се провалят. Защото безкрайностите са неопределени при тези условия и не може да се определи *как* е възникнала Вселената. Затова неговата постановка за безкрайно малката (по обем) и безкрайно плътната Вселена все още не е достатъчна той да отговори на въпроса *как* е възникнала Вселената.

Според мен не е точна постановката на Стивън Хокинг, че при сингуларната Вселена (когато е настъпил Големият взрив) моментът от реалното време е бил нулев (той твърди, че при тази условия времето престава да тече). Защото в нулевия момент (ако приемем сингуларната концепция) няма Вселена,

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

няма пространство и няма реално време. Следователно, сингуларната Вселена се появява в безкрайно малкия момент от времето след нулевия момент. Така че тя има начало в реално време, но то не е в нулевия, а в безкрайно малкия момент, което съответства на състоянието на сингуларност. Защото безкрайно малкото време е положителна величина, по-голяма от нулата. Колкото и тънка да е тази разлика, нейното пренебрегване срива теорията за сингуларната Вселена. Освен това, ако приемем теорията на Хокинг за нулевото реално време (като граница с нулева продължителност), тогава излиза, че Вселената е възниквала от нищото в нулевия момент. Стивън Хокинг осъзнава, че такава постановка за възникване на Вселената от нищото няма да удържи на елементарната логика, с която си служи науката (макар че все пак веднъж почти инцидентно Хокинг заявява, че не е необходима причина, за да възникне Вселената от нищото, което си е абсолютно ненаучно твърдение, тъй като според науката всяко нещо си има причина).

За да излезе от това положение и за да отговори на въпроса как е възникнала Вселената, наред с реалното време Стивън Хокинг (в съавторство с Джим Хъртъл) още през 1983 г. въвежда имагинерно (мнимо, нереално) време. Сумата по траектории на Вселената трябвало да се представи не в реалното, а в имагинерното време. То е перпендикулярно на реалното време и има нулев начален момент (който не е сингуларен). Точно това е задачата: да се представи сингуларната Вселена в нулевия момент на реалното време (отбелязан върху абсцисата на времевата координатна система) като проекция във вид на не-сингуларна вселена в нулевия момент на имагинерното време (отбелязан върху перпендикулярната ордината). Така, че да има съответствие между нулевото реално време на Големия взрив и нулевото имагинерно време на съществуването на Вселената. Тоест Големият взрив вече се представя като някакво (само за дадено разширение) начало на Вселената в имагинерното време, но без сингуларности, при които физическите закони се провалят (т.е. те вече действат и в началото на Големия взрив). Имагинерното време започва да тече от нулевия момент без сингуларности подобно на движение на точка в сфера, започвайки от северния полюс, която се разширява на юг върху безгранична сферична повърхност (повърхност без граници). Така Вселената се оказва безгранична в имагинерното време (в северния полюс с нулеви значения), разширяваща се до екватора и свиваща се след него, и с край в имагинерното време (в южния полюс също с нулеви значения). В имагинерното време Вселената съществува вечно; тя няма начало и край в това време, като нулевото време е началото и края само на отделен неин цикъл.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Да, такава проекция може да се направи, *но това не отменя факта*, че имагинерната Вселена е несъществуваща, а реалната (а не измислена имагинерна) Вселена съществува в реалното време и не съществува извън него. И че в действителност в това реално време (при сингуларната теория) тя има начало. Стивън Хокинг се оплаква, че учените философи не могат да разберат имагинерното време и че затова решително не възприемат твърденията му за такъв тип време. Според Хокинг философите не разбирали разликата между смисъла, който се придава на реалното и имагинерното време в математиката, от онзи смисъл, който им се придава в обикновения живот. Не намирам за сериозен такъв упрек към философите: те много добре разбират специфичния смисъл на реалните и имагинерните величини в математиката. В математиката имагинерните (мнимите) величини (равни на произведение на реални величини с мнима единица) са помощен инструмент, с който (чрез комплексни величини, съдържащи реални и имагинерни величини) се представят като вектори, най-вече започващи от началото на правоъгълната координатна система. Математическите действия между векторите (движението на чиито връх чертае някаква действителна функционална зависимост между реални променливи) се заменят с математически действия между представящите ги комплексни величини, което е много по удобно.

Имагинерните и комплексните величини се използват при анализ на синусоидални функции, при определяне на честотни характеристики на системи, при определянето на корени на уравнения (например квадратни) и т.н. (вж. *имагинерна честотна характеристика на икономическата система*). Но това не означава, че математиката възприема комплексните и съдържащите се в тях имагинерни величини като реален заместител на действителните функционални зависимости в обективната действителност. Математиката е пълна с абстракции, които ги няма в действителността, но ги използва като мощен метод, за да доказва своите твърдения. Докато физиката, икономиката, биологията и т.н. се занимават с реалната действителност. Неубедително е, например, твърдението на някои физици, че едва ли не срещу всяка формула и уравнение в математиката има неин еквивалент някъде във физическата реалност.

Това, че после Стивън Хокинг обратно екстраполира имагинерното време върху реалното време не отменя положението, че реалната Вселена не е започнала живота си в някакъв реален момент, както и това, че въпреки твърденията му Хокинг не е дал отговор на въпроса как е започнала Вселената. Защото такъв отговор не съществува в условията на сингуларност и защото използването на имагинерното време не отменя съществуването на сингуларността в ре-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

алното време. (При Хокинг имагинерното време не е просто помощен инструмент за изучаване на реалното време, а е несъществуващо нещо, което заменя съществуващото, след което свойствата на това несъществуващо се приписват на съществуващото.) И защото той не представя доказателство, че неговата теория е единствено възможната.

Напротив, възможни са множество различни обяснения за началното развитие на Вселената, които все водят до днешното ѝ състояние. Например, какво става с теорията на Стивън Хокинг, ако се приеме, че съществуват не едно, а повече от едно (две, три) измерения на реалното време (каквито предположения има), като всичките са взаимно перпендикулярни помежду си? (Тук перпендикулярността означава, че при даден неизменен момент на времето по едно негово измерение, например нашето, времето тече по другите измерения, т.е. че се образува някакъв тензор от реални времеви моменти.) Както и че дори ако към всяко едно от измеренията на реалното време се приложи имагинерно време. И всичко това съчетано с многомерно физическо пространство (тримерно или повече от тримерно, каквито твърдения също има). Така че са възможни безброй много правдоподобни теории, всичките водещи до настоящото състояние на Вселената, дори и теорията на Стивън Хокинг да е едната от тях, обаче без да е сигурно, че именно тя е действително осъществилата се.

{Със схващанията на Стивън Хокинг се запознах за първи път, когато прочетох неговата блестяща, но популярна книга “Кратка история на времето”. Както той сам признава, популярното му издание в големи тиражи му е помогнало да се осигури необходимите средства, които тогава не са му достигали. И аз съм писал популярни брошури, за да придобия средства, за да покрия належащи нужди. С което не мога да се гордея, що се отнася до науката. Защото винаги съм твърдял, че всяка популяризация е вече вулгаризация на науката. Но широката общественост плаща за популярни издания в големи тиражи, защото ги разбира (макар това да не е ползната за него наука), и не плаща за строго научни издания в малки тиражи, защото не ги разбира (макар това да е ползната за него наука). Обществото не плаща подобаващо на истинските учени, затова в крайна сметка и то самото остава бедно.

Но друга ми е приказката тук. Естествено е Стивън Хокинг да стане широко известен и признат от широката общественост като голям учен след излизането на популярната му книга “Кратка история на времето”. По-важният въпрос, обаче, е дали учените физици теоретици са го признали като голям учен след отпечатването на строго научните му статии в специализираните издания, където адекватно са представени истинските му научни приноси, или

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

това е станало едва след като е придобил голяма популярност с отпечатването на “Кратка история на времето”. Моите подозрения са, че това е станало при втория вариант. Което никак не говори добре за физиците теоретици (тъй като те са чакали популярността, за да дадат някому заслуженото научно признание). Защото Стивън Хокинг е голям учен, не защото е придобил широка известност чрез един малък пиар, а защото има забележителни научни приноси, независимо от това, че тук аз показвам (но само като лайк) известна неубеденост към част от тях. }

От тук нататък обаче следва още по-тежкият въпрос: *дали Големият взрив наистина* се е състоял в условията на сингуларност в безкрайно малко реално време след нулевия момент (респ. в самия нулев момент според Хокинг) при безкрайно малък обем и безкрайно голяма плътност (когато физическите закони се провалят), както ни убеждава Стивън Хокинг? Ами ако сингуларността никога не е съществувала и Големият взрив е започнал в реално време при състояние, когато всички значения на Вселената са крайни и нямат сингуларности (тогава физическите закони действат, а не се сриват)? Спомням си, че след утвърждаването на теорията за Големия взрив (станало въз основа на откритието на Едуин Хъбъл) много физици смятаха, че първоначално Вселената е имала формата на някакво първично яйце (образно казано), което обаче не е безкрайно малко, а има крайни размери. За тая идея вече не се говори, след като Хокинг налага схващането за началото на Големия взрив в условията на сингуларност при наличието на безкрайности. Хокинг създава картина на сингуларния взрив при сриг на физическите закони и, за да излезе от положението, което сам си е създал, въвежда имагинерното време без сингуларности, но така пък влиза в противоречие с основни принципи на науката изобщо.

Всички тези противоречия могат да бъдат избегнати, ако приемем, че Големият взрив е започнал в нулевото реално време при краен (макар и много малък, но не безкрайно малък) обем на Вселената при крайна (макар и много голяма, но не безкрайно голяма) плътност на материята в нея (като се приеме, че не само частиците, но и енергията е вид материя). Това означава, че безграничната Вселена съществува вечно, като в реалното време тя се движи от голям взрив до голям сриг и обратно (нулевото реално време само фиксира началото на настоящия Голям взрив, като реалното време и Вселената са съществували вечно и преди този момент). Забележете, че външно този модел наподобява на имагинерната Вселена, но само че в реално време, без изобщо да се използва имагинерно време.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Този модел на Вселената обаче предполага, че Вселената никога не е била в състояние на сингуларност (за разлика от Хокинг), а вечно и във всички моменти от реалното време при нея действат физическите закони. За да се отговори дали наистина така е станало, е необходимо физиците теоретици да се занимават с отговор на дълбоко философския (както и физически) въпрос дали (а) материята във Вселената е безкрайно делима (тоест, че в дълбочина тя е винаги непрекъснатата, което означава, че броят на елементарните частици също може да бъде безкраен) или (б) не е безкрайно делима (тоест, че в дълбочина тя е дискретна). С този въпрос изглежда те не искат да се занимават (квантовата теория в действителност не отговаря на този въпрос) и затова постоянно изпадат в противоречия. Аз не мога (и не е в моята специалност) да дам отговор на този въпрос.

Горното мое предположение, че Големият взрив е започнал при някакъв много малък, но не безкрайно малък обем на Вселената, обаче, е много по-реалистично (в сравнение с това на Хокинг), но това е възможно само ако материята е дискретна в дълбочина, тоест ако се състои от краен брой неделими първични елементи (плътността на всеки един от тях е крайна; първично зададена и не може да бъде увеличавана с по-нататъшно уплътняване, защото в противен случай този елемент отново ще бъде делим и значи не е бил първичен; обемът на първичния елемент е също краен и не може да бъде променян чрез уплътняване). Уплътняването на Вселената може да става само за сметка на намаляване на необходимия обем на непървичните елементи при тяхното разпадане и превръщане в първични елементи. Уплътняването ще спре в момента на пълното превръщане на непървичните в първични елементи. Тогава Вселената придобива минималния си възможен краен обем, приблизително равен на произведението на обема на отделните първични елементи с техния брой във Вселената. Именно този обем е крайният (но не безкрайно малък) обем на първичното яйце на Вселената, когато при нулевия момент в реалното време е настъпил Големият взрив. До този обем Вселената ще се върне отново, ако тя впоследствие колапсира обратно. При такъв сценарий Вселената няма начало и няма край в реалното време и е съществувала и ще съществува вечно (и следователно тя не е възникнала от нищото и няма да изчезне в нищото).

В случай, обаче, че хипотетично приемем другия отговор на горния въпрос – че Вселената е безкрайно делима, тогава Големият взрив би трябвало да е започнал в състояние на сингуларност (както е при Хокинг), тъй като самата безкрайна делимост е вече сингуларност. Само че това никога няма да може да бъде достоверно доказано (защото не е еднозначно доказано, че изобщо могат

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

да съществуват сингуларности в реалността и че това може да е само една фикция на теоретичната физика, докато в математиката е само една полезна абстракция). Тогава трябва да се задоволим с твърдението, че Вселената е само частично познаваема и че никога няма да бъде познаваема напълно.

{ Не оспорвам правото на физиците теоретици да мислят по своему. Но оспорвам този начин на мислене да бъде наричан научен, защото е в противоречие с общовъзприети принципи в науката. За сега човечеството е измислило два основни типа познание – научно и религиозно. Научното познание си служи с научни принципи, а религиозното познание – с вяра. Религията не използва научните принципи, а науката не използва вярата. Затова науката не се нарича религия и религията не се нарича наука. Защо пък да няма трети тип познание – на физиците теоретици (в разглежданата по-горе област)? Но защо тази област, обаче, трябва да се нарича наука, след като заобикаля общовъзприети научни принципи? Просто физиците теоретици трябва да измислят тяхно си наименование на този трети тип познание, а не да използват вече готовото наименование *наука*. Както не използват наименованието *религия*. Напоследък се говори за религиозна физика, но тяхното не и това. Възможно е дори този техен трети тип познание да е по-правилният в сравнение с научното и с религиозното познание. Само ги призовавам да бъдат по-коректни и да не се възползват от несъответстващи на техните виждания готови форми, а да се самоопределят адекватно на това, което правят, след като са толкова убедени в своята работа. }

София, март 2017 г.

Публикувано в Интернет през юни 2017 г. [148.17.09].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

14. ПОКЛОН ПРЕД СЕЛЯНИНА, ЗАПЪТИЛ СЕ КЪМ ГРАДА

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА КОНСТРУКТИВНО
С НЕКОНСТРУКТИВНО

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2017-06)

Авторът на забележителната книга “Бит и душевност на нашия народ” Иван Хаджийски казва, че *няма нищо по-страшно от българският селянин, запътил се към града* (запътил се към града, за да живее постоянно там). Кое-то ме накара да преоценя много неща, с които съм се срещал в живота. За мен тази преценка означаваше безвъзвратно и напълно да се съглася с казаното от Иван Хаджийски. Както и стана. *И да допълня*, че това запътване към града за дадена фамилия не трае от ден до пладне (т.е. това е не просто нейното физическо преместване, което е само началото), а според мен то продължава поне цели три поколения. Тоест, живеещите постоянно в града лица, чиито дядовци са се преместили от село в града, все още са селяни (те само формално се наричат граждани; нямам предвид правното понятие за гражданин, при което всички са граждани на страната). И ако относителният дял на тези лица в града е достатъчно голям, те фактически превръщат града в село (както в действителност често става) и само си въобразяват, че са се преместили от село в град, и (макар и от десетилетия да са в града) по нищо не се различават от онези например селяни, които са дошли в града за един-два дни да продадат стока на зеленчуковия пазар. Защото заедно с физическата си същност, те са донесли в града и своя *селски манталитет*, от чието отървяване им трябват цели три поколения (и без което преместването им в града би било безсмислено и жалко).

Още в началото на статията дължа уточнението, че в този анализ не включвам циганите, които живеят в селото и в града, което е съвсем друга тема. Освен това, смехотворно е да се смята, че неговите жители вече са се превърнали в граждани с указ на президента, с който дадено голямо (и не толкова голямо) село се преименува в град (което е редовна, но необоснована практика). Тук дори трите поколения няма да помогнат на селяните да се превърнат в истински граждани, защото я няма автентичната градска среда (така че неправомерната подмяна на съдържанието с форма в този случай е напълно под-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

веждаща и който вярва в истинността на такава подмяна не създава впечатление за културно мислещ човек). Моето отношение към селянина, запътил се към града, е укорително. Защо тогава заглавието на статията е “Поклон пред селянина, запътил се към града”? Това ще разберете накрая.

Ако се връщаме назад във вековете, по-далечните прадеди на почти всички живеещи в града са дошли от село. Целият въпрос е откога са се превърнали от селяни в нещо като кореняци граждани (т.е. в автентични граждани, както ги наричам). Моята фамилия Миркович знае историята си вече **шест** поколения назад (смятано до моето поколение включително). А внучката на моя племенник е вече **девето** поколение на тази фамилия. Според запаметеното нашата фамилия започва от праядо ми Мирко, роден през 1740 г. в село (в района на сегашния Карнобат), който още като млад селянин се прехвърля да живее за постоянно в град Сливен. До третото поколение след праядо Мирко реално (по манталитет) моите прадеди са били селяни (нищо че са се наричали и че са се смятали за граждани), и едва след това, от четвъртото поколение нататък (когато влиянието на праядото върху правнука е вече незначително), се превръщат (също по манталитет) в кореняци (в автентични) граждани (**това превръщане става постепенно, което тук не се разглежда**). Защото едва след третото поколение лицата могат вече да се отскубнат от уж благотворното влияние на своите родители и дядовци, които (без да осъзнават това) дотогава ги държат в мъртвата хватка на селския си манталитет.

Когато бракът е смесен между гражданин и селянка (или обратното) детето им ще бъде гражданин или селянин в зависимост от това на кого от родителите си прилича по характер. Обичайното е (без то да е винаги така), дъщерята да прилича на бащата, а синът на майката. Обикновено в семейството се ражда дете, полът на което е обратен на пола на онзи родител, който по време на зачеването има по-силен характер от този на своя партньор. Това е доказан кибернетичен принцип, който поддържа половото равновесие в обществото.

Кои са обстоятелствата (наричани от мен външни проявления на истинските причини), които карат селяните да се прехвърлят за постоянно в града (при социализма този процес беше изкуствено и опасно ускорен)? Тези обстоятелства отдавна са изследвани и обсъждани и **не прибавям нищо ново в това отношение**. Към тях се числят бедността, изнурителният селски труд, лошите битови условия, неразвитата инфраструктура, ниското равнище на здравните и образователните услуги, ниското културно и интелектуално равнище на семейната и обществената среда, в т.ч. и селската простотия. Образно казано, **селяните бягат в града**, за да се отърват от лошия (начин на) живот на село с

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

надеждата да намерят по-добър (начин на) живот в града. Но именно още в този момент те се делят на две групи: **първата** е малобройната група (например около 10 на сто от напускащите), а **втората** е многобройната група (например около 90 на сто от напускащите).

Първата група от напускащите (наричани от мен неавтентични селяни) е интелигентната (адаптивната) група: те предварително или почти в ход **са осъзнали истинските (дълбоките) причини** за лошия живот на село (които не са горепосочените негови външни проявления) и, прехвърляйки се в града, откъсват (отхвърлят) от себе си тези дълбоки причини и бързо се приспособяват към съвсем различния градски живот (на кореняците граждани и затова бързо се превръщат в такива, т.е. в автентични граждани). Тяхната автентична селска среда дотогава (когато още са живеели на село) дори не ги е приемала като съвсем нормални хора, а като някакви особняци, откачалки, бунтари и т.н., макар че именно те са носителите на новото, на прогресивното, на истинското. Но носителят на новото винаги е бивал обругаван от болшинството, за което е обичайно да е ретроградно, регресивно и неистинско в своите виждания. Настоящата статия не е посветена на тази първа група от напускащите селото и прехвърлящи в града селяни, но читателят винаги трябва да я има предвид.

Втората група от напускащите (наричани от мен автентични селяни, **на които именно е посветена настоящата статия**) е неинтелигентната (консервативната) група (те са именно от автентичната селска среда): те предварително не са осъзнали и почти три поколения поред няма да осъзнаят (или постепенно ще осъзнаят) докрай истинските (дълбоките) причини за лошия живот на село (а виждат само горепосочените негови външни проявления) и, прехвърляйки се в града, **запазват в себе си** и не откъсват (не отхвърлят) от себе си тези дълбоки причини. Те постепенно (в продължение почти на 70-80 години) се приспособяват към съвсем различния градски живот (на кореняците граждани и затова мъчително бавно се превръщат в такива, в автентични граждани).

Тези от втората група могат само да си въобразяват и да се самозалъгват (дори и когато забогатеят), че водят истинския градски начин на живот, но това е страшна заблуда и **което е в тяхна вреда**, поради и което няма нищо пострашно от селянинът, запътил се към града. Нищо не може да ги накара да се променят бързо. Както не можеш да накараш кучето да мяука и котката да лае, дори да ги съдереши от бой. Те не са виновни за това, тъй като в тях като кърлеж се е впил и вкоренил селският им манталитет (наследен от десетки поко-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ления). Те не са виновни и за това, че не разбират истинското състояние, в което се намират, тъй като, наред с всичко друго, това неразбиране е една от същностните черти на селския им манталитет.

Кои са тези същностни черти на селския манталитет, които са исторически предопределени и *които в по-минало време са били единственото средство за оцеляване* в трудните условия на живот на село, но сега са исторически противоположни, особено ако пък става дума за пълноценен и автентичен съвременен градски живот. Тези същностни черти са: *консерватизъм, натрапчивост, себичност, мнителност, неадекватност, пристрастеност към алкохола* (както и други, на които тук не се спирам). В тяхната съвкупност, взаимопроникване и единство те образуват селския манталитет, който, от своя страна (особено на фона на достигнатото понастоящем равнище на човешкия прогрес), е истинската причина (а значи и тези черти са истинските причини) за лошия живот на село в различните му външни проявление, като *бедност, мизерни битови условия, ниска култура, ширещ се простотия* и т.н.

Още тук и веднага искам да подчертая, че такива същностни черти могат да притежават и коренящите (автентичните) граждани. Но разликата е значителна. При автентичните селяни тези черти са преобладаващи, основни и системоопределящи (изобщо те са всеобщи и генерализиращи) за техния манталитет и смисъл на живот (затова начинът им на живот е *деструктивен*), а при автентичните граждани те са непреобладаващи (а само допълнителни), неосновни (а само надграждащи) и несистемоопределящи (а само подкрепящи) (изобщо те са частични и спорадични) за техния манталитет и смисъл на живот (затова начинът им на живот е *конструктивен*). Посочените различия са очевиден пример за прерастването на количествените натрупвания в дълбоки качествени изменения (в случая – в негативно направление). Със селското си поведение в града автентичните селяни неправомерно подменят конструктивното с деструктивното.

(1) *Консерватизмът* означава, че автентичният селянин не е склонен да се променя, дори когато променящата се около него среда изисква това и то е от негова полза. Той си знае това, което си знае, и толкоз. Може да му говориш и да му обясняваш, че едно по-друго положение ще бъде по-полезно за него, но той остава непреклонен. Обичайно е да не уважава мнението на останалите; ако все пак те изслуша, ще пропусне казаното покрай ушите си. Така пропуснатите ползи поради неговия консерватизъм са значителни и той продължава

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

да бъде беден, за което сам си е виновен. Консерватизмът го кара да мисли, че каквото се прави на село, такова се прави и в града, и затова продължава да го прави в града, където се е преместил, но, уви, това е в негова вреда.

- В града той продължава с безконечните и продължителни вечерни (и не само вечерни) семейни (е не само семейни) сбирки, както е било на село, и на които многократно се разказват или обсъждат едни и същи случки и истории до затыпяване, вместо човек да си почива или пък да свърши нещо полезно, например са своето духовно обогатяване, като прочете нещо. Живеещият в града селянин ще пристигне на гости у роднините си, без да ги предупреди, както го е правил на село. Той безцеремонно ще легне в леглото им, както е правил на село. Ако отива да види роднините или приятелите си в друг град, той няма да отиде на хотел (тъй като няма пари за хотел), а намира за съвсем естествено да отседне в тях (ами като нямаш пари за хотел, няма да ходиш на гости, бе; както съм постъпвал аз).

Тези свои навици той не ще да промени, той като смята, че и в града това е възприето, както е на село. Той ще говори или пее силно, което определено безпокои съседите, па дори и домакините, но той не осъзнава това. Той подробно разпитва за имената на съседите (и на техните роднини), смятайки че това е много важно, както е на село (макар че с това в действителност животът му изобщо не става по-добър) (аз, например, където съм живял, не съм знаел имената на почти всички съседи, дори и на тези, които живеят срещу моята врата, защото, най-малкото намирам такова знание за ненужно и за израз на простотия; там, където сега живея, няма имена по вратите на апартаментите).

- Забелязал съм, че когато говори сериозно за нещо, автентичният селянин го повтаря няколко пъти, за да му повярват, че не се намира само на празна приказка. Ако, обаче, каже дадено нещо само един-два пъти, значи то не е казано сериозно, а просто така за занимавка (както това е обичайното се възприема на село). Но поради консерватизмът си той пренася в града този тип поведение, без да забележи, че при новите условия това е дразнещо и причиняващо много недоразумения, често пъти в негова вреда. Аз, например, възприемам като сериозно нещо казано, когато то е казано само веднъж (независимо дали е маловажно или много важно нещо), защото то не може да стане по-истинно, заради това, че е казано повече от един път. Затова пък, когато нещо ми се каже два или повече от два пъти, вече го възприемам като подвеждащо и като неистинно.

Не става дума за това, че слушателят трябва да се съгласи с казаното му. Ако му е направено някакво предложение, слушателят, разбира се, може да не

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

се съгласи, ако то е неизгодно за него. Но той трябва да възприеме, че казаното му само веднъж предложение е казано сериозно. Но консервативният селянин не е такъв: той ще ти повярва, че му говориш сериозно, само ако го повториш няколко пъти. А при мен е обратното, щом се повтаря едно и също нещо, значи нещо не е наред (нещо, казано само веднъж, независимо дали го приемам за основателно или не, го помня с десетилетия).

Имам случаи, при които съм правил еднократно някакво предложение на селянин, а на другия ден (или дори чак на следващата година) той ме пита: ама ти сериозно ли го каза. Не ме дразни това, че не приема моето предложение (това си е негова право), но ме въбесява това, че го възприема като несериозно казано. Защото, ако още в началото му го бях повторил няколко пъти, щеше да разбере, че го казвам сериозно и още тогава щеше да ми каже, че не приема предложението ми. И с това проблемът щеше да е приключи още в началото, нямаше да си губим по-нататък времето с него и щяхме да го използваме за друга полезна работа.

Но за селянина *“губи времето“* като че ли е негова същност, и това е една от причините за бедността му. Дори съм убеден, че времето, през което той постоянно говори, обяснява и повтаря, че не му достигат например 300 лв., за да си оправи положението, беше използвал да изработи нещо полезно (а не за да повтаря едно и също нещо), с това щеше да спечели въпросните 300 лв. Той просто върти на празни обороти и като че ли е болен от нещо, подобно на автоимунно заболяване. За него *“времето е пари“* (към които така жадно се стреми) е празна фраза. Затова безкрайните му контакти с други хора, а значи и безкрайното губене на време го правят беден.

- Тъй като в село живее малка общност от хора, те всички се познават, и всичко, което се прави там, става чрез връзки между тези хора. Но в града не винаги е така. Там преувеличаването на значението на познанствата и на връзките с други хора, не е винаги е полезно. То дори може да навреди, защото, както се казва, няма безплатен обяд (който може би ще трябва после да се плати на тройна цена). Но когато трябва да свърши дори нещо елементарно, селянинът в града винаги търси връзки и познати. Аз пък, например, за целта винаги съм използвал утвърдения административен ред.

Дори когато се разболея (да чукам на дърво!), не търся познати лекари, а отивам в диагностичния център или в съответната болница и се консултирам (или дори отивам на операция) при този лекар, който се случи на смяна, без да го познавам. Бил съм при много лекари. С изключение на семейната ми лекарка, на никой от тях не съм казвал, че съм професор и най-дългогодишен бивш

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ректор на УНСС. Защото връзкаството е противоестествено явление и то ми е противно. И не само заради това. Вярно е, че има по-способни и по-малко способни лекари. Но *вероятността* случайно да попаднеш на способен лекар, който в момента е на смяна в лечебното заведение, е по-голяма от вероятността твоят познат лекар да е измежду способните. Не че не може да се случи и обратното, но просто при втория случай вероятността е по-малка (аз почти винаги работя с вероятности). Пък и за да разбереш кой лекар е по-способен, трябва и ти самият да си лекар (всички приказки между роднини и приятели, които не са лекари, за това кой лекар е по-способен и кой не, са пълна дивотия).

Например, в болница “Света Екатерина” в София два пъти ми е правена деликатна процедура, но не съм казвал там на никого кой съм и какъв съм. Екипите, които работеха върху мен на операционната маса в сърдечната хирургия изобщо не знаеха нищо за мен. Когато казах това на един мой близък селянин, него направо го втресе. Ти си луд, ми вика; хората мечтаят да имат твоето положение и твоите връзки. Ако бях на твое място, продължава той, щях да обиколя навсякъде (каза го дори по циничен начин). Е, и какво щеше да стане, ако бях казал на главния лекар кой съм. Щяха да ми осигурят отделна стая; да ме оставят там не за два, а за четири дни; да ме обгрижват повече лекари и миловидни медицински сестри. Но не вярвам да са доволни от допълнителните грижи, които им създавам. Нищо не зависи от по-голямото внимание, което щеше ми бъди отделено; всичко зависи от компетентността на екипа при операционната маса (а там всички са компетентни).

Доброто човешко отношение може да има важно психологично значение, но да не забравяме какво е казал доктор Хаус от едноименния американски телевизионен сериал: “аз не лекувам хора, аз лекувам болести” (той възприема пациентите си като напълно непознати, което е предпоставка, за да може да им помогне ефективно). Едва когато за селянина тази фраза стане напълно разбираема и естествена за неговата вътрешна същност (до такава степен, при която свободата е осъзната необходимост), едва тогава той може би ще се е превърнал в идентичен гражданин. В противен случай той си остава роб на работещия срещу самия него селски манталитет и никога няма да бъде истински свободен, като превръща в такива роби и своите деца и внуци.

- Консерватизмът на автентичния селянин има и други измерения. Той трудно се отказва от натрупания опит на неговите бащи и деди. Този опит обаче е акумулирал повече негативни императиви, отколкото позитивни. Родителите обичат своите деца, но ги учат на това, което те от своя страна са научили

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

от своите родители, макар че то вече не отговаря на новия начин на живот и дори се оказва вредно за самите тях. *Така че те постоянно увреждат децата си*, без дори да осъзнават това. Същото консервативно поведение те пренасят и в града. Свидетел съм още в миналото как, например, майка слага допълнителна захар в буркан с компот за сина си, макар че такива компоти ни бяха връщани от ГДР, защото те имаха захар, превишаваща техните здравословни норми.

Но ние се тъпчем със захар, защото още от старо време се знае, че тя уж засилвала сърцето. А пък домакинът смята, че оказва голяма чест на госта си, като му сипе най-мазното от приготвената гозба (че чак да ти се повърне). Така ние, българите, ставаме все по-болни и по-болни, като спазваме вредните указания на родителите си и се съобразяваме с погрешния опит на нашите деди. Или пък като спазваме световно възприетата традиция да се здрависваме, с което ставаме преносители на всякакви заразни болести. Вместо да се поклоним леко и почтително, както правят японците. Или пък използваме платнени носни кърпи, което е нехигиенично, вместо книжни салфетки, които да изхвърляме след всяка еднократна употреба. И така нататък. Тези консервативни навици са в много по-голяма степен развити у автентичния селянин, което е само в негова вреда.

В сравнение с автентичния гражданин той си ляга много по-късно и се тъпче вечер до късно с храна. Което е крайно нездравословно, но той приучава на това и децата си и така ги разболява. Многократно познати селяни са ми се обаждали по телефона в 23 часа, за да ми кажат нещо незначително, когато вече отдавна съм заспал. Една позната селянка от Сливен ме събуди в 22,30 часа, за да ме покани да отида на нейната 70-годишнина. Сънен, в първия момент си помислих, че мъжът ѝ е починал (щом като се обажда по никое време) и гласът ми прегракна от вълнение. Тя ме пита “какво ти е?” Излъгах я, че съм настинал и че кашлям.

Така тези хора, без да подозират, ме разсънват и ми провалят цялата нощ. Умът ми не го постига, защо същото това не ми го съобщи в 19 часа и как изобщо не се досещат, че поведението им е недопустимо. Впрочем, зная го: защото те водят противоприроден начин на живот и защото смятат, че каквото те правят, го правят и всички други хора по света. Защото, както не случайно казваше майка ми (Бог да я прости!), лудостта и простотията не ходят по говедата, а по хората. Лудостта на хората не ме плаши, но с простотията никога не мога да свикна. Бог да ме пази от нея!

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

(2) *Натрапчивостта* означава, че автентичният селянин постоянно заемава другите със себе си, без да се съобразява с тях и с това, че не е задължително тези други да се същит като него. Това означава, че той няма действителен пълноценен вътрешен духовен живот и затова се нуждае от постоянен социален контакт. Вместо само периодично да използва кратки социални контакти, колкото да свери своя часовник с обществените нагласи. Постоянният социален контакт може да доведе до социално израждане и дори да опростачване (както често се случва), защото негативните въздействия и негативният пример, които се получават от околната обществена среда, са много по-големи от позитивните въздействия и позитивния пример, възприемани от нея. Лошият пример е силно заразителен, особено при по-младото поколение. [За това по-подробно вж. моята статия “Множествената негативност”, рубрика < Лично > (2016-07).] В отделни случаи натрапчивостта на автентичния селянин дори може да бъде опустошителна за околните.

- Той си мисли, че ти имаш същите потребности, като неговите (което си е пълна глупост) и затова благосклонно ти дава нещо, което не си му искал, мислейки искрено, че ти прави добро. Нещо по-лошо, ако му откажеш, той ще помисли, че го правиш от скромност (а то не е така) и ще продължава до втръсване да те убеждава, или пък, още по-лошо, ще остане с убеждението, че не го уважаваш (което също не е така). Така той насилствено (макар и от добра душа) те поставя пред свършения факт да приемеш това, което не щеш, или пък да си в позицията на лош човек. Изобщо, всеки който не мисли като него, е лош (и дори откачен) човек, и така автентичната градска среда (към която той уж се е запътил) завинаги ще остане чужда и недостъпна за него.

- Автентичният селянин ще заразитва в купето във влака непознат за него пътник откъде е тръгнал, закъде пътува и защо отива там и кога смята да се връща, какво е учил и какво работи, има ли жена и деца и т.н. (което винаги съм намирал за много досадно и дори просташко). Без изобщо да се замисли за това, че човекът срещу него не му поставя подобни въпроси. Човекът срещу него може би иска да се усамоти, да си почива, да обмисли на спокойствие някаква съдбовна за него ситуация, но не му позволяват това. А ако пътува за нещо, което не е за споделяне пред други, той е принуден да излъже, само и само да се отърве от натрапничавите въпроси. Така с поведението си селянинът принуждава околните постоянно да го лъжат, без те да искат това. Затова, няма нищо чудно в един прекрасен ден на равносметка той да каже: “нас, селяните, все ни лъжат”. Ами каквото сте си изпросили, такова сте и получили.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

• За автентичния селянин няма лично пространство за хората около него (познати или непознати). Всичко това му пречи да устрои нормално своя живот в града. Като не му обръщат особено внимание, той дори си мисли, че гражданите около него са надменни към преселилите се от село в града, което изобщо не е вярно. Те (гражданите) така се държат и помежду си (по рядко се безпокоят помежду си), но той не забелязва това. Защото за него непрекъснатият социален контакт е неговият начин на живот, без да се замисля, дали това е така и при другите (докато в действителност при автентичния гражданин умереният социален контакт, пък дори и вътре във фамилията, е начинът на живот). Но той си мисли, че каквото е при него, така е и при другите, та така от тук до края на света. Не, от тук до края на света има хиляди различни начини на живот и ако някой иска да ги уеднакви, с това слага край на човешкия прогрес. Така че, иска или не иска, осъзнава или не осъзнава това, автентичният селянин (когато е в града) е спирачка на прогреса, дори и на собствените си деца и внуци, за които така много милее.

• Ако в момент на просветление селянинът се усети, че е прекалил с натрапчивостта си, той ще Ви каже “извинявам се”. Човекът сам се извинява, искрено мислейки, че с това са го извинили, след което си продължава пак по старому. В действителност често употребяваният израз “извинявам се” е показател за ниска логическа и езикова култура. Човек трябва да поиска от отсрещната страна да го извини и затова трябва да каже “извинете ме” (или “моля, да ме извинете”), като отсрещната страна ще реши дали го извини или не. А не да казва “извинявам се”, с което сам се извинява (все едно, че сам си е опростил греховете, като си мисли, че с това и Господ му ги е простил; така той, без да се усети, се прави на самия Господ).

• Автентичният селянин е в състояние с дни и седмици (а дори и цяла година) да ти разправя за своя например 40-годишен живот с най-големи подробности (някои от които не особено интересни), както и за живота на родителите му, на дядовците и бабите му, на лелите и чичовците му, на племенниците му и т.н., след което ще започне да ги повтаря отново. Бях свидетел на случай, когато бях на гости при такъв селянин, което съвпадна с посещение на извикан от него телевизионен техник. Техникът отдели около 20 минути, за да поправи телевизора му. Но домакинът междуременно с нетърпение шепнешком ми казва: какво толкова му оправя на един телевизор? На този селянин и през ум не му минава, че информацията, която се съдържа в електронната схема на телевизора, по количество и качество е много повече от информацията, която се съдържа в неговия 40-годишен живот и за която той е в състояние да

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ти говори със седмици наред. А 20-те минути на телевизионния техник му се видяха много. И че човешкото постижение, наречено телевизор (да не говорим за компютъра), е много по голямо от достиженията на всички селяни като него, направени през последните няколко столетия, взети заедно. Когато дойде телевизионен техник в дома му, автентичният гражданин ще го остави на спокойствие да си работи, като го изчака в съседната стая. Но затова пък селянинът през цялото време ще стои при него и ще се върти около него като невеселка. С което му пречи да си върши добре работата.

• Тъй като стана дума за телевизор, да продължа в този дух. Селянинът, когато в домашна или в приятелска компания гледа телевизия, не оставя другите спокойно да се съсредоточат върху това, което се предава. Той или ще прави неуместни бележки за това, което се предава, или ще информира какви са цените на домати на пазара, или ще разправя (за кой ли път?) едно време как баща му е строил къщата си на село. За него телевизионното предаване е само един забавен фон. За него в това предаване няма истински смисъл или важно значение. Докато автентичният гражданин ще се съсредоточи: като се наслаждава на музиката, като вниква в дълбочина в политическия коментар, като свързва днешните новини с вчерашните новини и т.н. Когато изключат телевизора, селянинът няма нищо да е научил и разбрал, като с неуместните си приказки ще е попречил и на другите да научат и да разбират нещо. Изобщо, откъдето мине селянинът, оставя след себе си духовна пустиня и в най-добрия случай – повърхностно знание за заобикалящия го свят.

Ако му направиш забележка, че когато той гледа телевизия, трябва да вниква в предаването, без да се занимава с друго и да не пречи на другите, той съвсем сериозно и почти надменно ще ти отговори, че той може да върши две работи едновременно. Аз пък Ви казвам, че който прави две (или повече от две) работи едновременно е глупак. Няма по-тъпа легенда от тази, че Наполеон е вършел две неща едновременно. Правенето на две и на повече от две работи едновременно е нискоефективно и води до бедност. Високата ефективност за отделния човек идва от правенето на нещата последователно, едно след друго. Компютърът, който прави фантастични неща, в даден момент върши само едно единствено нещо! Така работи неговият процесор, който за една секунда може да извърши милиард операции, но го прави последователно операция след операция, всяка една от които му отнема по една милиардна от секундата. Едновременността е заблуда и извършването заедно на няколко неща в малък интервал от време означава, че те са си пречили едно на друго и крайният резултат за всички тях е едното нищо. Като нашият селянин, който

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

след като са изключили телевизора, нито е разбрал нещо особено от телевизионното предаване, нито пък е казал нещо свястно в приказките си, които е изговорил по време на предаването (само дете с това се е натрапил на останалите).

(3) *Себичността* означава, че автентичният селянин почти неистово желае да задържи само за себе си (и за своето тясно семейство) нещо, като го иска от тебе, в повечето случаи дребно, незначително или без значение, а пък ако е по-значимо, това или е неизпълнимо, или пък явно иска да те мине, което често успява и да направи. В това отношение той е хитър, много изчаквателен, последователен и много добре познаващ правата си. Моралът тук няма никакво значение.

- Често съм слушал селяни, преселили с в града, да казват, че някои на село раждат повече от две деца, за да има кой да им работи по нивите. Но ако и техните деца и внуци разсъждават все така, тогава (казвам аз) броят им ще нарасне в геометрична прогресия, и няма да има толкова ниви за тях, тъй като земята е природно ограничен и количествено невъзпроизводим ресурс. Че така правят много селяни, го зная, но това си е повече от дивотия. Защото стопанинът трябва да има толкова имот, колкото сам да може да се справя с него при нормално възпроизводство на хората. Но не за това тук ми думата. А за това, че в такива случаи за селянина децата не са висша радост (които също да се радват на живота), а нещо като работен добитък.

За мен това е длъжнопробна селска себичност. За земята селянинът живота си дава, децата си поробва и брата си убива (както е в “Гераците”). Не че децата не трябва да работят, както е работил и баща им, но да свеждаш създаването на деца само заради това, е нечовешко. Тези деца ще избягат в града, но ще занесат там генетично наследената (както и придобитата в село) себичност. И макар и не в такива крайни форми, себичността у тях за много дълго време ще бъде водещият мотив на уж градското им поведение. Което си е пълно потвърждение на Дарвиновата теория откъде сме произлезли. Не, нас Бог не може да ни е създал такива. Не, у нас оцелява не този, който е по-умният (той може да направи човечеството богато в дълъг срок), а оцелява по-силният, по-бруталният, по-безочливият (той може да има само краткосрочни придобивки от това).

- Пътувах веднъж с такси в София, когато по повод на някакво предаване по радиото в него шофьорът, един млад човек, ме стресна, като ми каза в прав текст “*Андрешко не е положителен герой, а отрицателен. Такива като не-*

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

го съсипаха държавата.” Стресна ме, не защото не знаех това (за разлика от това, което като ученици бяхме учили по българска литература), а че тази върна мисъл, която тежи колкото стотици дълбокомислени журналистически анализи, ми го казва толкова млад човек. Той се оказа по-мъдър от много беловласи старци. Разбира се, че се съгласих с него. Защото Андрешко, който забавя съдия изпълнителят да събере необходимите на държавата данъци (или законово конфискуване на част от имот), като имитира умишлено произшествие с каруцата си в блатото, в действителност е олицетворение на селската себичност, по-късно пренасяна и в града. Защото укриването на данъци и задължения или пък възпрепятстването на тяхното събиране (колкото и да са тежки условията, при които живеят селяните) отслабва българската държава. Защото, ако не е българската държава с всичките ѝ кусури, всички ние, в т.ч. и Андрешко и неговите съселяни, отдавна щяхме да бъдем верноподаници на Турция. Най-малкото, щяхме да живеем в условията на ужасяваща престъпност, първи жертви на която щяха да бъдат именно селяните. Защото те гледат само доколкото им стига носът.

Да излъжат държавата и да оставят всичко за себе си, е техният достоен начин на живот. Който заради това ще продължава да бъде мизерен, докато свят светува, ако не изоставят своя селски манталитет. Не искам по повод на това да говоря за днешното отчайващо състояние на нашата държава, тъй като тук нямам място за това. Но то се дължи най-вече на себичността, при която личните интереси винаги са били поставяни над обществените, което след време се връща като бумеранг и накърнява самите лични интереси. Изобщо, в крайна сметка себичността е самоощетяване на собствените интереси по наша инициатива, което посредствено мислещият човек не може да осъзнае.

(4) *Мнителността* означава, че автентичният селянин винаги се съмнява в това, което му казват (че дори и в това, което вижда), тъй като селският живот го е принудил да бъде такъв. Защото много често са го мамели. Затова е истина, че него по-трудно можеш да го излъжеш в сравнение с автентичния гражданин, който по природа е по-доверчив. Аз, например съм по-доверчив, но не защото съм наивен, а защото смятам, че усилията постоянно да бъда предпазлив някой да не ме изиграе и ощети, ще ми струват повече от усилията, вложени в това, с което ще са ме ощетили (вж. *алтернативен разход (в микр.)* и *граница на производствените възможности (в микр.)*). Тъй като не при всеки контакт ще ме ощетяват, а само понякога (например, касовите бележки от магазина проверявам само вкъщи, а не на касата, и никога досега не са ме лъ-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

гали; но ако това се случи, едва тогава евентуално може да стана по-предпазлив).

И освен това, по-нискоинтелигентният човек винаги е бил и по-мнителен, често пъти без основание. Дори равнището на мнителността може да се използва като своеобразна мярка за определяне на равнището на интелигентността (в обратно съотношение). Освен това, мнителността може да изиграе лоша шега на автентичният селянин. Неговият контрагент, който иска да го излъже, като знае, че селянинът е много мнителен, сам ще му предложи последният много подробно да провери всички страни на сделката, за да се увери, че в нея няма нищо измамно. Дори ще му предложи да не бърза, а обстойно да си помисли и прецени въщи (в т.ч. и да се консултира с близките си), преди да вземе окончателното решение. Тази дезинформация, опираща се на човешката мнителност, подвежда селянинът (третиран едва ли не като дете) да се съгласи със сделката. Тази сделка, обаче, крие някаква много по-голяма измама, която е над логическите възможности на селянина, и той ще я осъзнае много късно, когато вече е бил безвъзвратно изигран.

Но още по-голяма е вредата, която мнителността му нанася с това, че тя му пречи да приеме наистина изгодни за него сделки, така че тя е причината за много пропуснати ползи (много по-големи от евентуалните вреди, която тя би му нанесла). Затова, в крайна сметка, мнителността (подозрителността) е една от причините за бедността на автентичния селянин. Да не говорим за психичните травми, която тя (най-вече поради нейната перманентност) му нанася; защото да си постоянно нащрек съсипва нервната система. Докато по-доверчивият автентичен гражданин спи много по-спокойно, защото не се притеснява постоянно, че някой може да го излъже. Ако това все пак се случи, той ще каже *майната му* и точка на въпроса.

Докато автентичният селянин, ако има нещастieto да бъде подведен и умишлено ощетен (дори с нещо не особено голямо), той ще коментира това месеци наред и ще се оплаква на всеки срещнат, на куцо и сакато, как са го излъгали като първия човек. Това допълнително емоционално натоварване (ядосването) дори може да се окаже за него много по-опасно от икономическата щета, която вече му е била нанесена. Тъй като тук обидата играе много голяма роля. Защото автентичният селянин по природа е много-по-обидчив от автентичния гражданин. Защото, тъй като е глупав, си мисли, че като е глупав всеки иска да го изкара прост, за да му се подиграе. Така че и равнището на обидчивостта може да се използва *като* своеобразна мярка за определяне на равнището на интелигентността (също в обратно съотношение). Изобщо, спо-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

собността да се постигне оптимален баланс между мнителност и доверчивост (както и между обидчивост и толерантност) е един от най-достоверните индикатори за това, дали автентичният селянин вече се е превърнал в автентичен гражданин.

• Ако посоча на автентичния селянин някакво твърдение (или му съобща за някакво събитие), първата му работа е да ме пита: *ама кой го каза?* Това “ама кой го каза?” толкова ме ядосва, че след това преставам да казвам на този човек каквото и да е било. Тъй като за него е по-важното не *какво е казано и какво е станало*, а *кой го е казал и защо го е казал*. Така той никога (най-вече заради мнителността си, която се е впила като кърлеж в него) няма и да разбере, че истинността на едно нещо се съдържа в самото нещо и се извежда от анализ на структурата на това нещо, а не от това, кой го е казал. Ако не си способен сам да прецениш дали едно твърдение е правдоподобно или не, значи не разбираш от него (което е съвсем естествено) и тогава не трябва да се интересуваш от него. А не да смяташ, че ако го е казал някой уважаван от тебе човек, то е истина, но ако е казано от някой непознат или противен на тебе човек, то не е истина.

Умирам си от яд от този начин на мислене! Ако някоя котка ми измъюка нещо логически правилно, аз ще повярвам в него и на котката, защото то само по себе си е логически правилно; но ако чуя нещо от някой много уважаван от мен човек, но то не е логически правилно, изобщо няма да го възприема. Затова не се интересувам кой го е казал. За мен това “ама кой го каза?” е индикатор за простотия. Зная че няма да се съгласите с мен, но това “ама кой го каза?” пречи да имаме реална представа за заобикалящата ни действителност (а имаме такава, каквато някой иска да ни внуши) и по този начин е предпоставка да вземаме много неизгодни за нас икономически решения. И да ставаме по-бедни. Ако някога направите социологическо проучване на това явление, със сигурност ще забележите, че по-бедните по-често поставят въпроса “ама кой го каза?”, докато по-богатите по-рядко го правят.

• Но има още един противен въпрос. Ако кажа на един автентичен селянин, че съм прочел интересна статия от някой автор (като му посоча и името), селянинът няма да се заинтересува какво според мен е интересното в статията, а веднага и изпреварващо ще ме попита “откъде е този автор?” (в смисъл къде е роден или пък къде живее). Но какво значение има, дали е от с. Бусманци или от с. Гинци? Важният въпрос за съдържанието на статията (или на някакво друго съобщение) остава настрана. По-нататъшният ни разговор изобщо

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

не достига до съдържанието. Вдигам ръце и се отказвам повече да говоря. И нашият селянин си остава безпросветен.

Ако на мегдана в село се появи някой другоселец от близките села, автентичният селянин веднага ще попита: този човек от с. Долно Бучино или от с. Горно Бучино е. Той все с такава информация си пълни главата и си губи времето, вместо да го използва да създаде нови блага и така да стане по-заможен. Но това, обаче, не е случайно. На него му е необходима широка и пълна информация за заобикалящата го среда, защото той иска да става по-заможен, не като създава нови блага, а като преразпределя в своя полза блага, които вече са създадени от други хора. Тоест да присвои, да чопне, да придърпа нещо, което вече съществува, но още не е негово. Затова в желанието да се знае всичко за околните (и то в много по-голям периметър, ако живееш в града), кой какъв е, от къде е, какво работи, какви прегрешения има и т.н. и т.н., има нещо хлъзгаво, нещо тарикатско, нещо ментарджийско.

Този човек не иска да създава, а само неправомерно да присвоява. Следователно, той е некадърник. В основата си автентичният селянин може да е много трудолюбив, но вече преселил се в града, неговият труд става сравнително по-некачествен и той се превръща в некадърник. Затова (за да преживява) желанието му да прави далавери още повече нараства. Вместо със силата на волята да си наложи придобиването на все по-голям професионализъм, той тръгва по пътя на най-малкото съпротивление. Така че собственият му селски манталитет (от който той не се отказва) му пречи да подобри живота си, когато се е прехвърлил от селото в града. Мнителността му (защо другите могат да го лъжат и ощетяват, а пък той да не може да ги лъже и ощетява?) прави така, че той доживотно да си остане автентичен селянин. И така завинаги си остава дребен тарикат и ментърджия.

• Най-страшното проявление на мнителността на автентичния селянин е в това, че той не признава неутралността на трети лица. Ти си или с него, или си против него. Отношението на безразличие (съдържащо се в неутралността) е непонятно за него, тъй като за това е необходим повече интелект от неговия (вж. *крива на индивидуалното продуктивно полезностно потребителско икономическо безразличие*). Той не може или пък не иска да разбере, че хора, които не са с него, не са против него. В най-добрия случай за него неутралното лице е безхарактерно, малодушно, обществено неангажирано, аполитично и т.н., с което го *насилва* да вземе отношение по спора му с други. **Мнителността и насилието** вървят ръка за ръка. За разлика от него, автентичният гражданин е по-толерантен към неутралните, дори много често той самият е

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

неутрален. За автентичния селянин единствено разнопосочната определеност на човешките отношения е естественото състояние на тяхното социално поведение. Той не може да проумее, че именно върху състоянието на неутралност (на безразличие) се постига и се крепи равновесието на обществото, благодарение на което той може да живее в него. Тоест той не приема принципа, който изобщо прави възможно неговото съществуване сред хората.

В кратък срок автентичният селянин може да запази статуквото си (и криворазбраните си интереси), като не възприема не само опонентите си, но и неутралните към него лица; но в дълъг срок това работи срещу самия него. Той по определение е губещият. И колкото повече осъзнава, че е губещият, толкова повече се ожесточава към неутралните (които в неговото съзнание са негови противници, дори по-противници от истинските му противници). Нещо лошо. Историята е пълна със случаи, когато управляващите са репресирали (дори убивали) неутрално настроените към тях лица, защото не са с тях. По такъв начин управляващите са подривали своите собствени устои, дори в степен, по-голяма от тази, в която са го правили техните действителни опоненти. Така в дълъг срок тяхната управляваща система се е самосъбаряла, защото поради негативното отношение към неутралността тя исторически е обречена на крах. По определение, дори още в момента на нейното създаване.

Но всеки добросъвестен анализ ще Ви покаже, че първопричината за такова състояние на нещата се крие в големия относителен дял на автентичните селяни в управляващата прослойка. Учебнически пример за това е управлението на Александър Стамболийски. В основата на което е стояла мнителността, така характерна за селския манталитет. До голяма степен така беше и при управлението на БКП при социализма в България. Защото голяма част от членовете на БКП бяха автентични селяни със селски манталитет. Или си със социалистическата власт или си против нея, в най-добрият случай – неин потенциален противник. Ето защо тази власт също трябваше да се отиде от историческата сцена. Защото тя изначално беше обречена поради почти преобладаващия в нея автентичен селски манталитет с неговата самоубийствена мнителност.

(5) Неадекватността означава, че автентичният селянин чрез своите действия работи срещу самия себе си, срещу това, което иска да постигне. Той е нещо като своеобразен самоубиец. Той е неадекватен на собствените си желания, тъй като твърде много разширява обстоятелствата, които смята че ще му помогнат. Поради ниска просветеност автентичният селянин не е предимно

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

съсредоточен само към необходимите му начини за постигането на своите желания, а включва широк кръг от напълно излишни подробности и положения, някои от които дори са противоположни и действуват срещу него. Защото не е задълбочен, а повърхностен. Освен това, той е много обстоятелствен, свързва неща, които нямат връзка с това, което иска да постигне, и губи твърде много ценно време за празни приказки, което само му вреди. Неговата неадекватност е една от причините за неговата бедност.

• Много показателен в това отношение е един разказ на Чудомир. Селянин наема адвокат, който да го представлява пред имуществено дело. Адвокатът разпитва селянина за обстоятелствата по предмета на делото, за да знае как да постъпи с цел да го спечели. Адвокатът има нужда да получи точни и кратки отговори на въпросите си. Но селянинът по всеки въпрос се връща към това, едно време какво са правила дядо му и баба му, което няма нищо общо с делото. Всички усилия на адвоката да насочи селянина само към тези положения, които са му необходими, за да осигури успешен изход на делото, се провалят. Селянинът предварително се е самообрекъл да загуби делото, защото не е достатъчно интелигентен. Разбира се, не е необходимо да знае механизмите на съдопроизводството. От него се иска да отговори само на това, което го питат, да не се отклонява от темата и да не отговаря на въпроси, за които не го питат.

Да, но той генетично е неспособен на това. Той от дете живее в среда, която мисли синтетично, но не и аналитично. Всеки отделен въпрос (дори и дребен) той постоянно свързва с всичко друго, макар това да е необходимо само в отделни случаи. Донякъде така постъпват животните, които напълно са се слеели с природата и постоянно я възприемат цялостно, като действат инстинктивно. Спомнете си от приключенските книги, как при обсъждането на всеки отделен конкретен въпрос старейшините на индианците започват от времето, когато техният бог (мисля, че се казваше Маниту) ги е създал и как те са живеели щастливо по своите земи, преди да дойдат бледоликите. Този техен онаследен манталитет, който е правилният за досегашният им живот, ги обрече на непълноценно съществуване при новите условия. От тяхно оръжие срещу врага той се превърна в оръжие срещу тях. Никакви разумни доводи не можеха да променят начина тяхното мислене. Спомням си, как в едно комедийно телевизионно предаване питат един дали е съгласен с социалната политика на управляваща партия, а той отговаря какъв е цветът на чорапите му. За съжаление много от автентичните селяни постъпват точно по този начин. И след това се оплакват, че не им върви.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

• Много от хората се занимават с това, което не могат, към което нямат афинитет и за което не са обучени. Което е индикатор за определена некадърност. Но това е много характерно за автентичните селяни, преселили се в града. Затова те не могат да постигнат значими успехи в своята професия. Защото знаят от всичко по малко, но не са в състояние да се съсредоточат в дълбочина в даден проблем. Целият начин на тяхното мислене не е пригоден към тясно специализирана работа и затова те не могат да бъдат особено полезни на обществото и на себе си. Скоростното им изкуствено интегриране към специализирани високотехнологични дейности, както това се правеше при социализма, може да има само негативни последици. Защото те са неадекватни, нерелевантни и несъответстващи на тази по-висока степен на развитие на материалната и духовната култура. Опитът им да прескочат необходими етапи на придвижване към нея са обречени на провал. Успехи ще имат едва няколко поколения след тях. Не случайно в статията на моята рубрика < Лично > (2016–10) цитирах думите на проф. Драгомир Драганов (в-к *24 часа* от 9 септември 2016), че след 1947 г. България “се превърна в някаква странна смесица от бивши селяни – “промишленици”, бивши селяни – управленци, и бивши селяни – “Ентелектуалци”.

• Обществеността е наложила на лекарите, когато прилагат някаква терапия към болния, да му обяснява **какво прави с него** и **защо го прави**. Аз пък приемам само първата част от това изискване. Болният трябва да знае лекарят **какво прави** с него, за да може да му съдейства в терапията: да приема предписаните му лекарства; да спазва определена хранителна диета, да лежи по определен начин на леглото, да спазва указанията му при вливане на течности и т.н. Но не съм съгласен да му обяснява **защо го прави** (дори и когато аз съм пациент), защото пациентът (освен ако той самият не е лекар) не разбира от медицина (което е съвсем естествено). За успеха на неговото лечение не е необходимо пациентът да знае защо лекарят прави определени процедури. Противното е вредно за лечението празно любопитство и ако лекарят бъде принуден да го задоволи, той трябва да го направи на непрофесионален за медицината език, което е вулгаризация. Все едно пилотът на самолета да обяснява на пътниците защо натиска едно или друго копче в пилотската кабината, след като пътниците няма нищо да разберат от това (макар от това да зависи животът им). Въпросът **какво** (който има идентификационно значение) е много по-важен от въпроса **защо**.

Само че автентичният селянин винаги пита **защо**. Поради ниската си интелигентност. Дори когато ми продава един селски имот при изгодни за него

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

условия, преди това той ще ме попита: “Защо искаш да го купиш. Какво ще правиш с него?”. Като чуя това, подлудявам. Когато имотът вече няма да е негов, какво го интересува какво ще правя с този имот. (Ще го съборя и ще играя хоро върху празното място, ми се иска да му отговоря.) Ако много му е мил, да не го продава. Аз интересувам ли съм се някога какво е правил той със своите имоти? Защо той трябва да има повече права от мен и да се интересува аз какво ще правя с моя имот (след като съм го купил)? Така той губи клиенти и в крайна сметка ще намери един хитрец, който, за разлика от мен, много подробно ще му обясни какво ще прави с имота, когато го купи, но затова пък ще го купи много по евтино. И селянинът ще загуби.

Когато *защото-то*, не зависи от мен (или още повече, ако не го разбирам), аз никога не питам *защо*. Но винаги питам *какво* трябва да направя, ако от мен се иска да направя нещо. Отговорът на въпроса *какво* ще ми даде възможност много по-качествено да изпълня своята работа. И не се интересувам повече, как собственикът на предприятието ще използва продукта, който съм създал, и защо изобщо му трябва. Дали ще го продаде, подари или пък запали. Човек трябва да пита *защо* само в границите на своите компетенции. Извън тях това не е негова работа.

Но селянинът непрекъснато пита *защо* и постоянно философства. Това питане не съответства на неговите компетенции и представлява неадекватно поведение. Поведение, което му пречи да се устрои подобаващо в града, където се е преселил. Такъв постоянен разпитвач няма да го вземат на сериозна работа, той винаги ще си остане аутсайдер. И никога няма да разбере, защо автентичните граждани не са толкова разговорливи (което селянинът си обяснява с тяхната уж надменност или дори затвореност) и защо много малко питат (което селянинът си обяснява с тяхната уж незаинтересованост или дори малкумие).

Ами защото това не им е интересно и защото това би им попречило да живеят по-заможнo и по-щастливо, бе човек. Към което ти се стремиш, но сам си пречиш да го постигнеш. След което, разбира се, другите са ти виновни. Нали знаеш какво пише на железопътните прелези: огледай се, послушай се и ако не идва влак, премени. Само че ти не се оглеждаш, не се послушваш, а направо се втурваш и сечеш през просото, както си свикнал да правиш това на село и от което не можеш да отвикнеш и продължаваш да го правиш в града. Е, твоите правнуци ще отвикнат да го правят. Те повече ще питат *какво* и по-малко ще питат *защо*. Ами щом пък толкова обичаш да питаш *защо*, поне сам се попитай и сам си отговори *защо* си се запътил към града.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

• Иносказателността на автентичния селянин е едно от проявленията на неговата неадекватност. Когато в разговор с тебе трябва да обясни какво точно е направил или пък какво иска от теб, той няма пряко (в прав текст) да ти каже какво точно е направил или пък какво иска от теб, а много подробно ще ти изложи мотивите, заради които е направил това нещо или пък заради които иска нещо. Докато разбереш най-сетне (ако изобщо го разбереш) какво е направил или какво иска от тебе, ти вече може и да си родил. Или, най-малкото, вече ще ти се е отщяло да го слушаш и така няма да си разбрал какво точно е направил или какво точно иска, което е в негова вреда. Защо става така?

Защото той не може да проумее, че това, което в крайна сметка иска да ти каже, може да се обоснове с най-различни (дори и с напълно противоположни) мотиви в сравнение с неговите и затова мотивите, които той така добросъвестно, подробно и досадно ти излага, нямат никакво значение за убедителното обосноваване на това, което в крайна сметка иска да ти каже. По такъв начин крайният резултат, който в действителност е важният и същественият, остава заметен някъде зад вратата, а на преден план излизат мотивиращите подробности, които в случая са без значение. **Правият текст** неправомерно е подменен с **иносказателен текст**. Често пъти автентичният селянин дори оставя на тебе да се досетиш какво иска да ти каже в крайна сметка (уж поради тактичност, например нещо като “*тебе думам дъще, сещай се снахо*”). И в повечето случаи ще бъде превратно разбран, следователно неразбран. И затова, в крайна сметка, той е губещият. Заради своята неинтелигентна иносказателност.

Нещо повече. Той погрешно си мисли, че и ти говориш като него. Ако ти му казваш нещо в прав текст, той ще го разбере иносказателно и ще започне да умува какво се крие зад тава, което си му казал. А то няма нищо зад него. Нещото е това, което буквално си му казал. Но той не проумява това и затова се оказва неспособен да ти помогне, дори и да иска да ти помогне. Защото си мисли, че нещото, което му искаш, не е това, което пряко му го казваш, а нещо друго, което се крие зад него. Затова в отношението между автентичния селянин и автентичния гражданин губещият е не само селянинът, но и гражданинът. Заради селянина губещи са всички. Най-малкото, загубили са си времето в празни приказки.

Например, в моите писания (постъпвайки нескромно) казвам, че съм достатъчно кадърен, щото по законен начин да спечеля средствата, които са ми необходими, за да удовлетвори своята потребности. За разлика от некадърника, който именно заради некадърността си е принуден да краде. Но иносказа-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

телно мислещият автентичен селянин (ако има търпението да прочете тези писания) ще остане с впечатлението, че искам да кажа, че аз съм честен човек, а крадецът е нечестен. Не бе, човек! Само казвам, че аз съм кадърен, а крадецът е некадърник. Нищо повече. В моите писания не стои въпросът за *честен* или *нечестен* (за *добър* или *лош*), които са етични понятия (на морала). Не съм специалист в тази област. Никъде не твърдя (както ще си помисли автентичният селянин), че аз съм честен, а крадецът е нечестен. Но ако пък толкова държите да се произнесе в прав текст, кои са причините, за да не крадеш или за да крадеш, ще Ви кажа: не крадеш или крадеш, не защото си честен или нечестен, а защото си кадърен или некадърен. А дали дълбоко в душата си аз съм честен или нечестен, това не е Ваша работа.

- В известна степен автентичния селянин възприема света размито (вж. *размито икономическо множество*). При него контрастните линии, които разделят отделните явления и предмети, не са ясно очертани. Предметите и явленията преминават (се преливат) едно в друго почти непрекъснато, а не дискретно. Все едно че вижда заобикалящата го действителност през обектив, който не е нагласен на фокус. В размития образ, обаче, той вижда света поцялостно, почти като при животните, и затова интуицията у него е по-силно развита в сравнение с автентичния гражданин. Именно поради това той по-лесно може да оцелее при извънредни обстоятелства. Но това не му помага да се впише адекватно в автентичния градски начин на живот и сравнително бързо да прогресира икономически. Много от малките разлики и нюанси между нещата в ежедневието за него са без особено значение. Но за автентичния гражданин понякога те са решаващи за регулярното и точното функциониране на механизма на съвременния начин живот и изобщо за стандарта, който си е създал.

Например, за автентичния селянин може да няма разлика: между управляващ и чиновник, между учител и преподавател, между магазин и пазар, между министър и депутат, между невиновен и невинен, между улица и булевард, между ресторант и кръчма, между суджук и луканка, между хулиган и наркоман, между курва и любовница, между проститутка и курва, между лекар и доктор, между инженер и техник, между радио и високоговорител, между руснак и украинец, между студент и ученик, между печеля и крада, между песен и музика, между дете и юноша, между повишаване на цените и влошаване на живота, между капитал и инвестиция, между къща и жилищен блок, между пор и невестулка, между лихва и лихвен процент, между ниви и земя, между безработен и хайлазин, между тухла и кирпич, между учен и мъдрец, между

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

лекарка и медицинска сестра, между Бог и Христос, между арабин и арапин, между индианец и индиец, между японец и китаец, между паркет и балатум, между маса и бюро, между нервно и психично заболяване, между океан и море, между козунак и руло, между тутманик и милинка, между комета и звезда, между сладкарница и кафене, между 45 и 50 минути, между заплата и стипендия, между кметство и община, между математика и смятане, между художник и скулптор, между цар и крал, между царица и принцеса, между въглища и кюмюр, между дух и призрак, между кръчмар и барман, между ром и коняк, между торта и паста, между театър и опера, между мотоциклет и мотопед, между хол и вестибюл, между кухня и трапезария, между балкон и тераса, между ограда и дувар, между шосе и магистрала, между тролейбус и автобус, между влак и мотрися, между окръжност и кръг, между чанта и сак, между наденица и кренвирш, между това да вървиш отдясно или отляво, и така нататък до без да му се вижда краят. На всички тези случаи (а те са много повече) съм бил свидетел.

Въпросът не е в това, че поради непросветеност той може да не знае някои от тези разлики (което е разбираемо). Напротив, той може и да ги знае, но смята, че разликата помежду им е незначителна (т.е. може да се пренебрегне) и затова може вместо едното да употреби (да възприеме или да каже) другото, без това според него да промени картината. Това е крупна грешка, защото тези уж незначителни разлики са се натрупали с течение на времето, и затова начинът на мислене на автентичния селянин е извратено (превратно и преобърнато) отражение на заобикалящата го действителност. Или, както го пише в Библията, дяволът върши всичко обратно и отзад.

Ярък пример на размито възприемане е, че автентичният селянин не е точен в поведението си, защото не придава особено значение на точността. Той не осъзнава, че точността е начинът, чрез който се създава порядъкът (т.е. подредеността на нещата и на действията), който порядък (както не отсега е доказано) е източникът на богатството. Богатството, към което селянинът се стреми, но от което той се отдалечава чрез собствената си нагласа. Винаги много съм се дразнел, когато при уговорена среща или при някакво съвместно действие, селянинът обичайно закъснява. Ако, например, уговорим среща за 10 часа, той ще дойде в 10,30 часа и ще ми е загубил 30 минути от времето да го чакам.

Абе, човек, какво ти пречеше да поискаш да се видим в 10,30 часа, ако 10 часа е рано за тебе? Само че, ако се бяхме уговорили за 10,30 часа, той щеше да дойде в 11 часа. Което направо е вбесяващо, защото ясно е, че не непредви-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дени обстоятелства са му попречели да бъде точен, а защото селяшкият му манталитет е такъв. При едно или друго обстоятелство стотици път съм бил жертва на такова безотговорно поведение. В продължение на години той вижда, че много от хората около него са точни или че поне се стремят да бъдат точни, но той си кара по старому. Дори може да ти развие теорията, че изисканият човек винаги трябва да закъснее и така да не се унижава да чака останалите, а, напротив, да се прави на важен. Че това, едва ли не, етикетът го изисквал. Но човекът, който важничи, е човек без съдържание. Съдържателният човек няма потребност да важничи. Автентичният селянин дори да има положителни качества, той ги унищожава чрез криворазбраното си (и значи – неадекватно) поведение. Все едно, че умножава живота си с минус единица. Няма нищо по-страшно от запътилият се към града селянин, защото той е обречен постоянно да умножава живота си с минус единица. И после да се чуди защо не може да прогресира.

- Особена форма на иносказателността, а значи и на неадекватността е, че обичайно автентичният селянин те информира за известен на него набор от обстоятелства едно по едно, постепенно и продължително разтегнато във времето, *на час по лъжичка*, а не заедно, компактно и наведнаж още в началото на разговора, както би трябвало да бъде. Представете си, че с него трябва да вземете някакво важно решение, което от значение е и за двамата Ви. За да бъде правилно това решение, трябва да се вземат под внимание няколко обстоятелства, за които той знае, но са неизвестни на тебе. И той те информира да тях. Само че не ти ги казва всичките още в началото, а те запознава само с едно-две от тях. Въз основа на това решавате какво да правите. Но след четири-пет дни разговорът помежду Ви продължава и тогава той ти съобщава, че има още едно-две обстоятелства по интересуващия Ви въпрос. Затова предишното решение по този въпрос се оказва неправилно, Вие продължавате разговора и вземате ново решение. Но след още една седмица той като фокусник вади от торбата си нови обстоятелства, отново продължавате вашият разговор и вземате следващо решение по същия въпрос. Това се повтаря няколко пъти и чак когато минат един-два месеца най сетне той ще изплюе всичко, което е знаел по въпроса още в началото, и най-сетне Вие ще вземете правилното решение по въпроса.

Но, уви, много сте закъснели във времето: решението е съобразено с всички необходими обстоятелства, но вече е отчайващо късно и затова то е икономически неизгодно. И се отказвате от него. Затова като автентичен гражданин Вие вече няма да потърсите този човек за свой партньор. Постепенно това ще

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

направят и другите му познати в града. Така автентичният селянин остава изолиран от градската среда, която е била готова да си сътрудничи с него и да му помогне, но той сам е попречил на себе си. Защото не се е адаптирал към логичния автентичен градски начин на живот, тъй като не може да се откаже от нелогичния автентичен селски начин на живот.

Защо неговото поведение е нелогично и противоположно за самия него? Защото той мисли индуктивно, а не дедуктивно. Той се движи от частното към общото и от конкретното към абстрактното (каквато е индукцията), а не от общото към частното и от абстрактното към конкретното (каквато е дедукцията, вж. *дедуктивен икономически подход*). Като автентичен селянин неговият начин на живот е много по-близък до природата. Когато трябва да реши нещо, той най-напред се оглежда близко около себе си и взема под внимание това, което вижда (или вече знае за близките неща). Когато след време той осъзнае, че това е недостатъчно за неговото решение, той разширява кръга от обстоятелства и така този процес продължава, като се разтяга във времето. Докато най-сетне достигне до един достатъчно голям кръг от обстоятелства, които са му необходими, за да вземе правилното решение.

Става така, защото той живее непосредствено с обстоятелствата. И така постъпва индуктивно. *Вместо още в началото да се издигне над всички обстоятелства, да ги погледне от височина всичките заедно (триизмерно) и още в началото да вземе под внимание онези от тях, които са необходими и достатъчни за обосноваването на правилното и изгодно за него решение.* Това именно е дедуктивният подход, приложен на практика. Но за него дедуктивният подход е нещо чуждо и непонятно (затова той не би разбрал в дълбочина и дедукцията на Шерлок Холмс, когото неговият автор Конан Дойл не случайно постоянно противопоставя на доктор Уотсън; доктор Уотсън никога няма да се превърне в Шерлок Холмс, но неговите правнучи може би ще могат да сторят това).

(6) *Пристрастеността към алкохола* е една от най-тежките същностни черти на селския манталитет. Не че автентичните граждани не пият, но го правят в много по-малка степен и то по-скоро като някакъв ритуал на учтивост. В семейството на моите родители никога не се е пиело. Не е имало нито капка алкохол (вино, ракия или бира). Като войник на 19 годишна възраст по стечение на обстоятелствата бях заедно с ротния си командир в едно ресторантче в Стара Загора. Почерпи ме с бира, но аз отказах. Той се помисли, че се превземам, но не беше така. Бях на 25 г., когато не можех да откажа на близки ми се-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

ляни да близна малко алкохол. Оттогава и досега не си позволявам повече от 30 грама алкохол на седмица и то не винаги, а само по изключение. Когато съм на гости или в друга компания само близвам чашата, след което имитирам, че пия. Приятели и познати ми носят много алкохол и затова въкъщи имам много бутилки маркова ракия и марково уиски. Но не ги консумираме. Така си стоят. Или просто, от своя страна, ги подарявам на други. Винаги съм смятал, че човек, който пие, дори и немного, не е изискан и не е извисен човек. Ами че ако пиенето на алкохол беше полезно, животните и те щяха да пият.

Що се касае до автентичните селяни, според мен те са патологично болни в пиенето си (макар и в различна степен). С това те необратимо увреждат себе и децата си, като развращават и опустошават всичко около себе си. Това е най-отвратителното нещо, което съм виждал. Да не говорим за това, че когато се разболеят от цироза на черния дроб, здравните заведения ползват моите здравни вноски, за да ги лекуват (той като здравните им осигуровки са много малки). Такива винаги са живеели на чужда сметка. Лично познавам случай, когато автентични селяни в града приучиха свой млад родственик да пиянства като тях. Този млад човек се пропи, отслаби организма си, разболя се от хепатит и почина. За мен неговите близки роднини селяни са неговите убийци.

***

С всичко писано по-горе ***аз не обвинявам селянина, запътил се към града***, а ***само го укорявам***, че иска да направи непосредствено (веднага) нещо, за което не е способен и което не е в състояние да направи. ***Образно казано***, той прилича на пияния, който залитайки се връща от кръчмата в търсената от него къща, но тъй като е пиян, постоянно обърква улиците и докато най-сетне намери истинския адрес, вече са се минали цели три поколения и в мечтания дом на трезвеността пристигат неговите правнуци, а той самият остава погребан някъде по пътя. За мен той (разбирайки или неразбирайки това) ***се е саможертвал за своите правнуци***, за да живеят те по-добре от него. Затова, сега аз едва ли не се чувствам неудобно, че наготово съм се родил в града като автентичен гражданин, без да е необходимо да правя такава саможертва. Затова, въпреки укорителното ми отношение към него, ***заради неговата саможертва аз се покланям пред селянина, запътил се към града*** и все се надявам, че бъдещите селяни, запътили се към града, все по-малко ще приличат на него.

София, март 2017 г.

Публикувано в Интернет през юни 2017 г. [148.17.11].

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

15. ЛУДОСТ И НОРМАЛНОСТ

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА НА НОРМАЛНОСТ С ЛЪЖОВНОСТ

СПЕЦИАЛИЗИРАНА РУБРИКА < ЛИЧНО > (2019-19)

Спомням си една знаменита фраза на моя съгражданин от Сливен *Радой Ралин*, вече покойник. Приятелите му го укоряват, че заради неговата ексцентричност някои го смятат за луд, а пък той им отговаря: **ако не се правех на луд, досега да съм се побъркал!** А спомняте ли си от сериала “*Аз, Клавдий*” как *Клавдий*, член на императорското семейство в древната Римска империя и учен историк, става император след нямащо нищо общо с него убийство на неговия предшественик. Клавдий още от малък има досадни тикове и изглежда като налудничав, макар че не е такъв. Но всички го мислят за такъв и затова не го вземат насериозно. Неговият учител, също историк, който знае, че Клавдий е свестен човек, го съветва: ако не иска да сподели съдбата на своите предшественици императори (все убивани преждевременно), **да продължава да се прави на луд**. Така и става. Клавдий необичайно дълго е император на древния Рим. Но накрая жена му, която разбира че е нормален, го отравя, защото иска доведеният ѝ син да стане император. В култовия италиански сериал “*Октопод*” казват на *Каetano Кариди* (отрицателен герой), че е ненормален, а пък той отговаря: **ако бях нормален, нямаше да съм жив**. Вземете мен! Аз необичайно дълго бях ректор на УНСС – Университета за национално и световно стопанство в София. Почти 11 години (преди мен ректорите ги сменяха през 2-3 години). Защо стана така? **Защото се правех на наивен**. А и много от колегите ми ме смятаха за вострастен и дори вманиачен в науката, което впрочем си е самата истина (за разлика от тях, за които науката беше само средство, но не и цел). Те си мислеха: този наивник ще го свалим, когато си поискаме. Поискаха, но не бѝ. Удариха на камък. Нали се казвам Камен, кръстен на дядо си Петър.

Всичко тава ми даде повод да се замисля, що е това лудост (кой е луд) и що е това нормалност (кой е нормален). Ще ми кажете: ами попитайте един психиатър или пък психолог и той ще Ви отговори. И ще сбъркате. Обичайно е специалистът и дори експертът да не могат точно да определят най-важното и основно понятие от своята дейност. Защото човек колкото повече знае за едно

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

.....

нещо, все повече разбира, че много малко знае за него. Например в блестящата руска енциклопедия по математика, където всички понятия са строго формулирани, само понятието *математика* е дадено неясно, размито, разказвателно, дори неопределено. Очевидно е, че математиците не могат да се разберат помежду си що е то математика. Аз пък, който толкова много пиша за *икономика*, трудно мога да Ви кажа що е то икономика. И не приемам определенията на моите колеги за икономика. А за психиатрите да не говорим. Ако ги слушате, всеки ще Ви каже нещо различно и накрая няма да разберете що е това *лудост*. По-добре попитайте тези извън съответната област; може и да не се съгласите с тях, но поне ще чуете нещо по-определено. Например попитайте мен, който съм извън психиатрията. Сигурно ще вбеся психиатрите, както мен ме вбесяват неикономистите, когато ми говорят за икономика.

Нали си падам малко диалектик, обичам да подбирам двойки от по две взаимно изключващи се понятия (казано с езика на *теорията на множествата* – които имат нулево сечение; вж. *сечение на икономическите множества*). Ако попитате някой случайно срещнат на улицата, кое е обратното на *лудостта*, той ще Ви отговори, че това е *нормалността*. Изобщо, който е луд, не е нормален и който е нормален, не е луд. *Както и че който е ненормален, е луд*. Аз обаче *определено не приемам* това често срещано схващане. Защото според мен понятията *лудост* и *ненормалност* не се покриват. Който е луд, определено е ненормален. Но не всеки ненормален е луд. Това означава, че ненормалността е по-общо понятие от лудостта. Тоест, че лудостта е само частен случай на ненормалността. Друга част от ненормалните не са луди!

Що се касае до *нормалност* и *ненормалност*, те наистина са две взаимно изключващи се понятия. Нормалността е това, което *преобладаващият брой хора* възприемат като нормално, обичайно, естествено, възприето, не бъдещо възражения от мнозинството и т.н. Тоест възприето е като норма в обществения живот на определена общност от хора (тук нямам предвид само частното понятие за *норма* в правото, а всичко онова, което е общовъзприето). Нормалното се променя с течение на времето, особено през по-големи периоди от историческото развитие, но е зададено (фиксирано) към даден момент. Всичко онова, което не влиза в това определение, т.е. което не е общовъзприето, е ненормално. То е ненормалността. На тези две понятия отговарят нормалният и ненормалният човек.

Бързам да заявя: съвсем друго е делението на противоположните понятия за *истинско* и *неистинско*, за *правда* и *лъжа*. Това означава, че: (1) нормалното

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

може да бъде както истинско (нормалният човек мисли правдиво), така и неистинско (нормалният човек мисли лъжливо), като и в двата случая е без значение дали човекът осъзнава това или не, и (2) ненормалното също може да бъде както истинско (ненормалният човек мисли правдиво), така и неистинско (ненормалният човек мисли лъжливо), като и в двата случая е без значение дали човекът осъзнава това или не. Само че броят на говорещите истината и броят говорещите лъжата са в съвсем различно съотношение помежду си при нормалните и ненормалните. В преобладаващия брой случаи нормалните са лъжливи.

Например преди столетия повечето хора са мислили, че слънцето се върти около земята (те именно това са виждали с очите си) и това е било нормално (общовъзприето), но лъжливо твърдение, а пък само единици като Коперник са смятали, че земята се върти около слънцето и това е било ненормално (дори стряскащо), но правдиво. За времето си Коперник е бил ненормален, но е говорил истината, а мнозинството е било нормално, но е говорило лъжата. За съжаление (макар и не във всички случаи) в човешката история почти винаги (както и сега) е било така: нормалното мнозинство е говорило и сега говори лъжи (общовъзприетото е било и сега е неправилното), а ненормалното малцинство е говорило и сега говори истини (необщовъзприетото е било и сега е правилното). Но за да оцелееш, трябва да се присъединиш към общовъзприетото, т.е. към лъжливото мнозинство, иначе с теб е свършено. И това е забавяло човешкия прогрес, творен от обругаваното малцинство, което е създавало новите видове блага, консумирани от обругаващото мнозинство. Така че не е права марксистката теория, според която историята се твори от масите. Не, историята се твори от отделни прогресивни личности, често пъти незапаветени и дори незабелязани от историята, но без които история нямаше да има.

Защо става така? Защото за нормалното мнозинство неистинското (лъжливото), макар и да не е в негов интерес, **е по природа по-възприемливото** (по-примамливото, по-прилепчивото, по-разбираемото, по-очевидното, по-достъпното, по-непосредственото, по-заразителното, по-усвояемото, психологически по-убедителното и което по-лесно се внушава като истинско от манипулаторите, които имат интерес от запазването на лъжливото статукво) (вж. моята статия “Множествената негативност”, Рубрика <Лично>, № 07 от 2016 г.). Затова пък истинското (правдивото), което е в интерес на мнозинството и е аргументирано и проповядвано от ненормалното малцинство, **е по природа по-невъзприемливото** (по-непримамливото, по-неприлепчивото, по-неразбираемото, по-неочевидното, по-недостъпното, по-опосредстваното, по-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

незаразителното, по-неусвояемото, психологически по-неубедителното и което не е в интерес на манипулаторите, които имат интерес от запазването на лъжливото статукво).

Манипулаторите на лъжливото статукво (политици, висши духовници, платени учени слуги на властта и на свръхбогатите, някои от които дори може и да са луди, като Сталин и Хитлер например) винаги си служат с психологията на убеждението и вярата, а не с убедителността на доказателствата и науката. Лъжливите манипулатори психологически винаги изглеждат и се възприемат като по-убедителни в сравнение с правдивите учени. За нормалното мнозинство, особено за обикновените хора, често с основание наричани от социалните психолози тълпа и които са значителната част от нормалните, са по-важни и по-приемливи (макар и да са лъжливи) внушенията на психологично убедителните оратори, а не почти неясните за посредствените хора, но истинни аргументи на психологично неубедителните учени. Защото в повечето случаи учените не владеят психологията на убеждението, а се служат само с логическите аргументи на убеждението.

И защото в преобладаващия брой случаи *нормалните хора умеят да вярват, но не умеят да разбират*¹, тъй като в течение на хилядолетия тяхната неинтелигентна среда ги е направила такива, за което те, разбира се, не са виновни. Новопридобиваните и натрупвани с всяко поколение погрешни внушения не само вече са се превърнали в историческа традиция, чието нарушаване се смятало за неморално. Тези придобивани погрешни внушения постепенно, но неумолимо вече са се преобразували и са се материализирали в генетична наследственост, в ДНК-информация, от която едва ли има отървяване.

Тази генетична предопределеност (която дори може да доведе до израждане на цели фамилии и родове, както го пише в книгите и затова в тях се препоръчва такива хора да не раждат деца) се е впила в нормалния човек като кърлеж, превърнала се е в мъртва хватка, на която той сякаш е вечно осъден. Той е осъден на интелектуално робство, което го прави духовно и материално

---

¹ Затова според мен станалата вече знаменита фраза *“Русия не може да бъде разбрана, на нея трябва да ѝ се вярва”* в действителност не работи за самата Русия. Колкото и привлекателна, мистична и предназначена за душата да е на пръв поглед, тази фраза може само до отблъсне от Русия и от руския народ рационално мислещите хора по света. Защото с нея се внушава безрезервно и безкритично вярване, което обаче може да бъде възприето и като подозрително внушение и дори като подмолен начин да се прокара нещо, което не е в интерес на останалите народи. Защото в такава сентенция има нещо ориенталски подвеждащо.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

беден, но си въобразява, че е свободен. В действителност той не е свободен, а е роб, защото не е достигнал до това равнище на прозрение, при което за него *свободата да е осъзната необходимост*. Той не осъзнава рационалната необходимост, която не е нищо друго освен целесъобразния порядък в природата и в обществото, с който той перманентно не се съобразява, а го нарушава, тъй като го възприема като насилие срещу себе си (той не осъзнава, че именно целесъобразният порядък е източникът на богатството, към което той самият почти неистово се стреми). Затова ще минат много поколения, преди да може да напусне лъжовния, но уж разбираемия от него свят, в който сега той се намира.

Но не само това. Общовъзприетото (нормалното) може и да бъде истинско (но затова пък недостатъчно изискано и полезно, пък дори и вредно). Но който не го практикува, основателно е смятан за ненормален. Това обаче още не означава, че е луд. Ще дам пример със себе си. Повечето хора имат леки коли. Аз нямам (ако изключим служебните коли, колите за бизнес, колите при развит таксиметров транспорт в района на пребиваване и колите на автолюбителите, останалото намирам за празноглавие)¹. Много мъже пият и пушат. Аз не пия и не пуша (вредно е и не ми доставя удоволствие)². Много хора държат в апартаментите си домашни кучета. Аз не правя това (те са забавни, но не

---

¹ Застрахователните премии, които собствениците на катастрофирали леки коли получават от застраховката “Гражданска отговорност”, покриват само част от щетите от катастрофите (включително и за лечението на ранените). Разликата се поема от държавния бюджет и от здравната каса, чиито приходи се формират от данъците и здравните вноски, които аз и такива като мен (които не притежаваме леки коли) плащаме. Местните данъци за леките коли покриват само част от разходите на общините за поправка на тротоарите, разрушени от паркираните върху тях коли. Разликата се поема от общинския бюджет, чиито приходи се формират от местните данъци, които аз и такива като мен (които не притежаваме леки коли или пък имаме гаражи) плащаме. Така че в повечето случаи собствениците на леки коли живеят на моя гръб и на гърба на такива като мен.

² Тези, които пият, се разболяват от цироза на черния дроб или от рак на стомаха, а тези, които пушат, се разболяват от рак на белия дроб. Техните здравни вноски не покриват разходите за лечението им и разликата се поема от здравната каса и от държавния бюджет, т.е. за сметка на здравните вноски и данъците, които аз и такива като мен плащаме. Затова такива пиячи и пушачи живеят на моя гръб и на гърба на такива като мен. Такова заключение изцяло е валидно и за наркоманите (повече от 200 хиляди в България), разходите за чието лечение се поемат от останалите. Същото може да се каже и за крадците, разходите за чието разкриване, разследване, съдене и престой в затвора са по-големи от иззетите крадени пари и от конфискуваното от държавата тяхно имущество. И т.н. и т.н. Повечето от тези, за които стана дума, са от нормалното мнозинство. Те живеят и на моя гръб, който съм особняк.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

обогатяват човешкия дух). Много хора обичат да ходят постоянно по ресторанти и барове. Аз не обичам (това е загубено време). Много хора ходят на футболни мачове, където неистово крещят. Аз не правя това (смятам футбола за шоу, но не и за спорт). Много мъже ходят по курви. Аз не го правя (защото ми е противно и не е достатъчно интересно). Повечето хора не се занимават с наука или пък симулират, че се занимават с наука. Аз пък са занимавам с наука (защото тя извисява човешкия дух и защото науката е основният признак, по който хората се различават от животните). Повечето хора не пишат книги. Аз пък пиша (тъй като едновременно е полезно и приятно). Повечето хора обичат продължително да контактуват помежду си и много да говорят. Аз контактувам и говоря малко (защото смятам, че при многото говорене човек, иска или не иска, започва да говори глупости и дори да се опростачва; още повече, че тия, които говорят много, не знаят точното съдържание на думите, които употребяват; вж. *семантика*). И т.н. и т.н.

Така че напълно спокойно се смятам за ненормален и че в моя формат (на свестен човек) намирам това за достойнство. И майната им на нормалните: нека да си живеят безинтересния според мен живот. Защо безинтересен ли? Защото постоянно повтарят едно и също: говорене, ядене, пиене и секс, и отново говорене, ядене, пиене и секс и т.н., при което материалното взема връх над духовното (колкото и да се смятат за одухотворени, те в действителност са неодухотворени). За тях, нормалните, тези занимания едновременно са необходими и достатъчни биологични, социални и духовни условия за живота, а за мен те са само биологично-необходими условия (както е при животните), но в никакъв случай не са достатъчни социални и духовни условия за живота на човека. (Пък и какво ли интересно има в това, като нездравословно хранещ се да боледуваш от гастрит или от язва на стомаха, като пияч да боледуваш от цироза на черния дроб, като пушач да боледуваш от рак на белия дроб, като сексуален маниак да боледуваш от спин, като редовно недоспиващ си (или пък като редовно лягащ много късно да спиш) да боледуваш от исхемична болест на сърцето и т.н.?)

Сега да се върна към основната тема за лудостта. И така, става ясно, че ненормалните (както и всички хора изобщо) се делят на две групи – на луди и нелуди. Кой е основният и достатъчен признак, който отличава лудите от останалите хора? Определено заявявам, че **лудостта е неспособност на човека след определена детска възраст да мисли логично** и за някакво допустимо време да построява и да прилага правилни умозаклучения (респ. да достига до

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

правилни изводи от правилни предпоставки). Следователно, неговото умозаклучение (респ. неговият силогизъм) е неправилно построен¹ (вж. *икономическо умозаклучение*, *логически икономически извод* и *икономически силогизъм*). Всички други признаци, около които така задълбочено умуват психиатрите, може и да са правилни, но са ненужни, тъй като неспособността за логично мислене според мен е достатъчен признак за лудост.

Разбира се, това не означава, че във всички случаи лудият мисли нелогично. Но щом при него има случаи на нелогично мислене (макар те да се придружават и от случаи на логично мислене), този човек е луд. Също така, не случайно акцентирам към определението *неспособен* за логично мислене, тъй като хора, които имат способност да мислят логично, но умишлено (преднамерено) се правят на луди, т.е. в действителност не са луди. Лудият искрено (и непреднамерено) вярва в истинността на неправилните си изводи. И един допълнителен важен признак: обичайно е лудият да се обижда като му казват че е луд и не е съгласен да се преглежда на психиатър. Докато за нелудият не е проблем да се подложи на психиатричен тест. Аз например с удоволствие бих отишъл на психиатрична експертиза и не ми пука от това какво ще бъде заключението на лекарите психиатри. Освен това, типично за лудите е, че често имат неправилна (понякога дори отчайващо неправилна) ориентация във времето и в пространството. Те смесват части от събития от различни места на пространството и от различни моменти във времето.

Ето няколко елементарни примера за неправилен силогизъм (който е частен случай на умозаклучение), построен въз основа на правилни предпоставки.

● Наполеон носи синя риза. Аз нося синя риза. Следователно аз съм Наполеон. (Това е учебникарски пример.)

¹ Умозаклучението е форма на мислене (вж. *икономическо мислене*) или логическо действие в областта на знанието (вж. *икономическото знание*), в резултат на което от едно или от няколко, свързани по определен начин съждения (вж. *икономическо съждение*), отразяващи някакви връзки и отношения (вж. *икономически връзки* и *икономически отношения*), се получава ново съждение, в което се съдържа ново знание. Умозаклучението е извличане на нова истина (вж. *икономическа истина*) от вече признати или известни истини. Не всяко съчетание на съжденията е (правилно) умозаклучение. Между съжденията трябва да има логическа връзка, в която да се отразява взаимозависимостта между предметите в действителността (вж. *икономически предмет* и *икономическа действителност*). Силогизмът (вж. *икономически силогизъм*) е умозаклучение (вж. *икономическо умозаклучение*), в което от две категорически съждения (вж. *категорическо икономическо съждение*), наричани предпоставки, които са свързани с общ среден термин, се получава трето съждение, наричано извод (следствие), като средният термин не се включва в следствието.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

- Професорът преподава. Аз преподавам на ученици. Следователно аз съм професор.

- Убиха Иван. Петър беше на мястото на убийството. Следователно Петър е убиецът на Иван.

- Мой приятел бе отровен с лекарства. Аз съм болен и лекарят ми дава лекарства. Следователно лекарят иска да ме отрови.

- Баща ми е съпруг на майка ми и ходеше по курви. Ти си моят съпруг. Следователно ти ходиш по курви.

- Христос казва: “Познайте истината и тя ще Ви направи свободни”. Аз казвам същото. Следователно аз съм Христос.

- Много от хората, които имат акции, са крадци. Ти имаш акции. Следователно ти си крадец. (Преди години в кабинета ми като ректор нахлу Николай Колев – Босия и започна да ми крещи: “Кажи, колко акции имаш!” Никога не съм имал акции, но и да имах, какво от това? Това доказателство за кражба ли е?)

- Иван е глупак и много приказва. Ти много приказваш. Следователно ти си глупак.

- Комунистите убиха много антикомунисти скоро след 9 септември 1944 г. Баща му е антикомунист и умря скоро след 9 септември 1944 г. Следователно баща му го убиха комунистите.

Такива примери има безброй. През 1993 г. ме избраха за ректор на УНСС. Скоро след това Студентският съвет, който тогава изцяло беше доминиран от СДС и с който работех добре, избра за свой председател едно момче от Бургас, което следваше в УНСС. В качеството си на ръководител на Студентския съвет то беше член на Академичния съвет и от него и от другите представители на Студентския съвет зависеха някои от решенията на Академичния съвет. Идваше често при мен, за да координираме работата си. Казваше ми, че баща му го убили комунистите. Веднъж обаче ме учуди с искането си да му бъде осигурена охрана, тъй като получавал заплахи от левите сили. Обясних му че университетът е деполитизиран и че освен това не се занимаваме с охрана. Казах му, че страховете му са безпочвени и да не се притеснява от нищо. Но веднъж като дойде при мен, видях, че в малкия джоб на сакото му имаше затъкнати 5-6 разноцветни химикалки. Обясни ми, че това били радиостанции, по които получавал сведения от къде могат да го нападнат и че по тях предавал нареждания на своите хора. Изтръпнах. Разбрах че е шизофреник (имаше раздвоение на личността). Скоро след това от Студентския съвет при мен дойдоха негови заместници да ми кажат същото. Нямах друг избор и извиках

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

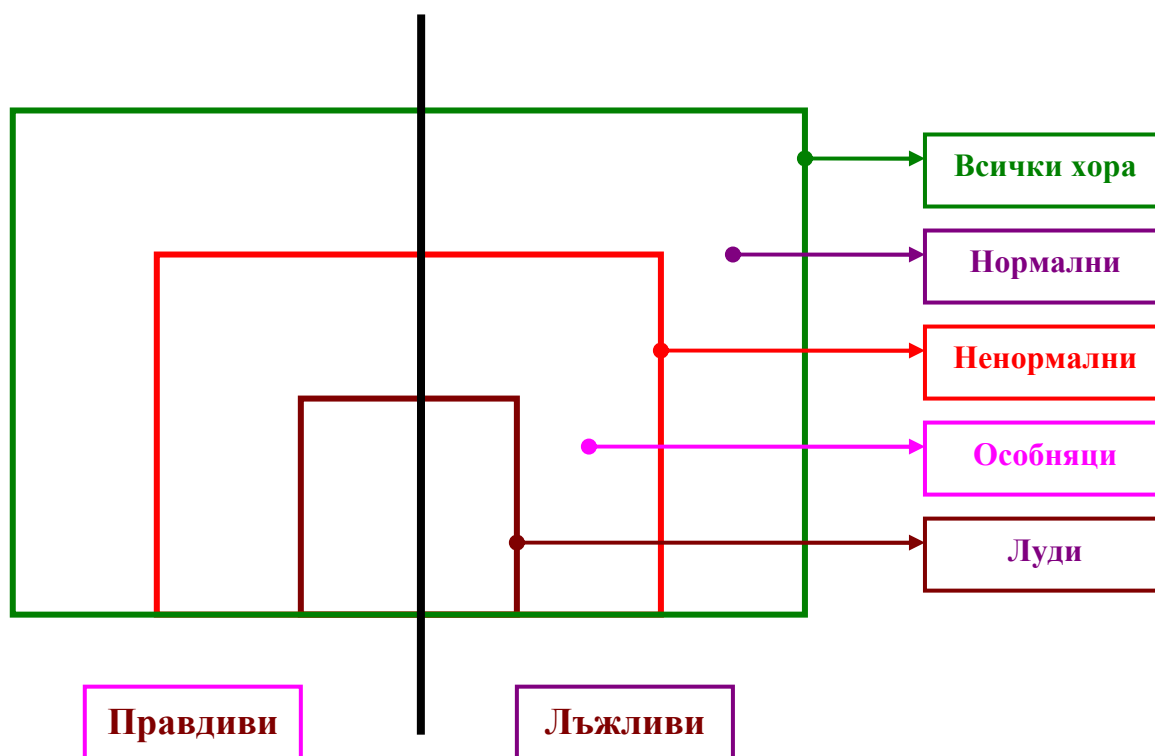

майка му от Бургас. Тя потвърди, че синът ѝ е шизофреник, че баща му е починал от инфаркт и че никой не го е убивал. Момчето е понесло много тежка смъртта на баща си. Майка му го отписа от УНСС и си го прибра в Бургас.

И така нормалността и ненормалността (респ. нормалните и ненормалните) образуват двойка от взаимно изключващи се понятия (те покриват всички хора). Кое обаче е второто понятие, което заедно с понятието лудост образуват двойка взаимно изключващи се понятия? Досега го наричах нелудост. Окончателно го наричам свестност. Повод за това ме дават думите на Христо Ботев “*свестните днес смятат за луди*” (цитирам по памет), макар че Ботев е имал предвид най-вече честните хора. Под свестен човек разбирам човек, който може да мисли логично и да прави правилни умозаклучения. Затова въпросната двойка от взаимно изключващи се понятия се състои от свестност и лудост (респ. от свестни и луди), които също покриват всички хора.

Как обаче да наречем хората, които са ненормални, но не са луди? Наричам ги особняци (или особени). Така че в крайна сметка *при най-обща групировка има три групи (множества)* от хора: нормални, особняци и луди, които в своята общност представляват множеството на всички хора. Нормалните и особняците в своята общност образуват групата (множеството) на свестните. Особняците и лудите в своята общност образуват групата (множеството) на ненормалните. Групата (множеството) на особняците (към които смятам, че принадлежа и аз) е сечение от групите (множествата) на свестните и ненормалните. Тоест, особняците едновременно са свестни и ненормални. Тези зависимости са онагледени във фиг. 15.1. Между посочените три групи в живота съществуват много *междинни състояния, които тук не се обсъждат*. Освен това не е моя работа да коментирам причините, поради които отделните хора са станали нормални, особняци или луди. Също така не коментирам кой е лош и кой е добър човек, както кой е умен и кой е глупав човек. Но смятам, че и в трите горепосочени групи има добри и лоши хора, както и умни и глупави хора.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Фиг. 15.1. Съотношения между нормални, ненормални, особняци и луди

Правата черта, която пресича вертикално цялата фигура, разделя всички хора на две други групи (множества): правдиви (които говорят истината) – *отляво*, и лъжливи или още лъжовни (които не говорят истината) – *отдясно*. Както се вижда, това разделение е валидно за всички горепосочени групи от хора (нормални, особняци и луди). **Значението на чертата обаче трябва да се възприема относително**, защото според мен: (1) в групите на лудите и нормалните броят на лъжливите е значимо по-голям от броя на правдивите; (2) **обратно**, в групата на особняците броят на правдивите е значимо по-голям от броя лъжливите. Освен това, според руския автор Григорий Климов броят на лудите е много по-голям, отколкото ние предполагахме (например в горната фигура лудите изглеждат малко и това може да е подвеждащо). Освен това, според Григорий Климов един луд опустошава живота на други десет около него.

Вече отбелязах, че **преимуществено лудите** от правилни (истинни) предпоставки извеждат неправилни (лъжливи) изводи, което означава, че те построяват неправилно умозаключение (респ. неправилен силогизъм) и че това е признак на лудост. Случайно те могат да направят и обратното: от неправилни (лъжливи) предпоставки да изведат правилни (истинни) изводи, което

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

означава, че те отново построяват неправилно умозаключение и че това също е признак на лудост.

Специфичното за особняците е, че *преимуществено* от правилни (истинни) предпоставки те извеждат правилни (истинни) изводи, което означава, че те построяват правилно умозаключение (респ. правилен силогизъм) и че това е признак на особнячество (те са свестни, макар и да са ненормални).

От своя страна специфичното за нормалните е, че *преимуществено* от неправилни (лъжливи) предпоставки те извеждат неправилни (лъжливи) изводи, което означава, че те построяват правилно умозаключение (респ. правилен силогизъм) и че това е признак на нормалност (едновременно с това те са и свестни). Ето един такъв правилен силогизъм, специфичен за огромен брой нормални хора: има Господ, който е всесилен; всесилният може да създаде света; следователно, възможно е светът да е създаден от Господ. Това е правилен силогизъм, но лъжлива е предпоставката (има Господ), лъжлив е и изводът (Господ е създал света). Тук, разбира се, няма да споря дали въобще има или няма Господ (в обичайно възприемания за него смисъл). Вярващите обаче искрено вярват, че има Господ, което означава, че за тях както предпоставките, така и изводът са истинни. В този смисъл те не трябва да бъдат упреквани (още повече, че вярата в Господ е била и е морална опора на стотици милиони хора), но това не променя факта, че те лъжат (без да знаят и без да искат това, защото са убедени в истинността на предпоставките и изводите).

Но и без да говорим за умозаключения и силогизми, при по-дълбок размисъл можем да се убедим, че нормалните имат и много други лъжливи твърдения (макар и не така мащабни, както е при религията), които за съжаление се разпространяват от много непросветени журналисти. Огромното мнозинство от нормални хора възприемат тези лъжливи твърдения като истинни и затова те ги смятат за естествени, общовъзприети, нормални твърдения. Ето няколко от тях, за които вече съм споменавал в моята рубрика <Лично>:

- Българските медицински сестри в Либия са невинни. Това е лъжа. Те не са невинни. Те са невиновни. В правото няма термин невинен. Уважаеми г-н Георги Милков, не се ли съгласен с мен?

- Българското правителство е електронно правителство (или пък поне се стреми да бъде такова). Това е лъжа. То не е електронно правителство. То е електронизирано правителство. (Електронно правителство е свръхкомпютър, който управлява страната. Такова правителство не съществува. Поне засега. Хора, които говорят за електронно правителство, са скарани с литературния български език.)

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

● България влязла в Европа с влизането си в Европейския съюз. Това е лъжа. Европа и Европейски съюз са различни неща. България е в Европа далеч преди влизането си в Европейския съюз. Нещо повече: исторически (във времето) България е първата европейска държава измежду всички настоящи европейски държави. Някои нормални хора сигурно ще ми кажат: “Ама сега вече под Европа се подразбира Европейски съюз”. Аз пък си мисля, че за такива подразбращи нормални хора (при които подразбираемостта е винаги подразбираема) напълно важи подигравателната сентенция от времето на социализма в България: “*Както правилно каза наЩа по-проста другарка*”.

Като един от тези депутати, който навремето имà тъпоумието (пардон, простоумието) да заяви в нещастното ни народно събрание: “*хванахме последния влак за Европа*”. Е, някои наистина може да си мислят, че са хванали дядо Господ за нещо. Че то, както е казал народът: *ум царува, ум робува, ум патки пасе*. Хванали сме патките да ги пасем, поне ще ядем патешко месо и прави краставици (ръководните органи на Европейския съюз забраниха да се произвеждат криви краставици). Така че няма да сме като оня старец, който се оплаквал на баба Пенка, че хляб у него още имало, но саламът му бил вече свършил.

● Ако през миналата година на кандидатстудентския изпит по българска литература се е “паднал” Вапцаров, тази година ще се падне друга тема (затова тази година няма да се подготвям за Вапцаров). Това е лъжа. Всички теми (когато са в списъка) са равновероятни. (Твърдението на нормалните може да се окаже относително вярно само след няколко хиляди години конкурсни изпити в университета, ако междувременно през тези години Вапцаров се е паднал много пъти.)

● Когато играе на Тото 2 (6 от 49), нормалният човек няма да пусне фиш с комбинация 1, 2, 3, 4, 5, 6. Защото било по-малко вероятно тази комбинация да е печелившата. Това е лъжа. Всичките около 14 милиона комбинации на Тото 2 (6 от 49) са напълно равновероятни (освен ако не са предварително нагласени). Затова аз като ненормален винаги пускам комбинацията 1, 2, 3, 4, 5, 6. И което е още по-интересното, ако случайно спечеля шестица, всички нормални ще си помислят, че аз съм манипулирал тотото, или пък че съм екстрасенс (което ще е другата тяхна лъжа). Тогава всички ще хукнат при мен да ме питат какви числа да пускат. (Впрочем, когато се качваш на престижен самолет, вероятността твоят самолет да падне и ти да умреш е много по-голяма, отколкото да спечелиш шестица от Тото 2, но ти с удоволствие правиш и двете, смя-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

тайки, че да спечелиш шестица е по-вероятно, отколкото да умреш при пътуване със самолет, което отново е израз на лъжливото ти мислене.)

● Нормалните смятат, че ревността произтича от любовта към партньора. Който не обичал някого, не го е ревнувал от други. Това е лъжа. Защото който ревнува, той обича само себе си, но не и партньора си. Той смята своя партньор за своя собственост, като че ли е робовладелец. Който насила иска да го обичат, той не обича. Освен това, обичайно е професионално по-некадърните да ревнуват по-кадърните си партньори (мога да Ви предоставя много примери за това). Партньорът ти или не е заслужил твоята ревност (тя е неоснователна) и трябва да престанеш да го ревнуваш; или основателно е предизвикал твоята ревност, значи той не те иска и ти трябва кротко да го напуснеш (а ако наистина го обичаш, трябва да се радваш че е с друг, щом с другия му е по-добре, отколкото с тебе). Да обичаш партньора означава да ти е хубаво, когато на него му е хубаво, с каквито и обстоятелства да е свързано това, дори когато му е хубаво с друг. Обратното мислене е извратено мислене, но за съжаление то е мисленето на почти всички нормални хора. (Не е случайно, че Косьо Лунгов пее: *измама и лъжа е любовта, сал майчино сърце знае истински да люби то*.)

● Повечето от нормалните смятат, че е най-добре въпросите да се решават с връзки (в действителност – с неправомерни връзки). Това е лъжа. По-добре (и по-доброто) е въпросите да се решават без връзки, а по законовия и по утвърдения административен ред. Защото неправомерни връзки търсят некадърниците. Защо некадърниците ли? Защото кадърният човек може да реши проблемите си и да намери средства за удовлетворяване на потребностите си без неправомерни връзки (по законен начин). То, в това и се състои кадърността. А некадърникът, тъй като поради некадърността си е неспособен да направи това (и е социално импотентен), постоянно търси неправомерни връзки¹. Зная

¹ *Некадърникът* е почти еднозначен с *малкия човек*. Те съществуват във всички епохи на историческото развитие. Като понятие малкият човек е типаж, разгърнато изследван за първи път от американския лекар психолог *Вилхелм Райх* в книгата му “Чуй, малки човек”, издадена в САЩ през 1948 г. Сериозно изследване на малкия човек е направено от българския социален психолог Дончо Градев (вж.: *Градев, Д.* Властта на малкия човек. Издателство “Наука и изкуство”, С., 2015). Той посочва: “Малкият човек не е обособен елемент във вертикалната структура на обществото: той е име на огромно мнозинство от индивиди, намиращи се на всички стъпала на социалната йерархия.”; “Малкият човек не е психичноболен индивид в класическия смисъл на думата. Неговата болест е моралната деформация, заразяваща и разрушаваща позитивните сили на живота, дадени на всички хора.”; “Ако има нещо, което така силно мотивира подмолната агресивност на малкия човек,

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

стотици такива хора. Те са потънали във връзкаство (като крастави жаби в кален гьол) и смятат това за напълно нормално (дори за задължително). Ами прави са хората – сега това е нормалното и затова те са нормалните хора.

Най-големите некадърници са крадците (в различните им разновидности), тъй като са некадърни да живеят по честен начин. Докато кадърният може да създаде дори голямо богатство, което да удовлетворява потребностите му, без да краде¹. Именно затова крадците завиждат на останалите хора: не защото останалите хора може да имат много повече пари от тях, а защото осъзнават, че са по-некадърни от тях. Разбира се, тези изводи важат не само за откровени-

---

това е постижението на другите. За него това е “смъртен грях”, който никога не пропуска да накаже.” Специфични за малкият човек са примитивизмът и посредствеността. Общото между малките хора е техният манталитет, отличаващ се с враждебност към високите ценности на културата и позитивния морал на човешките взаимоотношения. Смятам, че *съвременното опростачване* на българското общество (настъпило предимно след 1989 г.) се дължи предимно на манталитета на малкия човек, следователно и на ускореното инфилтриране на некадърника във всички равнища на обществените структури. Това е сериозна заплаха за съществуването на българската държавност и на българската държава изобщо.

¹ В свободното си от учебни занимания време като ученик в средното училище редовно ходех в градската библиотека “Зора” в Сливен, за да чета икономическа, правна и психологическа литература. Без да съм знаел какво ще бъде моето бъдеще, това ме подготви да вляза по-късно в ход в различни отговорни занимания като студент, правителствен съветник, професор и ректор. Затова определено смятам, че още тогава съм си изработил значителна част от немалкото средства, които след това съм получавал за отговорната си работа. Докато моите съученици през същото време непрекъснато ходеха по танцови забави и по други земни удоволствия, та така чак и в съседните села и градове. Те ми се подиграваха на моя благоприличен начин на живот и още повече, като видяха че на абитуриентския бал дойдох не с официален костюм (какъвто тогава няхах поради бедност), а с ученическата си униформа. Те ми се подиграваха и на гарата в Сливен, когато заедно заминавахме за София на кандидатски конкурсни изпити във ВУЗ. И там бях облечен по същия начин. На качване във влака, моите съученици ми казаха: “такива като теб с ученически униформи не ги приемат за студенти”. За разлика от мен, много от тях не ги приеха, а тези които ги приеха, после станаха обикновени чиновници или в най-добрия случай – дребни крадливи бизнесмени. По-късно мои познати, които навремето като ученици са имали подобно разпуснато поведение (което е основната причина за тяхната материална несъстоятелност), се опитваха по неправомерен начин да измъкнат някакви средства от мен, макар че тях съм ги придобил благодарение именно на това, за което ми се подиграваха. Не съм свидлив, но и не желая да толерирам некадърността. Такива пари бих дал на някой клошар, но не и на тях. При това, забележете: закономерност е недостатъчно способните некадърници да имат по-големи материални потребности в сравнение с по-кадърните от тях хора. Защото най-характерната черта на некадърника не е неговата некадърност, а неговият постоянен стремеж да консумира повече материални блага, отколкото създава, т.е. да живее на гърба на останалите. (Вж. моята статия “Богатство, потребности и заможност”, Рубрика <Лично>, № 03 от 2016 г.)

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

те крадци. Те са валидни и за много преподаватели, които дават изпити срещу някакви облаги, и които по същите причини съдействуват на други да се хабилират, без последните да имат необходимите научни достойнства, и изобщо, за всички онези, които живеят според принципа “ти на мене, аз на тебе” (един от най-отвратителните принципи в човешкото общуване, когато това е основано върху неправомерни връзки), и изобщо за всички, които търгуват с влияние.

{Преди 1989 г. във ВИИ “Карл Маркс” (сега УНСС) имах колега доцент, който винаги носеше със себе си един голям тефтер, в който, когато изпитваше студенти задочници, вписваше в него имената им, адресите им, телефоните им, както и какво работят, като по време на изпита ги разпитваше за тези подробности. Обикновено ги късаше, а след изпита ги търсеше за различни услуги според професията им и едва тогава ги пускаше да си вземат изпита. На него тази информация (сама по себе си ненужна) беше необходима, тъй като за него тя беше полезна, но неправомерна връзка. Той беше и заместник ректор по студентските въпроси (за връзка със студентите). Мили Боже, точно според неговото амплоа! Нещо като *търкулнал се похлунакът и си намерил гърнето*. За него връзкаството беше начинът му на живот (тъй като в областта, в който преподаваше, той беше некадърник).

Познавам много хора, които имат учудващо много познанства и които знаят подробности за всички административни лица в своето градче, за да ги използват при необходимост. Те и затова винаги се интересуват *кой какъв е и защо такъв е*. И много се учудват на такива като мен, които не знаят дори как се казват съседите им. Те са толкова много информирани за всеки и за всичко, че в това отношение аз съм едното нищо пред тях. Това са некадърници, които като хлебарки се вписват във всяка възможна дупка (е, може пък и ниша, ако това повече Ви харесва). Но именно защото са некадърници, те не могат да осъзнаят, че ако бяха вложили всички тези усилия (които изразходват за поддържането на необичайния си информационен масив) в повишаването на способностите си в някаква полезна област, те биха получили от това повече изгода, отколкото получават от връзките си. Затова в крайна сметка те не само морално, но и икономически са губещите. Дори почвам да смятам, че съществува закономерност: има обратнопропорционална зависимост между кадърността и използването на връзки; колкото повече търсиш и използваш връзки, значи толкова повече си некадърен.

За да узнаеш дали някой е некадърен не е необходимо да го тестваш професионално или да провеждаш конкурс за дадена длъжност. Достатъчно е да погледнеш дали постоянно се шматка насам и натам. Ако е така, значи е нека-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

дърник. Такива хора обикновено получават своето или като предлагат за размяна някаква друга връзка, която поддържат с трети лица, или пък (ако е жена) съблазняват с тялото си, за да получат това, което им е необходимо. За съжаление така правят много от нормалните хора и затова то се възприема като нормално. Но това е преразпределение на вече създадено богатство, а не е създаване на ново богатство за обществото като цяло. Затова връзкарството е *спирачка* за *икономическия растеж*. В дълъг срок в своята съвкупност връзкарите не могат да станат по-богати от връзкарството си. (Спомнете си как в сериала “*Октопод*” един от героите казва: “*Мафията никога не е била истински богата*”.) В крайна сметка един може спечели, но много други ще загубят, както е в хазарта. Тъй като от нищо не може да се получи нещо. Връзкарите са виртуози в нищото и нищожества в нещото, т.е. те са нещо в нищото и нищо в нещото. Бре, колко е бил гениален Фр. Енгелс, като е казал в “Диалектика на природата”, че нулата е нищото на едно нещо. В настоящ превод това означава, че *връзкарите са нищото в обществото и нещото в нищожността*. }

● Повечето от нормалните смятат, че обществото е измислило най-доброто възможно обществено устройство в лицето на многопартийната система. Това е лъжа. Много по-добро обществено устройство е изобщо да няма партии. Партиите изкуствено противопоставят отделни части на обществото и по такъв начин стават пречка за общественото развитие и допринасят за бедността на хората. Често те имат едно и също виждане по основните обществени проблеми, но партийните ръководства, зад които скрито стоят различни богати прослойки, симулират различия и по такъв начин манипулират народа на принципа “разделяй и владей” в интерес на същите тези прослойки. Създават илюзията за свободен и демократичен избор на народни представители и така тушират народното недоволство срещу системата, построена по угоден за тях начин. Всички партии уж искат промени, но в действителност те са за запазване на статуквото.

Редовите партийни членове, които представляват голямата част от нормалните хора, обикновено са подведени и в крайна сметка остават измамани. Затова те много често, но безсмислено сменят партийната си принадлежност. Да не говорим за това, че партийността допринася за намаляване на интелигентността на нормалния човек и дори може да го превърне в простак. Не е случайно, че най-добрият според мен журналист Валери Найденов говори за тълпа. Ето защо в крайна сметка лъжовното (макар и непреднамерено) поведение на повечето от нормалните хора работи срещу самите тях. Изводът е, че

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

изначално, по принцип и системно нормалните (макар и да се свестни) не са в състояние да уредят живота си по нормален за тях начин. Човешката история хилядократно потвърждава това. Хилядите протести, бунтове, революции и освободителни войни в крайна сметка не са довели до позитивни промени. Тоест в обществото нормалното е вътрешнопротиворечиво, то отрича самото себе си.

Затова казвам, че е нормално лудите да са ненормални и е ненормално нормалните да са нормални. Така че лудите и нормалните, взети заедно, образуват групата на лъжовните (на лъжливите). Защото, нали знаете, често пъти крайностите се доближават и много си приличат. Това е причината контингентът на лудите да се попълва най-вече измежду нормалните (най-вече нормални стават луди)¹. И двете групи (нормалните и лудите) достигат до лъжливи изводи. Макар и по различен начин. На лъжовните (на лъжливите) противопоставям групата на особняците (на особените), които наричам още правдиви. Защото достигат до правилни (истинни) изводи. Особняците са правдиви, защото в преобладаващото си мнозинство говорят истината. Причината да говорят истината е не защото изначално те са честни, а защото истината работи за тях.

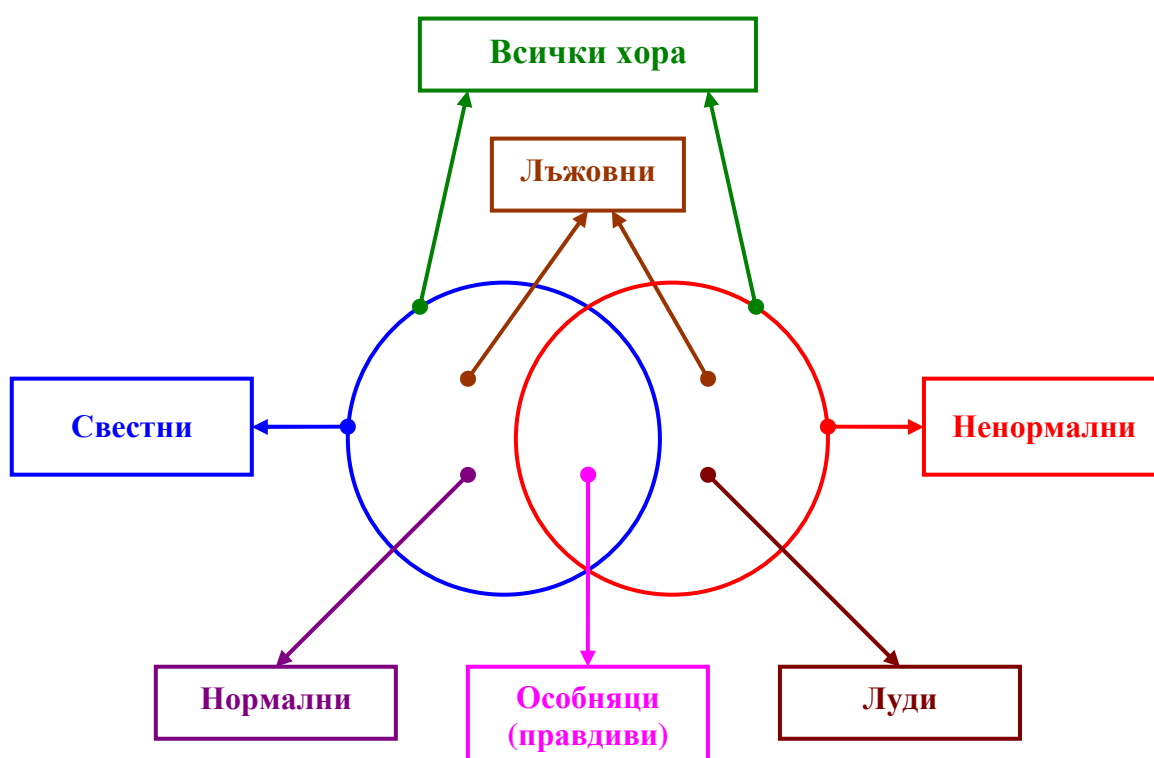
А истината работи за тях, защото са много по-кадърни от останалите. ***Обичайно е истината да работи за кадърните, а лъжата да работи за некадърните.*** Затова ***нормално е некадърниците да лъжат (и е ненормално***

---

¹ Немалко са случаите, когато нормални хора се напрягат извънмерно, за да реализират своите големи амбиции. Но възможностите им са ограничени от техните ниски генетично-наследени и придобити способности, които обективно не са в състояние да подобрят. Преминавайки отвъд червената линия на физиологическите и умствените си дадености, в живото-застрашаващото си напрежение те губят разсъдък си и попълват групата на лудите. Това особено е характерно за автентични селяни, които са се преселили в града и там искат да докажат себе си в нещо, за което не са предопределени. Затова не е случайно, че процентът на лудите сред такива селяни е почти двукратно по-голям в сравнение с процента на лудите сред автентичните (коренящите) граждани. (Вж. моята статия “Поклон пред селянина, запътил се към града”, Рубрика <Лично >, № 06 от 2017 г.). Впрочем, такова нещастие може да сполети всеки човек. Аз например не съм предопределен да свиря на цигулка. Такова умение е нещо абсолютно несъответстващо на моята същина; обичам да слушам музика, но съм некадърник в музикалното изкуство. Ако обаче започна да се уча да свиря на цигулка, защото съм си въобразил че съм способен на това или пък защото някой ме е насиллил да се уча да свиря на цигулка, тогава сигурно ще полудея. Може да не се съгласите с мен, но определено смятам, че повечето нормални хора работят това, което не могат да изпълняват качествено (тъй като са некадърни в съответната професионална област) и това е основната причина за нещастията на човечеството. Искам още веднъж да подчертая, че в крайна сметка некадърник е не този, който не умее да прави нещо, а този, който работи нещо, което не умее да прави.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

те да не лъжат); без лъжата те не могат да оцелеят. Нормалните са обективно принудени да лъжат, дори и когато не им се лъже. Тъй като те обективно са некадърни (което е генетично наследено или е новопридобито). Също така, *нормално е особняците да не лъжат (и е ненормално те да лъжат)*; без истината те не могат да оцелеят. Особняците са обективно принудени да говорят истината, дори и когато им се лъже. Тъй като те обективно са кадърни (което е генетично наследено или е новопридобито)¹. Тези положения (при преобладаващия брой случаи) са показани във фиг. 15.2.

Фиг. 15.2. Съотношения между правдиви и лъжовни при преобладаващите случаи

¹ Кадърността е притежаване на умения за създаването на блага, с които субектът може да удовлетворява своите разумни потребности (вж. *икотехномическо умение, икономически блага и икономически потребности*). Освен умения съществуват още усилия (вж. *икотехномическо усилие*) и усърдие (вж. *икотехномическо усърдие*). Умението и усилието са форми (начини на съществуване) на усърдието, което е тяхно съдържание. Чрез прилагането на умения се създава полезността на благата (вж. *икономическа полезност*); чрез прилагането на усилия се създава стойността на благата (вж. *икономическа стойност*); чрез прилагането на усърдие се създава ценността на благата (вж. *икономическа ценност*). Полезността и стойността са форми (начини на съществуване) на ценността. Вж. *икономическа форма, икономическо съдържание, икотехномическа форма и икотехномическо съдържание*.

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

Освен това, читателят трябва да има предвид, че съществуват различия между действителността (нещата в действителност) и привидността (как нещата в действителността се възприемат от субектите). Всяка от трите групи (нормалните, особняците и лудите) възприема своите твърдения (истинни или лъжливи) като правдоподобни истини. Но не по този начин всяка група възприема твърденията на останалите две групи. Нормалните възприемат истинните твърдения на обобняците като неправдоподобни истини, а особняците възприемат лъжливите твърдения на нормалните като правдоподобни лъжи (има се предвид, че нормалните и особняците принадлежат към свестните; и двете групи имат здрав разум, какъвто лудите нямат, тъй като при лудите всичко е в обратна посока на действителността, то е наобратно, а истината е абсолютна: в Библията пише, че дяволът прави всичко обратно). Нормалните възприемат лъжливите твърдения на лудите като неправдоподобни лъжи, а лудите възприемат лъжливите твърдения на нормалните като правдоподобни лъжи (има се предвид, че нормалните и лудите принадлежат към лъжовните; и двете групи са безапелационни в твърденията си, докато особняците са колебливи и самокритични, тъй като при особняците всичко е торсионно – според тях действителността е усукана, а истината е относителна). Особняците възприемат лъжливите твърдения на лудите като правдоподобни лъжи, а лудите възприемат истинните твърдения на особняците като неправдоподобни истини (има се предвид, че особняците и лудите принадлежат към ненормалните; и двете групи имат прозрения, каквито нормалните нямат, тъй като при нормалните всичко е в същата посока с действителността, всичко е направо, а истината е окончателна).

Е, ако всичко това е така, тогава защо са ни демократичните избори, при които нормалното, но лъжливо мнозинство избира за депутати нормални, но лъжливи хора (нищо, че може и да лъжат без да искат)? Защо трябва да се практикува принципът *какъвто народът, такава и правителството*. Не е ли по-добре да се въведе висок ценз (изискване) за номиниране на народни представители? За народни представители да се номинират само учени и народното събрание да се състои само от учени. Ама защо, ще попита народът. Ами защото много от сегашните депутати, макар и с дипломи, са недостатъчно просветени, а някои направо са тъпоумни. Ако ги замените с учени (макар че и между тях могат да попаднат псевдоучени), народното събрание и правителството ще вземат много по-правилни икономически решения и тогава ще имате два пъти по-високи заплати и три пъти по-високи пенсии. Сега народът е беден не толкова, защото много се краде, а защото се вземат тъпи (значи и край-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

но неефективни) икономически решения, колкото и те да са добронамерени. Загубите от тъпите законодателни и правителствени решения са десетократно по-големи от загубите, причинени от кражбите. По такъв начин правителството косвено краде от народа много повече, отколкото са върнатите на народа пари от крадците, заловени от същото това правителство.

Но народът не иска народно събрание от учени. Защото народът предпочита да гладува и да мизерува, но не и да гледа и да слуша как по-умните от него говорят дълбокомислени (и понякога неразбираеми за него) слова по телевизията. *Защото омразата и завистта към по-умния са по-силни от ужаса на глада и мизерията.* Дори на собствените му деца. На народа не му трябва изисканите думи на Сергей Станишев (тях ги оценяват в Западна Европа), а му трябва народното говорене на Бойко Борисов (в което впрочем има доста граматически, в т.ч. и синтактически грешки, независимо че го е учила майка му учителката Венета). Нищо че сме най-бедната държава в уж мечтания Европейски съюз. Защото грешите, ако си мислите, че човекът от народа е само от село Правец (пардон, от град Правец). Човекът от народа е и от село Банкя (пардон, от район Банкя на столицата София).

“Ние, народът, си искаме човек от народа и управление на народа! Искаме нормални като нас, а не ненормални особняци като вас!” Това чувам от тебе, народе български! Не протестирам срещу това народът да мисли както си иска. Това е негово свещено право. Но не съм съгласен той да протестира срещу собствената си бедност, след като тя е причинена от собственото му лъжливо мислене.

Навремето мой съученик и приятел от Сливен (не му споменавам името, защото вече не е между живите) казваше пред мои приятелки в Сливен, че аз съм от особено семейство (на родителите ми). Защо особено? Защото в семейството ми по-рядко сме приемали гости. Тоест, не сме много общителни, така че да се пазят от мен. Той ходеше постоянно неканен по сватби, приеми и коктейли, а по-късно, когато като комсомолски деятел ходеше в различни населени места в областта, предварително поръчваше да му опекат кокошка. Този мой приятел от неособено (значи от нормално) семейство, още по-късно, вече като доцент в УНСС, си позволяваше да кара велосипед по коридорите на УНСС и се чудехме какво да правим с него. Той постоянно носеше в дипломатическото си куфарче нож, за да може (по собствените му думи) да заколи един професор, който спирал научното му развитие (което не беше вярно). Ако тогава не аз бях ректор (а друг колега), сигурно щяха набързо да го трудоуст-

НЕПРАВОМЕРНАТА ПОДМЯНА

роят принудително. Бог да го прости! Него и всички нормални, които вече не са между живите. Всички ще дойдем при вас.

Не вярвам на нормалното мнозинство! То е вътрешно противоречиво, лъжовно и винаги е работило против самото себе си. Особено в дълъг срок. След което се е оплаквало от незавидното си положение, причинено от самото него. Защото се извършва неправомерна подмяна на *нормалност* с *лъжовност*, на *истинност* с *фалшивост*. Животът на повечето от нормалните е *фалш*, а понякога е само *показност* и *демагогия*. Затова се радвам, че съм особняк и че се намирам в златната среда между нормалните и лудите. Това едновременно ме предпазва от лъжовността (сиреч, от лудостта) на лудите и от лъжовността (сиреч, от нормалността) на нормалните.

София, януари 2019 г.

Публикувано в Интернет през март 2019 г. [148.19.19].